

262

44

VERSLAG

VAN HET VIER EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ
IN NEDERLAND GEHOUDEN OP 16, 17 EN
18 APRIL 1938 IN „MUSIS SACRUM“ TE ARNHEM

UITGAVE SECRETARIAAT S.D.A.P. - AMSTERDAM

VERSLAG

*VAN HET VIER EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ IN
NEDERLAND, GEHOUDEN 16, 17 EN 18 APRIL 1938
IN „MUSIS SACRUM“ TE ARNHEM*

UITGAVE SECRETARIAAT S.D.A.P. — AMSTERDAM

INHOUD

	Blz.
Congresverslag	5
Personenregister	82
In de beschrijvingsbrief achter het Congresverslag komt voor:	
Ingekomen voorstellen en amendementen	3
Verslag over het jaar 1937 van het Partijbestuur	16
Balans van de Partijkas per 31 December 1937	89
Verlies- en Winstrekening van de Partijkas over 1937	93
Begroting van baten en lasten van de partijkas over 1938	98
Jaarverslag van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs over 1937 met verlies- en winstrekening 1937 en begroting 1938...	101
Verslag van de Eerste Kamer-fractie	109
Verslag van de Tweede Kamer-fractie	116
Verslag van de gedelegeerden in de S.A.I.	138
Verslag van de Commissie voor Geschillen	144

Verslag van het vier-en-veertigste Congres der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland, gehouden op 16, 17 en 18 April 1938

Om twee uur opent de voorzitter, KOOS VORRINK, het congres met een rede, waaraan het volgende ontleend is:

Een veel bewogen jaar ligt achter ons, zowel op het terrein der nationale als op dat der internationale politiek. De spanningen op internationaal terrein hebben een bijna ondragelijke hoogte bereikt. Het oorlogsgevaar is dreigender dan ooit. In feite woedt de oorlog op meedogenloze wijze in het Verre Oosten en in Spanje. Niemand kan in twijfel verkeren omtrent het antwoord op de vraag, van welke zijde de vrede in gevaar wordt gebracht. Het zijn de autoritaire en fascistische staten.

Met de nieuwste variatie heeft de wereld kennis gemaakt bij gelegenheid van de inlijving „op eigen verzoek” van Oostenrijk bij Duitsland. Volgens de Duitse machthebbers een zuiver interne aan gelegenheid. De wereld heeft het anders begrepen. Zij heeft die gebeurtenis verstaan als een aanschouwingsles in de beginselen en de tactiek van de nationaal-socialistische buitenlandse politiek. Hitler en de zijnen treden op volgens de regel: de waarheid is nog altijd de beste leugen, d.w.z. de beste vorm van misleiding.

Na het gebeurde in Oostenrijk valt een stemming te constateren van: redde, wie zich redden kan! Dat komt neer op een verdere afbraak van de rechtsmethode in de internationale politiek, zoals die belichaamd is in het Volkenbondsverdrag en een verder afglijden naar de openlijke of verkapte bondgenootschappelijke politiek van voor de oorlog.

De crisis in de Volkenbondspolitiek is acuut geworden. In allerlei toonaarden hoort men de leidende staatslieden in Europa verkondigen, dat de Volkenbond dood is of ernstig ziek is, dat hij moet worden gereorganiseerd, op bescheidener doelstelling moet worden gericht, dat hij geen veiligheid meer kan waarborgen, ja zelfs, dat het tegendeel het geval is; een vasthouden aan zijn beginselen vergroot het gevaar.

Het heeft alles z'n uitgangspunt genomen bij de sanctie-maatregelen ten gunste van Abessinië en tegen Italië gericht. De sanctie-maatregelen zijn mislukt en daarmee zou zijn bewezen, dat er geen collectieve veiligheid meer bestaat of nooit heeft bestaan.

Daartegenover hebben wij gesteld en zullen steeds blijven stellen, dat het mislukken der sancties niet het gevolg is geweest van de onmacht der samenwerkende staten, maar van hun onwil om de sancties in volle omvang toe te passen, waarbij het uitblijven van een petroleum-sanctie als het grote lek in het systeem moet worden aangewezen.

Het lijdt geen twijfel, dat in de aan de sancties deelnemende staten een krachtige volkswil ten gunste van Abessinië en het toepassen der sancties aanwezig was. Het handje vol petroleumkoningen en monopoliehouders heeft de consequente toepassing van art. 16 van het Handvest verijdeld. Dat hun machtige invloed achter de schermen op beslissende momenten de zwakke stee vormt in de burgerlijke democratie, werd hierdoor opnieuw bevestigd.

En verder stellen wij vast, dat de collectieve veiligheid niet kan worden beschouwd als een toestand, die door het Volkenbondspact voor heden en toekomst reeds is vastgelegd, maar moet worden gezien als een doel, dat door toepassing van de Volkenbondsbeginnselen geleidelijk aan kan worden verwezenlijkt. Wij staan niet voor een keuze tussen alles of niets. Wij staan voor de historische taak trouw te blijven aan de idee der collectieve veiligheid en daarvan het maximum te realiseren, dat op een bepaald ogenblik bereikbaar is.

Helaas is ook de Nederlandse Regering overstag gegaan. Zij heeft zich zelfs een weinig benijdenswaardige vermaardheid verworven door het ongelukkige initiatief tot de erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië, waarmee zij verklaarde een zelfstandige bijdrage te hebben willen leveren tot de pacificatie van de internationale atmosfeer.

Bij vele Volkenbondsstaten, helaas vooraan Groot-Brittannië, bestaat de bereidheid om zich te buigen voor de politiek der voldongen feiten, zoals die van de zijde der fascistische staten brutaal en met verkrachting van alle internationale verdragen en rechtsregels, wordt gevoerd. De toepassing van de non-interventie in Spanje is er het voorbeeld van.

Daartegenover heeft onze Internationale steeds weer opnieuw verlangd een krachtige, eensgezinde houding van alle Volkenbondsstaten ter handhaving van de internationale rechtsbeginnselen. Onze Partij heeft dat standpunt steeds tot het hare gemaakt, zowel in het Parlement als daarbuiten.

Sommige persorganen hebben daaruit afgeleid, dat ook de S.D.A.P. haar directieven ontvangt van buitenlandse instanties. De opzet zal wel zijn geweest, gelijk bij vroegere gelegenheden, ons in één pot te gooien met de communisten, die zonder meer de willoze uitvoerders zijn van de parolen van een politieke organisatie, die zelve niet anders is dan een verlengstuk van de Russische regering en daarmee een werktuig in de handen van Stalin den Verschrikkelijke. De waarheid is, dat onze S.A.I. van welke regering dan ook, volkomen onafhankelijk is; dat onze vertegenwoordigers een zelfstandig aandeel hebben in het partijgenootschappelijke beraad, waaruit de resoluties der S.A.I. geboren worden en dat tenslotte elke nationale partij volkomen gerechtigd is, de uitvoering der genomen besluiten, die nooit het karakter hebben van dwingende voorschriften, in overeenstemming te brengen met de nationale verhoudingen en mogelijkheden.

Thans moet naar onze overtuiging het eensgezinde parool van de gehele, door het fascisme bedreigde wereld, luiden: Bereid tot ieder redelijk overleg, maar niet buigen voor de afpersingspolitiek en de politiek van de gepantserde vuist der fascistische staten. Vasthouden aan het beginsel der collectieve veiligheid.

Uit deze opvatting is de stap van het Partijbestuur samen met het N.V.V. bestuur voortgekomen bij de Nederlandse Regering, waarbij wij haar vroegen op grond van art. 11 van het Volkenbondsverdrag een initiatief te willen nemen, dat tot een bijeenroepen van de Volkenbondsvergadering of van de Volkenbondsraad zou kunnen leiden.

Van verschillende kanten zijn wij over dit standpunt aangevallen.

Wij zien het anders. Als de democratische staten niet bij voorbaat hun krachten verlammen, door de collectieve veiligheid dood te verklaren, integendeel vastbesloten zouden zijn haar te handhaven, dan betekenen die politieke, financiële, morele en militaire sanctiemiddelen het handhaven van de vrede.

Natuurlijk zijn wij als kleine mogendheid, evenals andere kleine mogendheden, voor een groot deel afhankelijk van de Volkenbondstrouw van Frankrijk en Engeland. Maar welk belang kan er voor de kleine naties mee gediend zijn de groten door een openlijke betuiging van ongelooft in de Volkenbond van hun verdragsverplichtingen te ontslaan!

Hoe ver moet het in sommige kringen met het défaitisme ten aanzien van de Volkenbond reeds gekomen zijn, dat men de eis van trouw aan die beginselen, zoals die door onze beweging, nationaal en internationaal is geformuleerd, poogt te diskwalificeren, als aansporing tot oorlog!

Wanneer men meent te kunnen wijzen op het waarschijnlijke succes van de Engels-Italiaanse onderhandelingen, dan zeggen wij, dat er geen enkele reden is om aan te nemen, dat Eden door een hardere houding niet veel belangrijker resultaten voor de duurzaamheid van de vrede zou hebben bereikt en van het succes van Chamberlain kennen we de prijs: Spanje!

Het fascisme heeft zich sinds 1933 ontwikkeld tot een groot, internationaal gevaar. Nog voor enkele jaren poogden Italië en ook Duitsland de wereld te paaien door de bewering, dat hun staatsleer als een zuiver nationale opvatting moest worden beschouwd, niet bedoeld en niet geschikt voor export.

Het is thans voor niemand meer een geheim, dat alle vijf werelddelen zijn ingeschakeld in een dicht net van de geraffineerdste, kostbaarste politieke propaganda-actie, die ooit werd gevoerd en die het illustere voorbeeld van de Komintern reeds verre heeft overtroffen. Een propaganda-actie, aangevuld door een spionage-dienst, waarvan de in dwangorganisaties onder toezicht gehouden, zogenaamde volks-genoten in den vreemde, de vrijwillige afgepreste medewerkers zijn.

Zij onderhouden daarbij een levendig contact met de verschillende fascistische bewegingen, waarmee bijna elk democratisch land is besmet.

Voor ons eigen land is daarbij grote waakzaamheid geboden. Terecht heeft Van der Goes van Naters bij de begrotingshoofdstukken over Justitie en Buitenlandse Zaken aangedrongen op krachtige maatregelen tegen buitenlandse, speciaal nationaal-socialistische inmenging in het Nederlandse volksleven.

Slechts wie van de ernst van deze waarschuwing doordrongen is, kan de ware betekenis van het Nederlandse fascisme beseffen. Een voortgezette actie tegen den onbeduidenden heer Mussert en zijn satellieten kan de indruk wekken van het schieten met kanonnen op straatmussen, maar in waarheid moet men rekening houden met de mogelijkheid, dat Mussert is de stadhouder in hope van Hitler.

Er was reden tot grote voldoening, toen op 26 Mei van het vorige jaar het Nederlandse volk getuigenis aflegde van zijn verknochtheid aan de democratie. De nederlaag van de N.S.B. verwekte een spontane volksvreugde, dwars over alle verdere partijschakeringen heen.

De N.S.B.-crisis, die het gevolg was van haar nederlaag, bracht een aantal staf-officieren van den groten leider ertoe openlijk hun vertrouwen in hem op te zeggen. Zij verklaarden er meestal bij, dat zij de beginselen van het nationaal-socialisme trouw bleven. Ook het zogenaamde „leiders”beginsel? Het zal van belang zijn deze heren, die vóór de N.S.B.-débacle bereid waren het Nederlandse volk aan de onbekwaamheid van den „leider” uit te leveren, in het oog te houden.

Eén van hen, de heer Van Duyl, heeft zijn compagnons al gevonden. Zij zijn de moeite van het nader bekijken waard. De ene is de heer J. E. W. Duys, die de perverse eierzucht blijkt te bezitten zijn leven als renegaat te voltooien naar het aanlokkelijke voorbeeld van Benito Mussolini. Er zijn enigen in onze Partij, die zich over deze evolutie niet zo zeer verbazen. Laat hem dat tot troost mogen strekken.

Der Dritte im Bunde is de heer ir. Dijt, in zijn onschuldige verschijningsvorm agrarisch specialist, in zijn meer imposante creatie vertrouweling van Sir Henry Deterding. Zodat we in de Nederlandse Volkspartij van de drie kleine D's mogen begroeten het petroleumfascisme van de grote D. Het petroleumfascisme, waarvan we de noodlottige invloed in de dagen van de sancties tegen Italië hebben ondervonden.

Wij mogen ons door de verdeeldheid van het Nederlandse fascisme, door voorkomende splitsingen en ruzie's niet laten misleiden. Wij mogen dat in Nederland te minder, omdat de toestand van ons economische leven zó zorgwekkend is, dat hierin een gevaar schuilt voor ons gehele volksleven. De massa-werkloosheid in ons land vormt de voedingsbodem voor het fascisme.

Toen Partij en Vakverbond in hun manifest aan het Nederlandse volk hierop wezen, deden zij dat, omdat alle ter zake kundigen weten, dat ook in Oostenrijk de massa-werkloosheid tienduizenden voor de nazi-propaganda toegankelijk heeft gemaakt, die daar vroeger volkomen afwijzend tegenover stonden. Daartoe behoorden velen, die bitter waren teleurgesteld door de negatieve resultaten van de katholieke Schuschnigg-politiek. Daartoe behoorden ook vroegere aanhangers van de moderne arbeidersbeweging, voornamelijk uit de jongere jaargangen. Met struisvogelpolitiek, die deze harde waarheid niet onder de ogen wil zien, is geen enkel beginsel en geen enkel belang gediend.

Vandaar onze aanmaning in bedoeld manifest tot de Nederlandse regering, eindelijk over te gaan tot een groots-opgezette welvaarts-politiek.

De verkiezingsuitslag vertoonde twee gezichten.

Het extremisme werd verslagen, maar Colijn won. Daarmee kreeg het reactionnaire deel en het door socialistenhaat verblinde deel der R.K.S.P. zijn kans.

De leuze werd: herstel van de coalitie en in elk geval de sociaal-democraten buiten de regering.

Het resultaat was een regering op zogenaamd positief-christelijke grondslag, die opnieuw, alle theologische uitlegkunde ten spijt, de tegenstelling in ons volk wakker roept: hier de Christenen en daar de heidenen.

Wij wijzen die tegenstelling af en scharen ons achter Albarda, toen hij bij de Algemene Beschouwingen uitriep:

„Wij hebben geen gebreken, die U vreemd zijn; gij bezit geen deugden, die onder ons niet worden aangetroffen.”

Het beroep op positief christelijke grondslagen is in hoge mate gevaarlijk voor de wezenlijke waarden van het Christendom.

In het verleden zijn vele tienduizenden vervreemd van kerk en godsdienst, niet omdat zij bezwaren hadden tegen de christelijke beginselen als zodanig, integendeel, omdat zij teleurgesteld waren, dat er zo weinig ernst werd gemaakt met de toepassing dier beginselen in de maatschappelijke werkelijkheid.

Wanneer ook deze regering krachtens de Troonrede weer op de bres zegt te staan voor de gezonde ontplooiing van het huwelijks- en gezins-

leven, dan constateren wij, dat zij haar christelijke beginselen bot viert in haar ijver om de gehuwde vrouw uit haar maatschappelijke arbeid te verjagen, maar dan stellen wij met verontrusting tevens vast, dat diezelfde christelijke beginselen haar niet dwingen tot een zodanige krachtige werkloosheidsbestrijding, dat een einde komt aan het afschuwelijk feit, dat vele duizenden jonge mensen, die lange jaren verloofd zijn, niet kunnen trouwen, omdat geen verantwoorde, stoffelijke basis voor het vormen van een gezin aanwezig is. Dan stellen wij vast, dat uit bezuinigingsoverwegingen de krotopruiiming en de verbetering der volkshuisvesting sterk zijn ingekrompen.

En toch zijn deze aangelegenheden van aanzienlijk groter belang voor de gezonde ontplooiing van het huwelijks- en gezinsleven, dan de vraag, of ongeneeslijke krankzinnigheid al of niet als grond voor echtscheiding kan worden aanvaard.

Neen, de begrotingsdebaten gaven geen reden tot hoopvol vertrouwen in de scheppende kracht op sociaal en economisch gebied van het dusgenaamde positieve christendom. Alles voor de landsverdediging. Geen spoor van een doelbewuste, groots opgezette welvaartspolitiek, niets voor de ouden van dagen, niets voor het onderwijs. Voor de werklozen het kwartje van Romme, met als bittere bijsmaak een verder afglijden van een sociaal recht naar kerkelijke en publieke liefdadigheid.

Het heeft alles bij elkaar teleurstelling en ergenis gewekt bij velen, die aan één der christelijke politieke partijen hun stem hebben gegeven.

Intussen stellen wij met voldoening vast, dat ook in de kringen van het confessionele protestantisme zich een nieuwe en moediger oriëntatie ten aanzien van het maatschappelijke leven baanbreekt, dan voor Nederland belichaamd is in het trio Colijn-De Wilde-Van Dijk.

Op de Wereldkerkenconferentie, afgelopen zomer te Oxford gehouden, werd een karakteristiek gegeven van het huidig maatschappelijk bestel, die verdient als hoopvol teken hier te worden aangehaald. In het „Rapport aangaande Kerk, Volk en Staat in betrekking tot de economische orde” wordt gezegd:

„De organisatie van het economische leven heeft ertoe geleid, hebzucht te vergroten en een valse maatstaf voor economisch en sociaal succes aan te leggen.

Onverdedigbare ongelijke kansen met betrekking tot opvoeding, vrije tijd en hygiënische omstandigheden blijven bestendig, terwijl voorts het bestaan van verschillende economische klassen een beletsel vormt voor menselijke gemeenschap, hetwelk door het christelijk geweten niet geduld kan worden. Er zijn centra van economische macht ontstaan, die generlei verantwoordelijkheid dragen tegenover enig orgaan der gemeenschap en in de practijk een soort tirannie vormen over de levens van grote massa's. De enige vorm van arbeid, die voor vele mannen en vrouwen openstaat, of het feit, dat in het geheel geen arbeidsmogelijkheid zich voordoet, verhinderen hen om in het dagelijkse leven een christelijke roeping te zien.”

Tot zover het genoemde rapport.

Het is ons bekend, dat vele gezaghebbende personen uit protestantse kringen in ons land hunkeren naar het ogenblik waarop de richtsnoeren van de Wereldconferentie van Oxford praktische toepassing zullen vinden in de volksgemeenschap, ook in ons land.

Voor het overige mogen wij met voldoening vasstellen, dat de denkbeelden van het Plan van de Arbeid ingang hebben gevonden in allerlei

kringen, buiten onze rijen. Voor de ordeningsgedachte geldt, wat De la Bella er in de Eerste Kamer van zei: over het beginsel zelf is nauwelijks verschil van mening, het gaat slechts om de wijze waarop en de mate waarin de ordening moet worden doorgevoerd.

Het aantal voorstanders van een krachtiger werkloosheidsbestrijding door een politiek van openbare werken, groeit zienderogen. Het woord van Ir. Goudriaan: „Elk volk heeft de werkloosheid, die het verdient”, heeft nog aan kracht gewonnen. sinds men dezen onvervaardden pleitbezorger voor een krachtige openbare werken-politiek benoemde tot directeur van de Nederlandse Spoorwegen.

Zelfs de heer Colijn schijnt te menen, dat het ene telegrammetje uit Stockholm toch geen afdoende weerlegging was van Albarda's betoog in de Tweede Kamer, waarin hij opnieuw op het Zweedse voorbeeld wees en de heer Hacke, directeur-generaal van de Arbeid, zal zich nu eens ter plaatse laten voorlichten.

Ik moge met enkele woorden hen gedenken, die ons in het afgelopen jaar door de dood ontvielen. Enkele namen mag ik noemen van hen, die in wijder kring hebben gewerkt; Bartels, Pothuis, Harms, Nathans, Marie de Roode—Heijermans, Eduard Anseele en Thomas Masaryk.

Ook gedenken wij hen, die op de slagvelden in het Verre Oosten en in Spanje het slachtoffer werden van de barbaarsheid van imperialisme en fascisme. Wij gedenken tevens hen, die na de gruwelen der terreur in Italië en Duitsland, thans in Oostenrijk ten offer vallen aan de wraakzucht hunner overweldigers.

Wij kunnen niet anders doen, dan hun beloven, dat wij met al de krachten van ons leven zullen strijden voor de Vrijheid van de geest en de Vrijheid van geweten en voor de rechten van den mens en den burger, die zij onder zagen gaan in een nacht van tyrannie en barbarij.

Voor onze Partij was het afgelopen jaar er een van ongekende activiteit naar buiten tot aan de verkiezingen en daarna een van rustige consolidatie naar binnen.

Het verslag over het jaar 1937 geeft daarvan een uitvoerig en levendig beeld. Ik mag er alleen nog eens op wijzen, dat het aantal leden het hoogste is, dat de Partij ooit telde, al kon de top, die vlak na de verkiezingen werd bereikt, niet worden gehandhaafd.

De reorganisatiebesluiten van de Partijraad ten aanzien van de positie der bezoldigde propagandisten werden na de verkiezingen volledig doorgevoerd. Het contact van het Partijsecretariaat met het eigenlijke Partijwerk in het land is hierdoor aanzienlijk versterkt. De speciale administratieve contrôledienst heeft haar nuttigheid volkomen bewezen. Het nauwer contact van het belangrijke werk der Vereniging van Soc. Dem. Raads- en Statenleden met het Partijbestuur stemt tot grote voldoening.

Voor een systematisch doordringen van onze denkbeelden op het platteland, waarbij een zo krachtig mogelijke hulp en voorlichting van de kleine afdelingen noodzakelijk is, is de in bijna alle gewesten reeds doorgevoerde rayon-indeling onder leiding van een daartoe aangewezen lid van het gewestelijk bestuur, van grote waarde gebleken.

De omvang en de betekenis van de grote problemen, waarvoor de mensheid en dus ook onze beweging zich gesteld ziet, maken het werk van opvoeding en scholing noodzakelijker dan ooit te voren. Dankbaar gedenken we het vele, dat door onze culturele organisaties voor jongeren en ouderen ook in het afgelopen jaar wederom werd verricht. Waar de

Partij voor het engere Partijleven of voor speciale behoeften van haar kader, bijzonder scholings- en ontwikkelingswerk organiseert, doet zij dat in hartelijk overleg met de ontwikkelingsorganen onzer beweging.

Dankbaar gedenken wij ook de vele duizenden functionarissen, propagandisten en werkers, die het Partij-organisme naar binnen en naar buiten doen functioneren. Wij denken daarbij niet in de laatste plaats aan de huisbezoekers en de trouwe colporteurs met „Vrijheid, Arbeid, Brood”.

Helaas moest de Partij dit jaar het hoofd bieden aan een ernstig intern conflict. Voor zover het beleid van het Partijbestuur daarbij betrokken is, zal het Congres daarover hebben te oordelen. Ik ben er van overtuigd, dat van weerskanten uitsluitend het partijbelang in het oog zal worden gehouden, zoals ik er ook van overtuigd ben, dat niemand behoefte heeft bij het algemene debat zich in bijkomstigheden en kleinigheden te begeven, die als regel in schriftelijk of mondeling overleg tussen de direct betrokkenen beter kunnen worden opgelost.

Waarde Partijgenoten,

In de bittere ernst van de tijd, die wij beleven, heeft onze Partij beezen de geestelijke veerkracht te bezitten om grote vraagstukken, groot te zien. Wij stellen met voldoening vast, dat ook de massa der partijgenoten het aldus heeft verstaan, al kunnen wij ons heel goed voorstellen, dat er anderen zijn, die zich niet zo gemakkelijk kunnen neerleggen bij gewijzigde opvattingen en gewijzigde formuleringen.

Ik spreek het vertrouwen uit, dat men ook bij de beoordeling van aan- gelegenheden als hier bedoeld, het belangrijke wezenlijke, van het onbelangrijke en onwezenlijke zal kunnen scheiden.

Ik heet hartelijk welkom de afgevaardigden der afdelingen, de vertegenwoordigers van de Kamerfracties, van het N.V.V., van onze culturele organisaties en de oud-leden van onze Eerste en Tweede Kamerfractie.

Verder heet ik welkom onze buitenlandse gasten. In de eerste plaats partijgenot Necas, minister van sociale zaken uit Tsjechoslowakije (*applaus*). Ik besef, dat het warme en hartelijke applaus in nauw verband staat met het medeleven van de sociaal-democratie in Nederland na de bezetting van Oostenrijk en de moeilijke toestand, die daar- door in Tsjechoslowakije is geschapen.

Voorts heet ik welkom onzen bekenden partijgenoot Gustav Möller, minister van sociale zaken uit het Rode Zweden. In Zweden verrichten onze partijgenoten verantwoordelijke opbouwbaarheid. Men is er in Zweden in geslaagd een stabiele richting te geven aan het politieke en economische leven van Zweden.

De Belgische Werkliedenpartij heeft haar secretaris, Aug. de Block, naar ons afgevaardigd.

Het is tot onze spijt niet mogelijk, dat in ons congres de buitenlandse gasten het woord tot ons richten. Wij betreuren dat, doch hebben de beslissing van de Nederlandse regering te accepteren. Ik geloof, dat in dagen van moeilijke internationale spanning van ons het uiterste aan politieke zelfbeheersing moet worden verlangd. Dat neemt niet weg, dat ik er bij de begroeting van de buitenlandse afgevaardigden behoefte aan heb uiting te geven aan onze gevoelens van internationale verbondenheid met de sociaal-democratie van over de grenzen, omdat wij ons gedragen weten door dezelfde beginselen, waarvoor zij in hun landen op de bres staan.

Ik heet U allen hartelijk welkom en verklaar het vier en veertigste congres der partij voor geopend (*applaus*).

WOUDENBERG krijgt het woord tot het doen van enkele mededelingen.

Van twaalf partijgenoten uit Akkrum is een brief binnengekomen, waarin staat, dat zij voorlopig een nieuwe afdeling hebben gevormd. Verzocht is de inhoud van deze brief aan het congres mede te delen.

Van Hilversum zijn twee amendementen ontvangen, betrekking hebbende op de voorstellen 19 en 27 van de beschrijvingsbrief. Het eerste amendement op voorstel 19 (Amsterdam XI) luidt: „Voorstel 19 te lezen als volgt: Het congres besluit, dat het partijbestuur van het verhandelde in de partijraad jaarlijks een verslag toezendt aan alle stedelijke en gewestelijke federaties en aan die afdelingen, waarvan voorstellen in de partijraad zijn behandeld.” Het tweede amendement op voorstel 27 (Ginneken) luidt: „Voorstel 27 te lezen als volgt: Het congres besluit, dat de duur van het congres in andere dan verkiezingsjaren tot twee dagen wordt beperkt en dan bij voorkeur niet op christelijke feestdagen wordt gehouden.”

Van Waslander is een mededeling ontvangen, dat hij niet alleen voor het dagelijks bestuur, maar ook niet voor het partijbestuur een candidatuur aanvaardt. Er zij voorts aan herinnerd, dat ook Van Sleen terugkomt op zijn besluit een candidatuur voor het partijbestuur aan te nemen.

Spr. deelt mede, dat het partijbestuur besloten heeft over de gedwongen uitzending van loonarbeiders naar Duitsland, een motie bij het congres in te dienen, die alsnog zal worden rondgedeeld. Deze motie komt bij de behandeling van het beleid van het partijbestuur in behandeling. Zij luidt als volgt:

„Het congres,

gehoord de klachten uit verschillende delen van het land omtrent de dwang, aan werkloze arbeiders opgelegd om naar Duitsland te gaan, kennis nemende van het feit, dat in een aantal gemeenten de arbeiders, die daartegen bezwaar hebben, worden bedreigd met uitsluiting van steun en werkverschaffing, waarbij de gemeentebesturen mededelen, dat het Rijk hen tot deze houding verplicht,

constateert, dat klaarblijkelijk in tal van gevallen geen aandacht wordt geschonken aan de toezegging, door den Minister van Sociale Zaken gedaan, dat principiële bezwaren zouden worden geëerbiedigd,

protesteert tegen deze miskennis van de ernstige bezwaren, bij velen bestaande tegen uitzending naar een dictatuurstaat, zonder vrijheid van meningsuiting en van organisatie, en dringt er met de meeste klem op aan, dat onmiddellijk overeenkomstig de Ministeriële belofte zal worden gehandeld”.

Voorts heeft Herenveen het partijbestuur medegedeeld, dat op het congres door Herenveen een motie zal worden voorgesteld van de volgende inhoud:

„Het congres,

kennis genomen hebbende van het rapport der commissie-v.d. Bergh, gehoord de besprekingen,

keurt af het beleid van het Partijbestuur in het rondom de candidatuur-Kiës in Friesland ontstane conflict,

keurt af de wijze, waarop door den Partijvoorzitter de persoon Kiès is bestreden,
gaat over tot de orde van de dag."

Tenslotte is van een partijgenoot uit Rotterdam VII een brief ontvangen, waarin hij bezwaar maakt tegen de toelating van den afgevaardigde uit Rotterdam VII, omdat eerst gisteren de verkiezing heeft plaats gehad. De geloofsbrief van den afgevaardigde van Rotterdam VII is evenwel in orde bevonden. Op voorstel van den voorzitter besluit het congres deze brief voor kennisgeving aan te nemen en over te gaan tot de orde van de dag.

Goedgekeurd wordt de ontwerp-dagorde voor het partijcongres.

DE WIT verkrijgt het woord over punt drie der agenda: rapport en voorstellen van de commissie, bedoeld bij artikel 30 van de statuten. De commissie stelt voor de voorstellen 9 tot 18 van de beschrijvingsbrief, die alle betrekking hebben op een wijziging van het reglement en in het bijzonder verlangen een verandering in de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer, te verwijzen naar een door het partijbestuur toegezegde commissie, die in 1939 met een rapport zal komen. Ook stelt de commissie voor de voorstellen 31 tot 33 over het staatspensioen van de beschrijvingsbrief af te voeren. Reeds werkt een commissie van S.D.A.P. en N.V.V. aan de samenstelling van een rapport over de sociale verzekering, waaronder ook het staatspensioen valt. Dit rapport verschijnt spoedig.

Het congres verklaart zich met deze voorstellen der commissie accoord.

Aan de orde is punt 4 van de agenda: behandeling jaarverslagen en bespreking van het in het afgelopen jaar gevoerde beleid.

VAN WOUDEBERG (Leiden) brengt hulde aan het partijbestuur voor tal van verbeteringen o.a. voor het uitgeven van het documentatiemateriaal. Te veel wordt echter vergeten, dat wij republikeinen zijn. Boekman hield een opzienbare radiorede, de A.J.C. zat in het huldigungscomité en vele voormannen kregen een lintje. Er zijn te veel buigingen voor de monarchie. Deze critiek geldt ook de redactie van de Arbeiderspers, b.v. bij de geboorte van prinses Beatrix. Wij hadden in Leiden een vergadering over het nationale vraagstuk, maar het verslag van den correspondent werd niet geplaatst. Wel verscheen in de Arbeiderspers een Oranje-artikel van Ankersmit. Een onzer leden heeft er een artikel tegen geschreven, doch werd niet opgenomen. Onze republikeinse gezindheid wordt weggemoffeld. Wij willen onszelf zijn en blijven. Ook ontmoeten wij tegenwoordig rode ridders op ons pad. Toch zijn onze mensen bij defensie uitgesloten en ook geschiedt ons veel onrecht bij burgemeestersbenoemingen. Laat ons opnieuw, evenals dat vroeger gedaan is, pogingen doen de ridderorden uit de begroting te schrappen.

Na de opheffing van de *Sociaal-Democraat* is er geen discussieorgaan meer. Voor de bespreking van belangrijke vraagstukken moet een gedeelte van de Arbeiderspers worden gereserveerd. De rubriek Geestelijk Leven is zeer eenzijdig. Zelden staat er iets anders in dan godsdienst. Het verdient aanbeveling er ook iets in op te nemen over ons Instituutswerk en over de drankbestrijding. Ziet de redactie geen kans de stof uit te breiden, dan geef ik in overweging de naam Geestelijk Leven te veranderen in Het Leven der Geestelijken (*daverend gelach*).

KRAMER (Brunssum): Het is onze afdeling steeds opgevallen, dat het zo moeilijk is iemand, die onze partij meer kwaad dan goed heeft gedaan, behoorlijk kwijt te raken. De ervaring heeft ons geleerd, dat in zulke situaties de partijleiding wel eens te veel partij kiest. Daarom willen wij een andere methode van behandeling van royementen, bv. de methode, die bij de A.J.C. wordt toegepast. Als een partijgenoot veel kwaad heeft gesticht, dan moet er op de kortst en onpartijdigst mogelijke wijze een uitspraak komen, of hij lid kan blijven of niet. Het partijbestuur behoeft daar niet bij uitgeschakeld te worden.

De voorpagina van de krant lijkt vaak een ratjetoe. Op de voorpagina moet alleen het allerbelangrijkste nieuws komen en overlezingen moeten worden vermeden. Het artikel van Ankersmit was niet op zijn plaats. Men had het niet moeten opnemen.

VETH (Eindhoven): In het manifest, uitgegeven naar aanleiding van de gebeurtenissen in Oostenrijk, wordt herinnerd aan de grondslag van het internationaal recht, belichaamd in de Volkenbond. Gezegd werd, dat Engeland en Frankrijk dat recht ondermijnen. Van de Nederlandse regering werd verlangd een politiek van samenwerking te voeren met andere staten en aan haar werd de eis gesteld het initiatief te nemen aan de schenders van het volkerenrecht een krachtig halt toe te roepen. Daartegen hebben wij bezwaar. De ervaring heeft geleerd, dat er van de internationale solidariteit niets terecht komt. Dat ons land enig militair initiatief zou nemen, achten wij gevaarlijk. Het bestaan van een weermacht in Nederland mag niet leiden tot mindere voorziening in de sociale belangen. Wij offeren grote belangen aan het leger tot bestrijding van het fascisme van over de grenzen, terwijl wij binnen de grenzen niet in staat zijn de armoede tegen te houden.

PASMAN (Voorburg) meent, dat het na afloop van de verkiezingen geen tijd was voor een rustige consolidatie. De actie voor het Plan is stopgezet; dat is niet juist geweest. Inzake het nationale vraagstuk sluit spreker zich aan bij hetgeen Leiden heeft gezegd. Er bestaat nog steeds een gevoel van onbehagelijkheid. Het is in dat opzicht in de partij een chaos. Inzake het militaire vraagstuk moet de redactie van de Arbeiderspers wat bezadigder zijn. Wij kregen het gevoel, dat de lezers werden opgezwiept bij het lezen van berichten over de veldslag bij Teruel. Het leek wel een sensatieroman. Ook kunnen beter achterwege blijven de foto's van het bezetten van nieuwe plaatsen door de militaire macht. Over de zaak-Kiès wil spreker verder niets zeggen na de verschijning van het rapport; hij heeft er grote waardering voor, dat dit rapport volledig werd gepubliceerd.

DE DREU voert namens alle Amsterdamse afdelingen het woord. Hij heeft weinig critiek op de leiding van de partij, die een moeilijke taak had. Een woord van dank voor het vele en goede werk is zeker op zijn plaats. Maar (*gelach*)..... tot een „Heil partijbestuur” willen wij ons toch ook niet beperken. Amsterdam betreurt, dat er toch weer verwarring is gesticht, ondanks alles, wat er verleden jaar in het congres is gezegd over het nationale vraagstuk. Namen behoeven wij niet te noemen. Of het A of B of A plus B is geweest (*gelach*), doet niet ter zake. De verschuldigde eerbied aan het staatshoofd moet worden betoond, maar niet nodig is, dat men occasioneel en op eigen houtje een principiële uitspraak gaat doen inzake het vraagstuk monarchie of republiek. Spreker leest voor, wat Albarda verleden jaar in het congres

heeft gezegd en daartegenover stelt hij een uitspraak van een ander partijbestuurslid, dat de republikeinse staatsvorm thans voor Nederland een achteruitgang zou vinden. Daarover moet een strijd ontbranden. De overtuigde republikeinen in onze eigen partij mogen daarover niet zwijgen. Echter is zulk een strijd krachtsverspilling.

In Limburg, Zeeland en Noord-Holland zijn bij candidaatsstelling voor de Tweede Kamer moeilijkheden gerezen. De oorzaken liggen in de gang van zaken bij de candidaatsstelling. De afdelingen moeten van tevoren kennis nemen van de motieven bij de samenstelling van de groslijst. Heeft de reglementswijziging van twee jaar geleden wel de resultaten opgeleverd, die men er van verwachtte? In het jaarverslag op pag. 23 staat een voorstel van Utrecht; op pag. 24 leest men, dat het partijbestuur heeft toegezegd dat te zullen herzien. Hoe staat het hiermee?

Over de zaak-Kiès zegt spreker het een goed verschijnsel te achten, dat dergelijke zaken in het openbaar kunnen worden behandeld zonder de partij te schaden. In de democratie behoeft men niets te verbergen. Het bewijst, hoe stevig de partij staat. Wij aanvaardden het rapport der commissie. Bij de keuze van propagandisten zij men voortaan zeer voorzichtig.

De uitslag van de verkiezingen was goed in de steden, maar minder goed op het platteland. Er moet iets ontbreken aan het contact met de plattelandsbevolking. Is het aantal propagandisten in de kleine plaatsen wel voldoende? Wij hadden graag gewild, dat ook de werkloosheid in dit congres was besproken. Inzake de luchtbescherming hadden wij gaarne gezien, dat er meer leiding was uitgegaan van het partijbestuur. Men moet dat niet overlaten aan de inzichten van de partijgenoten zelf.

Wat de Kamerfractie betreft hebben wij hulde voor hetgeen zij heeft gedaan voor de werklozen. Ook hulde voor de wijze, waarop Vorrink heeft geïnterpelleerd inzake Italië—Abessinië. Echter niet alléén hulde. Amsterdam betreurt, dat het absentisme op een bepaald ogenblik zulke vormen kon aannemen, dat de N.S.B. daar politieke munt uit kon slaan. Inzake Hulp aan Spanje betreurt Amsterdam het, dat het partijbestuur zo lang heeft gewacht met het besluit, dat partijgenoten in deze commissie zitting konden nemen. Beter resultaten zouden zijn verkregen, indien de partij zelf de steunactie had gevoerd.

Inzake Oostenrijk betreurt Amsterdam, dat er te lang gewacht is met het uitschrijven van een protestdemonstratie. De federatie Amsterdam wilde een demonstratie op korte termijn, doch het partijbestuur vond het beter de bijeenkomst van S.A.I. en I.V.V. af te wachten. Toch lijkt het ons achteraf beter, indien terstond ware geprotesteerd. Wij hadden het R.A.I.-gebouw vol kunnen krijgen.

DE TELLO (Heemstede) vindt het verspreidmateriaal te gelijkvormig. Het manifest over Oostenrijk had korter en krachtiger gekund. Ons verontrust, dat misschien door de actie voor E.D.D., men de indruk kan krijgen, dat wij geen zelfstandige politieke partij meer zijn. Is het wel goed, dat wij met de politieke tegenstanders op de Bühne staan, o.m. met minister Oud?

Wij zien met enige ongerustheid onze verhouding tot de katholieke Staatspartij. Zo tam, lam en matig als wij deze partij tijdens de verkiezingen hebben aangepakt is nog weinig voorgekomen. Het katholieke volksdeel is een onbetrouwbaar element. Dat bewijzen Duitsland en Oostenrijk. Deze volksgroep mag wel aan de stijgbeugel van het paard

meelopen, maar het is voor ons ondragelijk, dat zij bovenop de knoi komt. Eenzelfde houding van de katholieken blijkt uit de kinderbijslag en de positie van de gehuwde vrouw. Onze partij moet de stok in het hoenderhok zijn, al is dat dan misschien niet prettig voor de dierenbeschermers.

BRINKERHOF (Ginneken) vraagt, waarom wij juist op de Paasdagen moeten congresseren. Speciaal het platteland heeft moeite een afgevaardigde te sturen en hij, die gestuurd wordt, is de hele week al in touw. Daar komt bij, dat wij ook rekening moeten houden met onze religieuze partijgenoten.

De regeling van Romme heeft in het katholieke Zuiden een slechte ontvangst. Het argument van de Staatspartij om voor de grote gezinnen op te komen delen wij niet, maar wij moeten er rekening mee houden. Onze Kamerleden moeten in nauw contact komen met de plattelandsbevolking. In de katholieke partij heeft men contact met de kiezers door op regelmatige tijden zitting te houden. Dat vraagt financiële offers. Drop heeft het lang volgehouden. Laat het partijbestuur voor dit nauwe contact zorgen. De akkers zijn wit om te maaien. Aan de redactie van de Arbeiderspers verzoekt spreker meer rekening te houden met de stukken en brieven, die de correspondent te Ginneken en Breda stuurt. Tal van berichten zijn helaas niet geplaatst.

VELDMAN (Breukelen) wil meer protestvergaderingen tegen de onpositief christelijke of positief onchristelijke regering. Pas wanneer het in de grote stad dondert, trilt het op het platteland. De partij is te slap opgetreden tegen b.v. de bezuinigingsmaatregelen op onderwijs en openbare werken.

SCHEPS (Den Dolder) heeft respect voor de partijgenoten, die medewerken aan E.D.D., doch verzoekt rekening te willen houden met die partijgenoten, die sceptisch staan tegenover deze vereniging. Haar strooibiljetten moeten niet door ons worden uitgedeeld. Dat lijkt ons zeer nadelig. E.D.D. was het trekpaard van Oud. De harde medewerkers van E.D.D. vindt men bij ons. Men moet vermijden, dat de kiezers gaan denken; op de S.D.A.P. stemmen kan wel, maar stemmen voor E.D.D. is ook goed.

Het rapport over de zaak-Kiès is een fijn staaltje van partij-democratie, een bewijs van onze zedelijke sterkte. Voor de toekomst moeten wij echter goed doordrongen zijn van het besef, dat zij, die onder aan de lijst staan, even goed hun werk kunnen doen, zo nodig, als zij, die bovenaan staan. Deze gevolgtrekking moeten wij uit het gebeurde maken.

Iemand, die geen schijn van kans heeft een lintje te krijgen, doet goed er voorzichtig over te spreken. Het zwaartepunt ligt echter hier: de regering miskent ons, zij schakelt ons uit, zij wil ons buiten de volksgemeenschap plaatsen. Van zulk een regering zou ik geen lintje willen aanvaarden. Wat het volkslied betreft zou ik er geen bezwaar tegen hebben het congres te openen met het Wilhelmus, maar niet zolang de regering de Internationale uit de aether verbiedt. Over het nationale vraagstuk wil ik geen geforceerde beslissing, maar is het niet mogelijk deze zaak nog eens door een studie-commissie te laten behandelen? Bij de wisseling van de regering had het op de weg van de Tweede Kamerfractie gelegen de ontrecting van de Vrijdenkersradio-omroep aan de orde te stellen. Prof. Kranenburg en De Zeeuw hebben er in de Eerste Kamer over gesproken. Ik ben over deze zaak niet voldaan.

DERKS (Heerlen) dankt het partijbestuur voor het vele goede werk. Inzake de kwestie-Kiès betreurt spreker een opmerking van den partijvoorzitter in Leeuwarden, waar deze zich garant verklaarde voor namen, voorkomende op de groslijst. De voorzitter verdedigde toen blijkbaar een mening, die de zijne niet was. Voor de verhouding tussen partijbestuur en leden is het gewenst de leden objectief voor te lichten. Sprekende over de uitgaven van het verkiezingsfonds meent Heerlen, dat het beter zou zijn geweest één busje te laten staan dan vier busjes te doen circuleren. Naar sprekers opvatting zou de opbrengst met één busje groter zijn geweest. Waarschijnlijk hadden wij dan nu geen tekort gehad.

MOSSelman (Appingedam) verdedigt de voorstellen 1 tot 4, die alle beogen de rechten te vergroten van een lid, dat tot roeyment is voorgedragen. Het is noodzakelijk uitdrukkelijk te vermelden, dat de betrokkene zich persoonlijk in de partijraad kan verdedigen. Dat Boekman voor de V.A.R.A.-microfoon heeft gesproken, was een juiste gedachte. Uit het referendum van *De Groene* is gebleken, dat zijn woorden gewaardeerd zijn. De Arbeiderspers heeft zich inzake het nationale vraagstuk een zeer wijze zelfbeperking opgelegd. Leg *Het Volk* maar eens naast *De Telegraaf*. De Arbeiderspers heeft haar taak van voorlichting naar behoren vervuld. Wij moeten oog hebben voor de tradities in ons volk, ook voor monarchale tradities.

VAN DE KIEFT: Ik ben mij er van bewust, dat het lidmaatschap van het partijbestuur verplichtingen en beperkingen oplegt. Als er verschillen zijn, dan moeten die in de binnenkamer worden opgelost. Toch kan het ook zo zijn, dat zwijgen lafheid is en spreken plicht.

Ik ben reeds enige tijd verontrust over de tactiek van de partijleiding. Ik ben van mening aan die ongerustheid uiting te moeten geven in een congres, waar de verkiezingsuitslag ter discussie is gesteld. Ik heb niet de pretentie alle oorzaken te kunnen blootleggen, die tot de onbevredigende uitslag van de verkiezingen hebben geleid. De uitslag in enige steden toonde vooruitgang, op het platteland was het stilstand of achteruitgang. Wij blijven stabiel met kleine schommelingen. Ik meen op enige factoren te mogen wijzen.

Een van de voornaamste factoren is, dat men al jarenlang bij het kiezersvolk van Nederland de illusie wekt, dat het tot een Rooms-Rode regering zal komen. Het politiek perspectief, dat wij al jarenlang de arbeiders voorhouden is een Rooms-Rode regering en telkens en telkens wordt die verwachting de bodem ingeslagen en steeds blijkt die illusie op niets te zijn gebaseerd. Dat is politiek niet houdbaar. Wat mij daarbij ook treft is dit, dat de principiële vragen van een dergelijke samenwerking niet onder de ogen worden gezien. De ontzaggelijke verontrusting, die zich van alle democraten in de wereld de laatste jaren heeft meester gemaakt, de overrompeling door de dictatuur, heeft voor de democratie, althans misschien, dit lichtpunt gebracht, dat wij ons veel meer dan vroeger zijn gaan bezinnen op de betekenis van de democratie. Democratie is niet alleen een bepaalde staatsvorm, doch een menselijke gezindheid, een begrip van plicht om ook andere meningen tot uiting te doen komen. Democratie betekent vrijheid van geloof, vrijheid van overtuiging, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van pers. Democratie is tenslotte voor ons gaan betekenen datgene, wat eigenlijk alle waarde van het leven is.

Nu moeten wij de principiële vraag stellen, of in dit tijdsgewricht, waarin de sociaal-democratie zich voelt als het grote bolwerk, de Rooms-Katholieken wel de gewenste bondgenoten zijn in de strijd voor de democratie en tegen de dictatuur. Men heeft ons in de laatste tijd herhaaldelijk voorgehouden, dat het noodzakelijk is de roep der tijden te verstaan.

De dictatuurstaat Portugal is katholiek. In Spanje wordt onder goedkeuring van de hele katholieke wereld met behulp van Duitse kanonnen en Italiaanse vliegtuigen gepoogd het fascisme te doen zegevieren. Italië is fascistisch en katholiek. De paus heeft nog niet zo lang geleden de 2.000 priesters, die eerst door Mussolini waren ontvangen, toegesproken en in buitengewone audiëntie ontvangen. Polen zucht onder een dictatuur en is katholiek en nog maar kort geleden hebben wij in de pers kunnen lezen, hoe daar op katholiek initiatief Joden, vrijdenkers en protestanten worden vervolgd. Duitsland heeft een grote katholieke minderheid en het is niet zo zonderling, dat Hitler van katholieke afkomst is, dat in Zuid-Beieren de grondslag ligt van het nationaal-socialisme en dat Von Papen, met zijn connecties bij het Vaticaan, de verbinding tot stand bracht tussen Hitler en Mussolini en Brüning de nek omdraaide. Zie naar Oostenrijk. In 1934 werd Dollfuss vermoord. Nadat de nazi-putsch was mislukt, werd in de Stefanskirche te Wenen een grote uitvaartplechtigheid gehouden, waar de grote lijkrede werd uitgesproken door kardinaal Innitzer, die in deze lijkrede Dollfuss en diens lijdenswerk vergeleek met het lijdenswerk van den Christus. Dollfuss en Schuschnigg wilden de katholieke standenstaat verwezenlijken. Men leze thans de verklaring van de Oostenrijkse bisschoppen en het rondschrijven van denzelfden kardinaal Innitzer, die met zijn Heil Hitler de volkomen onderwerping duidelijk maakt. Misschien is het maar beter daar geen commentaar op te leveren.

J.l. Zondag gingen in Oostenrijk twee mensen ter stembus. Innitzer, die de Hitler-groet bracht en daarnaast de grote patriarch van het Weense proletariaat, Karl Seitz, geen Heil Hitler roepend, zich niet onderwerpend aan de soldatenlaars. Slechts Grüz Gott kwam over zijn lippen. Zie ze naast elkaar. Wie van deze twee, de kardinaal of de marxist, heeft beter begrepen in deze ernstige tijden het Bijbelwoord: keer terug tot uw volk, want weet, dat er nog 7.000 in Israël zijn, die de knie voor Baäl niet gebogen hebben? (*Applaus.*)

Mag ik tenslotte over deze principiële vraag nog één uitspraak in herinnering brengen, nl. die van Van Schaik, die in de Kamer verklaarde, dat de katholieken op vrijheid van godsdienst het recht niet erkennen en deze vrijheid niet als een begerenswaardig goed beschouwen? Ik stel de vraag, of in deze benarde tijden, waar men als sociaal-democraat zijn heil ziet in de verdediging van de democratische vrijheden, de katholieken wel begerenswaardige bondgenoten zijn.

Wat is de praktische positie in de Nederlandse politiek? Laat de katholieken zeggen, of zij met de sociaal-democraten willen samenwerken of niet. Die vraag behoeft niet meer te worden gesteld. De verkiezingen van 1937 werden ingezet met een belangrijke rede van baron Van Wijnbergen, die per slot van rekening, zoals achteraf is gebleken, de richtsnoeren aangaf. Het moet, zei hij, naar een christelijk kabinet en de tactiek van de uiterste noodzakelijkheid, die reeds zoveel onheil en verwarring heeft gesticht, behoort voorgoed te worden prijsgegeven; dit woord worde uit ons politiek woordenboek geschrapt.

In dit verband citeert spreker nog *De Tijd*. Nu zegge men niet, aldus spreker, dat dit slechts uitingen zijn van enkele conservatieven. Ook met de democraten bij de katholieken is het niet beter gesteld. In zijn Kerstrede heeft Albarda opnieuw op de mogelijkheid van een samengaan tussen sociaal-democraten en katholieken gewezen. Het antwoord kwam prompt Dinsdag daarop van De Bruin van het Rooms-Katholiek Werkliedenverbond, die de arbeiders bezwoer achter het kabinet te staan.

Spreker vertelt vervolgens van een Zweedsen jager, die wilde eenden schiet, nadat hij tevoren een afgerichte eend aan een touw naar boven heeft gelaten. Dat is — aldus v. d. Kieft — de taak van de katholieke democraten: aan een touw omhoog te worden gelaten; als hij zijn kameraden heeft gelokt, dan worden die geschoten. De Zweedse jager vertelt nog van de droeve blik in de ogen van de lokeend, alsof deze begrijpt, waarvoor hij gebruikt is. Ik heb deze blik in de ogen van de katholieke democraten zelfs niet gezien.

Het is niet waar, dat er bij de katholieke Staatspartij enige neiging is tot democratie. Er zijn onder de katholieken ongetwijfeld enkelingen, die een onkreukbare democratische gezindheid hebben. Doch zij tellen niet mee. Overwegend is het conservatieve element, dat de marsroute aangeeft. Het Rooms-Rode kabinet, dat de welvaarts-politiek ter hand zal nemen, de steun zal verhogen en de grote werken zal doen uitvoeren, komt niet tot stand en het is een politieke fout het kiezerscorps deze verwachting telkens voor te houden.

Er is nog een tweede factor, die de verkiezingsuitslag heeft beïnvloed. Dat is onze houding inzake het militaire vraagstuk. De principiële discussies hierover zijn verleden jaar gevoerd en als democraat leg ik mij bij de beslissing neer. Ik behoud in elk opzicht mijn anti-militarisme op godsdienstige en zedelijke grondslagen. Over de principiële vraag spreek ik dus niet meer. Wel echter wil ik er over spreken als punt van praktische politiek. Onze militaire opvattingen zijn gebaseerd op de stelling, dat ons leger het zal moeten uithouden, tot een van de grote democratische landen ons te hulp zal komen. Men denkt hierbij in de eerste plaats aan Engeland. Dat is voor mij een illusie-politiek. Engeland heeft Abessinië laten afslachten, het heeft in Spanje geen vin verroerd en in China heeft het geen hand uitgestoken. Engeland, dat zich overal laat vernederen door de dictatuur-staten, is niet meer dezelfde grote democratische mogendheid van dertig jaar geleden. Rekenen op Engeland is een onzekere verwachting. Wanneer wij met praktische realiteiten rekenen, dan is er slechts één land, dat ons zal aanvallen: Duitsland. Is het geoorloofd onze weermacht te laten afslachten door 70 miljoen tot aan de tanden gewapende Duitsers met niet de allergeeringste kans op weerstand?

Een derde punt is onze houding ten opzichte van het nationale vraagstuk, dat geen wijziging heeft ondergaan. Ik ben republikein en democraat. Ik aanvaard als democraat het feit, dat de grote meerderheid van ons volk aan een monarchistische regeringsvorm de voorkeur geeft. Toch schuilt er gevaar in de wijze, waarop men ten aanzien van deze kwestie over de schreef gaat. Men kan tegenwoordig lid zijn van een Oranjevereniging, van Ons Leger, van Onze Vloot, van de Nederlandse Vereniging van dragers van ridderorden en ook van de S.D.A.P. Dat is mij wat te dik. Ik ben van de oude stempel en ik leer niet zo vreselijk gemakkelijk.

Wij leven in een periode van nationalistische en militaristische ver-

dwazing. Dit brengt in vele landen, ook in ons land, grote gevaren mede, n.l. deze, dat men door de militaristische en nationalistische schijn voor het volk de werkelijkheid verbergt. Om een voorbeeld te noemen: valt het u niet eens op, hoe men in Nederland het Nationaal Jongerenverbond gebruikt, dat luchtweerdemonstraties in Scheveningen organiseert en waar generaals snorkende redevoeringen houden over het Nederlandse imperium? Door die verdwazing leert men de mensen de werkelijkheid niet meer te zien. Die werkelijkheid is, dat er in Nederland 450.000 werklozen zijn, dat het kapitalisme ook in Nederland volkomen heeft gefaald, dat socialisatie van de productiemiddelen een eerste noodzaak is. Als men er in slaagt de aandacht daarvan af te leiden, dan heeft men reeds veel gewonnen. En zie, hoe alle oude zonden van de sociaal-democratie nog steeds ten tonele komen! Men wil ons permanent in een hoek drijven. Hoort men nog wel eens iets van de oude zonden van de Nederlandse Handelmaatschappij of van de Holland—Amerika Lijn? Het Nederlandse bedrijfsleven en het Nederlandse kapitalisme hebben overal gefaald. Steun voor de scheepvaart, steun voor de gloeilampen! Om een wijs woord van wijlen Wibaut aan te halen: de grote bedrijfsleiders, die vroeger iedere staatsinmenging afwezen, lopen de drempels van de kabinetten stuk en verslijten er hun schoenen.

De werkelijkheid is, dat wij een oppositiepartij zijn en voorlopig geen kans hebben mee te regeren. Wij zijn bereid, dat weet iedereen en desondanks heeft men de defensieverboden gehandhaafd. Hoe reageert men op onze betere nationale instelling? Als wij ons beklagen over achteruitstelling bij burgemeestersbenoemingen, dan antwoordt de regering ons, dat zij ons voorlopig nog in quarantaine wil houden. Heel de burgerlijke wereld zal ons in een hoek drukken. Wij moeten de moed hebben oppositie te zijn en te blijven, daarbij bereid een regeringsopdracht te aanvaarden. Tevens moeten wij één vraagstuk oplossen: dat niet de materiële ellende van een klein volk zó diep invreet, dat ons volk aan een dictatuur ten prooi wordt, omdat de regering, die wij hebben, camoufleert, welke ellende er in ons volk wordt geleden (*applaus*).

BREUR, sprekende namens alle Amsterdamse afdelingen, zegt voor het werk van de Arbeiderspers zeer zeker waardering te hebben. Toch zijn er enkele opmerkingen. In de advertentierubriek heeft zich het minder aangename feit voorgedaan, dat kort na een zeer ernstige gebeurtenis in Amsterdam met een van de penningmeesters in deze rubriek een advertentie voorkwam, waarin werd aanbevolen zich te verzekeren tegen schade door penningmeesters. Dat maakte een onaangename indruk. Iets dergelijks heeft zich voorgedaan met de V.A.R.A.-Gids, waarin een sterke aanbeveling stond voor het bezoeken van een radiotentoonstelling in Duitsland. In *De Telegraaf* stond een advertentie van de Arbeiderspers, waarin een adjunct-directeur gevraagd werd. Is dat wel het juiste blad, dat wij te kiezen hebben voor het zoeken van functionarissen?

Wat de redactie betreft is de vraag gesteld, of het wel juist gezien was zich in verbinding te stellen met den bekenden internationalen journalist Knickerbocker, die niet sympathiek staat tegenover onze arbeidersbeweging. Wij zijn het eens met Leiden, dat de rubriek Geestelijke Stromingen te eenzijdig is georiënteerd. Medewerking van andere zijde zou worden gewaardeerd. In de economische rubriek zijn tekortkomingen te constateren. Wij hebben in tegenstelling tot de burgerlijke pers te weinig aandacht geschonken aan internationale congressen

over de suiker en de rubber. Ook betreuren wij het gemis aan een discussieorgaan. Voor het aardige werk van Mies Blomsma hebben wij waardering.

De medezeggenschap aan de Arbeiderspers heeft bij ons veel stof opgeworpen. Hierover bestaat ongerustheid. In Februari 1929 werd het personeel van de Arbeiderspers op de hoogte gesteld van de invoering van de medezeggenschap. In 1931 werd zij een feit. In het congres van dat jaar sprak de voorzitter Oudegeest daar zijn voldoening over uit. De resultaten met het instituut van de medezeggenschap zijn echter niet heel gunstig. In de partij weten wij daar weinig van. De verslagen na 1931 zeggen er zo goed als niets van. Uit de gegevens, die ons ter beschikking zijn gesteld is gebleken, dat van de zijde van de directie en van de kant van het personeel zeer ernstige fouten zijn gemaakt. Het optreden van den directeur zou betiteld kunnen worden met het woord autoritair en van de zijde van het personeel schijnt men niet steeds te hebben geweten, op welke wijze het Instituut moet worden behandeld. De moeilijkheden bij de Arbeiderspers hebben er toe geleid, dat er in de burgerlijke bladen telkens mededelingen komen, die niet vleidend zijn voor de Arbeiderspers en die de propaganda voor de medezeggenschap bemoeilijken. De typografen hebben er zich tenslotte uit teruggetrokken. Wij willen hier geen verwijten doen aan het adres van de directie of van het personeel. Men moet òf constateren, dat de idee van de medezeggenschap, zoals zij bij de Arbeiderspers wordt toegepast een mislukking is geworden, òf naar andere mogelijkheden zoeken. Vooral de personeelsverhoudingen bij de Arbeiderspers hebben in tal van vergaderingen tot onaangename incidenten geleid. Wij konden op de vele klachten geen antwoord geven, omdat wij niet over de nodige gegevens beschikken. Hoe stelt men zich het verdere verloop voor? Men zoeke naar een betere oplossing; wij zijn dan van een nachtmerrie op vele huishoudelijke vergaderingen bevrijd.

De verrassing op 1 Mei van het vorig jaar was niet prettig. De eerste Mei moet zijn de feestdag van de arbeid. De krant is echter op 1 Mei verschenen. Men late de krant wel op Goede Vrijdag, maar niet op 1 Mei verschijnen. Wij kunnen de Arbeiderspers verzekeren, dat deze verrassing door vele arbeiders niet op prijs is gesteld. Doe ons dat niet weer aan. Tenslotte nog een vraag: lag het op de weg van de directie der Arbeiderspers zich in verbinding te stellen met de directie van *De Telegraaf* tot vervroeging van de aanvang van de werktijd voor het Maandagochtendblad? Het zal Van der Veen niet onbekend zijn, hoe daarover in Amsterdam wordt gesproken. Wij zouden gaarne Van der Veen's motieven kennen.

COUVÉE (Den Haag II): Het vorig jaar is er uit het congres op aangedrongen, dat de hoofdredactie zich de nodige zelfbeperking zou opleggen. Beckman heeft zich inderdaad deze beperking opgelegd, een enkele uitzondering daargelaten. Het artikel van Ankersmit heeft ontstemming gewekt, maar aan de andere kant zijn wij niet blind voor de moeilijke positie van Beckman. Anders is het gesteld met het optreden van sommige vooraanstaande partijgenoten. In een nabetrachting over het congres schreef Vliegen in *De Socialistische Gids* over republikeinse eenvoud. Daarvan is weinig te bespeuren geweest, zeker niet in de houding van Boekman. Ook in *Het Jonge Volk* kwamen artikelen voor, die beter achterwege hadden kunnen blijven. Dat leidt maar tot een geprikkelde stemming en tot bedankjes. De Haagse afdelingen ver-

trouwen, dat deze kwestie het volgend jaar niet opnieuw in het congres behoeft te worden gebracht.

HOOGEVEEN (Herenveen): In Friesland bestaat een ernstig en pijnlijk conflict. Als Amsterdam zegt, dat de partij het conflict zonder schade heeft doorstaan, dan weet Amsterdam het niet. Er is een groot ledenverloop ontstaan. Trouwe partijgenoten zijn zó mismooedig en ontstemd, dat zij niet meer actief aan het partijleven willen deelnemen. Neen, het rapport is niet voldoende. In dit congres moet een ernstige stem worden gehoord.

Hoe is het conflict ontstaan? Ik moet beginnen bij de verkiezingen van 1933 en de candidaatstelling. Kiès ging veel op propaganda en hij deed dat op zulk een wijze, dat hij als ernstig candidaat op de voorgrond moest komen. Woudenberg zei in de gewestelijke vergadering in 1932 namens het partijbestuur: wacht nog eens even af. Dat hield voor ons in, dat, als Kiès in die vier jaar getoond had wat te kunnen, verwacht mocht worden, dat hij dan onze candidaat werd. Kiès heeft toen hard gewerkt. Naar onze mening moest hij bij de verkiezingen van 1937 een bijzondere plaats op de lijst hebben. Evenals Groningen en Drente hebben wij in Friesland recht op een goeden candidaat. Kiès kwam als candidaat naar voren, ondanks de partij-instanties. Bij Kiès, die vaste bronnen van inkomsten nodig had, wekte dit eveneens vertrouwen.

Tot de candidaatstelling van 1937 heeft het partijbestuur alles laten gaan, wat zich pijnlijk heeft gewroken. De partijraad besloot Kiès op numero tien te plaatsen. Bij ons kwam de verontwaardiging daarover spontaan naar voren. Mensen kwamen bijeen en spraken hun verontwaardiging uit over de behandeling van Kiès. We kregen een buitengewone gewestelijke vergadering in Januari 1937. Vier zijn er geweest, zonder dat men tot een oplossing kwam. De kern van de zaak is deze: als Kiès niet in aanmerking kon komen, dan had het partijbestuur ronduit moeten zeggen, wat het tegen Kiès had. Er waren wel veel geruchten, maar wij wisten niet, hoe wij daarop moesten reageren..

In een vergadering van het gewest op 24 Januari, waar het partijbestuur vertegenwoordigd was door Vorrink en Banning, had Vorrink gelegenheid ons in te lichten. Wat moesten wij toen horen van Vorrink? Dat Kiès niet geschikt was, omdat hij niet over de nodige capaciteiten beschikte om Kamerlid te zijn. Wij trokken daaruit de conclusie: dat kan niet waar zijn, want onze ervaringen waren juist, dat hij wel geschikt was, o.m. in verband met zijn militaire deskundigheid. Toen hebben wij gezegd: dat laten wij ons niet welgevallen. Daarna zijn er door het partijbestuur heel wat fouten gemaakt. Ik zal daar nu niet op ingaan na de verschijning van het rapport. Ook wij in de oppositie hebben veel fouten gemaakt en Kiès ook. De gewestelijke vergaderingen verliepen op een vreselijke wijze. Dat had niet hoeven. Als van het partijbestuur enige tegemoetkomendheid ware betracht — wij hadden die hoop —, als het spijt had betuigd, dan waren wij om zo te zeggen het partijbestuur om de hals gevallen. Helaas heeft het niet zo mogen zijn. Het partijbestuur kon weten, dat juist in de derde gewestelijke vergadering de kans bestond om tot een oplossing te komen. Ik verwijs naar een manifest van Harm de Boer, die de mentaliteit van de Friezen kent. Het was van Harm de Boer een ernstige waarschuwing. Maar men heeft in Friesland vaak het gevoel, dat het partijbestuur niet weet, wat er in de partij omgaat.

INTERRUPTIE: Niet overal in Friesland!

HOOGEVEEN: Ik spreek namens een groot deel van de oppositie in Friesland. Hieruit blijkt, dat het partijbestuur grote fouten heeft gemaakt. Het was nodig daarover in het congres te spreken. Als in het rapport der commissie de houding van het partijbestuur wordt afgekeurd, dan aanvaarden wij dat. Helaas bestaat echter de schijn, dat men in verband met de fouten van het partijbestuur de fouten van Kiès heeft aangedikt.

ALBARDA: Het tegendeel is het geval!

HOOGEVEEN: Des te beter! Alle fouten van Kiès rusten niet alleen op Kiès. Spreker treedt vervolgens in bijzonderheden over de schuld-vraag bij de voorkeurstemmen en de besprekingen met het comité-Rosa. Het rapport geeft hierover geen juist beeld van de zaak.

Ontstemming wekte een artikel van Albarda: „Een poging tot sabotage”. Het artikel was juist, maar niet volledig. Men kreeg er de indruk uit: in Friesland is men gek geworden. Wij wilden een verweerartikel plaatsen, doch dat werd geweigerd. Wij protesteerden, doch tevergeefs. Weer een nieuwe teleurstelling. Dit had tot gevolg, dat het comité-Anema naar buiten is getreden. Gelukkig kregen wij een uitspraak van Herenveen, waarin wij ons van Kiès en Anema losmaakten. Het artikel van Albarda was echter de oorzaak van alle rumoer. Kiès is niet alleen verantwoordelijk. Kiès' royement is onbillijk. Het is onrechtvaardig Kiès alleen te royeren en de anderen toe te staan terug te keren.

Toen wij het vorige congres inlichtten, kregen wij een waarschuwing van Woudenberg: als jullie wat willen, dan gaan jullie uit de partij. Mijn royement werd uitgesproken, zonder dat ik gelegenheid kreeg mij te verantwoorden. Ik kreeg de indruk, dat het partijbestuur er de domper op wilde zetten. Ik voelde bij intuïtie, dat dit besluit niet te handhaven was. Dat is gebleken uit de vergadering van het gewest. Die royementen zijn ingetrokken. Royementen worden gauwer uitgesproken dan in het belang van de partij goed is.

Het partijbestuur erkent zijn fouten niet graag. Dat is jammer. Naar aanleiding van alles, wat er gebeurd is, meen ik met een motie van afkeuring te moeten komen. Die motie zegt, wat een groot deel van de oppositie in Friesland voelt. Neemt men het rapport zonder meer aan, dan komen de weggelopenen niet terug. Dan verdwijnen er nog veel meer. Men moet het conflict hebben meegeleefd om dat zo te kunnen voelen. Vorrink heeft ons zó afgestoten, dat wij menen dit eveneens in de motie te moeten vastleggen. Ik heb niet kunnen denken, dat Albarda en Banning, die wij hoogachten — laat ons dat ook maar eerlijk zeggen — ons zo hebben kunnen behandelen; zij hadden tegemoetkoming moeten betrachten.

Tenslotte willen wij nog verklaren, dat wij het amendement-Voorburg op voorstel 1 van Herenveen beter achten dan het voorstel. Indien Voorburg het amendement handhaaft, trekken wij ons voorstel in.

Hierna wordt de middagzitting gesloten. Het congres wordt geschorst tot Zaterdagavond acht uur.

Avondzitting Zaterdag 16 April 1938

JANSSEN (Den Haag) vraagt een uitspraak van het congres over hoofdstuk drie van het herzieningsrapport. Er zijn er in de partij, die menen, dat het herzieningsrapport geen waarde heeft. Om te voorkomen, dat men op deze weg nog verder zal gaan, vraagt hij een duidelijke uitspraak van het congres.

VAN ZWIJNDRECHT (Den Haag) bespreekt de Arbeiderspers, de medezeggenschap en het verschijnen van de krant op 1 Mei. Hij wil het opgeheven discussie-orgaan vervangen door een ander. Het is niet zijn bedoeling de *Sociaal-Democraat* te doen herleven, doch hij wil een extra bijlage in de Arbeiderspers, zoals vroeger het Populair Wetenschappelijk Bijvoegsel. De verslagen van de Kamervergaderingen zijn uitstekend geredigeerd, doch spreker wil in de eerste plaats uitgebreider verslagen en ten tweede zou hij graag willen, dat ze niet meer versnipperd in de krant werden opgenomen. Men weet nooit waar men precies het Kamerverslag kan vinden. Men zegt, dat grote lappen niet worden gelezen, doch dan moet men de lezers er maar toe opvoeden.

MOLLEN (Den Haag): Wij zijn niet tevreden over de wijze waarop het voorschrift over de 65-jarigen wordt toegepast. Het wordt uitgevoerd op een wijze, alsof er geen dispensatiemogelijkheid bestond. Ik denk aan twee oud-leden van de Eerste Kamer. Dispensatie zou in goede aarde zijn gevallen. Over de zaak Kiès leek het ons nuttig ook de mening te doen horen van een groep, die niet direct bij deze zaak is betrokken. De Haagse afdelingen staan unaniem achter het rapport van de commissie Van den Bergh. Zij hebben er hulde voor. Het rapport heeft op ons een uitstekende indruk gemaakt door de objectiviteit er van. Waar de fouten werden ontdekt, zijn zij onbarmhartig vastgenageld. Het heeft bij ons de laatste twijfel weggenomen over de vraag, of het partijbestuur juist gehandeld heeft, toen het zoveel mogelijk tegenwerkte, dat Kiès in de Kamer kwam. Het partijbestuur heeft daarmee een grote dienst aan de partij bewezen, want inderdaad was Kiès geen figuur, die onze beginselen in het parlement kon verdedigen. Men kan van mening verschillen over de tactiek. De tactiek van het partijbestuur was die van het minste kwaad. Deze tactiek is mislukt. Wij voelen er niets voor de fouten van het partijbestuur breed uit te meten. Vooral het slot van het rapport is ons sympathiek. Er worden verzachtende omstandigheden opgesomd en aangedrongen wordt op mildheid. Tot het partijbestuur zeggen wij: hoe minder slachtoffers Kiès met zich sleept, hoe beter, mits dat overeenkomt met de eer en de waardigheid van de partij.

LOPES DIAS (Hilversum) wil eerst spreken over het nationale vraagstuk. Albarda zei vorig jaar: laten wij ons er niet druk over maken. Hij heeft echter geen voorstelling van mensen, die zeggen: hou me vast of ik bega een ongeluk. In de verkiezingsstrijd is het partijbestuur zeer actief geweest. De hoeveelheid materiaal was enorm en goed verzorgd. De katholieke Staatspartij is echter niet aangewezen als de hoofdschuldige in het drama van de werkloosheid. Het partijbestuur had daar feller en veel feller op moeten wijzen. Wij kunnen alleen wat gedaan krijgen als we de katholieke Staatspartij zeggen, wat wij op het hart hebben. Dat is ook volkomen verdiend.

Onze afdeling is vol lof over het rapport-Kiès. Ook over de onverkorte

publicatie er van. Toch vragen wij, of hier niet uit blijkt, dat het partijbestuur te lang heeft gewacht met ingrijpen. Als zo iets zich weer voordoet, laat het partijbestuur dan niet doorzielen, maar ingrijpen. De afdeling sluit zich voorts aan bij Amsterdam over het verschijnen van de krant op 1 Mei. Wat het discussie-orgaan betreft, wij voelen wel, dat dit niet bij de nieuwskrant kan. Ik ben niet bepaald iemand, die alles weet (*gelach*), maar toch geef ik het partijbestuur in overweging eens met de Arbeiderspers te zoeken naar een regeling. Mogelijk kan een orgaan eenmaal per veertien dagen beschikbaar worden gesteld voor hen, die er prijs op stellen. Stel bij voorbeeld twee pagina's ter beschikking tegen een kwartje per half jaar. Inzake bekorting van het congres bewijst deze agenda, die niet zo belangrijk is, dat het congres best in twee dagen kan aflopen. En de congresdagen behoeven ook geen feestdagen te zijn. Ieder van ons zit op de feestdagen graag thuis. Als onze sprekers op E.D.D.-vergaderingen optreden, denkt men vaak: nu horen onze tegenstanders ons ook eens. Er zit echter gevaar in. Wij zijn er echter ook vaak opgetreden met tegenstanders, die medeschuldig staan aan het feit, dat het fascisme hier in Nederland kon gedijen.

VEENSTRA (Arnhem): Er zit voordeel aan, dat wij deze keer het verkiezingsmateriaal centraal hebben gekregen. Er is echter ook nadeel. De mogelijkheid voor de verschillende districten om een eigen geluid te laten horen is weg. Houdt die mogelijkheid voor de toekomst open, partijbestuur! Centralisatie van de sprekers was eveneens goed; er staat echter tegenover, dat de grotere plaatsen daardoor moeilijkheden hebben gekregen. De wijze, waarop voor Gelderland, Utrecht en Overijssel een combinatie is verkregen, heeft sprekers bewondering niet.

VERMEULEN (Hardinxveld): Onze afdeling wil met haar voorstel voorkomen, dat iemand zijn roeyement ontduikt door verhuizing en opnieuw aanmelding. Wij hebben zulk een geval in Hardinxveld beleefd en daar nog al onaangenaamheden mee gehad. Voorts willen wij, dat de Arbeiderspers meer rekening houdt met onze adviezen bij het aanstellen van correspondenten en agenten.

JOH. DE JONG (Leeuwarden) deelt de critiek van Brunssum over te veel busjes. Had het ene busje laten staan! Spreker wil wat de zaak Kiès betreft de oppositie het volle pond geven, maar deze oppositie heeft in Friesland geen kwart van het gewest achter zich. Over het beleid in deze zaak heerst bij ons grote ontstemming. Vorrink heeft gezegd, dat hij persoonlijk instond voor iederen candidaat op de lijst. Later bleek er aan de persoon van Kiès toch wel het een en ander te mankeren. Vorrink wist dat toch. Hoe kon hij dit dan zeggen? Dat komt hierop neer, dat wij voor de gek zijn gehouden. De kwestie is eigenlijk begonnen, nadat Friesland zijn eminenten aanvoerder Sannes is kwijtgeraakt. Geef Friesland weer zijn eigen aanvoerder, die net als Sannes leeft in de harten van de Friezen.

MIDDENDORP (Renkum): Het aantal leden is gestegen met 1.500. Er zit dus weer groei in het lichaam. De hoofdzaak is evenwel niet het lichaam, maar de geest. Groeit ook onze geestelijke aantrekkingskracht? Niettegenstaande het groeiend anti-kapitalisme is de laatste twintig jaar de partij er niet in geslaagd ver boven de 22 procent van het totale aantal kiezers uit te komen. Voor een deel is dat het gevolg van de godsdienstige scheuring in ons volk. Ik geloof, dat v. d. Kieft gelijk heeft als hij zegt, dat een voortdurende verwijzing naar de Rooms-

Rode samenwerking ons nadeel doet. Wij moeten streven naar een nationale samengang. Aan de andere kant schuilt er ook een groot gevaar in als wij de kwestie stellen, zoals v. d. Kieft het doet. In het geluid van v. d. Kieft komen te veel anti's voor. België had in 1914 ook geen zekerheid en toch kunnen wij België dankbaar zijn voor zijn toenmalige houding. Het andere gevaar van v. d. Kieft is, dat zijn geluid te veel anti-katholiek was. Dat is politiek gevaarlijk. Het zou leiden tot een nog grotere isolatie. Bij de buitenlandse katholieken noemde v. d. Kieft niet de naam van Faulhaber. Er zijn bij het katholicisme ook krachten, waar het socialisme op kan rekenen en met het geluid van v. d. Kieft stoot men b.v. het plan-katholicisme van de jonge katholieken en ook van sommige katholieke professoren af.

Intussen zijn er ook bij onszelf bedenkelijke verschijnselen. Op sommige socialistische vergaderingen zitten vijf of zes man, maar als de Ramblers komen, dan zijn er zestig. De beste werkers ten plattelande zijn lauw geworden en tonen niet meer de bezieling van vroeger. Een van de moeilijkheden van het socialisme is, dat in deze overgangstijd de problemen onthouden worden aan de massa. Vroeger was dat anders, b.v. toen er nog een populair wetenschappelijk bijvoegsel was. De opheffing van de *Sociaal-Democrataat* bracht de partij veel nadeel toe, ook al waren er nog maar 1000 lezers. Door een nieuw orgaan zouden wij de democratie binnen onze beweging versterken. Het is niet erg, als er fouten gemaakt worden. Veel erger is de fouten niet te zeggen. Inzake Friesland is spreker van mening, dat er voor een motie van afkeuring geen reden meer bestaat.

HAMBURGER (Dordrecht) wijst op de klassentegenstellingen in de maatschappij in verband met de politieke toestand. Sedert enige jaren is er door ons naar gestreefd de klassentegenstelling meer op de achtergrond van ons politiek beleid te houden. Op de voorgrond kwamen vraagstukken als de nationale gedachte en de democratie. De vraag is gewettigd, of wij wel in het oog houden, wat wij onder democraten moeten verstaan. Het is de opvatting van onze propagandisten tijdens de verkiezingsactie geweest, dat zij, die geen communist of fascist zijn, democraten zouden zijn. Dat is een dwaling. Beckman bracht Chamberlain hulde, omdat deze het opnam voor de persvrijheid, terwijl Vorrink in de Eerste Kamer gans anders sprak.

Verder hebben wij bezwaar tegen de *Times*-dienst in *Het Volk*. Een beschouwing over het Italiaans-Engels verdrag van den diplomatieken correspondent van de *Times* werd zonder commentaar opgenomen. Dat mag niet! Ik acht het in hoge mate ongeoorloofd. Men moet niet te veel vertrouwen hebben in de democratische gezindheid van de bourgeoisie. Spreker verwijst naar Tsjechoslowakije, waar de rechtervleugel van de agrariërs de Tsjechische socialisten uit de regering wil drukken in ruil voor een bondgenootschap met Henlein. Dergelijke voorbeelden vindt men ook in Holland. Een waarschuwing is hier niet misplaatst. Men moet meer rekening houden met de klassentegenstellingen in het politieke leven.

BAKKER (Velp). Spreker heeft bezwaar tegen de handeling van een Amsterdamsen partijgenoot, J. W. M., die per gestencild manifest zijn mening kenbaar maakte over het nationale vraagstuk door Troelstra's oude artikel over „Het Kindje” af te drukken. Het heeft hem verwonderd, dat het partijbestuur geen andere wijze van actie kon vinden dan

de voortzetting van *Vrijheid, Arbeid, Brood*, dat voor negentig procent niet verspreid wordt en alleen bij partijgenoten terechtkomt. Sukkelman en Wade wil spreker niet; hij is tegen een dergelijke verluchting van de krant. Liever wil hij ook niet op Pasen congresseren. Men make ons op de congressen niet tot filmacteurs. Het wijdingsvolle in de rede van Vorrink werd daardoor bedorven.

SIKMA (Zaandam) zou het op prijs stellen, indien het partijbestuur wilde zorgen voor een goedkope uitgaaf van het beginselprogram met een toelichting, hetwelk nodig is voor de discussie. Hij is het eens met Leiden, dat er in de partij meer discussie-mogelijkheid moet komen. Hij wil het aan het partijbestuur overlaten daarvoor de vorm te vinden. Hij ontraadt het voorstel Hoorn inzake de procedure bij royementen; de bestaande regeling is voldoende.

ROZEBOOM (Ede): Wat de nationale gedachte betreft moeten enige partijgenoten in de band gehouden worden. Inzake Kiès zou deze afdeling gaarne zien, dat ook het partijbestuur en in het bijzonder de voorzitter de juiste conclusies uit het rapport trekken. Aan de redactie van de Arbeiderspers verzoekt hij meer aandacht te besteden aan de raadsverslagen op het platteland. E.D.D. doet goed werk. Ten aanzien van de democratie hebben wij als sociaal-democraten ons niets te verwijten. Een nadeel is echter, dat vele vooraanstaande partijgenoten niet beschikbaar zijn voor het platteland; zij komen wel op vergaderingen van E.D.D. Het zou beter zijn, als onze partij zich geheel aan het platteland gaf.

LANSINK (Den Haag IV) heeft het gefrappeerd, dat in dit ernstig tijdsgewricht het partijbestuur geen enkel voorstel heeft gedaan om leiding te geven aan de afdelingen. Hij wilde gaarne vernemen, wat daarvan de oorzaak is. Voorts zijn blijkens het verslag van den secretaris in het afgelopen jaar verscheidene personen geroyeerd op grond van desorganisatorische handelingen. Wat dat betreft staat de afdeling achter het partijbestuur. Wie de actie van de partij verlamt moet de partij verlaten, of zich schikken naar de meerderheid. Toch moet worden geconstateerd, dat sommige partijgenoten zich weliswaar organisatorisch loyaal hebben gedragen, maar in principiëel opzicht tegen de partij hebben gezondigd. Wij zijn, zoals het ook in het herzieningsrapport staat, republikeinen! Als er partijgenoten zijn, die monarchale redevoeringen afsteken, dan moet het partijbestuur hen tot orde roepen. De rubriek Geestelijk Leven zou men beter Godsdienstig en Kerkelijk leven kunnen noemen. Van voorstel 19 (Amsterdam XI) wil hij schrappen B, C, D en E en de verdere regeling overlaten aan het partijbestuur.

WASLANDER (Utrecht): Wanneer de strijd voor de democratie op het eerste plan staat, dan moeten wij weten, wie onze compagnons zijn. Dan dienen wij op beginselen in te gaan. Noch in staatkundig, noch in economisch opzicht hebben wij de beginselen van de katholieken getoetst. Wij zijn al te lichtvaardig tot de slotsom gekomen, dat wij b.v. bij de socialisatie met de katholieken zouden kunnen samengaan. Men leze maar eens *Quadragesimo Anno* om te weten, dat spoedig het moment komt, dat de wegen van katholieken en sociaal-democraten uit elkaar lopen.

Wat de nationale gedachte betreft moet spreker zich over de houding van het congres verwonderen. Men doet nu net, of men van het partijbestuur een andere houding verwachtte. Ik heb niet uit de rede van

Albarda het vorig jaar beluisterd, dat wij gerust konden zijn. Het congres heeft zich verleden jaar veel te slap uitgelaten; thans reageert het veel krachtiger. Men kan het republikeinisme niet plotseling in het beginselprogram opnemen. Spreker is daar niet voor, want dat zou merkwaardige consequenties hebben.

Over de hoofdartikelen in de krant wil spreker met leedwezen constateren, dat zij vaak de naam van een hoofdartikel niet meer kunnen hebben. De kolom wordt herhaaldelijk verdeeld over twee of drie stukken. Laat men nu niet zeggen, dat het publiek dat wil. Laat ons niet aan die opvattingen voet geven. Er zijn genoeg onderwerpen, die een kolom waard zijn. Spreker betreurt het bovendien, dat in de Utrechtse editie de rubriek „Men spreekt over” wordt weggelaten. Voorts wil Utrecht de *Sociaal-Democraat* terug. De afdeling is het met de Kamerfractie eens, dat men met grote woorden niet ver komt. Echter gaat de tegenwoordige fractie wat al te ver in de andere richting en zij houdt, door bij bepaalde gelegenheden als onderwijs en werklozenzorg geen moties in te dienen, niet voldoende rekening met de propaganda. Men hoeft niet altijd bevreesd te zijn, dat een motie zal worden verworpen. Tenslotte zou Utrecht gaarne willen vernemen, waarom de relaties met de sociaal-democratische studenten verbroken zijn.

KLINKENBERG (Wormerveer) is teleurgesteld over de uitslag van de verkiezingen. Is er niet al te veel aandacht besteed aan de strijd voor de democratie en te weinig aan de strijd tegen het beleid van de regering-Colijn—Oud? Inzake het conflict in Friesland moet spreker vaststellen, dat er een grote lankmoedigheid jegens Kiès is betoond. Hij geeft Herenveen in overweging genoeg te nemen met het rapport en geen motie in te dienen.

VEERMAN (Oostwoud) constateert, dat het voeren van propaganda op het platteland verre van gemakkelijk is. Vandaar voorstel 26 om de mensen van het platteland meer naar voren te halen. De tuindersbelangen verdienen in de Kamer meer aandacht. Kan de Arbeiderspers niet wat meer van de raadsverslagen uit het platteland opnemen?

HENDRIKS (Hoorn) heeft bezwaar tegen het amendement van Brunssum inzake de royementen. Het voorstel Hoorn is veel democratischer. De woorden van v. d. Kieft, zegt spreker, zijn mij uit het hart gegrepen. Ik ben 28 jaar lid van de partij en van huis uit katholiek; als oud-katholiek heb ik geen enkel vertrouwen in de katholieke partij. Er zijn er velen in ons land, die het nog veel erger hebben dan de werklozen. Er is een groep van kleine zelfstandigen, omstreeks 26.000 vishandelaren, die een beroep hebben gedaan op de Kamer en op onze Kamerfractie. Ik stelde mij in verbinding met Albarda en deze verwees naar Drop. Drop schreef terug, dat wij een uitvoerig plan de campagne moesten voorleggen.

DROP: Dat plan heb ik nooit ontvangen!

HENDRIKS: Daarop heeft in Amsterdam een demonstratief congres van de vishandelaren plaats gehad. De pers was uitgenodigd en de Tweede Kamerfractie ook. Onze pers was er niet, de burgerlijke bladen waren wel vertegenwoordigd. In het congres heb ik nog Wiardi Beckman opgebeld om een verslaggever te sturen. Minister Van Lidth de Jeude was er en die heeft de zaak in de Kamer gebracht.

HENDRIEN LODDER (Baarn) heeft het verbaasd, dat de Arbeiders-

pers zulk een slecht verslag heeft opgenomen van de jaarvergadering van de Bond van sociaal-democratische Vrouwenclubs. Het verslag was slecht gezet en niet in het oog lopend. IJdelheid is het niet wanneer ik zeg, dat geen enkele foto werd geplaatst. (*Gelach, dat tot daverend gelach overgaat, als op hetzelfde ogenblik een fotograaf met Blitzlicht knipt.*) Wel hebben wij gekregen een nieuw Volksblad, drie centen duurder. Het is het niet waard, maar dat is een andere kwestie. Men beloofde ons veel meer plaatselijk nieuws. Maar als de correspondent eens iets stuurt, dan wordt het verkort, erger nog, verminkt! Laat de redactie eerst liever lezen, wat er staat!

BOEKMAN wil in de eerste plaats enkele rustige opmerkingen maken over zijn radiospeech. Men moet de zaak niet opblazen, zoals Albarda terecht heeft gezegd. De Dreu heeft volkomen terecht verschil gemaakt tussen partijgenoten met en partijgenoten zonder officiële functie. De gebeurtenissen in het Koninklijk Huis waren belangrijk genoeg om ook sociaal-democraten er toe te brengen aanwezig te zijn in bijzondere raadsvergaderingen. Een vertegenwoordiger van een partij behoort overal te zijn bij elke officiële vergadering, onverschillig het doel van zulk een vergadering. De vraag van republiek of monarchie is de laatste jaren van minder betekenis geworden. De constitutionele monarchie is meer gaan lijken op een republiek met een koning aan het hoofd. Dat is de praktijk in Nederland. Juist in een tijd vol woelingen is bij een groot deel van de burgerij de behoefte ontstaan aan continuïteit. Een groter deel dan vroeger ziet die continuïteit onder een monarchie meer gewaarborgd dan onder een republiek. Duitsland en Polen waren republieken, maar zijn geen waarborgen geweest tegen het nationaal-socialisme. Engeland en de Scandinavische landen zijn monarchieën. De republikeinse staatsvorm zou in Nederland een achteruitgang zijn, heb ik gezegd. Dat is mijn overtuiging. Zou iemand dat willen ontkennen? Is het in Nederland gewenst, dat het koningschap plaats maakt voor de republiek? Niemand hier zou die vraag bevestigend willen beantwoorden. Dan moet men het recht laten aan partijgenoten, die er zo over denken, dat in het openbaar te zeggen. Heb ik nu tegen de beginselen van de partij gezondigd? Daar ben ik mij niet bewust van. In het herzieningsrapport staat alleen, dat sociaal-democraten republikeins zijn, maar er staat niet, dat de sociaal-democratie republikeins is (*protesten*). In België of in de Scandinaafse landen kent men geen disputen als hier. Die zijn uit de tijd. Ik begrijp overigens, dat velen uwer het niet met mij eens zijn. Ik heb waardering voor de opvatting van anderen. Maar dan moet men ook van anderen kunnen verdragen, dat zij menen een goed sociaal-democraat te kunnen zijn en het koningschap onder bepaalde omstandigheden toch preferabel te vinden. Dat is in Nederland de werkelijkheid van vandaag. Er moet voor partijgenoten de vrijheid bestaan deze werkelijkheid ook uit te spreken. Van de Kieft heeft gezegd: de werkelijkheid is, dat er in Nederland een half miljoen werklozen zijn. Buiten v. d. Kieft zijn de mensen niet blind voor dat half miljoen. Ook ik wil, dat de strijd tegen de werkloosheid scherp wordt gevoerd. Dat element moet uit de discussies blijven. Wij moeten, inderdaad, ons zelf zijn en blijven. Ik ben het daarmee eens. Ik verklaar, dat ik sociaal-democraat ben, volledig. Ook met handhaving van mijn overtuiging ten aanzien van het koningschap.

DROP: Het is niet juist, dat de opmerkingen van Hendriks uit Hoorn

alleen betrekking hebben op wat gepasseerd is met de bond van vis-handelaren. Zij gelden voor alle kleine zelfstandigen. De steunverlening voor de kleine zelfstandigen in Nederland is een vraagstuk, dat herhaaldelijk door onze fractie in de Kamer ter sprake is gebracht en waarbij de regering telkens het standpunt inneemt: wij kunnen voor de kleine zelfstandigen geen maatregelen nemen, omdat wij geen contrôle hebben en ook geen geld. Toch is getracht iets te doen. Onze fractie kreeg te maken met de algemene ventersbond, waarin ook de vishandelaren waren opgenomen. Met de ventersbond is overleg gepleegd over een ontwerp-steunschema. Dat overleg is op niets uitgelopen. De ventersbond kwam niet met een denkbeeld, dat verdedigbaar was en liet ons in de steek. Toen kwam de vereniging van vishandelaren. Er is aangestuurd op een conferentie, die heeft plaats gehad. In die conferentie is uiteengezet, welke mogelijkheden er waren. De vereniging zou zich met de fractie verstaan om te komen tot een grondslag van behandeling in het parlement. Daarop heeft het bestuur van de vishandelaren een dossier gestuurd, dat door mij bestudeerd is. Door mij is geschreven, dat het beter was de zaak te laten rusten tot het najaar. Ik heb slechts gevraagd om een schema. De bond van vishandelaren heeft na die tijd niets meer van zich laten horen. Slechts kregen wij een uitnodiging tot deelneming aan een demonstratieve vergadering in Amsterdam. Op die middag was de Tweede Kamerfractie bijeen. Daarna heeft de vereniging geen contact meer met ons gezocht. Thans komt men met deze zaak plotseling op het congres. De kwestie van de steunverlening aan de kleine zelfstandigen is bij de laatste begroting ter sprake gebracht en ook bij de begroting van economische zaken zijn de belangen van de vishandelaren in discussie geweest. Verwijten van Hendriks zijn van alle grond ontbloot.

WOUDENBERG: Er is een brief van Leeuwarden II over de vacantietoeslag van bezoldigde partijbestuurders. Deze zaak is gewichtiger gemaakt dan bedoeld, doordat per abuis de brief is vermenigvuldigd en rondgedeeld. Twee jaar geleden is een soortgelijke opmerking tot het partijbestuur gericht. Het partijbestuur heeft toen principiëel besloten de vacantietoeslag voor de bezoldigde bestuurders en voor het personeel te handhaven. Een andere opmerking kwam van Haarlem II; deze afdeling vroeg hoe het kwam, dat de post salaris hoger is dan in 1937. Dat is het gevolg van het feit, dat een deel van de salarispost 1937 voor het personeel van het secretariaat ten laste kwam van de centrale plancommissie, terwijl na de opheffing van de centrale plancommissie het resterende deel weer voor rekening van het secretariaat kwam. Verder hebben veranderingen plaats gehad in het bestuur van de Vrouwenclub. Het salaris van Mr. Ribbius Peletier is verminderd; daartegenover is het salaris van het personeel ten behoeve van de Vrouwenclub verhoogd.

Er zijn verschillende opmerkingen gemaakt over de candidaatstelling voor de Tweede Kamer. Er komt een kleine commissie, die rekening zal houden met de opmerkingen. In volledige overeenstemming is een kleine, door het partijbestuur ingestelde commissie tot de conclusie gekomen, dat voor de candidaatstelling van de gemeenteraden een wijziging van het reglement niet nodig is. Er is gezegd, dat na de verkiezingen een periode van rustige consolidatie werd ingeluid. Ook werd gesproken over de verbreking van de samenwerking met het N.V.V., inzake de

plan-actie. Na de verkiezingen van Mei 1937 was het voor de partij noodzakelijk een consolidatie naar binnen te hebben. Ook was het materieel onmogelijk de boog zo gespannen te houden. De samenwerking met het N.V.V. is niet verbroken. Wij hebben met het N.V.V. besloten, dat na deze vier jaar van propaganda ieder zijn eigen actie en propaganda zou voeren en dat wij samen zouden optreden, als de omstandigheden dat noodzakelijk maakten. De planactie is niet losgelaten. Gaat men de cijfers van het financieel verslag van 1937 na, dan kan men daaruit afleiden, dat de tekorten op de verkiezingsactie, de planactie, het Wetenschappelijk Bureau enz. f31.000 hebben bedragen. Deze actie was zo kostbaar, dat zij voorlopig moest worden gestaakt. Materieel en financieel liet de positie van de partij het niet toe daarmee op die wijze voort te gaan. Wij hebben er naar gestreefd op minder kostbare wijze een maximum agitatie te verwekken. Als de partijgenoten voor het colporteren met *Vrijheid, Arbeid, Brood* niet in beweging zijn te brengen, voor welke andere actie dan wel? Als er enige verslapping is na de verkiezingsactie, dan ligt dat aan andere oorzaken.

Door diverse partijgenoten is gevraagd om uitbreiding van de propaganda op het platteland. De voltrokken reorganisatie van de partij maakt het mogelijk daaraan in de toekomst veel meer aandacht te schenken dan ooit mogelijk was. De wintercampagne was gebaseerd op het beginsel, dat versterking van de partij vooral op het platteland nodig is. Wij kunnen het congres de geruststelling geven, dat het partijbestuur in dat opzicht actief is. Ik behoef echter ook niet te verzwijgen, dat met de propaganda op het platteland allerlei moeilijkheden gepaard gaan.

Verder kan ik het congres mededelen, dat wij tijdens de verkiezingsactie materiaal hebben verzameld over het oordeel van de partijgenoten, die de actie hebben gevoerd. Wij beschikken over een groot dossier. In het algemeen is het oordeel gunstig. Ik mag er aan herinneren, dat de actie in de afgelopen campagne niet alleen meer centraal was, doch ook meer methodisch was opgezet. Uit zuiver sportieve overwegingen is E.D.D. eenmaal door ons geholpen bij het verspreiden van manifesten. Over het aantal busjes wil speker wel mededelen, dat het tekort met één busje veel groter zou zijn geweest. Waar men de busjes heeft gewisseld, was de opbrengst per lid veel hoger.

Van de Kieft heeft gesproken over inwendige verhoudingen in het partijbestuur. Hij heeft gezegd verontrust te zijn over de tactiek. Het meest verontrustende is echter, dat het partijbestuur daar niets van weet. Van de Kieft heeft in een aantal gevallen zijn mening verdedigd tegenover die van andere leden van het partijbestuur. Dat komt gelukkig nog voor. Doch dat heeft hij niet alleen gedaan. Bij andere gelegenheden hebben andere leden van het partijbestuur hun afwijkende meningen verdedigd. Ik moet echter ten stelligste ontkennen, dat er reden zou zijn het congres de indruk te geven, alsof er in het partijbestuur een vastgestelde tactiek zou bestaan, waartegen v. d. Kieft dan een afwijkend standpunt moet innemen. Bij herhaling is onze verhouding ten opzichte van de Katholieke Staatspartij in de congressen besproken. Het partijbestuur heeft niet anders gedaan dan te handelen in overeenstemming met de besluiten van de congressen.

Veenstra heeft enkele opmerkingen gemaakt over de verkiezingen en het verkiezingsmateriaal. Door de sterk doorgevoerde centrale actie, heeft hij gezegd, was er geen gelegenheid plaatselijk nog iets te doen.

Ik moet dat ontkennen. De afdelingen van de partij hebben een kwart van de inzameling van het strijdfonds mogen houden. De gewesten en de afdelingen hebben voldoende op eigen initiatief kunnen doen. Wat tenslotte de filmopnamen betreft: wij zijn er gewend aan in het zonnetje te worden gezet.

Het partijbestuur ontraadt aanneming van de voorstellen een, twee, drie en vier van de beschrijvingsbrief. Zij zijn daarom onaanvaardbaar, omdat zij niet passen in de bevoegdheden, die aan de partijraad zijn verleend. De partijraad is een beroepsinstantie, die pas kan optreden, als het roeyement is uitgesproken en de betrokkene in beroep is gegaan.

Het partijbestuur wil het amendement-Voorburg aannemen met een kleine toevoeging: „tenzij de partijraad wegens bijzondere omstandigheden anders beslist”. Voorstel acht van Hardinxveld is overbodig. Zodra het partijbestuur zulke gevallen ter ore komen, treedt het handelend op. Het geval in Hardinxveld is toch immers ook door het partijbestuur behandeld? Wat in voorstel 26 staat, kan het partijbestuur in het algemeen wel toezeggen. Het partijbestuur is van de wenselijkheid overtuigd. Wellicht wil Oostwoud het voorstel in verband hiermee intrekken. Inzake voorstel 27 met het amendement Hilversum kan het partijbestuur antwoorden, dat bij een verbetering van de economische toestand in Nederland en bij een betere financiële positie der partij overwogen kan worden de congressen op andere dan feestdagen te houden. Het amendement wil het partijbestuur in overweging nemen. Het partijbestuur stelt voor punt 38 af te wijzen, want aan de eenmaal genomen besluiten wordt de hand gehouden. Er is geen aanleiding om de besluiten over cumulatie van functies te herzien.

Wat in sommige van de voorstellen 39 tot 43 wordt verlangd, is praktisch onmogelijk. Het is financieel niet verantwoord, ofschoon het vraagstuk van een discussie-orgaan de aandacht van het partijbestuur heeft. Wij hebben maatregelen in voorbereiding om te zien, of er een vorm kan worden gevonden wederom discussies te voeren, zonder de zekerheid, dat het daarmee gaat zoals met de *Sociaal-Democraat*. Intussen is steeds gebleken, dat grote moeilijkheden, vooral van financiële aard, hierbij moeten worden overwonnen. Inzake voorstel 46 over het verschijnen van de krant op 1 Mei heeft het partijbestuur zijn bezwaren ingediend bij de directie van de Arbeiderspers. 1 Mei viel in 1937 op een Zaterdag en dat was voor de directie een bijzondere omstandigheid de krant wel te laten verschijnen. Mocht de directie andermaal bijzondere omstandigheden aanvoeren voor het verschijnen van de krant op 1 Mei, dan hopen wij dat tijdig te horen en niet pas acht dagen vóór 1 Mei. Zijn er naar het oordeel van het partijbestuur geen bijzondere omstandigheden, dan zal het partijbestuur aan het verschijnen op 1 Mei niet meewerken.

ALBARDA krijgt het woord om in de eerste plaats over de verkiezingsuitslag te spreken. De een vond het resultaat bevredigend, de ander was met de uitslag minder ingenomen. Er zijn verschillende verwachtingen gekoesterd. Ik persoonlijk ben geenszins teleurgesteld, al ben ik niet blind voor het feit, dat de uitslag in verschillende delen van het land zeer ongelijkmatig is geweest. De uitslag in de grote steden was voortreffelijk, echter in vele plattelandsstreken teleurstellend. Klinkenberg zei: dat komt, omdat wij te veel aandacht hebben besteed aan de verdediging van de democratie en te weinig aan het regeringsbeleid op

economisch gebied. Die verklaring kan ik niet aanvaarden. De democratie stond verleden jaar op het spel. Ware deze stormloop geslaagd, dan zouden al onze eisen op economisch gebied waardeloos geworden zijn. Wij mogen blij zijn om de wijze, waarop het Nederlandse volk aan de vijanden van de democratie geen kans heeft gegeven. Daarnevens heeft onze partij ten volle recht doen wedervaren aan de eisen op economisch gebied. Van ons kan niet worden gezegd, dat wij aan de werkloosheid of aan de tekortkomingen van het kabinet-Colijn op het gebied van de herstellpolitiek niet alle aandacht hebben gewijd. Wij hebben onze Plan-propaganda gevoerd. Wel wil ik toegeven, dat in andere kringen de sociale en economische vraagstukken op de achtergrond zijn gekomen, dat door de strijd voor de democratie arbeiders van gelovige huize gedwongen waren zich te scharen achter partijen, die hun godsdienstig beginsel droegen. Een verwijt aan onze partij kan daarover niet worden gemaakt.

Nog minder aanvaard ik de verklaringen van v. d. Kieft. Het waren er drie. De eerste was, dat de partij te veel de verwachting heeft opgewekt van een Rooms-Rode regering. Dat die verwachting is opgewekt ontken ik; maar wel is op de mogelijkheid van zulk een regering door ons duidelijk de aandacht gevestigd. Door het aanwijzen van die mogelijkheid is op de katholieke partij een zware verantwoordelijkheid gelegd. Dat was geen politieke fout, doch uitstekend politiek beleid! Van de Kieft vindt die mogelijkheid reeds verkerd. Ik moet echter het congres de vraag stellen: als de katholieken niet zijn voor ons een macht, een bondgenoot voor de democratie, wie kan het dan wel zijn? De opmerking is aan ons adres gemaakt: gij moogt zelfs niet met Oud op één podium gaan staan voor de democratie. Wie blijft er bij zulke redeneringen als bondgenoot nog over? Als dat zo was, dan zag het er met de democratie in Nederland slecht uit. Als wij de enige verdedigers van de democratie zouden zijn, dan stond de democratie in Nederland niet sterk genoeg. Wees toch wat voorzichtiger andere partijen te diskwalificeren!

Van de Kieft heeft betoogd: katholieken zijn niet principiëel democratisch. Hij klaagde over gebrek aan inzicht bij ons en over onze houding ten opzichte van de katholieken. Hij meende ons de gedragingen van Katholieken in het buitenland te moeten vóórhouden. Als ik het niet beter wist, dan zou ik gezegd hebben: v. d. Kieft heeft mijn Kamerrede gereproduceerd. Ik heb op 11 November 1936 en opnieuw op 9 November 1937 in de Kamer gezegd: zie naar Oostenrijk, naar Von Papen, naar Spanje en andere landen. Katholieken zijn daar de grootste dragers van het fascisme geweest. V. d. Kieft heeft dezelfde reeks van voorbeelden gegeven, doch hij is daarbij eenzijdig te werk gegaan. Hij heeft gezegd: zie naar Spanje! Ik verbaas mij er over, dat het congres dat zó maar aanhoorde. Is het wel waardig tegenover de Basken, die hun bloed hebben gestort voor de democratie om te zeggen, dat alles wat katholiek is de zijde heeft gekozen van het fascisme? Is het waardig dit te zeggen voor al die katholieken in Spanje, die nog vechten voor de verdediging van de democratie en van de republiek? Indien de Spaanse hoge geestelijkheid de zijde van het fascisme heeft gekozen, is dat geen bewijs. Even onwaar is dat voor andere landen. Ik moge verwijzen naar kardinaal Faulhaber, die zijn strijd voortzet met ongebogen hoofd en die het bewijs levert, dat katholieken hardnekkige tegenstanders van het fascisme kunnen zijn. Hoe moedig heeft kardinaal Mercier zich uitgelaten over de democratie! Het is onjuist, dat katholieken per se fascistisch moeten zijn en dat is totaal onjuist voor Nederland.

Van de Kieft beriep zich op twee figuren, Van Wijnbergen en Van Schaik. Van Wijnbergen behoort tot de reactionnairste katholieken in Nederland, maar hij heeft op de katholieke politiek in Nederland geen werkelijke invloed meer. Van de Kieft heeft getracht te suggereren, alsof Van Schaik ook een fascist zou zijn. Van de Kieft heeft echter onvolledig geciteerd. Ik heb, wat v. d. Kieft citeerde, zelf in mijn Kamerrede van 9 November gebruikt om te betogen, dat de katholieken niet principiëel democratisch zijn, maar uit anderen hoofde. Van Schaik zei, dat de katholieken in Nederland, waar zij in de minderheid zijn, het beginsel van de geestelijke vrijheid aanvaardden als noodzakelijk. Dit liet v. d. Kieft onvermeld. Voor de katholieken in Nederland staat het zó, dat zij ter wille van hun eigen geloofsvrijheid de democratie moeten beschermen. Zegt het niets, dat de N.S.B. in Nederland haar strijd tegen geen enkele partij zo fel voert als tegen de katholieke partij? Zij heeft voor haar de naam uitgevonden van staatsgreeppartij. Hoe heeft de N.S.B. Oss tot anti-katholicisme uitgebuit! Voor mij staat het zo: al zijn er in de grote katholieke wereld inderdaad groepen, die tot het fascisme zijn geneigd, in Nederland zal de grote massa van de katholieken naast ons staan in de strijd voor de democratie. Dat neem ik in het politieke leven waar, binnen en buiten de Kamer.

Als men doet als Van de Kieft: ge moet afzien van de gedachte, dat het zou kunnen komen tot een samenwerking tussen katholieken en sociaal-democraten, treft mij weer, hoe negatief de adviezen van v. d. Kieft zijn. Het was bij hem alles neen, nergens een wegwijzer voor wat dan wel. Bij mij rees de vraag: welk perspectief weet gij dan aan de arbeidersklasse van Nederland te geven? Welk perspectief blijft er dan ook voor onze partij in de naaste toekomst nog over? Tientallen jaren van oppositie, zonder de kans mede leiding te nemen in het staatkundig leven, kan een partij uitputten. Er moet perspectief zijn! Waar moet men dan de samenwerking vinden? Met de liberalen, met de vrijzinnig-democraten of anti-revolutionnaires en christelijk-historischen doen, wat v. d. Kieft ons niet met de katholieken wil laten doen? Het is duidelijk dat dat niet kan. Welk perspectief is er dan? Geen! Ontneemt ge de arbeidersklasse het perspectief, dat de beide grootste gedeelten der arbeidersklasse, het socialistische en het katholieke, tot samenwerking kunnen komen, dan verzekert ge de onbetwiste macht aan de partijen, die van geen constructieve democratische politiek willen weten.

Ik wijs ook af zijn tweede verklaring, n.l. dat onze houding ten opzichte van het militaire vraagstuk zou hebben geleid tot een onbevredigende verkiezingsuitslag. Hij heeft gewezen op de z.i. voosheid der verwachting, dat in geval van nood Engeland ons te hulp zou komen. Nu moet mij iets van het hart. Ik heb mij er over verbaasd, toen ik v. d. Kieft zó smalend over de politiek van Engeland hoorde spreken. Van de Kieft mocht van zijn standpunt van Engeland geen andere politiek verwachten. Als Engeland v. d. Kieft advies vraagt, of het met zijn vloot hulp moet bieden tegen Japan, of in de Middellandse Zee, dan wel voor Oostenrijk of Tsjechoslowakije krachtig moet optreden, dan zou v. d. Kieft hebben moeten zeggen: zedelijke en godsdienstige overwegingen verbieden dat! Zal nu Engeland ook Nederland overlaten aan de greep van het Duitse fascisme? Neen! Van Spanje, China en Abessinië kan men zeggen, dat daarbij niet het grote onmiddellijke belang van Engeland wordt betrokken. Van Nederland staat vast, dat Engeland niet kán gedogen, dat

Duitsland zich van de Nederlandse havens zou meester maken. Als Engeland dat gedooft, is Engeland verloren. In de woorden van Baldwin: de grenzen van Engeland liggen aan de Rijn, ligt voor ons een zekere bescherming. Van de Kieft heeft nog gezegd: wat baat het U om verzet te willen plegen, wanneer gij door Duitsland wordt aangevallen? Ik zou in de omstandigheden van heden aan ieder van U de vraag willen stellen: wat dunkt U van de positie van de S.D.A.P. in Nederland, wanneer de partij zou zeggen: wij stellen onze grenzen voor Hitler en zijn kornuiten open? Dan zou het volk over ons oordelen en ons uitstoten! Zó vervreemdt men zich van het volk! Van de Kieft heeft het recht dat te zeggen, doch als zijn standpunt het standpunt van de partij zou worden, dan zag het er voor Nederland en voor de S.D.A.P. slecht uit.

Ik kom nu tot de derde verklaring van v. d. Kieft, de nationale gedachte. Hij spreekt van een nationale verdwazing. Helaas, die is er door verschillende omstandigheden gekomen. Het feit is er, dat er in tal van landen een sterke nationalistische opleving is, die tot overdrijving en overspanning heeft geleid. Die verdwazing is echter in onze kringen niet aan te wijzen. Inderdaad, bij het Nationaal Jongerenverbond ziet men die overdrijving, waardoor een gedachte, die in zichzelf goed is, in haar tegendeel overgaat. Doch hebben wij er aan meegedaan? Daar is toch geen sprake van. Wij hebben een zeer gematigd, doch zuiver en eerlijk nationaal gevoel. Van de Kieft zegt: gij begrijpt niet, dat wanneer men het nationalisme zó overdrijft, men daarmee hoopt de sociale vragen te verdoezelen. Ja, ik begrijp het uitstekend, doch daarin slaagt men niet wat onze beweging betreft. En daarin slaagt men ook niet voor wat het deel der bevolking betreft, dat achter ons staat. Veel beter zou men daarin slagen, wanneer men de kans kreeg ons voor te stellen als vaderlandsloze gezellen. Juist omdat men dat niet kan, blijven de sociale problemen aan de orde. Wij geven onze tegenstanders in Nederland niet de kans een strijd te ontketenen over koningschap en nationale gedachte. Een voorstel nu of binnenkort over te gaan tot instelling van een republiek is nooit door ons gedaan, zolang onze beweging bestaat. Dat is ook zeer verstandig, want daarvoor bestaat in Nederland geen aandrang. Ieder van ons staat op de basis: wij erkennen de plaats, die het staatshoofd in het Nederlandse staatsbestel inneemt. Indien de vraag republiek of monarchie voor niemand in Nederland een actuele vraag is, waarom moet die strijdsvraag dan bij ons in de S.D.A.P. worden uitgevochten? Dat heeft niet de minste zin en dat zou dwaas zijn. Zulk een theoretische strijd is krachtsverspilling en niets meer.

Ik wil echter ronduit zeggen, dat voor mijn gevoel het artikel van Ankersmit niet tot zijn gelukkigste stukken heeft behoord. Aan zulk een artikel hadden wij geen behoefte. Doch laat deze of gene eens over de schreef gaan, zonder dat de partij uit het lood wordt geslagen!

Leiden heeft er aan herinnerd, dat vroeger door onze Kamerfractie meer dan eens een voorstel is gedaan om het instituut van de ridderorden af te schaffen. Indien er ooit een voorstel van dien aard mocht komen met kans op aanneming, dan zal ik er van ganser harte vóórstemmen. De vraag, of een instituut kan worden afgeschaft, is echter een andere dan deze, of men, zolang het bestaat, er gebruik van kan maken. Denk slechts aan onze houding ten aanzien van de Eerste Kamer! Het is echter iets anders, of het instituut bestaat en men er gebruik van maakt. Moet men dan principiëel weigeren een orde in

ontvangst te nemen? Daarover heeft onze partij zich wijselijk nooit uitgesproken. Dat moet men aan het persoonlijk inzicht overlaten. Persoonlijk gevoel ik voor zulke eerbewijzen niets. Maar ik denk er niet aan, anderen lastig te vallen, die er wel prijs op stellen. Wees ook daarmee voorzichtig. Vele gemeenten hebben ook orden. Ik heb nooit gehoord, dat socialistische wethouders die niet mochten aanbieden en sociaal-democraten de erepenningen niet mochten aannemen. Meer dan één vakbond heeft ook eretekens ingesteld. De afdeling Den Haag van de Nederlandse Vereniging heeft een feestvergadering gehouden, waarin aan allen, die meer dan twintig jaar lid zijn, ere-insignes werden uitgereikt. Keur geen dingen af, die zo ernstig niet zijn.

Ik heb mij er juist bijzonder over verheugd, dat ondanks de defensieverboden de regering een decoratie heeft gegeven aan K. ter Laan, den woordvoerder bij het militaire vraagstuk. Door de toekenning van ridderorden aan sociaal-democraten heeft de regering gedemonstreerd, dat de defensieverboden een onverdiende schande zijn. Men weet, dat de Regering in December j.l. een voorstel tot afschaffing bij het georganiseerd overleg heeft ingezonden. De zaak is nu op een oor na gevild. Thans past nog een woord van protest tegen de trage wijze, waarop deze zaak door de regering is behandeld, een traagheid, die een onverdiende belediging is van een groot deel van ons volk (*applaus*).

Er zijn verscheidene voorstellen ingediend, om het congres zich over Koningschap en nationale vraagstuk te doen uitspreken. Ik ontraad van al die voorstellen de aanneming. Wij hebben ook geen behoefte aan commissoriaal onderzoek daarvan. Het is opnieuw gebleken, dat niemand de vraag der republiek actueel acht en daarvoor actie verlangt. Welnu, maakt dan van een zaak, die in het Nederlandse volk geen twistpunt is, geen twistpunt in de Partij! (*applaus*).

Het congres wordt hierna geschorst tot Zondagmorgen half tien.

Ochtendzitting Zondag 17 April 1938

KOOS VORRINK huldigt de scheidende fractieleden van de Eerste en de Tweede Kamer en A. H. Gerhard.

Het heldentijdperk, aldus de partijvoorzitter, is in hen vertegenwoordigd, zij zijn de wegbereiders geweest van het grote werk van socialistische opbouw, waarvoor een jongere generatie zich ziet geplaatst. Zij hebben de partij het hoge aanzien in het land gegeven, ondanks de critiek, die hun niet gespaard bleef.

In deze geest wil ik een enkel woord spreken tot hem, wien wij gevraagd hebben als exponent der oude generatie zijn plaats in te nemen temidden van het partijbestuur, Gerhard. Hij is de nestor van de Nederlandse sociaal-democratie. Hij is tevens een van de twaalf apostelen, in menig opzicht het geweten van onze beweging. Hij was een groot opvoeder, maar allesbehalve een schoolmeester. Nimmer gebruikte hij holle revolutionnaire frasen, hij kende geen laf compromis, uit vrees geboren. Daardoor heeft hij zich een plaats veroverd in het Nederlandse volk. Op uw tachtigste verjaardag heeft men u twee eerste penningen uitgereikt. Ik kan mij voorstellen, dat iemand tegen de lintjesregen bezwaar maakt, doch hier werd een gebaar van de allerhoogste orde gemaakt.

Wij hebben Gerhard gevraagd, wat hij van ons voor zijn tachtigste verjaardag wilde hebben. Hij vroeg om grammofonplaatjes. Toen wij de lijst zagen van de platen, hebben wij ontdekt, welk een verfijnde muzikale smaak hij heeft.

Wij zeggen u dank voor de veelheid van alles, wat gij ons hebt geschonken (*langdurig applaus*).

A. H. GERHARD (*bij zijn verschijning voor het spreekgestoelte langdurig toegejuicht en met de „Internationale” begroet*): Ik heb gevraagd hier enige woorden te mogen zeggen. Te meer, daar dit wel het afsluitstuk van mijn podiumleven zal zijn. Het is een eigenaardig gevoel gehuldigd te worden. Ik heb er ruimschoots van genoten. Er zit evenwel een bedenkelijke kant aan. Tien jaar geleden werd ik verrast met een geschenk van Vondel, die mij in deze tien jaar wat gegeven heeft. Daarop volgde na tien jaar de muziek en als dat in dit tempo en op deze methode voortgaat, dan vrees ik, dat bij een volgende keer de dans aan de beurt zal komen, waar ik nu al bij voorbaat tegen opzie.

Vrienden, een huldiging heeft iets van een geestelijke vivisectie. Anderzijds, er is een spreuk: de kloekste geest kan niet meer geven dan hij heeft. Ik heb uit eigen ervaring maar drie personen leren kennen, die tenminste voor honderd procent gaven, wat ze hadden. Hele enkelen brachten het een heel eind en velen uit de door Henr. Roland Holst „de naamlozen” gedoopt kwamen er dicht bij. De meesten bleven er ver onder en als goed democraat schaar ik mij bij de meerderheid. Op ogenblikken als deze voelt men zijn eigen tekortkomingen het best. Mijn wijsgerigheid is gehuldigd. Ik ben oud genoeg geworden om nu niet meer van valse nederigheid te worden beschuldigd. Dan voelt men: in hoeveel heb ik gefaald. Hoeveel had ik meer kunnen zijn. Geen onzer kan zich een hogere lofspraak toekennen dan de erkenning, dat hij zich bewust is van zijn tekortkomingen.

Eens zullen wij allen behoren tot het milliardenleger van de vergetenen. Er zal een tijd komen, waarin de zeer jongeren, dan ook oud ge-

worden, in de vergeelde bladen onze namen zullen vinden en zij zullen vragen: wat was dat voor een man, over wien zij zo'n spektakel hebben gemaakt? Die tijd komt voor ons allen. Dan hoop ik, dat door al die naamloosheid heen één eigenschap zal zijn gebleven: meegewerkt te hebben aan de toekomst, onze religie, het socialisme, de enige religie, die geen scheiding van mensen kent, geen verkettering en geen miskenning. Socialist kan men slechts zijn, indien men het ieder uur van de dag en van de nacht is, wanneer men het niet alleen is jegens zijn eigen genoten en vrienden, maar ook jegens hen, die onze tegenstanders zijn. Dan hoop ik, dat men in latere geslachten van ons zal kunnen zeggen: in hun somberste ogenblikken zeiden zij: in dat teken van het levensideaal zult gij overwinnen. Dat men ons de verdienste zal willen toekennen dat woord te hebben overgedragen aan latere geslachten.

Vrienden, ik dank u voor alles, wat gij geweest zijt voor ons. Ik dank u voor hetgeen gij hebt willen zeggen. Ik dank u voor alles, naast mijn vader, wat ik ben (*hartelijk applaus*).

DREES bespreekt de motie, die namens het partijbestuur bij het congres is ingediend over de gedwongen uitzending van Nederlandse werklozen naar Duitsland.

Van Zeeland tot Groningen bereiken ons verontrustende berichten. Velen klagen: wij moeten in Duitsland gaan werken, want anders wordt onze steun ingehouden. Daarom achten wij het nodig duidelijk te doen uitkomen, hoe deze zaak staat. Ook vroeger zijn in de bepaalde tijden van het jaar duizenden Nederlanders naar Duitsland gegaan om daar te werken. Er is echter wel iets veranderd. Er is het nazi-Duitsland zonder vrijheid van spreken, denken en organisatie. Wij hebben gezegd: wij zullen de arbeiders niet weerhouden toch te gaan, doch zeiden tot den minister: gij moogt niet dwingen. De minister heeft dat toegezegd. Principiële bezwaren zouden worden geëerbiedigd, principiële bezwaren, zei de minister, waartoe ik reken godsdienstige bezwaren. Wij eisen voor de socialistische bezwaren hetzelfde recht. Nu stellen vele gemeentebesturen zich op het standpunt: ge moet gaan, anders houdt de steun op, want de regering legt het ons op. De regering van haar kant wil zich niet nader uitlaten. Men verschuilt zich achter elkaar. In onze resolutie herinneren wij aan de ministeriële toezegging. Wij protesteren er tegen, dat democratische arbeiders gestraft worden met brodeloosheid als zij weigerden naar Duitsland te gaan (*applaus*).

Thans nog even de zaak Kiès. Wij hebben het als partijbestuur wenselijk geoordeeld iemand namens ons te doen spreken, die zich niet zelf met de besprekingen in Friesland heeft beziggehouden. Als er fouten zijn gemaakt, dan rust de verantwoordelijkheid op ons allen. De persoonlijkheden van Albarda, Vorrink en Banning zijn een waarborg, niet dat er geen fouten zijn gemaakt, maar wel, dat er zuiverheid van bedoeling is geweest. Wij partijbestuurders zijn hun dankbaar voor hun moeite en verdrietelijkheden in deze zaak. Het partijbestuur waardeert de soberheid, waarmee het congres deze zaak heeft behandeld en de zelfbeheersing van Herenveen.

Op de details zal ik niet ingaan. Wel wil ik trachten de grote lijn van het partijbestuur duidelijk te maken. Het partijbestuur wist vóór de candidaatsstelling niet, wat het nu weet, nu het rapport is gepubliceerd. Er was een man als Kiès met grote propagandistische gaven, die in Friesland zeer populair was geworden. Er was bij het partijbestuur aan

de andere kant bezorgdheid over de persoon van Kiès. Er was echter geen enkel bekend of bewezen feit, waarvan wij konden zeggen: hij is onwaardig de partij te vertegenwoordigen. Nu zegt men: had toen een onderzoek ingesteld! Maar indien wij toen in deze geest zouden hebben gehandeld, zou Kiès dan niet op zijn beurt hebben gezegd: op tafel met het bewijsmateriaal? Hadden wij toen een enquête moeten instellen? Men kan ons tegenwerpen: had dan maar materiaal verzameld. Het partijbestuur heeft zich toen, in die sfeer, op het standpunt gesteld: wij moeten geen enquête instellen tegen een persoon, tegen wien geen klachten zijn ingediend. Wij wilden door zijn plaats op de lijst onze bedenkingen demonstreren, wij wilden laten uitkomen, dat wij hem anders schatten dan bij een groot deel van de Friese partijgenoten het geval was. Wij hebben gefaald in onze gedachtengang, dat onze bezorgdheid zou worden overgenomen en gedeeld door de Friese partijgenoten. Daaruit zijn de moeilijkheden voortgekomen.

Friesland is thans tot een ander inzicht gekomen. Het verlangt van het partijbestuur tegemoetkoming. Wij zijn tegemoetkomend geweest ten aanzien van het uitgebrachte rapport en de royementen. Als Herenveen echter meent, dat wij ook Kiès zouden moeten toelaten, dan miskent hij de zin van het rapport. Het is ondenkbaar, dat Kiès ooit nog als lid en als woordvoerder van de partij zou kunnen optreden. Als er één grote fout gemaakt is, dan is het wel deze, dat het partijbestuur eerder te lankmoedig dan te snel is opgetreden. Wij hebben de zaak Duys gehad. Toen hij naar het fascisme begon over te hellen, zonder dat er concrete bewijzen waren, was er al deining in de partij, of Duys niet onwaardig werd behandeld.

Herenveen heeft ook een motie ingediend. Zulk een motie van afkeuring is niet in overeenstemming met de thans heersende geest in het congres. Neem dat voorstel terug! Thans is het enige standpunt dit: er zijn fouten gemaakt, er is een rapport over uitgebracht en de hoofdzaak is nu vooruitzien, ook in Friesland!

DE ZEEUW wil namens de Eerste Kamerfractie de opmerking beantwoorden over de aard van het werk en het absentisme. Inderdaad is het zo, dat toen de voorzitter van de Kamer op die Vrijdagmiddag om half zes een stemming toeliet, de Kamerleden, ook onze fractie, er voor het grootste deel niet meer waren. De Eerste Kamerleden verwachten op zulk een uur nimmer een stemming. Wij waren voor het grootste deel die avond bezet en het land in om daar de propaganda te voeren. Dat was niet met allen het geval. Diegenen, die die avond geen partijwerk te doen hadden, hebben mij gezegd: in het vervolg moet de partij aanwezig zijn. De voorzitter van de Kamer denkt er echter anders over. Hij verklaarde in een rede, dat het hem mogelijk scheen, dat Eerste Kamerleden, die door ander werk bezet zijn, niet steeds tot het einde de debatten kunnen volgen. Indien men aan de Eerste Kamerleden de eis stelt steeds aanwezig te zijn, dan wordt het karakter van deze Kamer gans anders. De voorzitter heeft overleg gepleegd met de voorzitters van de fracties en het resultaat van dit overleg zal wel zijn, dat er een andere werkregeling voor de Eerste Kamer komt. Hieruit zal blijken, dat het hoofdwerk van de Eerste Kamerleden niet ligt binnen, doch buiten het parlement.

Nu heeft Albarda zich in *De Socialistische Gids* bemoeid met het werk van de Eerste Kamer.....

ALBARDA: Mag dat niet? (*Beweging in het congres*).

DE ZEEUW: Natuurlijk, maar ik mag toch wel Uw opmerkingen beantwoorden? Albarda heeft niets anders ontdekt dan een te grote welwillendheid van de Eerste Kamer tegenover de regering. Met de strekking van Albarda's opmerkingen ga ik accoord. Nog een enkel woord over de strekking van de debatten in de Eerste Kamer. Ook wij zouden daar een zekere welwillendheid ten aanzien van de katholieken betonen. Van enige welwillendheid is in onze fractie niets gebleken. De la Bella heeft bij een debat over de ordening gezegd: gij katholieken kunt ordenen, doe het dan en ge zult steun vinden bij de sociaal-democraten. Enig dringen tot samenwerking met de katholieken is er niet geweest. Men heeft ons van regeringszijde juist verweten te stoken. Wantrouwender dan tegenover de katholieken sta ik tegenover geen andere partij. Ik vertrouw de liberalen en de anti-revolutionnaires meer, omdat hun daden in overeenstemming zijn met hun woorden. De katholieken zeggen, dat zij wat willen doen voor de arbeiders, doch zodra de verkiezingen achter de rug zijn vinden zij steeds weer Colijn.

VAN DER VEEN: Er zijn door de federatie-Amsterdam inlichtingen gevraagd over de stand van de medezeggenschap bij de Arbeiderspers. De spreker heeft zelf reeds geconstateerd, dat het Instituut van de medezeggenschap niet heeft gebracht, wat er van verwacht werd. Misschien is dat te sterk uitgedrukt. Wel mag men zeggen, dat het Instituut in het afgelopen jaar een lijdensweg heeft doorgemaakt. Ik ga hier niet in op de schuldvraag. Ik meen, dat de schuld ligt aan de vorm, waarin de medezeggenschap bij de Arbeiderspers tot stand is gebracht. Het is in de practijk gebleken, dat de medezeggenschap een moeilijke zaak is. De deelnemers moeten tot medezeggenschap worden opgevoed. Bij de Arbeiderspers is de medezeggenschap in volle omvang doorgevoerd op de basis van het bekende rapport. Over de medezeggenschap zijn zeer grote verwachtingen gewekt, te grote verwachtingen. Achterna kan vastgesteld worden, dat op deze basis de medezeggenschap wel tot mislukking gedoemd was, aan een bedrijf als de Arbeiderspers misschien meer dan in enig ander bedrijf. Juist bij de Arbeiderspers is de medezeggenschap een buitengewoon moeilijk vraagstuk en daar is zij eerder tot mislukking gedoemd dan ergens anders.

Wat de stand van de medezeggenschap betreft kan het volgende worden medegedeeld. Van de oorspronkelijke medezeggenschap is thans niet veel meer over. De typografen, bij voorbeeld, hebben zich aan de medezeggenschap onttrokken en bijgevolg zijn de commissies overleden. Dat is voor de commissarissen en de directie aanleiding geweest zich te beraden over hetgeen moest gebeuren. Eenstemmig waren directie en commissarissen van oordeel, dat geen genoegen kon worden genomen met de opheffing van de medezeggenschap zonder meer. Het was nodig, dat bij een zo groot bedrijf als de Arbeiderspers een vorm werd gevonden van georganiseerd overleg tussen bedrijfsleiding en het personeel. Op dat overleg stelt ook de directie zeer veel prijs. Daarop is een commissie gevormd, die onder leiding van Prof. v. d. Bergh een aantal vergaderingen heeft gehouden. Juist de vorige week is deze commissie met haar eindrapport gereed gekomen en zij heeft een nieuw reglement uitgewerkt. De commissie hoopt, dat dit rapport zal worden aanvaard en dat hier een grondslag kan worden gevonden voor een nieuw overleg met het personeel, hetwelk vruchtbaar zal kunnen werken.

Er is door Amsterdam ook nog inlichting gevraagd over de kwestie van de Zondagnachtarbeid. Deze zaak staat zo, dat het bij de huidige arbeidsregelingen uiterst moeilijk is in de Zondagnacht met de krant gereed te komen. Wij mochten beginnen om twaalf uur, terwijl de krant gereed moet zijn om drie uur. Het werd langzamerhand volkomen onmogelijk in die korte tijd een krant te maken. Dat heeft mij genoodzaakt om te zien naar middelen om te komen tot uitbreiding van de nachtarbeid op Zondag. Het middel is geweest de aanvangstijd van het werk enigszins te vervroegen. Ik begrijp, dat dit niet prettig is en dat daartegen grote bezwaren bestaan. Ik heb mij dus tot verschillende instanties gewend met het verzoek een regeling te maken, waardoor de typografen, die belast zijn met het maken van de krant op Zondagavond, om tien uur zouden kunnen beginnen. Dat wil zeggen: eenmaal in de zes weken. Ik heb mij bereid verklaard over te gaan tot verkorting van de nachtarbeid van 42 tot 36 uur per week. Tegenover bezwaren stonden dus ook voordelen. Men verwijt mij mij te hebben gewend tot de directie van *De Telegraaf*. In ons land bestaan vier bladen, die op Maandagmorgen verschijnen. Tussen de dagbladen in Nederland wordt op verschillende wijzen samengewerkt. Dat is nodig. Het zou zelfs voor de Arbeiderspers een groot nadeel zijn, als wij ons aan die samenwerking zouden proberen te onttrekken. Vanzelfsprekend hebben deze vier bladen dan ook overleg gepleegd over het nachtwerk.

Er is uit het congres een opmerking gemaakt over het aanstellen van correspondenten op het platteland. Ik wil gaarne verklaren, dat de Arbeiderspers volkomen bereid is tot overleg met de afdelingen van de partij voor het aanstellen van agenten en correspondenten, doch dat kan niet betekenen, dat de beslissing in handen wordt gelegd van de instanties der beweging.

Ook is er geklaagd over het verschijnen van de krant op 1 Mei. Dit jaar is deze zaak niet actueel, want de eerste Mei valt op een Zondag. Deze zaak heeft twee kanten. Sommigen zeggen, dat op 1 Mei de bedrijven stil moeten liggen. Daartegenover heeft ook een andere mening recht van bestaan, n.l. dat de Arbeiderspers er is in het belang van de beweging en dat de Arbeiderspers ook op 1 Mei moet doen, wat voor de beweging nodig is. Bij deze opvatting sluit zich aan, dat juist op een dag als 1 Mei de meeste behoefte bestaat aan onze lectuur. Op 1 Mei verschijnen wel de andere bladen. Velen op het platteland merken van de eerste Mei alleen, dat onze krant niet verschijnt. Met de bezwaren van die lezers moet rekening worden gehouden. Bijna overal in het buitenland verschijnen de socialistische bladen op de eerste Mei wel. Tussen deze twee mogelijkheden moet worden gekozen. Wij schaarden ons tot dusverre achter de eerste opvatting. Maar dit jaar viel 1 Mei op een Zaterdag. De abonné's zouden bij niet verschijning in geen twee dagen een krant hebben ontvangen. Wij meenden, dat dit niet gewenst was. Daartegen is verzet gekomen, principieel verzet o.a. van Noord-Holland, waarover Hilversum heeft gesproken. Dat principieel verzet wordt in het buitenland niet gedeeld. Het geldt bij ons ook voor de V.A.R.A. niet. Ook de redactie is op de eerste Mei de gehele dag in touw. Bovendien is er bij de Arbeiderspers op 1 Mei niet gewerkt. Er is uitsluitend gewerkt in de nacht vóór 1 Mei. De gewestelijke vergadering van Noord-Holland heeft met grote meerderheid een voorstel als hier op de agenda staat verworpen; dat heeft Lopes Dias niet meegedeeld.

Een ander deel van het verzet kwam van het personeel van de

Arbeiderspers. Het wilde zelfs een ogenblik in staking gaan. Daartegen heeft de directie krachtig stelling genomen, want niet het personeel, doch de directie heeft te beslissen, wat er zal gebeuren. Er is overleg gepleegd. Na dat overleg heeft het personeel zich te onderwerpen binnen de grenzen van het collectieve contract. De vakbond adviseerde het verlangde werk wel te doen.

Over de hoofden van dit congres wil ik hier wel tot het personeel van de Arbeiderspers zeggen: dit is niet de weg om zaken te behandelen. Het voorstel van Amsterdam is afkomstig van het personeel van de Arbeiderspers. Ik zou het zeer onverstandig vinden van het congres, als het op deze wijze van handelen van het personeel inging. Tot een deel van het personeel moet zeer duidelijk gezegd worden: gij hebt Uw organen, Uw vakbonden, enz. Gij hebt uiteindelijk de raad van commissarissen van de Arbeiderspers. Doch de partij heeft met de kwestie van de arbeidsvoorwaarden bij de Arbeiderspers niets te maken. De afgevaardigden van Amsterdam hebben medegedeeld, dat op verscheidene huishoudelijke vergaderingen kwesties van de Arbeiderspers ter sprake komen. Ik heb dat al eens eerder meegemaakt, b.v. in Rotterdam bij de *Voorwaarts*. Daar is een eind aan gemaakt. Ik wil de federatie en de afdelingen in Amsterdam adviseren hetzelfde standpunt in de toekomst in te nemen. Daarmee dienen wij de belangen der arbeiders.

WIARDI BECKMAN: Ik wil mij in verband met de tijd beperken tot de hoofdzaken. In de redactie zullen wij met de gemaakte opmerkingen terdege rekening houden. Er zijn opmerkingen gemaakt over conferenties inzake rubber en suiker, over een onvoldoend verslag van een vergadering der Vrouwenclub in het *Volksblad*. Ik kan daar natuurlijk niet diep op ingaan om de eenvoudige reden, dat ik de leggers van de krant niet tot mijn beschikking heb. Met Kramer zijn wij het er over eens, dat het belangrijkste nieuws op de voorpagina moet staan. Toch mag die voorpagina niet onrustig zijn. Dat lukt de ene dag beter dan de andere dag. Het verwijt van een ratjetoe is echter onbillijk. Als wij werkelijk al het belangrijkste nieuws op de voorpagina willen brengen, kunnen wij het niet zonder het stelsel van overlezen. Breur heeft gesproken over Knickerbocker. Dat was voor ons een moeilijke kwestie. Knickerbocker is een zeer goede weergever, doch als hij zijn eigen mening geeft, pas dan op. Hij vertelde echter uit China alleen wat daar gebeurde. Tenslotte zijn wij er aan de redactie ook nog. Zodra hij politieke beschouwingen ging houden, die buiten de lijn vielen, dan zou het uit zijn geweest. Hij bood ons ook nog een andere reportage aan, maar die is door ons geweigerd. Hamburger heeft gesproken over de „*Times*”-dienst. De lezer wil ingelicht worden. Nu is er op het ogenblik in de wereld bezwaarlijk een betere inlichting te geven dan met deze „*Times*”-dienst. Doch ook daar zijn wij bij. Ook deze dienst wordt bewerkt en geschift. Daar kunt gij op vertrouwen. Er is gezegd, dat wij met de beschrijving van bepaalde afschuwelijke episodes in Spanje de richting zijn uitgegaan van een sensatieroman. De werkelijkheid is echter nog duizendmaal erger. Wij mogen geen struisvogelpolitiek voeren, doch hebben tot taak eerlijk weer te geven wat er in de wereld gebeurt. Uit de woorden van Hamburger zou kunnen worden afgeleid, dat wij Chamberlain al te hartelijk hebben behandeld toen wij schreven over de persvrijheid. Wij hebben dit artikel geschreven, omdat het nodig was de Nederlandse regering op dat ogenblik voor te houden, hoe zelfs

Chamberlain neen zei tegen een aandrang van Hitler om de persvrijheid in Engeland te beknotten. Dat was de bedoeling van dit artikel en zo is het ook door velen verstaan.

Nu moet mij een persoonlijke bekentenis van het hart, n.l. deze: ik houd niet van spruitjes. Ik kan geen spruitjes zien. Maar wat wil het geval? Er zijn er in mijn gezin, die spruitjes erg lekker vinden. Wat zeg ik nu: thuis nooit meer spruitjes? Neen, op het menu staan af en toe ook de spruitjes. Iemand vindt de plaatjes van Sukkelman niet zo mooi. Maar wees toch wat verdraagzaam! Daarover behoeven wij elkaar in het congres toch niet lastig te vallen? Dat geldt ook voor andere opmerkingen, b.v. voor wat Waslander zei over de halve hoofdartikelen. Het is zo, dat in een groot deel van ons land door de lezers zeer veel prijs wordt gesteld op het korte hoofdartikel. Wij willen gelezen worden en wij moeten de lezers pakken met het bevattingsvermogen, dat zij hebben. Ook heeft men gesproken over het uitvoeriger maken van de Kameroverzichten. Ik zeg niet „nooit”, doch ik gevoel er niets voor. Er zijn vele lezers, die geen zware lappen willen lezen. Op die grond kan ik niet toezeggen, dat wij nooit meer een Kamerverslag zullen splitsen. Raadsverslagen van kleine gemeenten kunnen wij ook niet langer maken. Men moet het juiste evenwicht zoeken. Bij veel correspondenten moet nu eenmaal worden geschaafd. Bij velen bestaat over de rubriek Geestelijk Leven ontstemming over een beweerde eenzijdigheid. Minder geven kunnen wij niet; dat zou een verarming zijn. De mop: het leven der geestelijken, was goed, maar tevens onbillijk. Ik wil nog wel eens overwegen, of het niet juist is voor deze rubriek een andere naam te bedenken.

Inzake onze verhouding tot het koningschap hebben wij gepoogd een eigen geluid te geven. Bij het zoeken naar evenwicht tussen partijkrant en nieuwskrant zijn wij de laatste maanden beter geslaagd dan vroeger. De grote grief tegen het artikel van Ankersmit is geweest, dat daardoor een oude zaak werd opgerakeld. Men bedenke evenwel: het stond in die dagen in ons land zo, dat die zaak opgerakeld werd door de gebeurtenissen. Er kon dus geen bezwaar tegen bestaan een door Ankersmit ondertekend artikel op te nemen. De andere mening is evengoed gehoord. Ik ben er niet toe bereid er met de krant aan mede te werken, dat het vraagstuk republiek of monarchie weer tot een strijd-vraag wordt gemaakt. Het gaat in de eerste plaats om de lotsverbetering van de 400.000 werklozen, om de handhaving van de democratie.

Tenslotte nog een kort woord aan v. d. Kieft. Het gaat niet om de vraag, wat wij het leukst zouden vinden. Het gaat in de eerste plaats om deze 400.000 werklozen. Als er een begin van ontevredenheid bij de katholieken is, dan zijn wij verplicht die naar voren te halen. Niet om te plagen of om te honen, doch omdat dit de enige mogelijkheid is iets voor die 400.000 werklozen te doen.

Mijn medewerkers aan de krant en ik hebben het gevoel van grote erkentelijkheid voor de woorden van waardering, in dit congres aan de krant gewijd. Wij weten, dat het grote doel van ons werk is: de grens van 22 tot 23 pct. te doorbreken met alle middelen. Een van die grote middelen is de krant. Daarvoor is een zekere verdraagzaamheid nodig. Wij moeten dóórdringen en van deze gedachte zijn wij aan de krant als het ware bezeten. Met te meer moed zullen wij na dit congres het grote werk voortzetten.

KOOS VORRINK: Ik ben het met Van der Veen eens, dat in de eerste plaats moeilijkheden, die zich voordoen in een van de bedrijven van onze beweging, thuis behoren in de daarvoor ingestelde organen, in de eerste plaats bij de vakbeweging. Ik wil intussen wel zeggen, dat Van der Veen dat naar mijn gevoel hier en daar iets te ver heeft doorgedreven. Als hij zegt, dat de partij met de verhoudingen aan de Arbeiderspers niets te maken heeft, dan is dat even over de grens. Als hij zegt, dat men de grootste soberheid moet betrachten, dan is dat juist en als hij zegt, dat die soberheid niet steeds is betracht, dan heeft hij ook gelijk. Doch dat wil niet zeggen, dat alle moeilijkheden niet onder bepaalde omstandigheden onderwerp van bespreking zouden kunnen mogen uitmaken in afdelingsvergaderingen en hun weg vinden naar de partijcongressen. De partij heeft de helft der commissariszetels. De partij is bij de leiding van het bedrijf ten nauwste betrokken.

Men heeft ons gevraagd het nieuwe beginselprogramma in ruime kring beschikbaar te stellen met een toelichting. Het partijbestuur heeft reeds onmiddellijk na het vorig congres besloten dat te doen, doch dit werk is nog niet voltooid. Het zou, zo is opgemerkt, gewenst zijn geweest onmiddellijk na de bezetting van Oostenrijk te komen met een grote protestvergadering. Wij van onze kant meenden, dat het van belang was eerst de houding van S.A.I. en I.V.V. af te wachten. Eindhoven had critiek op het manifest. De verhoudingen in onze Internationale brengen echter met zich mee een zich minder vastklemmen aan gezamenlijke acties. Toen in Europa de toestand dreigender werd, hebben de vertegenwoordigers van S.A.I. en I.V.V. gepoogd te komen tot een gemeenschappelijke uitspraak. Wij meenden dat het thans nodig was het Nederlandse volk klaar en duidelijk de stem te doen horen van de internationale vakbeweging en de internationale sociaal-democratie. Met het uitlichten van een paar zinnen moet men het manifest niet ontkrachten.

Den Haag heeft een opmerking gemaakt over het ontbreken van voorstellen van het partijbestuur; er zouden geen problemen aan de orde zijn gesteld. Dat is onbillijk. Het rapport van de commissie voor de sociale verzekering van N.V.V. en S.D.A.P. is zo goed als gereed. Het is louter toevallig, dat dit rapport niet hier aan de orde is gekomen. Wij moesten ons rekenschap geven van de vraag, of het beter was de herziening van ons strijdprogramma thans of later te bespreken. Wij meenden, dat dit beter was aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen volgend jaar. Voorts zullen wij vanmiddag twee inleidingen horen over de verhouding tussen stad en platteland. Wat wij doen, moet niet altijd worden gemeten aan voorstellen op de congresagenda.

Tenslotte het spreken op vergaderingen van E.D.D. Ik trad er niet alleen op, ofschoon het waar is, dat ik er zeer vaak ben opgetreden. Het is voor de partij alleen maar voordelig, dat er vooraanstaande sociaal-democraten zijn, die daar hun stem doen horen. De actie van E.D.D. zou het succes van de Vrijzinnig-Democraten in de hand hebben gewerkt. Ik ben bereid dat toe te stemmen. Van enige opzettelijkheid is daarbij natuurlijk geen sprake geweest. Als ik het weer moest doen, dan zou ik het nog veel meer doen. Men bereikt er veel en veel meer personen dan in de vergaderingen onzer partij alleen. Merkwaardig is, dat ik geen critiek heb gehoord uit plaatsen, waar ik voor E.D.D. gesproken heb. Laat men voor één ding oppassen: het fascisme is een groot gevaar, of het is dat niet. Moeten wij op de oude voet voortgaan,

accord, maar dan ook niet meer die grote woorden over het fascisme. Als het fascisme wel de grote bedreiging is, dan ook niet geschroomd er de consequenties uit te trekken. Dan zullen zij, die mij wel op vergaderingen van E.D.D. hebben horen spreken over werkloosheid en ordening, constateren, dat ik er met grote nadrukkelijkheid heb gesproken. Het is een platform, waar men eensgezind staat in de overtuiging dat men in Nederland de grote strijd wil voeren voor de grondwettelijke vrijheden. E.D.D. is inderdaad een beweging. Moeten wij er bezwaar tegen maken, dat E.D.D. zeer vele onverschillige mensen tot bezinning heeft gebracht? Inderdaad hebben S.D.A.P. en N.V.V. de eerste duidelijke woorden tegen het fascisme gesproken. Dit geeft ons recht daar trots op te zijn. Het geeft ons echter geen recht welken bondgenoot ook van ons af te stoten. Tegen elken bondgenoot moeten wij zeggen: gij weet nu, wat het betekent de politieke democratie te verdedigen. Maar beseft dan ook, dat een politieke democratie geen betekenis heeft, als ge haar niet door een economische en sociale democratie consolideert. Neen, voor het contact met E.D.D. behoeven wij ons niet te schamen! Ik ken de moeilijkheden van de kleine afdelingen. Maar men zie die in de juiste proporties. Ik zal in de eerste plaats voor de partij blijven spreken. Zo zal het ook in de toekomst blijven!

Hierna komen de diverse voorstellen in stemming, in de eerste plaats de motie van het partijbestuur over de gedwongen uitzending van werkloze arbeiders naar Duitsland.

BOS (Wildervank) zegt nog, dat er gemeenten zijn, waar vele personen zijn uitgesloten van steun en werkverschaffing. Zij zijn aangewezen op bedelpenningen. Het wil ons voorkomen, dat de motie niet volledig is, omdat er niet staat, dat zij zijn uitgesloten van iedere steun, in welke vorm ook. Een ander bezwaar is, dat naar onze mening van deze motie in de practijk weinig terecht zal komen. Weigeren de mensen de aangeboden werkgelegenheid in Duitsland, dan worden zij geschorst, dan houdt iedere vorm van steun op. Dan kunnen zij in beroep gaan bij den minister. Vóór een beslissing is genomen gaat veel tijd verloren. Bij vele arbeiders bestaat een grote weerzin in Duitsland te werken. Zij zijn niet in staat hun principiële bezwaren in een beroep te formuleren. Een collectief beroep zal niet door den minister worden geaccepteerd. Het partijbestuur zou er goed aan doen een bestuurder in algemene dienst naar ons toe te sturen om leiding te geven aan onze actie.

DREES meent, dat aanvulling van de motie niet nodig is. Er staat in, dat men bedreigd wordt met uitsluiting van steun en werkverschaffing. Armezenorg valt ook onder steun. Vindt men, dat het duidelijker is te spreken „van alle steun”, dan is daar weinig bezwaar tegen. De andere kwestie is in wezen belangrijker: hoe loopt het practisch? Dat hebben wij niet in onze hand. De hele toezegging van den minister wordt waardeeloos gemaakt, indien men tijdens het beroep op den minister de mensen brodeloos maakt en dat wekenlang laat voortduren. In afwachting van het beroep behoort het uitkeren van steun door te gaan. Wij moeten dat plaatselijk trachten te bevorderen. Het spreekt vanzelf, dat indien er vele land- en veenarbeiders zijn, die weerzin hebben naar Duitsland te gaan, het geen zin heeft telkens een andere redactie van het bezwaarschrift te kiezen. Wij zullen dat met grote ernst behandelen. Er gaat iemand van ons naar de streken, die Bos bedoelt.

Hierna wordt de motie van het partijbestuur met algemene stemmen aangenomen.

Vervolgens komt in behandeling de motie van afkeuring van Herenveen over de zaak-Kiès.

HOGEEVEEN (Herenveen): Ik meen gerechtigd te zijn een enkel woord te mogen spreken. Den Haag heeft gezegd, dat alle grote afdelingen achter het rapport staan. Wij kunnen dat begrijpen. Uit gesprekken is ons gebleken, dat men buiten Friesland bijna hoegenaamd niets over het conflict in Friesland wist (*protesten*). In elk geval, ik kreeg die indruk. Dit althans hebben wij bereikt, dat in dit congres de zaak-Kiès is behandeld. Ook omtrent de andere afdelingen hadden wij niet veel hoop. Maar achter de oppositie in Friesland staat meer dan een klein deel. Ik heb waardering voor de wijze, waarop Drees heeft gesproken. Ook wij willen, dat de goede verhoudingen in Friesland hersteld worden. Drees erkent: het partijbestuur heeft gefaald. Daar ligt in opgesloten, dat het partijbestuur in zijn geheel erkent fouten te hebben gemaakt, al blijven wij van mening, dat het partijbestuur de grootste fouten heeft gemaakt. Wij menen de weg naar een verzoening reeds te hebben aangegeven door Harm de Boer te benoemen tot gewestelijk secretaris. Dat is helaas geweigerd.

Wij staan net zo vierkant als het partijbestuur tegenover pogingen van Kiès om „*Het Vrije Woord*” met behulp van Troelstra's naam in Friesland ingang te doen vinden. Ik hoop, dat ook het partijbestuur alle moeite zal doen alles weer in orde te brengen, de haat en de ontmoeiding weg te nemen. Ik heb waardering voor Vorrink, doch de wijze, waarop Vorrink bij ons is opgetreden, heeft er toe geleid, dat men bijzonder onsympathiek tegenover hem is komen te staan. Ik hoop, dat ook Vorrink van zijn kant alle moeite zal doen de partij in Friesland tegemoet te treden. Dan beloven wij in Friesland alles te zullen doen om de zaak weer in het reine te brengen. Wij trekken daarom onze motie in en zullen met groot vertrouwen de toekomst tegemoet gaan. (*Applaus.*)

Daar de motie is ingetrokken, wordt dit punt van de agenda afgevoerd.

Het voorstel 1 (Herenveen) van de beschrijvingsbrief is ingetrokken ten behoeve van het amendement-Voorburg. Voorburg gaat met de toevoeging accoord. Het amendement-Voorburg wordt met tien stemmen tegen aangenomen. Het amendement-Wormerveer wordt ingetrokken.

Voorstel 2 (Hoorn). Daar de afgevaardigde van Hoorn er niet is, stelt het partijbestuur voor het niet aan te nemen. Het voorstel wordt met overgrote meerderheid verworpen. Het amendement van Brunssum is hierdoor vervallen.

Voorstel 3 (Oosterwolde) wordt ingetrokken. Het amendement eveneens.

Voorstel 4 (Trijnwalden) wordt ingetrokken. Het amendement eveneens.

Voorstel 8 (Hardinxveld) wordt, na een overbodigverklaring door het partijbestuur, met vier stemmen voor verworpen. Het amendement is vervallen.

Voorstel 20 (Amsterdam XI). De Dreu licht toe, waarom hij het voorstel intrekt. Hij handhaaft echter voorstel 24 over hetzelfde onderwerp. Voorstel 20 is hierdoor vervallen.

Voorstel 21 (Renkum) wordt ingetrokken.

Voorstel 22 (Den Haag IV) wordt ingetrokken.

Voorstel 23: Het partijbestuur meent, dat dergelijke uitspraken in de partij niet moeten worden gedaan en dat men deze zaak moet overlaten aan de personen zelf. Het voorstel-Leiden en de beide amendementen worden met grote meerderheid verworpen.

Voorstel 24 (Amsterdam XI). Eerst wordt in stemming gebracht het amendement van Vleuten. De partijvoorzitter doet nog opmerken, dat wij de V.A.R.A. niets hebben voor te schrijven. De V.A.R.A. verzorgt ook het algemeen programma, wat men goed moet bedenken. Het congres zou hoogstens een wenselijkheid kunnen uitspreken, maar zelfs voor die wenselijkheid voelt het partijbestuur niets. Het amendement wordt daarop met grote meerderheid verworpen. Over voorstel 24 zelf wordt schriftelijk gestemd. Het wordt aangenomen met 1.004 tegen 872 stemmen.

Voorstel 25 (Den Haag XI). Albarda zegt, dat het herzieningsrapport een advies was. Het congres heeft alleen de voorstellen van het rapport aangenomen. Aanneming van dit voorstel zou betekenen het begaan van een fout. Wij zouden daardoor een besluit handhaven, dat nooit is genomen. Het is in dit congres nu wel gebleken, dat men het in het algemeen eens is over het koningschap en de nationale gedachte. Laat dat genoeg zijn en laat ons dus niet stemmen over iets, dat wij niet voor ons hebben. Het voorstel wordt hierna ingetrokken.

Voorstel 26 (Oostwoud) wordt aangenomen.

Voorstel 27 (Ginneken) met het amendement Hilversum wordt op advies van het partijbestuur van de agenda afgevoerd.

Voorstel 38 (Wirdum), waaraan volgens het partijbestuur geen behoefte bestaat, wordt met overgrote meerderheid verworpen.

Voorstel 39 (IJmuiden), voorstel 40 (Den Haag IV), voorstel 41 (Renkum), voorstel 42 (Leiden) en voorstel 43 (Wormerveer) worden alle ingetrokken.

Voorstel 44 (Hardinxveld) wordt met grote meerderheid verworpen.

Voorstel 45 (Amsterdam I) wordt ingetrokken.

Voorstel 46 (Amsterdam I) wordt ingetrokken.

Voorstel 47 (Amsterdam XIII) wordt ingetrokken.

De verslagen en het beleid van het partijbestuur over 1937 worden goedgekeurd met twee stemmen tegen.

De financiële verslagen over 1937 en begroting 1938 worden met algemene stemmen goedgekeurd. De penningmeester wordt met algemene stemmen gedéchargeerd.

Het beleid van de redactie van de Arbeiderspers en van de „*Sociaal-Democraat*” wordt met twee stemmen tegen goedgekeurd.

Voorstel 28 (Ginneken) wordt in handen van de Kamerfractie gesteld.

Voorstel 29 (Maastricht) wordt in handen van de Kamerfractie gesteld.

Voorstel 30 (De Bilt) wordt in handen van de Kamerfractie gesteld.

Voorstel 34 (Sneek) wordt in handen van de Kamerfractie gesteld.

Voorstel 35 (Wirdum) wordt in handen van de Kamerfractie gesteld.

Voorstel 36 (Klazienaveen) wordt ingetrokken.

Hierna worden de verslagen van de fracties van Eerste en Tweede Kamer goedgekeurd.

Het verslag van de gedelegeerden der partij in de executieve der S.A.I. wordt met algemene stemmen goedgekeurd.

Het verslag van de commissie van geschillen wordt met algemene stemmen goedgekeurd. De commissie wordt samengesteld uit J. Bommer, Bern. C. Franke en J. G. Suurhoff. De hoofdredacteur van de De Arbeiderspers wordt herbenoemd.

De contrôle-commissie, voorgesteld door de partijraad, wordt benoemd.

De verkiezing van het dagelijks bestuur levert de volgende uitslag op: uitgebracht 1935 stemmen; van onwaarde 8, geldig 1927, volstreckte meerderheid 964. Uitgebracht werden op Boekman 1232, De Boer 314, v. d. Kieft 1217, De Miranda 1542, mej. Pomper 90 en In 't Veld 1373 stemmen. Hiervan hadden Boekman, v. d. Kieft, De Miranda en In 't Veld de volstreckte meerderheid. Gekozen werden Boekman, De Miranda en In 't Veld.

Voor de overige leden van het partijbestuur werden uitgebracht 1888 stemmen, waarvan 2 van onwaarde, zodat 1886 stemmen geldig waren. De volstreckte meerderheid was 944. Uitgebracht werden op Albarda 1870, Banning 1839, De Boer 449, Drees 1835, v. d. Goes van Naters 1830, v. d. Kieft 1591, Stokvis 1616, Tuin 356, Vliegen 1642, mevr. De Vries—Bruins 1713 stemmen. Herkozen zijn dus alle aftredenden, t.w.: Albarda, Banning, Drees, v. d. Goes van Naters, v. d. Kieft, Stokvis, Vliegen en mevr. De Vries—Bruins.

Het congres wordt hierna geschorst tot Zondagmiddag.

Middagzitting Zondag 17 April 1938

Om twee uur heropent de voorzitter het congres en geeft onmiddellijk het woord aan dr. P. J. Kruyt.

DR. P. J. KRUYT: Het probleem van stad en platteland heeft verschillende kanten. Een van de belangrijkste kanten is de economische, die na mij pg. Vos zal behandelen. Mij is gevraagd meer de psychologisch-sociale kant naar voren te brengen.

De psychologische kant: het is onze landgenoot Heymans geweest, die gesproken heeft over de twintigste eeuw als toekomstige eeuw van de psychologie. Het ziet er helaas naar uit, dat zijn profetie bewaarheid zal worden, zij het dan in een andere zin dan deze edele geleerde bedoelde. Wij zien overal om ons heen, hoe op geraffineerde wijze misbruik wordt gemaakt van de psychologische propaganda door demagogische dictators, waarbij men uitgaat van deze hoofdstelregel, dat men opwekt en exploiteert alle mogelijke lagere gevoelens van haat, van afgunst, van vrees en ijdelheid. Sterk heb ik dit misbruik van de wetenschap onlangs gevoeld bij het lezen van een simpel berichtje, dat in Duitsland bij het ministerie van oorlog een psychologisch laboratorium bestaat en dat daar wordt uitgegeven een tijdschrift voor militaire psychologie. Daarin worden o.m. nagegaan de psychologische gevolgen van het trommelvuur aan het front en psychologische middelen worden aan de hand gedaan om die gevolgen te bestrijden. Ziedaar hoe ver de mensheid gekomen is. Eerst worden de middelen van de wetenschap, van de techniek, gebruikt voor een massale broedermoord en dan wordt opnieuw de wetenschap te hulp genoepen om de slachtoffers in toom te houden.

Klagen helpt hier echter niet. Ook wij moeten letten op de meest moderne resultaten van de wetenschap en de middelen, die zij aan de hand doet, gebruiken voor zover zij zedelijk geoorloofd zijn. Wij zullen dus ook het probleem stad en platteland moeten bekijken vanuit het gezichtspunt der psychologie en der sociologie. Het is een belangrijk probleem, dat internationaal is. Het blijkt o.m. ook hieruit, dat de literatuur er over geweldig aangezwollen is. Ook in ons eigen land valt een ontwaken van het platteland te constateren en zoals dat vaak gaat, drukt zich dat ontwaken uit in een wrok tegen hen, die, voordat de patiënt ontwaakt was, hun stempel op het volksleven drukten. Dit ontwaken uit zich bv. in een toenemend verenigingsleven op het platteland. Typisch is bv., dat vroeger in de polderbesturen de „heren”, nl. stedelijke grondbezitters de meeste plaatsen en functies hadden; zij worden meer en meer door de boeren van hun plaats gedrongen.

Dit ontwaken mag en behoeft niet buiten onze beweging om te gaan. Wij hebben gezien in Oostenrijk, dat in een stad als Wenen de arbeidersbeweging een grote meerderheid bezat. Een van de oorzaken van het falen van de arbeidersbeweging in dit land was het feit, dat zij er niet in slaagde, vat te krijgen op het platteland buiten Wenen.

Voor ons eigen land komt daar nog een tweede feit bij. De tegenstelling stad—platteland wordt bij ons doorkruist door een andere tegenstelling: de tegenstelling Holland in engere zin en de provincie. Historisch is dat ook te begrijpen. Eeuwenlang is ons land geregeerd door Holland en Holland werd geregeerd door de steden. Dat is inderdaad reeds lang geleden. Wij kunnen niet zeggen, dat daarvan in het volksbewustzijn restanten overgebleven zijn. Toch is er nog wel iets van overgebleven, bv. de Hollandse en de Limburgse of de Friese mentaliteit botsen op

elkaar. Daar komt soms ook nog bij het verschil in godsdienst. In de provincie heerst bovendien vaak door het centraliserend optreden, door de afbraak van de gemeentelijke zelfstandigheid een geprikkelde stemming tegen de „heren” in Den Haag.

Alvorens de tegenstelling stad en platteland te schetsen, zou ik eerst de vraag willen stellen: wat is een stad en wat is het platteland? Het is niet gemakkelijk daarvan een definitie te geven. Dat was het vroeger wel. Toen was een stad een ommuurde woonplaats met bepaalde „stads”-rechten. Doch dat is thans niet meer het geval, en gelukkig! De vroegere tegenstelling op staatsrechtelijk gebied is verdwenen, al zijn de restanten pas in 1848 bij de toenmalige grondwetsherziening opgeruimd.

Geografisch zou men kunnen zeggen: de stad is een gebied met grote bevolkingsdichtheid. Ook dat komt niet uit. Een plaats als Schoonhoven b.v. heeft een grotere bevolkingsdichtheid dan Amsterdam en hetzelfde geldt bijv. voor Urk ten aanzien van Arnhem of Groningen. Men zou een andere definitie kunnen geven: een gemeente met meer dan 20.000 inwoners is een stad. Die grens is echter willekeurig en het klopt ook allesbehalve. Men zou kunnen redeneren: een stad is niet-agrarisch en het platteland is wel agrarisch. Doch hoe staat het dan met de fabrieksdorpen? Zo lukt het dus niet. Er zijn allerlei overgangsvormen. Ik zou het zo willen stellen: een stad heeft verschillende kenmerken. 1e. de stad heeft geen of zeer weinig agrarische beroepen; 2e. de stad is geïsoleerd van de natuur; 3e. in de stad heeft men een dichte bevolking; 4e. de bevolking van de stad is meestal zeer ongelijksoortig naar afkomst en karakter; 5e. de stad heeft een zeer ingewikkelde sociale gelaagdheid; 6e. de beweeglijkheid van de bevolking van een stad is in het algemeen groter dan die van het platteland.

En daartegenover staat het platteland met zijn tegenovergestelde eigenschappen. Het platteland is in hoofdzaak agrarisch. Het is meer gebonden aan de natuur, minder dicht bevolkt, heeft een meer gelijksoortige bevolking naar afkomst en karakter en heeft een minder sterke sociale gelaagdheid en tenslotte: de bevolking heeft er een minder grote beweeglijkheid. Overgangsvormen blijven natuurlijk ook hier mogelijk: fabrieksdorpen, forensendorpen. Uitzonderingen zijn er eveneens. Poot bv. een Amsterdammer over naar een klei- of veenpolder en in negen van de tien gevallen gaat hij kwijnen. Nog sterker zijn de Amsterdamse Jordaanbewoners gehecht aan hun buurt. Ook in de nu gesaneerde wijk C van Utrecht was de bevolking bekend om de sterke gehechtheid aan haar buurt. Dat zijn evenwel uitzonderingen.

Ik zie als hoofdtegenstelling het al of niet agrarisch karakter, al geef ik toe, dat het platteland door de toenemende industrialisatie niet meer uitsluitend agrarisch is.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft dit hoofdverschil ook als criterium genomen bij de verkiezingsstatistiek. Helaas zijn in deze laatste statistiek de cijfers van 1937 nog niet verschenen. Men heeft daar de bijna 1100 gemeenten in Nederland ingedeeld in vier groepen: 1. de industrie-gemeenten met meer dan 5000 inwoners;; 2. de landbouw-gemeenten met meer dan 5000 inwoners, waarbij men resp. een gemeente tot de eerste groep heeft gerekend als meer dan 40 procent van de gemeente industrieel was en in de agrarische groep, als meer dan 40 procent van de bevolking agrarisch was; 3. gemengde gemeenten boven de 5.000 inwoners; 4. de gemeenten met 5.000 of minder inwoners. Onze partij behaalde in 1935 in deze vier groepen respectievelijk de

volgende procenten: in de gemengde gemeenten 25 procent; in de industrie-gemeenten $24\frac{1}{2}$ procent, in de landbouwgemeenten 15 procent en in de gemeenten met 5.000 of minder inwoners 12 procent. Als wij elke groep naar de grootte ontleden, dan komen wij, afdalend van de grootste tot kleinere gemeenten resp. voor de industriegemeenten tot de volgende percentages: 31, $23\frac{1}{2}$, 24, 18 en 16. Voor de landbouwgemeenten: 19, 18 en 13. Voor de gemengde groep: 30, $34\frac{1}{2}$, $16\frac{1}{2}$, 16 en $15\frac{3}{4}$.

In het kort kunnen wij het zo samenvatten: naarmate de gemeente meer agrarisch is en naarmate ze minder volkrijk is, wordt ons stemmen-cijfer lager. Heeft onze partij dan te veel een stadskarakter? Dat het partijbestuur dit probleem aan de orde stelt bewijst, dat de grote betekenis van het probleem terdege wordt ingezien.

Ik kan nu beginnen met het schetsen van de mentaliteit van stad en platteland. Daarbij stuiten wij echter op grote moeilijkheden, omdat er zulke grote verschillen zijn. Welk een verschil bv. tussen Noord-Hollanders en Brabanders, tussen Friezen en Drentenaren, tussen Achterhoekers en Veluwnaars. Als het allergrootste verschilpunt zie ik het verschil tussen de zee-provincies Holland, Friesland, Groningen en Zeeland enerzijds en de landprovincies anderzijds. De plattelands-bevolking is in het algemeen zeer individualistisch, doch die van de zandgronden in de landprovincies is het in veel geringere mate. Die tegenstelling is te begrijpen. In de eerste plaats, omdat de zeeprovincies de bekende poldermentaliteit hebben. Onze hele poldergeschiedenis is één gekibbel over kleine geschilletjes en belangetjes en vertoont geen andere samenhangigheid dan die van heel kleine groepjes. Een tweede invloed is het Calvinisme met zijn bekende soevereiniteit in eigen kring. Dat heeft zeer zeker het individualisme van de polderbevolking bevorderd. Doch de allervoornaamste oorzaak is hierin gelegen, dat de productie voor de wereldmarkt veel eerder in de zeeprovincies is door-gedrongen. Tot het einde van de 19e eeuw beoefenden de zandgronden voor een belangrijk deel een productie voor eigen behoeften. Toen echter breidde zich snel het gemengde bedrijf uit, met zuivel- en vleesproductie en ontwaakten de zandboeren door de aanraking met de buitenwereld. Dit eerste ontwaken heeft nog geen wrok gegeven, want het ging gepaard met een toenemende welvaart. Pas na de wereldoorlog is het ontwaken veel sneller gegaan, omdat toen de crisis kwam, een crisis, die niet een twee drie verdwijnen zal, daar structuurveranderingen in de wereldeconomie er mee samenhangen. De afzet stokte, want de klanten gingen zelf produceren. Daardoor kwam de grote nood, die wrok en ontevredenheid bracht. Pas toen kwamen, door economische oorzaken dus, de tegenstellingen tussen stad en platteland veel scherper uit.

Als een verschil tussen agrarische en niet-agrarische arbeid zie ik in diepste wezen dit: dat de arbeid op het platteland meer gebonden is aan het rythme van de natuur. Een Duitse socioloog heeft het eens aardig zò gezegd, dat de kalender de wet der wetten is voor het platteland. De natuur stelt haar eisen. Hierin moet men misschien zoeken de achtergrond van het verzet van het platteland tegen de zomertijd, al was hier ook veel koppige, conservatieve onwil bij. Het arbeidstempo is in het algemeen langzamer, doch wij weten allen, dat de arbeidsduur op het platteland veel langer is. Dat is wèer een punt van botsing van mentaliteit tussen stad en platteland. Op het platteland hebben de boeren vaak hoon voor de achturedag en wanneer zij horen, dat er in

de stad gestreefd wordt naar een veertigurenweek, dan wordt hun hoon nog sterker. Het is onze taak het platteland duidelijk te maken, dat het arbeidstempo in de gerationaliseerde fabrieken het noodzakelijk maakt, als correctief de verkorting van de arbeidsdag in te voeren en dat de veertigurenweek in de eerste plaats beoogt het bestrijden van de werkloosheid. Als daarentegen de stedeling in zijn zomervacantie den boer bezig ziet in het open veld, als hij den boer een pijp ziet opsteken, dan is hij vaak geneigd te zeggen: nu, die heeft ook een lijn! Doch de stedeling ziet de andere kant van de medaille niet, de werkdag bij slecht weer, in de winter, de lange en eentonige arbeid.

Een hiermee samenhangend punt van verschil is de veel geringere vrije tijd, die de plattelander heeft. De veehouder en zijn knecht moeten op Zondag tweemaal melken. Van vakantie is bijna geen sprake en zeker niet van vakantie in de zomer. De arbeidsduur per dag is vreselijk lang. Bij het nagaan van de resultaten van een enquête over de besteding van de vrije tijd ben ik vaak op verschrikkelijke toestanden gestuit. Zo werkte een 65-jarige landarbeider uit Zuid-Holland en nog wel in de wintermaand 85 uur per week, waarbij inbegrepen was de tijd voor het komen en gaan van en naar het werk. Neemt men van het tijdbudget af de tijd, nodig om te slapen en voor fysieke verzorging, dan blijven er in zo'n geval elf à twaalf uur per week over voor werkelijk *vrije tijd!*

Dit verschil in vrije tijd heeft weer als gevolg een ander punt, waar stedeling en plattelander botsen. De stedeling, die iets meer door lectuur en ervaring op de hoogte is, kan vaak spotten met den „dommen boer”. Als een plattelander naar de stad komt en daar een verkeersovertreding begaat, of als hij in een gedachtenwisseling minder op de voorgrond treedt, ziet de stedeling wel eens laag neer op zulk een plattelander. Dat is echter geen teken van domheid van dien plattelander. Hij heeft eenvoudig veel minder tijd om zich geestelijk en intellectueel te ontwikkelen. Ik herinner mij een artikel van p.g. Winkler in de *Sociaal-Democraat*, waarin deze het sterk afkeurde, dat een spreker uit een stad op het platteland wordt losgelaten die het peil van zijn redevoering zo hoog houdt, en die zo'n vloed van vreemde woorden gebruikt, dat de arbeiders er niets van begrijpen.

Een ander verschilpunt is de geringere mogelijkheid in de agrarische bedrijven van arbeidsverdeling en mechanisering. In Amerika, waar men een soort van gemechaniseerde graanbedrijven heeft, is gebleken, dat zulke bedrijven veel minder bestand zijn tegen de crisis. De eenvoudiger kleinbedrijven hebben het daar van de grootbedrijven gewonnen. In verband hiermede zien wij dan ook, dat in de landbouw het grootbedrijf veel minder naar voren treedt. Bijna de helft van de boerenbedrijven in ons land zijn wellicht gezinsbedrijven. Dat is van grote betekenis voor onze beweging. Wanneer men ons vraagt: wat wil eigenlijk het socialisme, dan kunnen wij antwoorden: het wil de scheiding, die er bestaat tussen de arbeid en de productiemiddelen, ongedaan maken. Die scheiding is oorzaak van veel ellende. Voor de industrie is het gemeenschapsbedrijf daarbij de oplossing. In de landbouw moet aan de socialisatie zeer zeker ook een kans worden gegeven. Ik denk hierbij b.v. aan de ontwikkeling van het staatsbedrijf in de Wieringermeer. Toch, als wij bij de kleine bedrijven komen, zou het waanzin zijn daar de eis van socialisatie te stellen. In de socialisatie-literatuur is zeker al tientallen jaren het bekende verschil gemaakt tussen enerzijds arbeidseigendom en anderzijds uitbuitingseigendom. Ik meen, dat het principieel fout is

geweest, dat niet voldoende door onze beweging aan de kleine zelfstandigen duidelijk is gemaakt, hoe overbodig het zou zijn de eis van socialisatie van kleine bedrijven te stellen. Theoretisch in de wetenschappelijke literatuur is dit alles in orde. En tóch is het onze tegenstanders steeds gelukt den kleinen man te suggereren: de socialisten willen je je kleine bedrijf afnemen. Wij moeten deze psychologische fout goedmaken. Trouwens, in de practische politiek proberen wij voortdurend voor de kleine zelfstandigen op het platteland de beschikkingsmacht over hun bedrijf te vergroten door te pleiten voor pacht- en hypotheekboeren. Aan deze zelfstandigen moet duidelijk worden gemaakt, dat het beschikkingsrecht over hun bedrijven ook van onze kant wordt aanvaard, hoe de crisisgeving hun b.v. dit beschikkingsrecht voor een belangrijk deel ontnemt en hoe een andere regeling, b.v. die van ons Plan van de Arbeid, dit beschikkingsrecht veel minder beperkt.

In verband met dit laatste moet ik een opmerking maken over iets, dat niet alle plattelanders, maar alleen de boeren betreft. Het is dit, dat de stadsman zich niet te veel de liefde van een boer voor zijn bedrijf moet voorstellen als de uitkomst van een rekensom. Veel dieper zitten de gevoelens die de plattelander voor zijn kleine bedrijf heeft. Een typisch voorbeeld. Wij kennen het erfrecht in ons land, waarbij aan elk kind een gelijk erfdeel wordt toegekend. Welnu, er zijn verschillende streken in ons land, waar in het volksbewustzijn zo verankerd is de noodzakelijkheid, dat het bedrijf niet gesplitst mag worden, dat het ouderlijk bedrijf gehandhaafd moet worden, dat men vrijwillig geheel of gedeeltelijk van zijn legitieme portie afziet en dat aan één der kinderen het beheer van het bedrijf wordt opgedragen. Dat is een kras voorbeeld. Dan: gebondenheid aan de natuur en aan de altijd durende arbeid voelt men minder als onvrijheid dan b.v. de gebondenheid aan den werkgever. Daar komt ook nog bij het standsgewoel, waarmee men rekening moet houden. De boer, ook de kleine, staat in een dorp vaak hoger aangeschreven dan de arbeider.

Hiermee hangt samen, dat het platteland meer gehecht is aan het dorp en aan de geboortegrond dan de stad. Daardoor is de bevolking er minder beweeglijk. Dit wordt echter vaak overdreven, want er is wel degelijk een niet geringe trek binnen het platteland. Dr. De Vooy heeft daar b.v. op gewezen. Voorts is er nog de buitengewoon belangrijke trek naar de stad in zijn omvang afhankelijk van de conjunctuur. Hoofdzak is hier de economische noodzakelijkheid. Het platteland kan zijn geboorteoverschot niet meer zelf bergen. Daarom zal men moeten bevorderen de industrialisering van het platteland.

Nu nog een ander punt van verschil. Een dorp is een kleine gemeenschap met slechts geringe sociale verschillen, met betrekkelijk weinig verbinding met de buitenwereld. Vandaar een sterke onderlinge contróle en onderlinge samenhang. Ik denk hierbij aan de burendiensten, aan het helpen bij ziekte, aan het onderlinge huwen. Door dit alles is de traditie er veel sterker dan in de stad. Het blijkt bij de folklore, het blijkt op kerkelijk gebied, bij de klederdracht, bij het dialect. Onmiddellijk moet ik hier echter aan toevoegen, dat dit alles in snel tempo verandert. De typische dorpseenheid is er niet meer. Kloven, naar godsdienstige overtuiging en naar bezit, verdelen de bevolking van tal van dorpen. Niet in de laatste plaats heeft de schoolstrijd veel eerbiedwaardige dorpseenheid verbroken. Ook is het dorp niet meer zo geïsoleerd als vroeger. De fiets en de autobus en nieuwe wegen brengen het dorp in snel contact met de stad. Vaak heeft dat zeer slechte gevolgen gehad, n.l. het doordringen van laag-

staande stadsvermaken op het platteland, wat o.m. gebleken is uit een door de A.J.C. ingestelde enquête. Gelukkig heeft dit ook een keerzijde, ofschoon vaak in geringere mate: leeszalen en bibliotheken vindt men helaas nog te weinig op het platteland.

Stellen wij nu hiertegenover de stadsmens. Hoe wordt de stadsmens sociaal-psychologisch gekarakteriseerd? In de stad is de samenhang van de bevolking veel geringer. De onderlinge contrôle is weg. De bevolking is geatomiseerd tot enkelingen. De stad is de plaats van de sensatie. Het gevolg daarvan is vaak vermoeidheid door de sterke prikkels, oppervlakkigheid en geblaseerdheid. Gelukkig toont de Nederlandse stad zulk een beeld in geringere mate dan de reuzensteden van Duitsland. Zeker is dat ook te danken aan de verenigingsarbeid van de arbeidersbeweging. De arbeidersbeweging heeft duizenden nieuwe banden tussen de enkelingen gelegd. Wel zijn deze banden van andere aard. Men heeft wel eens gezegd: het platteland is een organisme, de stad is een organisatie. Daar zit een grote kern van waarheid in. Mij dunkt, dat de arbeidersbeweging er in moet pogen te slagen nieuwe banden te leggen, die de kracht van de vroegere traditie hebben zonder de nadelige sleur. Ik wil in dit verband nog één punt noemen van grote betekenis: het werk van een goede woningvoorziening. De tuindorpen b.v. hebben niet alleen grote betekenis voor de lichamelijke, doch ook voor de geestelijke gezondheid van een bevolking.

Een enkel woord nog over het verschijnsel internationaal, een punt, dat te weinig aandacht heeft. Als wij tegenwoordig de toestand internationaal beschouwen, dan is er reden tot pessimisme. Toch is er maatschappelijk één feit, dat ons recht geeft meer hoopvol te zijn, n.l. dat in vele landen na de wereldoorlog het platteland geëmancipeerd is uit de geweldige macht van het feodale grootgrondbezit. Ook voor ons eigen land heeft dat betekenis, zij het indirect. Ierland is eeuwenlang door de kanker van het grootgrondbezit geteisterd. Na de wereldoorlog is het hier op forse wijze uitgeroeid. Zelfs in Engeland begint het grootgrondbezit af te takelen. Daar is al bijna veertig procent van de grond in het bezit van de mensen, die er op werken. Tsjechoslowakije heeft een geweldig grootgrondbezit gehad, daterend uit de tijd toen de Habsburgers in de zeventiende eeuw de Tsjechische Protestanten van hun grond beroofden. Het nieuwe Tsjechoslowakije heeft zeker nu al de helft van dat geweldige grootgrondbezit gegeven aan hen, die er op arbeiden. In Estland is alle grootgrondbezit onteigend, in Letland bijna alle, in Litauen, Bulgarije, Griekenland, Polen, Zuidslavië en Roemenië, in al deze landen is een maximumgrens gesteld aan het grootgrondbezit. Zeker, er zijn landen onder, die een fascistische of half-fascistische regering hebben. En toch: het ontstaan van een kleine boerengroep houdt beloften voor de toekomst in. Daar wordt een nieuwe boerendemocratie uit geboren. Dit is ook de historische verdienste van de Russische revolutie geweest, doch helaas is Rusland de richting uitgedreven van een nieuwe dwang, die van de Sovchosen of staatslanderijen en van de kolchosen of gedwongen coöperaties. In Mexico is sedert de laatste twintig tot vijf en twintig jaar meer dan de helft van de bevolking bevrijd uit een horige positie. Duidelijk blijkt bij al deze geweldige agrarische hervormingen het reactionair karakter van de fascistische en de nationaal-socialistische beweging, waar het feodalisme niet wordt aangetast, ofschoon men er toch de macht toe heeft. In Duitsland wordt het grootgrondbezit ten Oosten van de Elbe in het bezit gelaten van zijn gronden. Ook in het Zuiden van

Italië bestaat het nog steeds en ondanks zijn grote macht zal Mussolini het niet wagen dit grootgrondbezit aan te tasten, omdat het één van de pijlers van zijn macht is. In Spanje, waar de regering van de republiek aan agrarische hervormingen bezig was, zal Franco, nauw verbonden met de grootgrondbezitters, ongetwijfeld het oude feodalisme herstellen. Op de duur echter, en dat is het hoopgevende op lange termijn gezien, moet de democratie ten zeerste versterkt worden door de emancipatie van grote agrarische volksmassa's uit feodale banden.

Toch is deze emancipatie niet voldoende, want nieuwe gevaren dreigen. Want wat heeft de boer er aan, als hij bevrijd wordt uit feodale banden, maar de slaaf wordt van het hypotheekkapitaal? Wat heeft de boer er aan, als hij het slachtoffer wordt van ons chaotisch productiestelsel? En deze gevaren gelden ook voor Nederland. De arbeidersbeweging zal hier voor het platteland een bondgenoot zijn. Bij ons wordt vaak de mening gehuldigd, dat de boer als gedeeltelijke bezitter van zijn productiemiddelen een halfslachtige houding moet aannemen en derhalve als bondgenoot voor ons niet deugt. Laat ons in dit opzicht het oog richten naar de Scandinavische landen, vooral naar Denemarken, waar bijna alle boeren hun bedrijf in hun bezit hebben en waar juist platteland en stad samenwerken als democratische bondgenoten, waar het groene front naast het arbeidersfront staat. Zeker, ik weet, dat de klassetegenstellingen in sommige streken van ons platteland, bv. op de Groninger klei, sterker zijn dan in menige provinciestad. Dáár zal zulk een bondgenootschap niet zo gemakkelijk tot stand komen, maar elders bestaat die mogelijkheid wel.

In Denemarken heeft tot deze heuglijke ontwikkeling ongetwijfeld bijgedragen het feit, dat het platteland een hoog peil van intellectuele ontwikkeling heeft bereikt. Daar is het platteland doordrenkt van een humanistisch-democratische geest, dank zij het werk van de 170 volkshogescholen. Ons land kent zulk een werk op zulk een grote schaal niet. Dat zou bij ons niet zo gemakkelijk zijn door de sectarische geest. Juist daarom verdient bij ons het ontwikkelingswerk in humanistische geest al onze waardering. Ik denk hier bv. aan de Volkshogeschool te Bakkeveen, aan het werk der Woodbrokers en aan het werk onder de plattelandsmeisjes in Noordwijkerhout.

Het platteland hier en elders lijdt aan een minderwaardigheidsgevoel. Het gevolg is veelal, dat dit wordt afgereageerd door wrok en afgunst jegens de stad. Helaas wordt dit door sommige agrarische leiders nog aangewakkerd. Onze Nederlandse sociaal-democratische beweging, die nooit uitsluitend grote stadsbeweging is geweest, beschouwt stad en platteland echter als gelijkwaardig. Niet als gelijk, want er blijven verschillen in functie en in mentaliteit bestaan. Dat is echter geen nadeel, eerder een verrijking van ons volksleven. Stad en platteland moeten elkaar leren begrijpen in hun eigen aard.

Partijgenoten, wanneer gij terugkeert naar uw stad of uw dorp, werkt dan dagelijks mede aan het opruimen van domme vooroordelen van de stad tegen het platteland en omgekeerd. Daarmede draagt gij een steentje bij tot versterking van de Nederlandse sociaal-democratie, als een volksbeweging van en voor platteland en stad beide! (*Applaus*).

De voorzitter dankt den inleider voor diens inleiding en geeft vervolgens het woord aan Ir. H. Vos.

Ir. H. VOS: Het vraagstuk van de verhouding tussen stad en platteland is een van die vraagstukken, welke door de maatschappelijke ontwikkeling naar het centrum van de politieke belangstelling worden getrokken.

Men kan in ons land waarnemen, dat onderzoek naar de verhouding tussen stad en platteland algemeen is. Het geschiedt in verschillende kringen, in verschillende politieke partijen, zowel bij die, welke een groot aantal plattelanders organiseren, als bij die, welke meer arbeiders onder haar leden tellen.

Ook voor de sociaal-democratie geldt, dat haar belangstelling voor de verhouding tussen stad en platteland toenemende is.

Door Dr. Kruyt zijn de vragen behandeld, die samenhangen met het verschil in werk en omgeving, met het verschil in mogelijkheden tot ontspanning en ontplooiing, benevens het verschil in sociale instelling.

Ik zal trachten in kort bestek iets aan te geven omtrent de vragen van de verhoudingen tussen de lonen en inkomsten in de stad en op het platteland.

Welke is de ontwikkeling in de maatschappij, waardoor de verhouding van stad en platteland meer naar voren komt?

Als eerste belangrijke oorzaak is te noemen de crisis van 1929 en de gevolgen, die daar uit zijn voortgevloeid.

Er is in ons land een mate van regerings-ingrijpen, zowel in de industrie als in de landbouw, die geheel onbekend was. De overheid stelt de lonen en de inkomsten vast, vooral in de landbouw.

Om enkele voorbeelden hiervan te noemen: bij de landbouwcrisis-politiek worden voor verscheidene producten richtprijzen vastgesteld, toeslagen gegeven; door een teeltregeling wordt de omvang van de producten bepaald. Men kan zeggen, dat het hele samenstel van landbouwcrisis-maatregelen de opbrengst van de landbouwproductie bepaalt.

Dit is natuurlijk voor het platteland reeds zeer belangrijk. Daarnaast komt, dat de regering de hoogte van de werklozensteun vaststelt en daarmee de inkomsten van de werklozen. Thans is door de maatregel van de steun aan de kleine boeren opnieuw voor een grote groep het inkomen van overheidswege bepaald.

De regering grijpt in, ook in de lonen van de werkende landarbeiders, althans hier en daar. Bekend is het regeringsoptreden tegen enkele werkgevers, die weigerden de lonen van de collectieve contracten te betalen en die gedwongen zijn zich te houden aan deze overeenkomsten door de dreiging van de regering, hen anders van steun uit te sluiten.

Door de nieuwe pachtwet en door het ingrijpen met de crisispachtwet, oefent de regering in veel gevallen, hetzij direct, hetzij via pachtcommissies of kantonrechter, invloed uit op de hoogte van de pacht en zij bepaalt daarmee een van de belangrijkste elementen van de kostprijs van de landbouwproductie.

Ten slotte mag er op worden gewezen, dat door de belangrijkheid van de werkverschaffing op het platteland ook hier weer van overheidswege lonen en inkomsten van bepaalde bevolkingsdelen worden vastgesteld.

Het ingrijpen van de regering in de stedelijke en industriële lonen

en inkomstenverhoudingen is veel geringer geweest en bovenal veel minder direct.

Nu behoeft elk overheidsingrijpen een basis; het behoeft een grondslag, wanneer men niet wil vervallen in de willekeur van de dictatuur. Zolang men de maatregelen beschouwt als crisismaatregelen, heeft men aan een noodbasis voldoende. Deze noodbasis was voor de regering in zeer veel gevallen de verhouding tussen de lonen, welke bestonden. Men ging dus uit van de reeds bestaande beloningen, zonder zich in feite af te vragen, of deze een zekere mate van onderlinge redelijkheid en onderlinge rechtvaardigheid bezaten. Een dergelijk systeem kan tijdelijk worden gehandhaafd. De tijdelijkheid dreigt echter om te slaan in een voortdurend ingrijpen. Verscheidene regeringsmaatregelen op landbouwgebied hebben hun eerste vijf-jarig jubileum al gevierd! Wordt het overheidsingrijpen anders van karakter, verliest het zijn crisis-aanzien, komt het tot voortdurend onbewust ingrijpen, nog meer, wanneer het komt tot ordening in engere zin, dan is de noodbasis onvoldoende.

Er moet dan komen een afwegen van belangen, er moet komen een opvatting omtrent de rechtvaardigheid in en de rechtvaardiging van de onderlinge verhoudingen.

De ordening, die wij voorstaan, niet alleen voor de landbouw, maar voor het gehele maatschappelijke leven, zal meer en meer het probleem van de onderlinge loon en inkomstenverhoudingen aan de sociaal-democratie opdringen. Wanneer men aan het vrije spel van maatschappelijke krachten in de maatschappij op bepaald gebied een einde maakt, dwingt men zichzelf tot ingrijpen, ook op andere gebieden. Wanneer de overheid b.v. bij de ordening zich gaat bemoeien met de uitbreiding van de bedrijven en de redelijkheid van een uitbreiding, dan kan zij daarbij niet de vraag naar de kostprijs van de ondernemingen buiten beschouwing laten en een van de belangrijkste onderdelen van de kostprijs is en blijft het loon. Elke ordening wijst in de richting van een nadere beschouwing van de onderlinge loon- en inkomstenverhoudingen.

De conclusie van dit betoog luidt dus, dat door het crisis-ingrijpen thans de vraag van de beloning van de plattelandsbevolking naar het centrum van de politieke belangstelling wordt gebracht en dat door de ordening het probleem op de agenda blijft.

Is er iets aan te geven over de onderlinge afstand van de lonen in Nederland? Het is zeer moeilijk, hier juiste cijfers te geven. Elk cijfer kan worden aangevochten, zowel van bevoegde als van onbevoegde zijde. Wij kennen in Nederland geen volledige loonstatistiek. Wij hebben in ons land een serie van gegevens, waaruit men verschillende verhoudingen kan berekenen, doch steeds weer doemt hetzelfde beeld op van een chaos in de lonen, waarbij dan als hoofdoorzaken van verschil in beloning een drietal verschijnselen optreden: het beroep, de bekwaamheid en de standplaats.

De laatste vraag: het verschil van beloning in verband met de plaats, is het eigenlijke onderwerp van dit deel van mijn inleiding. Men weet normaal, dat er verschil is tussen het Westen en het Oosten van het land; dat er een verschil is beneden en boven de Moerdijk. Is er ook een algemeen verschil aan te geven tussen de verschillende plaatsen, wanneer men die onderscheidt naar hun grootte; een verschil dan tussen platteland, kleine steden, grotere steden?

Ik heb getracht een groot aantal cijfers te verzamelen. Ik zal het

congres niet vermoeden met al deze cijfers. Het zijn cijfers uit loonstatistieken, cijfers uit collectieve arbeidscontracten, cijfers uit de publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek over de huishoudrekeningen van 600 gezinnen, cijfers uit het inventaris-onderzoek van het Wetenschappelijk Bureau.

Wanneer ik hier een conclusie geef uit al deze cijfers, doe ik dat onder alle voorbehoud. De conclusie luidt: dat bij een normale werkweek voor de grote massa van de arbeiders in de meer-industriële beroepen de lonen liggen op het platteland tussen *f* 15.— en *f* 25.— per week, in de kleine steden tussen *f* 20.— en *f* 30.— per week, in de grotere steden tussen *f* 25.— en *f* 35.— per week.

In sommige beroepen is de afstand tussen de beloning in de verschillende plaatsen nog iets groter, in de bouwvakken b.v. In de metaal-industrie is hij volgens de opgaven uit de collectieve contracten iets kleiner.

Bij de grote groep van de landarbeiders ligt de mate van de beloning tussen de *f* 12.— en *f* 18.— per week. Zij is dus normaal enkele guldens lager nog, dan die voor industriële werkzaamheden op het platteland.

Nogmaals, om misverstand te voorkomen, deze cijfers zijn niet meer dan schattingen van de grenzen, waarbinnen zich een groot deel van de lonen beweegt. Ik weet, dat er zeer vele gezinnen zijn met inkomens beneden de laagste grens; ik weet ook, dat er zowel in de stad als op het platteland gezinnen zijn met inkomens boven de hoogste grens. Ik voeg er ten tweede aan toe, dat de getallen zijn genomen voor werk bij een volle werkweek. Zij geven dus niet aan, het gemiddelde loonbedrag, dat over een heel jaar per week wordt verdiend, omdat zeer veel arbeiders met seizoenwerkloosheid en dergelijke hebben te kampen.

Bij boeren en middenstanders hangen de inkomsten geheel af van het bedrijf. Van de grootte van het bedrijf bij de boeren en van de gang van zaken in het bedrijf bij de middenstanders. Er zijn zeer velen onder de kleine boeren en onder de kleine middenstanders, die blijven in inkomsten beneden de inkomsten van normale industrie-arbeiders, zelfs beneden de inkomsten van de landarbeiders, of beneden de inkomsten van de werklozen of van de in werkverschaffing werkenden. Het is echter nog moeilijker om voor deze groepen cijfers te geven of de omvang te schatten van de groepen, die zeer weinig verdienen. Men weet echter, dat bij de steun aan de kleine boeren thans een bedrag van *f* 9.— per week als maatstaf voor de inkomsten wordt genomen. Ik behoef wel niet aan te geven, dat dit bedrag beneden elk normaal cijfer ligt. Het werpt echter een licht op het feit, dat dus ettelijke tienduizenden in ons land aan inkomsten enkele jaren minder dan dit bedrag per week hebben ontvangen.

Wanneer men het verschil in beloning ziet, kan men zich afvragen, wat de oorzaak is van dit grote verschil. Waar het verschil in beloning het duidelijkst spreekt bij de inkomsten van landarbeiders en kleine boeren, kan men het best de vraag zo stellen: wat is de oorzaak van het geringe loonpeil voor agrarische arbeid.

Immers, voor industrie-arbeiders op het platteland, ook voor de hoofd-arbeiders op het platteland is het loon lager dan het stedelijke loon voor dezelfde arbeid, doch hoger dan het loon voor de landarbeid. Het wordt als het ware door het lage beloningspeil op het land naar beneden getrokken.

Bij het verschil in beloning moet men twee vragen onderscheiden:

1e. de vraag van de opbrengst van de producten en

2e. de vraag van de verdeling van de opbrengst.

Als belangrijke elementen, die de opbrengst van de producten op het land beïnvloeden, moet men aangeven:

1e. het feit, dat de agrarische bedrijven voor een belangrijk deel aangewezen zijn op export, dat dus een deel van de inkomsten wordt beïnvloed door de vrije prijsvorming op de buitenlandse markten, die onbeschermd zijn en de laatste jaren zeer lage prijzen voor de producten golden.

De crisismaatregelen van de regering hebben het landbouwbedrijf als het ware meer beschut dan één enkel ander bedrijf, doch de lage prijzen voor de export-producten zijn het toch, die de moeilijkheden in de Nederlandse landbouw van zo grote omvang doen zijn.

Als tweede oorzaak van de geringe opbrengst moet worden genoemd, dat in vele gevallen de rationalisatie op het land minder sterk is doorgevoerd, ook minder sterk kon worden doorgevoerd, dan de rationalisatie bij het maken van industrie-producten.

Tekenend is daarbij, dat door de bezitsverhoudingen, speciaal door de slechte verkaveling, in vele gevallen een belangrijk kleiner opbrengst wordt verkregen uit de grond, dan mogelijk zou zijn.

Ten slotte is het een bekend feit, dat de vraag naar landbouwproducten bij een stijgende welvaart in de wereld minder stijgt dan de vraag naar veel industrie-producten, waardoor het hoger worden van de prijzen in een tijd van hoogconjunctuur voor de landbouw minder wordt.

Naast de vraag van de opbrengst staat de vraag van de verdeling van de opbrengst. Door een slechte organisatie van de werknemers, die gelukkig al beter wordt, is het aandeel, dat de landarbeiders verkrijgen van de totale opbrengst, ook wanneer het den boer goed gaat, nog altijd zeer gering. Door het geringe financiële weerstandsvermogen van vele kleine werkgevers en kleine eigen boeren is het hun niet mogelijk, de slechte tijden door eigen sparen te overbruggen en wordt het voor deze kleine werkgevers bijna noodzakelijk om de lonen van de arbeiders, die bij hen in dienst zijn, als sluitpost te beschouwen van hun begroting.

Het belangrijke is echter, dat in ons land het aandeel van de grondbezitter door pacht, door hypotheekrente of anderzins in de jaren, dat het de landbouw goed ging zeer sterk is gestegen en dat in veel gevallen het aandeel, dat de werker op het land kreeg verre overtreft.

Wanneer men deze oorzaken van het verschil in beloning ziet, volgen daaruit reeds een aantal maatregelen.

Het lijkt mij echter gewenst, om eerst het verschil eens nader te ontleden, in verband met het verschil in kosten voor levensonderhoud, dat ook ongetwijfeld tussen stad en platteland anders is.

De afstand, die bestaat in de kosten van levensonderhoud is voor een groot deel het gevolg van de goedkopere, voor lagere inkomens ook dikwijls slechtere, woning op het platteland.

De overige uitgaven zijn op het platteland bij eenzelfde levensstandaard over het algemeen niet geringer en wanneer men tegenover de cijfers, die ik genoemd heb van de lonen de cijfers van de huren stelt, dan meen ik, dat men gemiddeld voor het platteland kan aangeven een huur tussen f 2.— en f 5.—, voor de kleinere steden tussen f 4.— en f 7.—, voor de grote steden tussen f 6.— en f 9.—. Een verschil dus van ongeveer f 2.— telkens per groep.

Bij het verschil in de kosten van levensonderhoud moet nog even wor-

den geweest op het feit van de waarde van de eigen productie, die vooral bij het landarbeidersinkomen een rol speelt. Volgens de gegevens van het Centraal Bureau voor de statistiek betekent deze eigen productie ongeveer een inkomen van f 1.50 à f 2.— per week.

Wat de woning betreft bestaat gelukkig de tendens tot het verbeteren van de woning op het platteland. Wij dienen deze tendens te versterken. Door bebouwingsplannen, door waterleiding, riolering enz. worden ook de bouwkosten op het platteland hoger. De afstand van de kosten van levensonderhoud tussen stad en platteland heeft dan ook de neiging iets geringer te worden.

Neemt men beide punten in aanmerking, dan kan men ongeveer zeggen, dat het verschil in levenspeil, dat bestaat tussen de plattelandsbevolking en de stedelijke bevolking, kan worden uitgedrukt door een bedrag te noemen van f 5.— à f 6.— per week. Dit is echter ten opzichte van de lonen, die op het platteland gelden een zeer belangrijk bedrag. Tussen de 30 en 50 pct.

Wanneer wij dan ook in het Plan van de Arbeid de eis stellen, dat de beweging zich op zal maken om te vechten voor een vermindering van de afstand in levenspeil tussen stad en platteland, dan moeten wij deze bedragen voor ogen houden.

Ik voeg hieraan toe, dat in het Plan door de agrarische maatregelen de beloning voor de arbeiders op het platteland naar onze berekeningen met ongeveer f 2.— per week zou kunnen stijgen, terwijl wij in het Plan van de Arbeid een loonsverhoging voor de stedelijke arbeiders niet hebben voorzien. Dit wil dus zeggen, dat reeds door de crisismaatregelen, die in het Plan werden aangewezen een niet onbelangrijk deel van het verschil in levenspeil zou kunnen worden overbrugd.

Onze politiek, die dus gericht dient te zijn op vermindering van de afstand tussen stad en platteland zonder verdoezeling van de verschillen, staat daarbij voor de volgende vraagstukken:

Wij pleiten reeds lang voor minimumlonen voor landarbeid. Daarnaast zal de loonpolitiek van de vakbonden naar mijn mening rekening moeten houden met de verschillen tussen stad en platteland, zowel voor de onderlinge verhoudingen in een zelfde industrie tussen de werkers in de verschillende delen van het land, als met de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende industrieën en met name ook met de verhouding van landarbeiderslonen en andere lonen. Een politiek, die de afstand belangrijk vergroot, is te verwerpen. De solidariteit tussen de arbeiders eist, dat men zich zoveel mogelijk richt naar een poging tot het verhogen van de laagste lonen.

De inkomsten van de kleine boeren is het 2e vraagstuk. Thans komt vooral in aanmerking een verbetering van het steunsysteem, een verhoging van de norm en een verbetering van de prijsverhoudingen. Daarnaast blijven de maatregelen tegenover het grondbezit en de grondspeculatie op de agenda staan. Voor het platteland is het verbeteren van het landbouwonderwijs en het geven van een meer algemeen vormend karakter van dit onderwijs, zoals ook door Dr. Kruyt is aangegeven, belangrijk.

En tenslotte moet de vraag van de tarieven van diensten en bedrijven voor het platteland apart worden bekeken. Ook hier is een afstand die nadelig is voor het platteland en die sociaal ongewenst is.

Er is nog een verschil, waarop naar mijn mening te weinig de nadruk wordt gelegd in de problemen, die samenhangen met de werkloosheid in

de stad en op het land. In de stad overheerst bij de werkloosheid die, welke een conjunctureel karakter draagt en dus bij een verbetering van de conjunctuur vrij snel en vrij sterk zal afnemen. Op het platteland daartegenover is, door de invoering van vele machines in het landbouwbedrijf en door de sterkere bevolkingsgroei, die geen uitweg meer heeft, belangrijke werkloosheid ontstaan met een overheersend structureel karakter. Werkloosheid dus die men moet beschouwen als van blijvende aard, indien men niet bijzondere maatregelen neemt. Er was reeds een belangrijke werkloosheid in 1928-'29 op het platteland, bij een gebrek aan arbeidskrachten in sommige industriële bedrijven. Er is inderdaad sprake van bijzondere maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid. Eén daarvan, en wel de belangrijkste tot nu toe, is de werkverschaffing.

Ik zal hier niet het vraagstuk van de economische politiek in den brede behandelen, maar nu ik er over spreek moet mij van het hart, dat de gehele werkfondspolitiek tot nu toe er niet in geslaagd is om ook maar een aantal arbeiders te werk te stellen dat een derde deel is van het aantal arbeiders dat bij de werkverschaffingen werkt.

Over 1936 en 1937 was het gemiddelde aantal arbeiders bij de werkverschaffing 45.000. Merkwaardig is nu hier het verschil tussen stad en platteland. Terwijl dus gemiddeld tussen 10 en 15 pct. van het aantal werklozen in werkverschaffing werkt, is het percentage in de grote steden veel geringer en op het platteland daarentegen veel hoger. In Amsterdam b.v., en evenzeer in Rotterdam en Den Haag ligt het aantal arbeiders bij de werkverschaffing, dat gemiddeld werk vindt, beneden de 5 pct. van het totaal aantal werklozen. In de kleinere steden is het soms iets groter, maar op het platteland bereikt het aantal arbeiders, dat in de werkverschaffing te werk wordt gesteld, soms 50 pct. van het aantal werklozen, terwijl dikwijls alle, of bijna alle, gezinshoofden bij de werkverschaffing zijn geplaatst.

De werkverschaffing heeft op het platteland een geheel ander karakter dan in de stad, waar zij dikwijls als toetsingsmaatregel wordt toegepast. Zij heeft ook een veel belangrijker projecten van ontginning, van ruilverkaveling, van ontwatering in normaal werk. Wij hebben evenzeer aangedrongen op wijziging van de methode bij de werkverschaffing. Dikwijls vraag ik mij af: hoe lang verdraagt het platteland nog de methoden die worden gevolgd, de bedragen die worden uitgekeerd. Er is onderworpenheid en onverschilligheid, maar er is ook zeer grote verbittering. Ons land bedriege zich niet: 50.000 man in de werkverschaffingen betekent niet, zoals „Het Werkende Land" schrijft, dat er een liedje bij wordt gezongen. De betekenis van enkele guldens meer dan de steun, hetgeen nog niet eens altijd zeker is, en de voldoening, dat men tenminste wat doet, worden ondergraven door de gewrongen verhoudingen en door de veel te lage inkomsten, en door het feit, dat men tegen willekeur niet altijd kan optreden.

Het verschil tussen stad en platteland zit niet enkel in de sociale voorzieningen. Een deel van het inkomen van den arbeider bestaat in onze maatschappij thans, onder druk van de sociaal-democratische beweging, uit de sociale voorzieningen, welke Rijk en Gemeenten treffen. Wij denken hierbij aan de medische voorzieningen, ziekenhuizen, enz., aan de culturele verzorging, aan het meer of minder progressieve van de belastingen. Onze invloed in gemeenteraden en provincie kan de afstand, die hier ligt tussen stad en platteland, kleiner

maken, al verheel ik mij niet, dat op dit ogenblik door de geringere zelfstandigheid van de Gemeenten ook hier de regeringspolitiek beslis-send wordt.

Belangrijker nog dan deze vragen is voor het platteland de vraag van de verzekeringen: ziekte- en invaliditeitsverzekering en de vraag van het ouderdomspensioen. Deze verzekeringen betreffen arbeiders in loondienst. Zij zijn daardoor belangrijker voor de steden dan voor het platteland, waar het aantal zelfstandigen en half-zelfstandigen veel groter is.

Juist door de geringe weerstand van den kleinen boer en ook van den kleinen middenstander, raakt de ouderdomsvoorziening, die men thans zelfstandig moet verzorgen, het eerst in de knel. De roep om ouderdomspensioen is thans dan ook onder deze groepen van de bevolking zeer luid; en terecht.

Is de afstand tussen stad en platteland economisch en sociaal vrij groot, ook in ons land, en heeft dit regeringsingrijpen de aandacht op het probleem versterkt, er zijn nog andere oorzaken, die de vraag van stad en platteland sterker nadruk hebben verleend. Wij kennen de lering uit de wereldcrisis. De tegenstellingen tussen kapitalistische werkelijkheid en de mogelijkheden tot verzorging van de massa van de bevolking, welke aanwezig zijn, spreken elke dag, doch misschien spreken zij nimmer sterker dan door de vernietiging van producten. Wanneer wij die producten nagaan: tarwe, groenten, vruchten, dan zijn het meest landbouwproducten. Deze vernietiging geschiedt gelijktijdig met het optreden van een massale werkloosheid in de steden, daar is ook een vernietiging van de mogelijkheid om door arbeiders goederen voort te brengen. De werkloosheid enerzijds en de geringe afzet van de landbouwproducten anderzijds staan in onverbreekelijk verband met elkander. Voor de landbouw is het zeker, dat een belangrijk deel van de koopkrachtige vraag, welke haar bestaansbasis is, in de arbeidersbevolking van de steden moet worden gezocht. Voor de industrie geldt evenzeer, dat de lonen en loonverhoudingen, d.w.z. de koopkrachtige vraag van de grote bevolkingsgroepen op het platteland haar niet onverschillig mag zijn. President Roosevelt heeft de betekenis van de koopkracht van de grote massa der boeren in Amerika zeer goed begrepen en in zijn program verwerkt. Onze politiek richt zich in economische zin naar de verruiming van de binnenlandse markt, naar een verhoging van de koopkracht van de bevolking. Doch wie koopkracht zegt — daarom is het misschien in socialistische rijen een zo gretig aanvaard woord — zegt ook loon en loonsverhouding. Wij denken bij het woord koopkracht nimmer er aan of iemand met ettelijke tienduizenden gulden inkomsten nog *f* 1000.— meer verdient, maar wel bij het woord koopkracht aan de werklozen, aan de kleine boeren, of kleine middenstanders; aan de laagst bezoldigde loonarbeiders, die méér zullen ontvangen.

Voor Nederland is er misschien nog een speciale oorzaak om aandacht te wijden aan de verhouding tussen stad en platteland. Het vraagstuk van de uitbreiding van de industrie is voor ons land een levensvraagstuk, en wie de kaart van ons land kent, weet, dat voor de grote steden niet alleen de vraag is: hoe trekken wij nieuwe industrieën aan, doch zelfs: hoe voorkomen wij, dat bestaande ondernemingen wegtrekken naar andere plaatsen. Zonder de redenen, die verschillende industriëlen daarvoor geven, volledig voor mijn rekening te nemen, is het toch wel frappant, dat telkens en telkens weer het verschil in loon bij

het vertrek van een industrie uit de stad als een belangrijke reden wordt opgegeven. Het geldt hier dan natuurlijk het verschil in beloning voor dezelfde soort arbeid, doch ik gaf reeds aan, dat de lagere lonen voor industriële arbeid op het platteland samenhangen met de lage lonen in de landbouwarbeid.

Zelfs reeds vanuit het gezichtspunt van het beperkte eigen belang is het voor de stedelijke bevolking belangrijk, dat de afstand tussen stad en platteland niet te groot is. Het gaat hier om de mogelijkheden van het behoud en uitbreiding van de industrie.

Er is dus een economische noodzaak om een verbetering in de verhouding tussen stad en platteland te bewerkstelligen. Er is voor de Partij ook een politiek belang bij, m.i. een zeer groot politiek belang. De S.D.A.P. is van oorsprong niet een uitgesproken grote-stads-partij. Ik sluit mij hierbij aan bij hetgeen Dr. Kruyt heeft gezegd. Echter blijkt thans onze aanhang in de beste plattelandsprovincies: Friesland, Groningen, Drente, Noordholland-Noord, af te brokkelen, terwijl, in de laatste verkiezing althans, onze aanhang in de steden vrij behoorlijk werd versterkt. Dit wil nog niet zeggen, dat de Partij op weg is speciaal een grote-stads-partij te worden, doch het geeft ons te meer reden om het vraagstuk van de propaganda en de actie op het platteland nauwkeurig te bezien. En dit is natuurlijk niet mogelijk zonder kennis van de onderlinge verhoudingen. Ik voeg hier aan toe, dat de ervaring leert, dat in de landen, waar een democratische arbeidersbeweging en de boeren elkaar vinden, een stabiel vooruitstrevend sociaal-economisch bewind mogelijk is (Scandinavië), terwijl b.v. in Oostenrijk en Duitsland, waar de afstand tussen stad en platteland groter is, de beweging, mede door de hulp, die de nationaal-socialisten kregen van het platteland, onder de voet is gelopen.

Ik zal trachten met enkele cijfers de verhoudingen te karakteriseren:

In Denemarken gaf de hoofdstad 60 pct. sociaal-democratische stemmen, de tweede stad van het land ongeveer 50 pct. Voor de rest is Denemarken wel te karakteriseren als platteland. In die rest was het percentage van de sociaal-democratische stemmen toch nog 40 pct.

In Noorwegen bestaan ongeveer dezelfde verhoudingen. De hoofdstad, Oslo, levert iets meer dan de meerderheid sociaal-democraten, in de kleinere steden is het om de meerderheid. Op het platteland ligt het stemmenpercentage van de Partij bij de 40 pct. als gemiddelde.

In Zweden is de toestand bijna gelijk. De hoofdstad, Stockholm, levert ongeveer 50 pct. sociaal-democratische stemmen. Op het platteland is onze invloed evenzeer groot. Het gemiddelde ligt waarschijnlijk nog boven de 45 pct. Er zijn gehele provincies, waar de overwegende meerderheid sociaal-democratisch is, die toch naar Nederlandse begrippen een zeer sterk plattelands-karakter dragen.

Natuurlijk is niet overal in Scandinavië de aanhang van de sociaal-democratie even groot, maar terwijl relatief het aantal in de landbouw werkenden in Denemarken, Noorwegen en Zweden groot is, minstens zo groot of groter dan in Nederland, is onze aanhang onder deze bevolking veel groter. Wanneer men het Duitse rijk vóór Hitler bekijkt, ziet men een totaal verschillend beeld. De verkiezingen van Mei 1928 leverden bijv. in Berlijn 34 pct. sociaal-democratische stemmen. Men moet hier echter naar mijn mening de invloed van de communisten, die in Scandinavië normaal is, evenals in ons land, niet verwaarlozen. Berlijn had

25 pct. communistische stemmen bij die verkiezing. Samen dus 60 pct. Een percentage, dat ook in Hamburg, in het Roergebied, in Saksen, voor sociaal-democraten en communisten samen ongeveer werd gehaald. Daarentegen was in Oost-Pruisen en de plattelandsprovincies het percentage sociaal-democratische stemmen ongeveer 26 pct. zonder invloed van communisten, terwijl men hierbij nog moet bedenken, dat dit een districtsuitslag is, waarbij enkele grote steden, Koningsbergen bijv., het percentage sociaal-democraten belangrijk hebben verhoogd.

Hetzelfde geldt voor de provincie Württemberg, met 23 % sociaal-democraten, waarbij ook enkele grote steden nog meegeteld zijn. Ik heb uitdrukkelijk hier geen specifiek katholieke provincies of steden genomen, omdat daar natuurlijk de verhouding door het Katholieke Centrum met zijn arbeidersaanhang wordt vertroebeld. Men kan echter zeggen, dat op het platteland in Duitsland ook op het niet-Katholieke platteland, het aantal stemmen van de Partij lag beneden de 20 %, terwijl in de grote steden de meerderheid rood was.

Uit deze cijfers volgt dit, dat door onze geringe invloed op het platteland, de macht van de tegenpartij zeer groot is kunnen worden, terwijl door de communistische invloed die van de partij in de steden werd vernietigd.

Oostenrijk vertoont een ander beeld, hoewel het toch in belangrijke mate op Duitsland lijkt. Slechts is hier de communistische invloed gering, of niet groot. Wenen had een meerderheid van $\frac{3}{4}$ sociaal-democraten. In totaal was buiten Wenen een percentage van ongeveer 27 % sociaal-democratische stemmen aanwezig, waarbij dan nog enkele districten met specifiek industrieel karakter een sociaal-democratische meerderheid hadden. In het achterland echter was de sociaal-democratische invloed in veel gevallen zeker beneden de 10 %. Men kan Nederland moeilijk met beide groepen vergelijken. Voor ons land is misschien karakteristiek, dat het hoogste percentage stemmen in een bepaalde gemeente, dat de Partij ooit heeft behaald, de meest uitgesproken landarbeidersgemeente is die men kan aanwijzen; het is Usquert, terwijl daarnaast grote delen van het platteland, hetzij door Katholieke, hetzij door anti-revolutionnaire invloed, voor ons bijna geblokkeerd schijnen. De verhoudingen in ons land zijn zeer gecompliceerd, maar toch geldt ook hier, dat slechts wanneer de Partij er in slaagt voldoende aanhang te winnen op het platteland, haar positie ook voor de steden veilig wordt.

Er is thans algemeen in de wereld een grotere invloed van de midden-groepen, waartoe een belangrijk deel van het platteland economisch en een nog belangrijker deel bij sociale instellingen behoort. De klasseverhoudingen in de wereld schijnen zich thans te kenmerken door een bijna gelijke kracht van arbeid en kapitaal, terwijl in dit evenwicht de mid-dengroepen, die ontwaakt zijn onder de druk van de crisis, een centrale positie innemen, en is de uitkomst van de strijd in het ene of in het andere land, dat hun stellingname kan beslissen. Ik voeg hier aan toe, dat het politieke belang niet alleen een belang is voor de Partij, of voor de arbeidersklasse, maar dat naar mijn mening het belang van een sterke sociaal-democratie ook voor de plattelandsbevolking aanwezig is. De sociale vooruitgang, die onmiskenbaar ook in de laatste jaren op het platteland is ingetreden, is gestuwd door de socialistische beweging, is verkregen door haar grote invloed, is veroorzaakt ook door de richtlijnen voor gemeentepolitiek, die zij heeft getrokken en in de grotere steden tot uitvoering heeft gebracht. Het verzet, dat verschillende boeren en boeren-

groepen ook in de goede jaren tegen de loonsverhogingen van de landarbeiders hebben gepleegd, wreekt zich thans bitter aan hen zelf, want thans zijn het de lage landarbeiderslonen waarop de regering baseert de steun aan de kleine boeren, waarop zij ook baseert in feite de prijzen van de producten, die de landbouw moet opbrengen.

Een sterke arbeidersbeweging op het platteland, met goede en hartelijke verbindingen met de boerenbevolking, is voor stad en land een zegen.

De economische nood, welke dwingt tot een planmatig ingrijpen in de Nederlandse verhoudingen, tot een planmatig ingrijpen ook in de onderlinge verhouding tussen stad en platteland en het politieke belang van de sociaal-democratie en van de bevolking in stad en platteland zelf, zouden reeds voldoende moeten zijn om de Partij, de moderne arbeidersbeweging in het algemeen, te dringen in de richting welke ik aangaf. Doch daarnaast is er naar mijn mening een socialistische plicht om te komen tot de strijd voor betere onderlinge verhoudingen. De arbeidersklasse heeft de strijd aangebonden tegen de uitbuiting waaronder zij lijdt, waaronder zij ontzaggelijk heeft geleden. Zij heeft de strijd aangebonden voor een socialistische, dat is voor een klassenloze maatschappij.

Een klassenloze maatschappij?

Dit geldt niet alleen naar boven, in de strijd tegen de bezitters, waarbij het parool wordt: „geen klasse boven de onze”, maar dit geldt evenzeer in de strijd naar beneden; daar zij het parool van de georganiseerde arbeiders: „geen klasse beneden de onze”. Deze klasse dreigt te ontstaan. Wij kennen de voortdurende werklozen, die een vijfde stand dreigen te worden. Daar zijn de verpauperende kleine zelfstandigen, daar is de grote groep van kleine boeren en landarbeiders. In de strijd voor een betere maatschappij heeft de arbeidersklasse de socialistische plicht zich te herinneren, dat haar strijd loopt tegen elke uitbuiting.

Ik gaf reeds aan met Dr. Kruyt, dat de S.D.A.P. van oorsprong geen uitgesproken grote-stads-partij is. Het socialistisch bewustzijn is ook op het platteland sterk. Het is daar in dit opzicht misschien nog van andere inhoud dan het socialistische bewustzijn in de grote steden, dat meer de elementen bevat van de directe klassenstrijd tegen de ondernemers. De sociaal-democratie zal in deze tijd van verwarring goed doen zich te bezinnen, juist deze oorsprong van het socialistisch ideaal en in de strijd die komt de rechtvaardigheid van beloning voorop te stellen, niet alleen uit economische noodzaak, niet alleen uit politiek belang, maar vooral en telkens weer uit het besef van een socialistische oorsprong. (*Applaus*).

De Voorzitter dankt ook dezen spreker voor diens inleiding en schorst vervolgens het congres tot Maandagmorgen half tien.

Ochtendzitting Maandag 18 April 1938

De Voorzitter heropent het congres en geeft het woord aan hen, die met de inleiders dr. Kruyt en ir. Vos van gedachten willen wisselen.

VAN DE VALL (Alkmaar), bespreekt de verhoudingen tussen de intensiviteit van de landbouw en onze aanhang. Waar de landbouw het intensiefste is, verstaat men onze beginselen het beste. Kent Kruyt gegevens daaromtrent? De mechanisatie van de landbouw beperkt zich niet tot het grootbedrijf, maar dringt in de tuinbouwstreken, door de coöperatieve vorm, door het kleinbedrijf, zodat ook daar de werkloosheid toeneemt. De werkwijze op het platteland is niet meer zo kalm, nu de Heide-Maatschappij de dirigeerstaf zwaait in de werkverschaffing, waar het nu „tempo, tempo!” is. Wat betreft het loonverschil tussen uitgezonden stadswerklozen en plattelandsarbeiders, beide soorten werkende op dezelfde grond, dit geeft aan de laatsten de gedachte, dat zij aan hun lot worden overgelaten. Niet alleen de vak-, maar ook de politieke beweging heeft ten deze een taak.

De losse arbeiders in het land- en tuinbouwbedrijf in Noord-Holland kunnen niet meer op 600 gulden jaarloon rekenen. In de steden is armoe, maar op het platteland is bittere armoe, zowel bij landarbeiders als kleine zelfstandigen. Doordat mensen, als hun levensavond er is, geen rentekaart hebben, wordt die levensavond nog versomberd. Onze beweging zou Neerlands bevolking moeten oproepen op 3 December, als het 25 jaar geleden is, dat de eerste twee gulden werden uitgekeerd, om een einde te maken aan het schandaal, dat zovele arbeiders en kleine zelfstandigen van een uitkering verstoken zijn.

Mej. AARSEN (Groningen): Volgens Kruyt is de ontwikkeling van den plattelander minder, omdat hij minder tijd heeft. Mijn ervaring is echter, dat de ontwikkeling van den gemiddelden plattelander niet geringer is dan die van den gemiddelden stedeling. Ook wordt de indruk gevestigd, dat het peil van den stedeling hoger is, doch verhoudingsgewijs is de plattelander niet minder ontwikkeld. Zijn degelijkheid is zelfs hoger. Ik zeg dat op grond van mijn ervaringen bij de kadercursussen van het Instituut. Een spreker, bij voorbeeld, kan op het platteland mislukken; hij kan ook in de stad mislukken, doch daar merkt hij het niet. Een plattelander zegt eerlijk: ik begrijp het niet, maar een stedeling doet net, of hij het begrijpt (*applaus*).

VAN DOK (Beverwijk): Met het brengen van de tegenstellingen tussen stad en platteland moet men zeer voorzichtig zijn, want zij vinden hun oorzaak in maatschappelijke factoren. Maar al te vaak wordt in de kringen van de boeren over het z.g. ontwaken de schuld gegeven aan de socialistische pers en de moderne arbeidersbeweging. Deze ontwakingsmoge een internationaal verschijnsel zijn, zij gaat evenwijdig op het platteland met de ontwakings van de arbeidersbeweging. Dat is in Duitsland gebeurd. Die gevaren zijn ook in Nederland aanwezig. Men wil die tegenstellingen uitbuiten. Wij als sociaal-democraten moeten de verantwoordelijkheid voor die tegenstellingen afwijzen. Ook bij ons is men bezig aan de vorming van een groen front, dat echter gaat tegen de sociaal-democratie en de vakbeweging. Steeds zullen wij er op moeten wijzen, dat die tegenstellingen hun oorzaak niet vinden in de betere organisatie van de stadsarbeiders, doch in het kapitalisme. Wij hebben niet te doen met stabiele tegenstellingen, doch met wisselende

factoren. In de mobilisatie was de toestand op het platteland beter dan in de steden. Steeds heeft onze beweging grote belangstelling gehad voor de moeilijkheden van het platteland. Onze invloed is er geleidelijk gegroeid. De plattelanders komen niet tot ons uit principiële overwegingen, doch uit eigenbelang. Doch hebben wij wel voldoende aandacht aan het platteland besteed? Het gaat voor het platteland thans om het bestaan; velen hebben daar meer deurwaardersexploits en dwangbevelen dan guldens. Willen wij deze tegenstellingen wegnemen, dan moeten wij den plattelander niet alleen helpen aan een bestaan, maar dat bestaan ook bestendigen. Pas dan vermijden wij de vorming van dat grote reservoir, waarmee onze tegenstanders de democratie om hals kunnen brengen.

KRUYT wil eerst de vraag beantwoorden van Van de Val, of het juist is, dat een intensieve landbouw gepaard gaat met een zeer radicale politieke instelling. Denkt men hier even over na, dan zet men een vraagteken. Wij hebben verschillende tuinbouwstreken, die op politiek gebied vrij conservatief zijn. Het Westland heeft een zeer gerationaliseerde, intensieve tuinbouw, doch het is vrij conservatief. Hetzelfde geldt voor de bollenstreek, waar het socialisme nauwelijks voet aan de grond kan krijgen. Ook in de Betuwe kan men niet spreken van een bepaald radicalisme. Iets anders is het b.v. in Aalsmeer. Een merkwaardig verschijnsel is, dat vele gereformeerden behoren tot de beoefenaars van de meest intensieve landbouw, b.v. Enkhuizen, Bennekom. Er wordt, zoals men weet, verband gelegd tussen de ontwikkeling van het kapitalisme en de Calvinistische godsdienst. Verschillende sociologen hebben betoogd, dat er verband bestaat tussen de rationalisatie van het kapitalisme en het rationele, dat er in het Calvinisme zit. Men zegge dus niet lichtvaardig, dat bij intensieve landbouw het socialisme meer vat krijgt.

De mechanisatie is in de landbouw minder sterk doorgevoerd dan in de industrie, ofschoon de coöperaties er voor gezorgd hebben, dat tal van machines konden worden aangekocht. Met die gemaakte opmerkingen is spreker het eens.

Het is niet sprekers bedoeling geweest de stad nog meer over het paard te tillen dan al gebeurd is. Maar iets anders is, of het ontwikkelingspeil van den plattelander in het algemeen niet geringer is. Ik geef toe, dat men bij nader onderzoek vaak tot de conclusie komt, dat de plattelander dieper graaft. Toch kan niet ontkend worden, dat de lange arbeidsduur fnuikend werkt op het ontwikkelingspeil; 67 pct. van de landarbeiders die op de enquête hebben geantwoord, lezen nooit een boek. Zij hebben geen tijd en vaak ook geen gelegenheid om aan een boek te komen. Voor velen is de krant de enige bron van geestelijke ontwikkeling. Een spreker op het platteland moet er rekening mee houden, dat het platteland langzamer reageert, zij het vaak dieper. Daar moet een spreker rekening mee houden en hij mag geen stromen van woorden en dan nog vaak vreemde woorden over de hoofden der plattelanders heen laten gaan. Meer dan tot dusver moeten wij op de noden van het platteland letten. In de huidige nood zit ook inderdaad iets, dat een gevolg is van een blijvende verandering. Niet alleen crisismaatregelen moeten worden genomen, doch ook maatregelen, die met deze structuurveranderingen rekening houden.

Ir. VOS: Van de Vall heeft onderstreept, hetgeen ik heb gezegd over

het loonverschil in de werkverschaffing, het lage levenspeil voor de plattelandarbeiders en de moeilijkheden inzake verzorging van de oude dag. Er komt een rapport over de sociale verzekering. Misschien kan het partijbestuur nog eens extra het 25-jarig jubileum van het eerste staatspensioen in het centrum van de politieke belangstelling plaatsen.

Van Dok heeft gewezen op de kwestie van de schuldverhoudingen. Ik ben het met hem eens, dat de vraag van de bestaansbasis der kleine boeren een van de moeilijkste is. Deze 60.000 mensen met bedrijven van minder dan 5 H.A. werkten vroeger niet op eigen grond, doch werden uitbested. Daarom hebben wij in het Plan van de Arbeid aangegeven, dat de ontwikkeling van de industrie ten plattelande van groot belang is; men moet er alle aandacht aan besteden. Het probleem van de versnippering der bedrijven moet nog verder worden onderzocht. Ik waarschuw echter tegen de opvatting, dat het economisch mogelijk zou zijn deze bedrijven van een, twee of drie H.A. te maken tot een reële basis van bestaan en dat daarvan een gezin zou kunnen leven. Wij moeten er voor zorgen, dat men onze partij gaat zien als de enige macht, die de tegenstellingen tussen stad en platteland werkelijk kan opheffen (*applaus*).

VORRINK: Door Amsterdam is gevraagd deze beide redevoeringen van Kruyt en Vos in brochurevorm uit te geven. Het partijbestuur heeft dit reeds in overweging. Spreker dankt de twee inleiders voor hun redevoeringen (*applaus*).

Hierna is aan de orde punt 7 van de agenda.

Voorstel 37 (Amsterdam XI) wordt ingetrokken in de hoop, dat het onderwerp op een volgend congres beter tot zijn recht zal komen.

Voorstellen 5, 6, 7 en 19, betrekking hebbende op de partijraad:

WOUDENBERG: Is het de bedoeling van de voorstellen, dat iemand, die b.v. in bezoldigde dienst van de Arbeiderspartij is, geen lid van de partijraad mag zijn? Dat wijzen wij af en wij zien er voor een deel ook de noodzakelijkheid niet van in. Ik adviseer het congres tegen deze voorstellen te stemmen. Ook wat voorstel 19 betreft heeft het partijbestuur geen aanleiding de aanneming er van bij het congres aan te bevelen. Amsterdam stelt voor twee partijraden te maken, een voor organisatorische en een voor politieke beslissingen. Het partijbestuur meent, dat de partijraad in zijn tegenwoordige samenstelling en aangevuld voor bijzondere politieke aangelegenheden, zoals deelneming aan de regering, zijn taak volkomen aan kan. Het partijbestuur adviseert dus punt 19 niet te aanvaarden.

HOEGEVEEN (Herenveen) meent, dat het in het belang van de partij is, dat zoveel mogelijk ook de leden van de partij in de partijraad vertegenwoordigd zijn. Bestuurders zijn gauwer geneigd de leiding te volgen. In de partijraad is te veel overwicht van de leiding en dat wordt voorkomen door onze voorstellen. Ik kan de bezwaren van het partijbestuur begrijpen, maar ik hoop, dat het congres ook zal begrijpen, uit welke geest deze voorstellen zijn gekomen, nl. uit het conflict in Friesland.

DE ROOS (Amsterdam XI): Het voorstel 19 heeft blijkens het aantal ingediende amendementen belangstelling gewekt. Het spijt mij, dat Woudenberg in zijn argumentatie zo sober is geweest. Men zou de indruk

kunnen krijgen, alsof men hier te maken heeft met een vrij overbodig voorstel. In twee partijcongressen is de samenstelling van de partijraad besproken. De indruk wordt gewekt, alsof deze kwestie het vorig jaar is opgelost. Vorig jaar heeft het partijbestuur een kleine tegemoetkoming gedaan in afbetaling op hetgeen nog komen zou. De afdelingen hebben nog tal van wensen, want de partijraad wordt een belangrijk lichaam in de partij. Er bestaat nog ontevredenheid o.a. over het aantal afgevaardigden en het aantal aangewezen leden. De partijraad moet een meer vertegenwoordigend karakter hebben. Dat kan alleen door wijziging te brengen in de verhouding van leden, die er krachtens hun functie zitten en zij, die in jaarvergaderingen worden gekozen. Wij willen een verhouding 37—60, dat het aantal afgevaardigden in engere zin bijna het dubbele is van het aantal aangewezenen. Wij bedoelen geen enkele diskwalificatie. De partijraad heeft echter tegenover de partij geen enkele verantwoordelijkheid. Wij hebben in de afdelingen steeds meer te maken met de moeilijkheid, dat wat er in de partijraad wordt behandeld voor de massa der partijgenoten een gesloten boek blijft. Men zal bepaalde regelen moeten vinden wat betreft de verantwoordingsplicht. Wij menen een vorm te hebben gevonden in het verplichte verslag, dat in de afdelingen kan worden behandeld. Daardoor versterkt men het contact tussen de partijraad en de massa der partijgenoten. Er is geen behoefte aan twee partijraden, heeft Woudenberg gezegd. Dan heeft hij ons voorstel slecht gelezen. Wij stellen niets anders voor dan een zekere overeenstemming te brengen in de samenstelling en de werkwijze van de partijraad. De partijraad heeft een dubbele taak, een organisatorische en een politieke en daarvoor is de tegenwoordige samenstelling niet voldoende. Ons voorstel heeft bovendien slechts de kracht van een ernstige aanbeveling. Het zou ons zeer teleurstellen, indien het partijbestuur van deze aanbeveling geen gebruik maakte.

PASMAN (Voorburg) is het niet eens met de vaak gebezigde uitdrukking „doofpot” als men het over de partijraad heeft. Toch moet het contact tussen partijraad en partijgenoten groter worden, door b.v. een verslag in de afdelingen te laten behandelen. Over het optreden van de afgevaardigden in de partijraad hoort men bijna nooit iets.

LOPES DIAS (Hilversum) beveelt het amendement, n.l. dat het partijbestuur van het verhandelde in de partijraad jaarlijks een verslag toezendt aan alle stedelijke en gewestelijke federaties en aan die afdelingen, waarvan voorstellen in de partijraad zijn behandeld, in de aandacht van het partijbestuur aan.

WOUDENBERG zegt, dat men tot een soort van gelegenheidswetgeving komt, als men op de drie voorstellen ingaat. Wat het voorstel Amsterdam betreft, is er geen aanleiding de politieke taak van de partijraad uit te breiden. Het is onjuist, dat er ernstige ontevredenheid bestaat over het werk van de partijraad. Spreker blijft bij zijn mening, dat het voorstel van Amsterdam XI de partijraad zou vervangen door twee lichamen. Het congres zij derhalve aanbevolen het voorstel van Amsterdam niet aan te nemen. Het partijbestuur neemt echter het voorstel Hilversum over.

Voorstel 5 (Herenveen) wordt verworpen.

Voorstel 6 (Oosterwolde) wordt verworpen.

Voorstel 7 (Trijnwalden) is vervallen.

Voorstel 19 (Amsterdam XI); Het amendement Brunssum is vervallen. Verworpen worden de amendementen Den Haag II, Voorburg,

Poortugaal, Voorburg, Holwerda en Den Haag III. Aangenomen wordt het voorstel Hilversum. Hierna wordt het voorstel 19 in zijn geheel verworpen.

Voorstel 37 (Amsterdam XI) is ingetrokken en wordt van de agenda afgevoerd.

Voorstel 48 (Arnhem II): WOUDEBERG meent, dat er geen aanleiding bestaat voor een nieuw onderzoek. Het partijbestuur zal echter in de toekomst het leeftijdsbesluit wat soepeler kunnen toepassen en wat royaler kunnen zijn met dispensaties.

VEENSTRA (Arnhem II) meent, dat men met dispensaties veel meer had kunnen bereiken, zodat belangrijke krachten voor de volksvertegenwoordiging behouden hadden kunnen blijven. Vooral met het oog op de komende gemeenteraadsverkiezingen voorziet spreker moeilijkheden. Het zou goed zijn, wanneer het congres uitsprak voorzichtig te zijn.

VORRINK: Het congres kan dit rustig aan het partijbestuur overlaten.

Het voorstel wordt hierna met grote meerderheid verworpen.

Voorstel 49 wordt in overeenstemming met een advies van het partijbestuur in handen gesteld van het Wetenschappelijk Bureau.

Voorstel 50 (Renkum) wordt ingetrokken.

Voorstel 51 (Echten-Oosterzee) wordt ingetrokken.

Voorstel 52 (Amsterdam XV) wordt ingetrokken.

Voorstel 53 (Leiden) wordt ingetrokken.

Voorstel 54 (Amsterdam I) wordt ingetrokken.

Voorstel 55 (Amsterdam XII) wordt ingetrokken.

Hierna is aan de orde punt 8 van de beschrijvingsbrief: Ir. J. W. Albarda over „de internationale en nationale politieke toestand”. De voorzitter geeft het woord aan Albarda.

IR. J. W. ALBARDA:

Wij vergeten niet licht die avond van onze tweede congresdag te Nijmegen in 1933, toen de berichten binnenkwamen van Hitler's verkiezingsoverwinning in Duitsland. Velen van ons hebben toen terstond gevoeld, dat Europa op die dag een tijdperk binnentrad van oorlogsgevaaren, groter dan sedert 1918 ons werelddeel hadden bedreigd. Aan Hitler's oogmerken was niet te twijfelen. In zijn boek „Mein Kampf” waren ze met ontstellende openhartigheid blootgelegd. Zij betekenden oorlog, oorlog en nog eens oorlog!

In de vijf jaren, die sindsdien zijn verstreken, zijn die sombere verwachtingen maar al te zeer bevestigd. De gevaren, die wij toen aan de horizon zagen, zijn nu in onze nabijheid gekomen en zij schijnen elke dag meer te naderen. De bezorgdheid, waarmee men in de gehele wereld de ontwikkeling der laatste jaren heeft gadegeslagen, is tot hevige ongerustheid gestegen. Er zijn reeds dagen geweest, ook in de jongste maanden, dat in vele landen van een ware angstpsychose kon worden gesproken.

De gevaren zouden zo groot niet zijn, als zij alléén uit het Derde Rijk dreigden en alle of althans de meeste andere staten aaneengesloten tegenover den oorlogzuchtige stonden.

Maar ten eerste zijn twee andere autoritaire staten, Italië en Japan, reeds vóór Duitsland het oorlogspad opgegaan en ten tweede is de

samenwerking tussen de andere staten in de laatste jaren geducht verzwakt en op het ogenblik zeer twijfelachtig geworden. Reeds bij de moorddadige overval van Italië op Abessinië was de samenwerking der Volkenbondsstaten niet energiek genoeg om het oorlogsbedrijf te stuiten. Toen Japan China aangreep, bleef zelfs elk ingrijpen, anders dan met woorden, van de Volkenbond uit. En de wijze, waarop de democratische mogendheden toelaten, dat Spanje met Italiaanse en Duitse hulp wordt verwoest en uitgemoord, zou in staat zijn ons alle hoop op een internationale samenwerking in het belang van de vrede te doen verliezen.

Als de schuldvraag gesteld wordt, behoeven niet alleen de fascistische regeringen een hard oordeel en een scherp verwijt te vrezen. De overwinnaars van de wereldoorlog hebben met de vredesverdragen van Versailles enz. voor deze rampzalige ontwikkeling de bodem bereid. Tractaten, gedicteerd door het verlangen om de tegenstanders voor lange jaren geheel machteloos te maken, ja om hen volledig te verpletteren en uit te putten, konden in Europa geen evenwicht brengen. Zij kunnen dat nergens en nooit. Het is niet eerst nu, dat wij dit ontdekken. Politici van naam en gezaghebbende economen en financiers hebben reeds dadelijk gewaarschuwd. Het verdrag van Versailles moest nieuwe spanningen veroorzaken, waaruit nieuwe oorlogen konden voortkomen. De financiële en economische gevolgen zouden niet slechts voor de overwonnen landen, maar ook voor de landen der overwinnaars noodlottig worden.

Tussen de socialistische partijen van Europa bestond hieromtrent geen verschil van mening. Zij hebben van de aanvang af de zogenaamde vredesverdragen veroordeeld als bronnen van ellende en oorlogsgevaar. Maar dit alles betekent niet een rechtvaardiging voor Duitsland als het nu met geweld zich verlossen wil van de gevolgen van de verloren wereldoorlog en wraak wil nemen voor het onrecht, dat het meent te hebben ondergaan. Slechts dan zou daarvoor een verontschuldiging zijn te vinden, die zelfs in dat geval nog niet door iedereen zou worden aanvaard, als er geen andere weg dan die van een oorlog openstond, waarlangs herstel van eer en recht kan worden bereikt. Het is de weg van het vreedzaam overleg, die meermalen met goed succes begaan is, tweemaal om vermindering van Duitslands financiële lasten te bereiken, eenmaal om het Rijngebied, eerder dan bepaald was, door vreemde troepen te doen ontruimen. Die weg is lang, het is waar! Maar hij ziet niet rood van het bloed en hij ligt niet bezaaid met lijken. En wèl schijnt de weg van de oorlog soms korter, maar tot recht leidt hij niet! Wie hem zonder noodzaak betreedt, pleegt onrecht van de eerste tot de laatste stap. En ook indien hij al de doeleinden, die hij zich gesteld heeft, bereikt, zullen de verliezen voor het uitgeputte en leeggebloede land, groter zijn dan de winst!

Maar de weg van het vreedzaam overleg is niet die van het fascisme. Het fascisme is de leer en de practijk tevens van het geweld. Geweld in de binnenlandse politiek tot het onderdrukken, uitbannen en vernietigen van ieder, die van een ander gevoelen is; geweld in de buitenlandse politiek, met het verbreken van beloften, het schenden van verdragen, het knechten van vreemde volken, het folteren van een ander ras en het vernietigen van alles, wat een internationale rechts-toestand beloofde te worden.

Ook op het gebied der internationale politiek staan de beginselen der

democratie en die van het fascisme lijnrecht tegenover elkaar. En zo leven wij dus sedert het fascisme zich in het Zuiden en het midden van Europa meester heeft gemaakt van de staatsmacht, onder de aanhoudende bedreiging van het geweld. Van jaar tot jaar is die bedreiging ernstiger geworden. Wij werden haar gewaar, toen Duitsland de ontwapeningsconferentie deed mislukken en de Volkenbond verliet. Wij gevoelden haar, toen het Derde Rijk de algemene dienstplicht ging invoeren en zijn machtige luchtvloot vertoonde. Wij zagen haar stijgen, toen Hitler het Locarno-verdrag verscheurde en het Rijnland bezette. Zij bereikte haar hoogtepunt, toen onverhoeds Oostenrijk werd geannexeerd. Zij zal nóg ernstiger worden, als straks Italië en Duitsland van Spanje een fascistische bondgenoot hebben gemaakt.

De democratische mogendheden hebben bij al deze gebeurtenissen lijdelijk toegezien en de Volkenbond heeft zich bepaald tot woorden van afkeuring. De democratie heeft eerbied voor het mensenleven en van oorlog een diepe afschuw. Niet anders dan door dringende noodzaak gedwongen neemt een democratisch volk de wapens op. Maar toch vragen in de democratische landen velen zich herhaaldelijk af: of niet veel eerder reeds door krachtig ingrijpen deze uiterst gevaarlijke ontwikkeling had kunnen worden voorkomen. Zou niet, indien in 1932 de Volkenbondsstaten Japan hadden verhinderd Mantsjoekwo te overweldigen, de nieuwe aanval van Japan op China zijn uitgebleven? Zou niet indien men tegenover Italië de sancties krachtig had doorgezet, Spanje voor de ondergang zijn behoed en Frankrijk zijn bewaard voor de verschijning van een ernstig gevaar aan zijn Pyreneëngrens? Zou ook niet Duitsland zijn teruggedeeind van zijn uittartende politiek, indien de Volkenbond had getoond een sterke werkelijkheid te zijn?

Hoe dit ook zij, zeker is, dat de grenzen der lijdzaamheid hoe langer hoe meer nabij komen. De inlijving van Oostenrijk heeft de toestand uiterst kritiek doen worden. Door de inlijving van Oostenrijk is de positie van het Derde Rijk versterkt: zijn gebied is vergroot, zijn legermacht is uitgebreid, zijn wapenvoorraden zijn vermeerderd. Het heeft over meer grondstoffen, meer levensmiddelen, meer productievermogen de beschikking gekregen. Het is gevorderd op de weg naar het Zuid-oosten, het staat aan de poort van de Balkan. De graanvelden van Hongarije en de petroleumbronnen van Roemenië komen in zijn bereik. Het omvat Tsjechoslowakije veel verder en knellender dan tevoren. Het heeft de opening in de barrière Rome—Berlijn gesloten en Oost-Europa van West-Europa gescheiden.

En wat dit alles nog gevaarlijker maakt is, dat het bij de leiders van het Derde Rijk en hun aanhang geleid heeft tot een overspannen „Siegesebuisstesein”: het gevoel, dat niemand hen kan weerstaan, dat men overal bang voor hen is, dat zij zullen slagen, ook bij de verdere afwerking van hun niets ontziend veroveringsplan! De fascistische dictators zijn bevangen in dromen van wereldheerschappij. Mussolini is verlangend het oude Romeinse keizerrijk te herscheppen. Hitler wil alle hele, driekwart en halve Germanen onder zijn gezag brengen. Mussolini rekent op een nieuwe triomf in Spanje, die hem door Engeland goedgunstig wordt toegestaan! Hitler richt zijn blikken naar al de buurlanden van het Derde Rijk. Wie zal na Oostenrijk het volgende slachtoffer worden?

De wereld verwacht, dat Tsjechoslowakije aan de beurt komt. Het zal niet gaan op de wijze van Oostenrijk. Het Tsjechoslowaakse volk is

vastbesloten de krachtigste weerstand te bieden. Het heeft zich daarop jarenlang duchtig voorbereid. Maar zal het moedigste verzet kunnen baten, als de Westeuropese mogendheden met gekruiste armen toezien? Frankrijk heeft beloofd Tsjechoslowakije te zullen bijstaan, de nieuwe regering heeft deze belofte vernieuwd. Maar Engeland hult zich in dubbelzinnigheden, even gevaarlijk voor de vrede als de weifelingen van Lord Grey in 1914 zijn geweest. Ook in Frankrijk bestaat bij sommigen wel een neiging de dingen hun beloop te laten nemen. In de „Temps” verscheen een artikel, waarin precies werd uitgerekend, welke risico's Frankrijk zal ontmoeten, als het voor Tsjechoslowakije in de bres springt. De conclusie was: die risico's moesten niet worden gewaagd, dat wil zeggen, dat Frankrijk zich maar onzijdig moest houden.

Als dit de gedragslijn der grote Westeuropese mogendheden wordt, zijn er aan Hitler's veroveringszucht geen grenzen meer. Heeft men eenmaal geduld, dat Duitsland zijn macht in Tsjechoslowakije vestigt, dan zullen de economische, de militaire en de strategische positie van het Derde Rijk dermate zijn versterkt, dat men dan nog minder in staat zal zijn te beletten, dat het zich meester maakt van Hongarije, Roemenië en misschien ook Polen. Wie keert dan zijn vergrote macht, als Duitsland Zwitserland, Denemarken, Nederland en België een voor een wil overweldigen? En als eenmaal het Derde Rijk, machtiger dan ooit een Europese staat was, de Alpen, de Deense wateren en de monden van Rijn en Schelde beheerst, wat zijn dan de vooruitzichten voor Frankrijk en zelfs voor Engeland?

Wij moeten deze mogelijkheden ons voor de geest roepen om volkomen te beseffen, hoe ernstig de toestand is. Maar wij mogen ons niet overgeven aan een zeker fatalisme, een noodlot-geloof, alsof zulk een rampzalige ontwikkeling onafwendbaar zou zijn. Zij is dreigender geworden, doordat de internationale samenwerking tussen de staten in de laatste jaren voortdurend is verzwakt. Zij kan bedwongen, zij kan gestuit worden, als de internationale samenwerking wordt hersteld! Indien al de landen, die zich direct of indirect door de fascistische staten bedreigd gevoelen, de handen ineenslaan, kunnen zij de vrede en de vrijheid redden. Wij prediken niet een aanvalsoorlog tegen de fascistische staten, wij willen zelfs niet nu Europa verdelen in twee kampen, die tot de tanden gewapend tegenover elkaar zullen staan en misschien zelfs wachtende op en verlangende naar de bloedige ontknoping. Wat wij allereerst verlangen moeten, is een vredes-initiatief, een moedige en uiterste poging om de oorlog te voorkomen, die al de volken van ons werelddeel dag en nacht bedreigt. Haal uw schouders niet op en schudt niet uw hoofd. Ongeloof is slechts een bron van zwakte! Deins ook niet terug voor de ontzaglijke moeilijkheden van dat werk. Als de oorlog losbreekt, zal het nog grotere inspanning kosten de vrede weer te bereiken dan nu vereist wordt om hem te bewaren! Moeilijk zal het zijn om de vraagstukken op te lossen, die de spanningen in Europa veroorzaken. Economische, financiële en staatkundige vraagstukken van ontzaglijker omvang en schrikbarender samengesteldheid. Wat er nog overgebleven is van de rampzalige vredesverdragen van Versailles enz. zal moeten worden gezien. De problemen van economische en financiële aard, die in het rapport-Van Zeeland zijn ontvouwd, zullen moeten worden onderzocht. Het statuut van de Volkenbond zal moeten worden bestudeerd en zo nodig gewijzigd. Opnieuw zal moeten worden getracht, een ontwapeningsovereenkomst

tot stand te brengen. Dit alles, en nog veel meer, behoort tot het werk, dat roept!

Ongetwijfeld, er zullen zeer grote bekwaamheden, een onuitputtelijke volharding en veel goede wil nodig zijn om het werk te verrichten; en nog veel meer om het tot een goed eind te volbrengen. Wie het daarom niet zou durven ondernemen, hij moge bedenken: dat werk moet eenmaal toch worden verricht! Geschiedt het niet nu, dan zal het gebeuren na een oorlog! En dan zullen de beslissingen niet worden genomen in vreedzaam overleg, maar zij zullen worden opgelegd door een wraakgierigen overwinnaar, wie hij ook zijn moge. Dan staat het uitgeputte Europa een tweede Versailles te wachten!

Moeten wij nu eerst miljoenen doden laten vallen, een aantal Europese hoofdsteden vernielen, gehele landstreken verwoesten en alle fysieke en geestelijke, economische en financiële krachten der volkeren uitputten vóór men zich om de conferentietafel wil zetten? Is ons werelddeel dan van zijn verstand beroofd? En zijn er geen gewetens meer?

Er zijn optimisten, die menen, dat het met die oorlog zo'n vaart niet lopen zal. Hun hoop is gevestigd op de sterke bewapeningen, waartoe alle democratische landen zonder onderscheid zich genoodzaakt hebben gezien. Zij verwachten, dat de fascistische staten daardoor van de aanval zullen worden weerhouden. Er is, helaas, in de stelling, die wij jarenlang met zoveel afschuw hebben verworpen, dat „wie de vrede wil, zich tot de oorlog moet voorbereiden”, in de tegenwoordige omstandigheden weer veel waarheid gelegen. In geen enkel democratisch land streeft men bij zijn bewapeningsprogram naar een ander doel dan om de vrede te beveiligen. Maar, kan men er zeker van zijn, dat dit doel wordt bereikt? Wie durft de mogelijkheid ontkennen, dat de fascistische staten, als zij voorzien over enkele jaren te zullen staan tegenover een grote overmacht, vóór die tijd hun kans nog wagen? Maar zelfs in het gunstigste geval, dat zeker tot de mogelijkheden behoort, dat de fascistische regeringen tegen de dagelijks sterker wordende democratische volken de strijd niet meer aandurven....., wat gaan wij dan tegemoet?

In de schier mateloze bewapeningswedstrijd, die nu in gang is, gaan alle staten ver boven hun financiële krachten. Het baat niet, of zij hun sociale plichten gaan veronachtzamen en hun zorg voor geestelijke belangen gaan inkrimpen, de schuldenlasten stapelen zich op en zij drukken loodzwaar op de volkswelvaart, vele jaren lang. De bewapeningsconjunctuur scheidt tijdelijk bedrijvigheid, dat was ook in de oorlogsjaren het geval. Maar evenals in die oorlogsjaren ontwricht hij het economische leven door grondstoffen, arbeidskrachten en kapitaal in beslag te nemen voor niet-productieve doeleinden en als over enige jaren de bewapeningsprograms zijn afgewerkt en geen nieuwe meer behoeven te worden opgesteld, komt de instorting: de grote economische crisis, op zijn minst even erg als die, waarmee de wereld nu heeft geworsteld en ten dele nog steeds heeft te worstelen.

Meent men, dat de volken van Europa opnieuw de ellende en het leed van zulk een crisis kunnen doorstaan, zonder tot volslagen politieke verwildering te komen?

Zo zijn, naar mijn overtuiging, de vooruitzichten, die zich nu voor Europa openen. Zij zijn niet opwekkend, maar men zou de waarheid te kort doen en de ernst van de toestand miskennen, als men ze gunstiger

voorstelde. Voor kinderen zal men dit angstwekkende beeld behoedzaam verbergen. Maar mannen en vrouwen, die in de dagelijkse strijd voor het socialisme hun krachten gestaald en hun verantwoordelijkheidsgevoel verdiept hebben, moeten de moed bezitten het recht in de ogen te zien. Deze tijd gedooft geen vluchten voor de werkelijkheid. Hij eist het dappere tegemoetgaan van de grootste moeilijkheden en de zwaarste plichten.

Al heeft hij geleden, de Volkenbond bestaat nog. Tegenwerking van den een, gebrek aan trouw en aan geloof van den ander, hebben hem verzwakt. Maar hij bestaat nog. Hij is gesticht om de vrede te beschermen. Nooit was aan de vervulling van die plicht de behoefte dringender dan nu. Wie zal hem bijeenroepen, en bij zijn Vergadering het voorstel indienen om over te gaan tot de instelling van een conferentie voor de ordening van Europa, opdat de vrede kan worden gered?

Laat de een niet wachten op den ander tot het te laat zal zijn geworden. Laten de Oslo-staten, waar de Scandinavische staten en Nederland toe behoren, het initiatief aandurven. De besturen van S.D.A.P. en N.V.V. hebben tot de Nederlandse regering het dringende verzoek gericht dit te bevorderen. Wij zouden trots zijn op ons land, als het de eerste stap tot dit vredeswerk zou ondernemen!

De kans van slagen van dit werk kan verschillend worden geschat. Niemand zal haar op honderd procent taxeren. Iedereen moet rekening houden met de mogelijkheid, groot of klein, van een mislukking. Maar ook een volledige mislukking kan de toestand in Europa nauwelijks erger maken dan hij nu is en nog dreigt te worden. En één voordeel van haast niet te overschatten waarde zal, ook bij een mislukking van een vredesconferentie, kunnen worden verkregen, n.l. dat de staten, die de vrede willen, dichter tot elkaar zullen zijn gekomen; dat er iets verstevigd zal zijn in de internationale samenwerking; dat er iets hersteld zal zijn van de collectieve veiligheid, de enige, waarop nog de hoop kan zijn gevestigd.

En ook, wanneer dit het enige resultaat mocht zijn, dan zullen de kansen voor het behoud van de vrede niet onbelangrijk zijn verbeterd.

In zulk een bewogen tijd, waarin ons gehele werelddeel is blootgesteld aan gevaren, die ook ons volk met het ergste bedreigen, kost het vaak moeite onze gedachten samen te trekken op de vraagstukken der binnenlandse politiek.

Maar ook in een tijd als deze heeft elk vrij volk binnen zijn eigen grenzen zijn eigen nationale plicht te vervullen. En ook wij mogen in het betrachten van onze plichten noch te kort schieten, noch verslappen. Ons volk doorleeft moeilijke jaren. Het heeft onze zorg meer dan ooit nodig. De grote economische crisis heeft Nederland zwaarder getroffen dan de meeste andere landen. Met 400.000 werklozen op een bevolking van acht miljoen zielen staan wij aan de verkeerde zijde aan de spits! Een jaar geleden, toen wij in de verkiezingsstrijd waren, scheen het, alsof wij op de weg der beterschap waren. Sedert de waardevermindering van de gulden in September 1937 was de bedrijvigheid merkbaar toegenomen. Velen leefden in de hoop, dat de kwade tijden gingen wijken. Van dit optimisme profiteerden de partijen van het aftredende kabinet, inzonderheid de partij van den heer Colijn, die versterkt uit de verkiezingsstrijd kwam.

Wij zullen over de uitslag der verkiezingen nu niet in uitvoerige beschouwingen treden. Evenmin over de formatie van het positief-

christelijke kabinet. In de pers, in vergaderingen, en in de Tweede en Eerste Kamer is daarover reeds eindeloos geschreven en gesproken en ook gisteren is het een en ander er over gezegd. Het heeft geen nut dit te herhalen voor dit congres. Maar wel moeten wij hier vaststellen, dat de blijde verwachtingen, waarmee het vierde kabinet-Colijn door velen in den lande is begroet, nu reeds in bittere ontgoocheling zijn overgegaan. Vooral in de kringen der katholieke arbeiders waren de verwachtingen hoog gespannen. Men jubelde over de nieuwe koers, die de regering zou inslaan. De vier katholieke ministers zouden richting en tempo van het regeringsbeleid bepalen. Verlost van den heer Oud, geleid door Goseling, Steenberghe en Romme zou de heer Colijn de slechte weg der aanpassingspolitiek verlaten. Er zou een krachtige welvaartspolitiek worden ingezet.

De ontuchtering is terstond gekomen. Troonrede en miljoenenrede waren al schokkende teleurstellingen. De begrotingsdebatten vernietigden alle overgebleven hoop. Verbetering van de werklozensteun, voorziening in de nood van de onverzorgde ouden van dagen, verlaging van de leerlingenschaal bij het Lager Onderwijs en herziening van de overheidssalarissen, het werd alles afgewezen. Een sprankje hoop bleef nog gloeien, dat de Minister van Onderwijs toch nog zou kunnen besluiten tot de dringend nodige verbetering van het volksonderwijs. Maar de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer heeft een paar weken geleden ook dat sprankje totaal gedooft. In de duisternis der ontmoediging trachten de katholieke ministers van tijd tot tijd met licht kamervuurwerk enige opvrolijking te brengen: minister Steenberghe met zeer gematigde vestigingswetjes en zeer voorzichtige ordeningsmaatregelen; minister Romme met doctrinaire vrijheidsbeperking voor de gehuwde vrouwen. Maar die schitterende kruisjes glimmen maar kort en het wordt weer donker tot de horizon!

Wij zijn niet zo onbillijk, dat wij de grote moeilijkheden ontkennen, die elke regering in de tegenwoordige omstandigheden zou ontmoeten en waarmee dus ook het kabinet Colijn heeft te worstelen. De moeilijkheden liggen op het gebied der financiën, waarop de crisis nog steeds haar gevolgen doet gevoelen. En die moeilijkheden zijn des te groter geworden, nu de fascistische staten, met hun dreigende politiek, alle andere landen en ook het onze hebben genoodzaakt tot belangrijke verhoging van de defensieuitgaven.

Wij hebben met deze moeilijkheden ten volle rekening gehouden. Het onmogelijke hebben wij niet geëist. Wij hebben dus ook niet verlangd, dat alle der opgesomde maatregelen onmiddellijk en tegelijkertijd zullen worden genomen. Wij wisten en weten, dat dit niet kon en niet kan. Wij hebben gevraagd, dat de regering voor de voorziening in die dringende noden een werkprogram zou opmaken, dat dan stelselmatig zal worden uitgevoerd. Maar ook dit is geweigerd. En nu mag men niet, zoals in katholieke bladen vaak gebeurd is, daarvoor uitsluitend de protestantse ministers aansprakelijk stellen. Het regeringsbeleid is door het kabinet in zijn geheel bepaald! Voor zijn besluiten zijn de katholieke ministers evenzeer verantwoordelijk als de heren Colijn en De Wilde, Slotemaker en Van Boejen! Dit hadden de katholieken kunnen voorzien, toen zij besloten tot het herstel van de oude rechtse coalitie en daaraan hun eigen program ten offer brachten!

Over de vraag, of de defensiemiddelen moesten worden versterkt, bestaat in Nederland maar weinig verschil van mening meer. Er is geen

land ter wereld, dat in de tegenwoordige omstandigheden zich aan die noodzakelijkheid heeft kunnen onttrekken. Ook de Scandinafse staten, die zich vast hebben voorgenomen buiten elke oorlog te blijven, hebben hun defensieuitgaven met grote bedragen verhoogd. Ook Nederland kon aan die noodzakelijkheid, helaas!, niet ontkomen. De tegenstelling tussen de regering en ons is hierin gelegen, dat zij aan de versterking van het militaire apparaat alles wil ten offer brengen gedurende een reeks van jaren: de verbetering van het sociaal welzijn en de verheffing van het geestelijk peil des volks; terwijl wij menen, dat op die wijze het weerstandvermogen van de natie aan de ene zijde evenveel wordt verzwakt als het aan de andere zijde wordt versterkt. Al is het onbetwistbaar, dat sociaal en geestelijk welzijn de nationale zelfstandigheid tot voorwaarde hebben, even vast staat het, dat een volk alleen dan in staat en bereid is zijn zelfstandigheid met inspanning van alle kracht te handhaven, als het zich in bezit van sociale welstand en geestelijk welzijn kan verheugen. De vrijheden des volks zijn ons dierbaar. Het is onze beweging, die een groot gedeelte van het volk de liefde voor de vrijheid heeft geleerd! Wij willen de vrijheid bewaren, wij willen haar verdedigen. Maar er zijn niet alleen gevaren uit het buitenland, die haar bedreigen. Er is ook een vijand binnen onze grenzen! Wie ons volk wil behouden voor de ondergang, hij moet niet alleen zich voorbereiden op de verdediging tegen uitheemse machten, hij moet met al zijn vermogen de strijd aanbinden tegen binnenlandse nood en binnenlandse wanhoop. Hij moet voor alles de oorlog verklaren aan de werkloosheid.

Vrees voor het nationaal-socialisme is niet de kracht, die ons drijft in de strijd tegen de werkloosheid. Wat er in Nederland aan werklozenzorg bestaat, heeft een zijner uitgangspunten in de interpellatie van Troelstra nu dertig jaar geleden in de Tweede Kamer gehouden. Het is gegroeid onder de sterke invloed van de bemoelingen onzer vakbeweging, vooral in de oorlogsjaren en van een lange reeks van parlementaire acties, door onze beweging buiten het parlement met overtuiging gesteund.

Waren aan de nood der werklozen en aan het vraagstuk der werkloosheid niet aanhoudend de aandacht en de krachten der arbeidersbeweging gewijd geweest, hoe zou dan het lot zijn geweest van de honderdduizenden, die nu al jaren achtereen tevergeefs naar arbeidsgelegenheid hebben gezocht? Ook nu beweegt ons de behoefte, ja de gewetensdrang, om aan het ellendig bestaan, waartoe een vijfde van ons volk gedoemd is, een einde te maken. Dit is niet slechts een arbeidersbelang. Het is een belang van het gehele volk, dat schade lijdt in al zijn geledingen als een grote massa in zijn midden in ledigheid verkommert.

Het is daarom, dat wij van ons Plan van de Arbeid een deel hebben gewijd aan de maatregelen, die ter bestrijding van die ramp kunnen en moeten worden genomen. Wij zouden ons hebben verheugd, als dat gedeelte van ons plan thans verouderd zou zijn, doordat de welvaart was teruggekeerd in Nederland. Helaas, daarop lijkt het nog lang niet! De lichte verbetering, die na de depreciatie van de gulden onmiskenbaar is ingetreden, is niet het begin geweest van een krachtig en algemeen herstel. De kromme lijn, die het statistisch beeld van de werkloosheid geeft en die na de devaluatie niet onbelangrijk is gedaald, stijgt weer naar hogere niveau's. Bij de jongste telling is geconstateerd, dat het aantal der officieël geregistreerde werklozen de 375.000 weer overtreft.

Hiermede is het beleid van de beide kabinetten Colijn, het vorige en het tegenwoordige gekenschetst! Hun streven om door bezuiniging en aanpassing, afbraak en inkrimping, de bedrijvigheid te herstellen, heeft gefaald. Men zou goed doen zijn nederlaag in de strijd tegen de werkloosheid te erkennen .

De overtuiging breekt zich nu in Nederland baan, dat het zo niet langer kan voortgaan. Na de verkiezingen van verleden jaar jubelden sommige onzer tegenstanders, omdat zij meenden, dat nu het Plan van de Arbeid afgedaan had. Wij hadden daarvoor immers geen meerderheid verkregen? De domme blijdschap heeft ons niet geëgerd en ons niet ontmoedigd. Wij hebben vroeger zo dikwijls onze tegenstanders horen juichen als zij de kiesrechtbeweging hadden verslagen of de actie voor de achturedag hadden teruggeworpen. Enige jaren later kwamen die grote hervormingen dan toch tot stand. En dan streden onze tegenstanders om de eer van ze te hebben tot stand gebracht!

De invloed der socialistische arbeidersbeweging is niet eerst dan werkzaam, als zij de meerderheid des volks achter zich heeft. Die invloed is ook zichtbaar door de veranderingen, die zij teweeg brengt in de denkbeelden en opvattingen, de programs en de leuzen van anderen. Voor ons Plan van de Arbeid sprak zich slechts een vierde van de kiezers uit. Maar de twee grote beginselen, die daarin zijn belichaamd — ordening van het economisch leven en vermindering van de werkloosheid door grote werken —, zijn de voornaamste onderwerpen van de dag geworden!

Tegen de grote-werken-politiek, zoals wij die opvatten en verlangen, hebben zich de kabinetten onder dr. Colijn steeds hardnekkig verzet. Er waren volgens den minister-president niet voldoende werkobjecten te vinden en het benodigde kapitaal was niet aanwezig. Bovendien zou een grote-werken-politiek niet de gewenste resultaten opleveren. Thans, na jarenlang zonder behoorlijk onderzoek te hebben ontkend, dat in andere landen ,o.a. in Zweden, daarmee zeer gunstige uitkomsten zijn verkregen, stuurt de regering na zeven jaren van zware crisis een paar ambtenaren naar Scandinavië om te bestuderen wat daar is bereikt! De bewering, dat werkobjecten zouden ontbreken, hebben wij reeds dadelijk in ons Plan van de Arbeid weerlegd. Een lijst van met name genoemde werken en de geraamde kosten daarvan leverde het bewijs van het tegendeel. Thans ligt vóór ons het dikke boek van het N.V.V., waarin andermaal een opsomming van plannen, die kunnen worden uitgevoerd. Het totale bedrag is ongeveer duizend millioen gulden. En indien het waar is, wat critici zeggen, dat in die lijst enige dwalingen zijn begaan, dan zal er toch zeker op zijn minst voor vijfhonderd millioen uitvoerbaar werk in zijn te vinden. Even onjuist als de voorstelling, dat de werkobjecten zouden ontbreken, is die andere, dat de kapitalen niet verkrijgbaar zouden zijn. Zij was reeds onjuist enkele jaren geleden. Haar onjuistheid kan nù door niemand meer worden in twijfel getrokken. Er is een overvloed van ongebruikt kapitaal, zo groot als nog nooit is geconstateerd. De gelukkige bezitters zijn in beleggingsnood! Zij weten voor hun geld geen emplooi te vinden. En ontdekken zij een gelegenheid tot plaatsing, dan moeten zij zich met een heel lage rente tevreden stellen.

Nu spreekt de waanzin van de toestand tot veler verstand en geweten. De waanzin, dat, terwijl het geld ruim te verkrijgen is, de nuttige werken aangewezen zijn en honderdduizenden werklozen

verkommeren, kapitaal en arbeid niet met elkaar in verbinding worden gebracht om nieuwe welvaart te scheppen voor het gehele volk!

Het liberale „Handelsblad”, een van de scherpste bestrijders van ons Plan, heeft nu warme belangstelling voor de „grote-werken-politiek” gekregen. „Tijd” en „De Maasbode” bevelen met aandrang een grote-werken-politiek op ruime schaal aan. In een druk bezochte vergadering te Maastricht hebben katholieke arbeiders een vlammend beroep op de regering gedaan om hen van de ellende der werkloosheid toch te verlossen. Zal het kabinet-Colijn aan deze roepstemmen gehoor geven? Dan moet er veel veranderen!

Verleden week verscheen een wetsontwerp, strekkend om het crediet voor het Werkfonds met dertig millioen te verhogen en dus te brengen op 130 millioen gulden. Gij zoudt u echter vergissen, als ge meendet, dat nu een bedrag van 130 millioen in korte tijd zal worden verwerkt. De rekening loopt al sedert 1934. En in vier jaar tijds is nog slechts 50 millioen verwerkt, gemiddeld per jaar een twaalf en een half millioen! Wordt nu het tempo enigermate versneld, dan zal misschien in 1938 een 20 of 30 millioen worden besteed. Het is duidelijk, dat zulke beetjes niet helpen. Zij zijn nog niet eens voldoende om de achterstand in te halen, die in de crisisjaren in de uitvoering van grote werken bij provincies en gemeenten is gekomen.

De debatten, bij de behandeling van dit wetsontwerp en bij de interpellatie-Van Gelderen, binnenkort in de Tweede Kamer te verwachten, zullen grote beslissingen kunnen brengen. Zal het kabinet-Colijn te bewegen zijn, nu eindelijk de strijd tegen de werkloosheid met grote middelen te ondernemen? Zo neen, dan moge het heengaan, om plaats te maken voor een ander, dat die strijd met moed en kracht wil aanpakken! Het stoffelijk welzijn van ons hele volk staat op het spel. Maar nog veel meer dan materieel belang is in het geding. Het gaat mede om het geestelijk welzijn van het volk en om zijn vrijheid!

Zolang ons volk gezond blijft van geest, behoeven wij voor een victorie van de N.S.B. of voor succes van de communisten niet te vrezen. Er zijn niet veel Nederlanders dom genoeg om zich vrijwillig onder dictatuur te begeven. En de democratische tegenkrachten zijn sterk genoeg om de vrijheid te beschermen. Dat hebben de verkiezingen van verleden jaar bewezen, toen de N.S.B. werd gehalveerd en ook de communisten in hun voortgang werden gestuit. Maar de geestkracht en het verantwoordelijkheidsgevoel, waarvan ons volk toen blijk gaf, kunnen bezwijken. Zij worden ondermijnd. De jarenlange economische nood, zonder uitzicht op spoedige verbetering, demoraliseert vele duizenden. Het kan niet anders, of de wanhoop moet vele ongelukkigen op verkeerde wegen brengen, ook op verkeerde politieke wegen. „De democratie laat u verhongeren, waarom vraagt gij niet aan Hitler of Stalin om hulp?”. De demagogische vraag kan doordringen, waar de radeloosheid haar intrede heeft gedaan! Ik heb bewondering, ja eerbied, voor de Nederlandse werklozen, die verleden jaar „den Satan achter zich” hebben gewezen. Maar zullen zij de kracht daartoe behouden, als dit verschrikkelijk lijden eindeloos voortduurt, als zij niet door arbeid tot nieuw zelfrespect, tot nieuw verantwoordelijkheidsgevoel, tot nieuwe geestelijke gezondheid en fierheid worden gebracht?

Oostenrijk is een waarschuwend voorbeeld. Het heeft het gevaar ten volle doen begrijpen, dat een groeiend nationaal-socialisme voor een volk oplevert. De wereld heeft geleerd, dat het nationaal-socialisme in

een land de voorhoede kan zijn van de Duitse legers —, ja, dat het zelfs, tot zekere macht gekomen, die legers kan uitnodigen binnen te marcheren „om het volk te bevrijden”! Het is de vijand binnen de grenzen. Het is — wat men in Spanje noemt — „de vijfde colonne”.

Daarom is de strijd tegen de werkloosheid nog meer dan een plicht van menselijkheid tegenover de lijdende werklozen. Hij is ook een noodzakelijkheid voor het behoud van onze Nederlandse vrijheden. Hij is het onmisbaar complement van de uitbreiding der defensie, in menig opzicht nog belangrijker dan deze. Werkloosheidsbestrijding is landsverdediging in de beste zin van het woord. Wie dit niet verstaan wil, kan zijn taak als regeerder niet naar de dwingende eis van deze tijd vervullen. Het zal in 's lands belang zijn als hij heengaat en dat zich, voor het voeren van een beter beleid, de partijen verbinden, die de strijd tegen de werkloosheid met alle krachten der natie willen ondernemen.

Dit is het woord, dat dit congres in de moeilijke omstandigheden van nu tot de regering en tot het volk heeft te zeggen.

In donkere tijden als deze, als de loop der gebeurtenissen de mensen hevig verontrust en de beschaving schijnt onder te gaan in orgiën van barbarij, geven wetenschap en wijsbegeerte vaak troost. Zij ontfouwen hun waardige theorieën en zij houden ons de wijze lessen der geschiedenis voor. Zij verhalen van de tyrannieën van vroegere tijden, die altijd ten val zijn gekomen. Zij herinneren ons aan de grote veroveraars, die tenslotte altijd het hoofd hebben gestoten. Zij beschrijven ons, hoe de edele beginselen altijd slechts langs een golvende lijn door de tijden voorwaarts zijn gekomen, nu eens zich verheffend, dan weer naar beneden gedrukt, maar telkens toch weer opstijgend en verder voorwaarts dringend. En zij prediken ons het vertrouwen op het goede einde, ook van de tijdelijke boze dingen. En dan zeggen wij in volle overtuiging „ja”, gesterkt in ons vertrouwen, dat latere geslachten de wedergeboorte der beschaving zullen beleven, die zich ontplooiën zal tot de volheid van het socialisme en wij gevoelen ons gestemd tot een zekere berusting in het boze lot van ons geslacht.

Maar als dan in een slapeloos uur van de nacht onze gedachten zich verhelderen en verscherpen, dan verwerpen wij plotseling de wijsgerige berusting, waartoe die beschouwingen ons hadden gevoerd. Want de wetenschap werkt met abstracties en algemeenheden van volk en natie of klasse en partij, die toch levenloze begrippen zijn, terwijl wij leven tussen mensen van vlees en bloed, die wij kennen en liefhebben en om wier lot wij bezorgd zijn. En de historie rekent met lange tijdperken terwijl ons leven een reeks is van korte ogenblikken en onze vreugden en onze smarten in minuten worden gemeten. Dan keren wij van het algemene naar het bijzondere terug, dat bestanddeel is van ons leven!

En dan verschijnen zij vóór mij: die jonge bouwvakarbeider, dien ik zo dikwijls zag gaan in de Mei-stoet met zijn fiere sterke gestalte, met zijn prachtige stem in onze zang; die krom gewerkte landarbeider, dien ik zo menigmaal ontmoette en die op zijn eenzame post, al zo veel jarenlang, zijn apostolisch werk verricht voor het socialisme; die montere conducteur, die altijd groet met die blik van verstandhouding, waarin zijn blijde trouw aan onze gemeenschappelijke zaak zich telkens weer uitsprekt; die eerbiedwaardige arbeidersvrouw, die gedurende jaren van werkloosheid heldhaftig haar gezin op peil heeft weten te houden en uit wier arme kamer het sterke geloof in ons socialisme nooit is geweken; en ook die knaap en dat meisje, die ik tegenkwam op de

Vierhoutense hei met hun hoge eerlijke voorhoofden en hun stralende moedige ogen!

En dan zie ik hen bedreigd. Dan zie ik het gevaar, dat zij zullen worden overweldigd, dat zij zullen worden weggesleept, dat zij zullen worden gepijnigd om hun geloofswille, dat zij zullen worden vernederd tot slaven van een dictator. En dan wijken alle wijsbegeerte, alle historie en alle berusting van mij, dan spant zich mijn wil en dan zeg ik: „Neen!”

En zo denkt ieder onzer aan mensen, die hij kent en die hij lief heeft. Zo denken wij allen tezamen, wij, sociaal-democraten van Nederland, aan onze arbeidersklasse in haar geheel en aan ons gehele volk! De gedachte is voor ons allen onverdragelijk, dat dit volk zal worden vernederd tot slavernij, dat het zal worden beroofd van de vruchten van zijn jarenlange toewijding en opoffering, dat het zal worden gedwongen tot de schande om, in concentratiekampen en martelkelders, „Heil” te moeten roepen voor den een of anderen tyran, die de schoonste woorden niet verstaat, die een mensenmond ooit leerde spreken: „Vrijheid en Broederschap”!

Vrijheid en Broederschap tezamen: dat is democratisch socialisme!

Democratisch socialisme! Diep beginsel van ons hart, schoon ideaal van onze dromen, beziel ons met uw adem, opdat wij zullen gaan met moed in het hart en het hoofd fier omhoog, lijdend misschien, maar zeker strijdend, door de duisternis van deze tijden naar de nieuwe blijde dag! (*Daverend applaus.*)

VORRINK: Albarda heeft ons in kort bestek de inhoud geformuleerd van het antwoord op de vraag, die men ons stellen mag: wat wilt gij, welk perspectief ziet gij? Hij heeft ons gezegd: ook indien de tijden niet gunstig schijnen om de verwezenlijking van deze positieve gedachten tot stand te brengen, dan nog staan wij sterk in onze strijd. Zijn bemoeidigend woord is voor ons het laatste woord van dit congres, dat er een is geweest van zakelijk en organisatorisch opruimen van beletselen in deze strijd. Draag dat woord uit in de arbeid, waarin gij staat! Albarda had het recht ons die vraag te stellen, want zijn leven is gewijd aan de dienst voor het socialisme. Wij worden gedragen door u, zoals ook gij weet gedragen te worden door ons. Uit deze grootse rede putten wij de kracht om te doen, wat deze tijd van ons vraagt, n.l. het vervullen van de taak, waartoe de mensheid geroepen is: vrijheid, vrede en welvaart.

Het congres van de partij is hiermee gesloten. (*De aanwezigen verheffen zich van hun zitplaatsen en zingen gemeenschappelijk de Internationale, besloten met het geroep van „Vrijheid!”*).

PERSONENREGISTER

- Aarsen, 66
 Albarda, 8, 10, 14, 19, 23, 24, 28, 29,
     32, 38, 39, 40, 47, 48, 70, 81
 Anema, 23
 Ankersmit, 13, 14, 21, 35, 43
 Anseele, 10
 Baäl, 18
 Bakker, 26
 Baldwin, 35
 Banning, 22, 23, 38, 48
 Bartels, 10
 Beatrix, 13
 Bella, De la, 10, 40
 Berg, Van den, 12, 24, 40
 Block, De, 11
 Blomsma, 21
 Boejen, Van, 76
 Boekman, 13, 17, 21, 29, 48
 Boer, De, 22, 46, 48
 Bommer, 48
 Bos, 45
 Breur, 20, 42
 Brinkerhof, 16
 Bruin, De, 19
 Brüning, 18
 Chamberlain, 7, 26, 42, 43
 Christus, 18
 Colijn, 8, 9, 10, 28, 33, 40, 75, 76, 78, 79
 Couvée, 21
 Derks, 17
 Deterding, 8
 Dok, Van, 66, 68
 Dollfuss, 18
 Drees, 38, 45, 46, 48
 Dreu, De, 14, 29, 46
 Drop, 16, 28, 29
 Duyl, Van, 8
 Duys, 8, 39
 Dijk, Van, 9
 Dyt, 8
 Eden, 7
 Faulhaber, 26, 33
 Franco, 55
 Franke, 48
 Gelderen, Van, 79
 Gerhard, A. H., 37
 Goes van Naters, Van der, 7, 48
 Goseling, 76
 Goudriaan, 10
 Grey, 73
 Hacke, 10
 Hamburger, 26, 42
 Harms, 10
 Hendriks, 28, 29, 30
 Henlein, 26
 Heymans, 49
 Hitler, 7, 18, 35, 43, 63, 70, 72, 73, 79
 Holst, Henr. Roland, 37
 Hoogeveen, 22, 23, 46, 68
 Innitzer, 18
 Israël, 18
 Janssen, 24
 Jong, De, 25
 Kieft, Van de, 17, 19, 26, 28, 29, 31,
     33, 34, 35, 43, 48
 Kiès, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 23, 24,
     25, 27, 28, 38, 39, 46
 Klinkenberg, 28, 32
 Knickerbocker, 20, 42
 Kramer, 14, 42
 Kranenburg, 16
 Kruyt, 49, 56, 60, 63, 65, 66, 67, 68
 Laan, Ter, 36
 Lansink, 27
 Lidt de Jeude, Van, 28
 Lodder, 28
 Lopes Dias, 24, 41, 69
 Masaryk, 10
 Mathijssen, 26
 Mercier, 33
 Middendorp, 25
 Miranda, De, 48
 Mollen, 24
 Möller, 11
 Mosselman, 17
 Mussert, 7
 Mussolini, 8, 18, 55, 72
 Nathans, 10
 Necas, 11
 Oud, 15, 16, 28, 33, 76
 Oudegeest, 21
 Papen, Von, 18, 33
 Pasman, 14, 69
 Pomper, 48
 Pothuis, 10
 Ramblers, 26
 Ribbius Peletier, 30
 Romme, 9, 16, 76
 Roode—Heijermans, De, 10
 Roos, De, 68
 Roosevelt, 62
 Rosa, 23
 Rozeboom, 27
 Satan, 79
 Schaik, Van, 18, 34
 Scheps, 16
 Schuschnigg, 8
 Seitz, 18
 Sikma, 27
 Sleen, Van, 12
 Slotemaker, 76
 Stalin, 6, 79
 Steenberghe, 76
 Stokvis, 48

Sukkelman, 27, 43
 Suurhof, 48
 Tello, De, 15
 Troelstra, 26, 46, 77
 Tuin, 48
 Vall, Van de, 66, 67
 Veen, Van der, 21, 40, 44
 Veenstra, 25, 31, 70
 Veerman, 28
 Veld, In 't, 48
 Veldman, 16
 Vermeulen, 25
 Veth, 14
 Vliegen, 21, 48
 Vondel, 37
 Vooy, De, 53
 Vorrink, 5, 15, 22, 23, 26, 27, 37, 38,
     44, 46, 68, 70, 81
 Vos, 49, 56, 66, 67, 68
 Vries—Bruins, De, 48
 Wade, 27
 Waslander, 12, 27, 43
 Wiardi Beckman, 21, 26, 28, 42
 Wibaut, 20
 Wijnbergen, Van, 18, 34
 Wilde, De, 9, 76
 Winkler, 52
 Wit, De, 13
 Woudenberg, 12, 22, 23, 30, 68, 69, 70
 Woudenberg, Van, 13
 Zeeland, Van, 73
 Zeeuw, De, 16, 39, 40
 Zwijndrecht, Van, 24

BESCHRIJVINGS BRIEF

VOOR HET VIER EN VEERTIGSTE CONGRES DER
SOCIAAL-DEMOCRATISCHE ARBEIDERSPARTIJ
IN NEDERLAND, TE HOUDEN OP 16, 17 EN 18
APRIL 1938, IN „MUSIS SACRUM“ TE ARNHEM

HET CONGRES WORDT GEOPEND ZATERDAG
16 APRIL 1938, DES MIDDAGS OM 2 UUR

Statuten en Reglementen

1. Heerenveen.

Het congres besluit in de Statuten artikel 12, 4de alinea als volgt te lezen:

„Alvorens tot royement te besluiten, geeft het Partijbestuur het betrokken lid gelegenheid zich in de Partijraadsvergadering mondeling te verdedigen.”

A m e n d e m e n t:

Voorburg.

Voorstel 1 wordt gelezen als volgt:

Het congres besluit in de Statuten art. 12, 4e alinea als volgt aan te vullen:

„Alvorens in beroep over een royement te beslissen geeft de Partijraad het betrokken lid gelegenheid zich in de Partijraadsvergadering mondeling te verdedigen.”

A m e n d e m e n t:

Wormerveer.

Voorstel 1 wordt als volgt gelezen:

Het congres besluit in de Statuten artikel 12, 4e alinea als volgt te lezen:

„Het Partijbestuur geeft den geroyeerde gelegenheid zich schriftelijk bij de Partijraad te verdedigen: eveneens geeft het Partijbestuur aan de Partijraad schriftelijk kennis van zijn bevindingen.”

2. Hoorn.

Het congres besluit artikel 12, 4de alinea, der Statuten als volgt te wijzigen:

„Alvorens tot royement te besluiten geeft het Partijbestuur het betrokken lid gelegenheid zich te verantwoorden tegenover een commissie, waarvan de leden voor de ene helft worden aangewezen door het Partijbestuur en voor de andere helft door het betrokken Partijlid. Deze commissie wijst aan een voorzitter (geen lid van het Partijbestuur), die belast zal zijn met de leiding der besprekingen, zonder evenwel bij het nemen van besluiten mede te stemmen. De conclusie van de commissie, het betrokken Partijlid gehoord, is bindend voor de beide partijen (en Partijbestuur en betrokken Partijlid). Eventuele kosten hieruit voortvloeiende, komen voor rekening van het Partijbestuur.”

A m e n d e m e n t:

Brunssum.

Voorstel 2 wordt als volgt gelezen:

Het congres besluit artikel 12, 4e alinea der Statuten als volgt te wijzigen:

„Onmiddellijk nadat door het Partijbestuur of afdeling tot royement is overgegaan, wordt aan het betrokken lid gelegenheid gegeven zich te verantwoorden tegenover een commissie, die voor de helft wordt aangewezen door het Partijbestuur, voor de andere helft door het congres. Deze commissie draagt een permanent karakter. Zij wijst voor elk afzonderlijk geval een voorzitter aan (geen lid van het Partijbestuur), die belast is met de besprekingen, zonder evenwel bij het nemen van besluiten mede te stemmen. De conclusie van de commissie, het betrokken Partijlid gehoord, is bindend voor de beide partijen (en Partijbestuur en betrokken Partijlid). Eventuele kosten, hieruit voortvloeiende, komen voor rekening van het Partijbestuur.”

3. Oosterwolde.

Het congres besluit in de Statuten artikel 12, 4de alinea als volgt te lezen:

„Alvorens tot royement te besluiten geeft het Partijbestuur het betrokken lid gelegenheid zich in de Partijraadsvergadering te verdedigen.”

A m e n d e m e n t:

Appingedam.

In voorstel 3 worden de woorden: „Alvorens tot royement te besluiten geeft het Partijbestuur” vervangen door:

„Alvorens op dit beroep te beslissen, geeft de Partijraad”.

4. *Trijnwalden.*

Het congres besluit in de Statuten artikel 12, 4e lid, als volgt te lezen:

„Alvorens tot royement te besluiten, geeft het Partijbestuur het betrokken lid gelegenheid zich in het bijzijn van twee door hem aan te wijzen getuigen, in de Partijraadsvergadering mondeling te verdedigen.”

A m e n d e m e n t:

Halfweg.

Aan voorstel 4 wordt toegevoegd:

„waarbij het afdelingsbestuur gelegenheid krijgt hierbij tegenwoordig te zijn”.

5. *Heerenveen.*

Het congres besluit, in artikel 39 aan de alinea's *e.*, *f.* en *g.* toe te voegen:

„indien zij geen bezoldigde bestuurders of ambtenaren zijn van de Partij of de Partijorganen. In dat geval wijzen de betrokken federaties daarvoor anderen uit hun midden aan.”

6. *Oosterwoide.*

Het congres besluit, dat in artikel 39 aan lid *e.* wordt toegevoegd:

„voor zover zij geen bezoldigde bestuurders of ambtenaren zijn van de Partij of de Partijorganen; in dit geval worden door de betrokken federaties andere vertegenwoordigers aangewezen.”

Het bepaalde in artikel 39 onder lid *f.*, *g.* en *h.* wordt aangevuld met:

„voor zover zij geen bezoldigde bestuurders of ambtenaren zijn van de Partij of de Partijorganen.”

Artikel 39, 5de alinea wordt als volgt gewijzigd:

„De afgevaardigden onder *e.* voorzover zij door de federaties worden aangewezen en de afgevaardigden onder *f.* worden telkens voor een jaar op de jaarvergadering der federatie gekozen.”

7. *Trijnwalden.*

Het congres besluit, in artikel 39 aan de alinea's *e.* en *g.* toe te voegen:

„indien zij geen bezoldigde bestuurders of ambtenaren zijn van de Partij, of de Partijorganen. In dat geval wijzen de betrokken organisaties daarvoor anderen uit hun midden aan.”

In artikel 39 aan alinea *f.* toe te voegen:

„Bezoldigde bestuurders of ambtenaren der Partij, of de Partijorganen, komen niet voor benoeming in aanmerking.”

8. *Hardinxveld.*

Het congres besluit aan artikel 4 van het Huishoudelijk Reglement toe te voegen:

„Geen lid van de Partij kunnen worden zij, die in een afdeling voorgedragen zijn voor royement, dan na een onderzoek van het Partijbestuur in de afdeling, waar zij voorheen lid zijn geweest.”

A m e n d e m e n t:

Wormerveer.

In voorstel 8 leest men achter het woord „royement”: „en of geroyeerd”.

9. Heerenveen. Trijnwalden.

Het congres besluit in het Huishoudelijk Reglement aan artikel 14 toe te voegen:

„Op voorstel van de Partijraad beslissen de kieskringen over het indienen van gelijklopende lijsten met andere kieskringen.”

10 Oosterwolde.

Het congres besluit in het Huishoudelijk Reglement de tweede zin van artikel 15 door de volgende te vervangen:

„De Partijraad doet aan de betrokken federaties een voorstel tot indiening van gelijklopende lijsten in die kieskringen, waar dit wenselijk wordt geacht, onder opgave van het aantal kandidaten, dat in elke kieskring wordt gesteld. De betrokken federaties beslissen over dit voorstel in de vergaderingen, bedoeld in art. 6, resp. 9.”

11. Oudeschoot.

Het congres besluit aan art. 14 van het Huishoudelijk Reglement toe te voegen:

„Op voorstel van de Partijraad beslissen de kieskringen over het indienen van gelijklopende lijsten met andere kieskringen. De lijststaanvoerder moet, indien mogelijk, voor alle kieskringen dezelfde te zijn.

A m e n d e m e n t:

Enschede VII.

In voorstel 11 vervallen de woorden: „indien mogelijk”.

12. Heerenveen.

Het congres besluit aan artikel 24 toe te voegen:

„De gewestelijke of stedelijke federatiesecretaris doet mededeling in de Arbeiderspers van de bij hem ingekomen aantallen stembrieven met vermelding van de afdelingen.”

A m e n d e m e n t:

Meppel.

Voorstel 12 wordt als volgt gelezen:

„De gewestelijke of stedelijke federatiesecretaris doet van het proces-verbaal, hetgeen in de Arbeiderspers wordt gepubliceerd, mededeling van de bij hem ingekomen aantallen stembrieven, alsmede van de aantallen stembiljetten, met vermelding van de namen der afdelingen.”

13. Oosterwolde.

Het congres besluit aan artikel 24 toe te voegen:

„De federatiesecretaris bevestigt schriftelijk de ontvangst van het pakket onder vermelding van het bij de opening der pakketten overeenkomstige artikel 25 aangetroffen aantal stembiljetten.”

14. Trijnwalden.

Het congres besluit aan artikel 24 toe te voegen:

„De gewestelijke of stedelijke federatiesecretaris doet mededeling in één der bladen van de Arbeiderspers van de bij hem ingekomen aantallen stembrieven, met vermelding van de afdelingen.”

15. Heerenveen, Oosterwolde.

Het congres besluit in artikel 27 in de eerste alinea de tweede zin luidende: „Geldig is een stembiljet ook, indien, zonder dat de namen zijn ingevuld, duidelijk is verklaard, dat men met de groslijst zonder afwijking accoord gaat” te doen vervallen.

16. *Noordwolde.*

Het congres besluit tot het benoemen van een commissie, die onderzoekt óf, en eventueel op welke wijze, een wijziging is tot stand te brengen in het systeem van het referendum, ter zake de rangorde van kandidaten op de lijst van het Tweede Kamer-lidmaatschap, waardoor aan de leden een meer rechtstreekse invloed op de samenstelling daarvan is gewaarborgd.

A m e n d e m e n t:

Arnhem II.

In voorstel 16 worden tussen de woorden „in” en „het” de volgende woorden gevoegd:

„de voorbereiding van de candidaatstelling en”.

A m e n d e m e n t:

Meppel.

Het laatste gedeelte van voorstel 16 vervalt en wordt vervangen door:
„het systeem van het referendum, te houden voor de Kamer- en Statenverkiezingen, waardoor aan de leden een meer rechtstreekse invloed op de samenstelling daarvan is gewaarborgd.”

17. *Jubbega.*

Het congres besluit terug te keren tot de vroegere regeling geldende bij de candidaatstelling voor de Tweede Kamer, dat de provincies Friesland, Groningen en Drente niet meer gecombineerd met één lijst uitkomen.

A m e n d e m e n t:

Meppel.

In voorstel 17 leest men in plaats van „de candidaatstelling voor de Tweede Kamer”: „de candidaatstelling voor de Tweede Kamer, alsmede voor de Provinciale Staten”.

18. *Rotterdam IX.*

Het congres besluit in het Huishoudelijk Reglement de volgende wijzigingen aan te brengen:

Artikel 23, 3de alinea als volgt te lezen:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat de mededeling, dat de stembrieven in gesloten couvert, waarop het woord „verkiezing” en de naam van den afzender bij den secretaris kunnen worden ingeleverd tot uiterlijk twee uren vóór de aanvang der vergadering en dat zij, op de vergadering eveneens in gesloten couvert, voorzien van het woord „verkiezing” en de naam van den afzender aan den voorzitter kunnen worden overhandigd tot uiterlijk een half uur na de aanvang der vergadering; voorts bevat de oproep een uiteenzetting van de wijze, waarop gestemd wordt en van de voorwaarden, waaraan een stembrief moet voldoen om geldig te zijn.”

Artikel 24 als volgt te lezen:

„Heeft ter huishoudelijke vergadering de voorzitter de gelegenheid tot het inleveren van stembrieven in gesloten couvert als in art. 23 omschreven, gesloten verklaard, dan worden de aan den voorzitter ter hand gestelde en de bij den secretaris ingeleverde couverts geteld. Daarna worden ter vergadering de getelde couverts in een pakket gesloten en verzegeld. De secretaris zendt uiterlijk de volgende dag het pakket aangetekend aan het federatiebestuur of stelt het onverwijld persoonlijk aan den federatiesecretaris ter hand. Hij doet het pakket verzegeld gaan van een door voorzitter en secretaris getekende verklaring, vermeldende hoeveel gesloten couverts het pakket bevat.”

Artikel 25, de tweede zin van de eerste alinea als volgt te lezen:

„Het federatiebestuur opent de pakketten en vergelijkt het aantal couverts, dat ieder pakket bevat, met het aantal in de bijgaande verklaring vermeld. Van een eventueel verschil maakt het federatiebestuur in het proces-verbaal van de uitslag melding.”

Aan artikel 25, na de eerste, een nieuwe alinea toe te voegen, welke als volgt luidt:

„Daarna opent het federatiebestuur de gesloten couverts en controleert het aantal stembrieven, dat ieder couvert bevat. Bevat een couvert meer dan één stembrief, dan worden deze, teruggestoken in het couvert, definitief terzijde gelegd. Deze stembrieven tellen voor het vaststellen van de uitslag van het referendum niet mee.”

Een nieuw artikel 26 bis in te voegen, luidend als volgt:

„Indien blijkt, dat de volstreckte meerderheid op enigerlei wijze heeft verklaard, geen wijziging in de voorgestelde volgorde der kandidaten te wensen, dan stelt het federatiebestuur de uitslag dienovereenkomstig zonder meer vast.”

In de artikelen 23 tot en met 33 van het Huishoudelijk Reglement worden de woorden „stembrief”, „stembiljet”, „biljet”, „stem” of de meerderheidsvorm van die woorden afwisselend gebruikt om dezelfde zaak te noemen.

In al deze artikelen wordt daartoe gebruik gemaakt van het woord „stembrief”, eventueel „stembrieven”.

Artikel 28, de laatste zin van de laatste alinea als volgt te lezen:

„Bij gelijk aantal stemmen wordt hij als eerste kandidaat op de definitieve lijst gebracht, die een hogere plaats op de groslijst inneemt dan de andere.”

A m e n d e m e n t:

Utrecht II.

Voorstel 18 wordt als volgt gelezen:

Het congres besluit in het Huishoudelijk Reglement de volgende wijzigingen aan te brengen:

Artikel 23, 3e alinea als volgt te lezen:

„De oproep tot de huishoudelijke vergadering vermeldt het uur van aanvang en bevat de mededeling, dat de stembrieven in gesloten couvert, waarop het woord „verkiezing”, omsloten door een ander couvert, waarop de naam van den afzender, bij den secretaris kunnen worden ingeleverd tot uiterlijk twee uren vóór de aanvang der vergadering en dat zij, op de vergadering eveneens in gesloten couvert, voorzien van het woord „verkiezing” en de naam van den afzender, aan den voorzitter kunnen worden overhandigd tot uiterlijk een half uur na de aanvang der vergadering; voorts bevat de oproep een uiteenzetting van de wijze, waarop gestemd wordt en van de voorwaarden, waaraan een stembrief moet voldoen om geldig te zijn.”

19. *Amsterdam XI.*

Het congres, van oordeel, dat de samenstelling en werkwijze van de Partijraad herziening behoeft;

nodigt het Partijbestuur uit voorstellen in te dienen, welke beogen:

A. de Partijraad te doen vervangen door twee lichamen: een *Politieke Raad* met overwegend politieke taak, te weten

1. adviseren over belangrijke politieke beslissingen van het Partijbestuur of van de Tweede-Kamerfractie,
2. beslissen over deelneming aan Kabinetvorming,
3. behandelen van door geroyeerden ingesteld beroep,
4. adviseren en beslissen inzake het opmaken van groslijsten voor de verkiezingen voor de Eerste en Tweede Kamer, en

een *Partijraad* met overwegend propagandistische, organisatorische en financieel-technische taak, te weten

1. beslissen over voorstellen van propagandistische, organisatorische, financiële en administratieve aard,
2. behandelen van het jaarverslag van het Partijbestuur, voor zover het niet het politieke beleid raakt en adviseren hierover aan het congres;

B. de samenstelling van de te vormen *Politieke Raad* in overeenstemming te doen zijn met zijn taak door hem te doen bestaan uit:

- a. de leden van het Partijbestuur,
- b. twee leden van elk der Kamerfracties, uit haar midden aangewezen,
- c. de hoofdredacteuren van Partijorganen,
- d. twee vertegenwoordigsters van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs,
- e. de voorzitters der stedelijke en gewestelijke federaties,
- f. afgevaardigden, gekozen door de jaarvergaderingen der federaties (elke federatie drie afgevaardigden; bij een ledental van 5000 vier afgevaardigden en voor elke 3000 leden meer een afgevaardigde meer) uit de kandidaten, die door de afdelingen, na daartoe tijdig door de federatiebesturen te zijn uitgenodigd, zijn gesteld;

C. te bepalen, dat het Partijbestuur van het verhandelde in de Politieke Raad binnen drie weken een verslag toezendt aan alle federaties en aan alle afdelingen ter behandeling in haar vergaderingen;

D. de samenstelling van de te vormen *Partijraad* in overeenstemming te doen zijn met zijn taak door hem te doen bestaan uit:

- a. het Dagelijks Bestuur uit het Partijbestuur;
- b. de secretarissen der Kamerfracties en de Provinciale Statenfracties,
- c. twee vertegenwoordigsters van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs,
- d. de voorzitters, secretarissen en penningmeesters der stedelijke en gewestelijke federaties;

E. te bepalen, dat het Partijbestuur van het verhandelde in de Partijraad binnen drie weken een verslag toezendt aan alle federaties en aan die afdelingen, waarvan voorstellen in de Partijraad zijn behandeld.

A m e n d e m e n t:

Brunssum.

In voorstel 19 vervalt onder A punt 3.

A m e n d e m e n t:

Den Haag II.

In voorstel 19 wordt onder B sub e gelezen:

„de Voorzitter en Secretarissen der stedelijke en gewestelijke federaties.”

A m e n d e m e n t:

Voorburg.

Aan punt C van voorstel 19 wordt toegevoegd:

„De onder f genoemde afgevaardigden geven op de vergaderingen hunner federatie desgewenst nadere toelichting.”

A m e n d e m e n t:

Poortugaal.

Aan voorstel 19 wordt onder D als e toegevoegd:

„E. vijf afgevaardigden, te benoemen door de gewestelijke vergadering uit de kandidaten, die door de afdelingen, na daartoe tijdig door het gewestelijk bestuur te zijn uitgenodigd, zijn gesteld.”

A m e n d e m e n t :

Voorburg.

In voorstel 19 E worden geschrapt de woorden „aan die” en „waarvan voorstellen in de Partijraad zijn behandeld.”

A m e n d e m e n t :

Holwerd.

Punt E van voorstel 19 leest men als volgt:

„te bepalen, dat het Partijbestuur van het verhandelde in de Partijraad binnen drie weken een verslag toezendt aan alle federaties en aan alle afdelingen, ter behandeling in haar vergaderingen.”

A m e n d e m e n t :

Den Haag III.

In voorstel 19 leest men letter E als volgt:

„te bepalen, dat het Partijbestuur van het verhandelde in de Partijraad binnen drie weken verslag toezendt aan alle afdelingen.”

Nationale vraagstuk

20. *Amsterdam XI.*

Het congres, van oordeel, dat er in de Partij over haar standpunt ten aanzien van het nationale vraagstuk in Nederland geen klaarheid bestaat,

nodigt het Partijbestuur uit een commissie te benoemen, welke tot taak heeft richtlijnen te ontwerpen, welke voor het bepalen van een standpunt met betrekking tot de voornaamste punten n.l. de houding tegenover de natie als historisch gegroeide lotsgemeenschap en tegenover de constitutionele monarchie dienstig kunnen zijn.

21. *Renkum.*

Het congres vraagt aan het Partijbestuur de instelling van een commissie, die tot taak heeft rapport uit te brengen over de belangrijkste vraagstukken, die het nationalisme voor het socialisme meebrengt.

22. *Den Haag IV.*

Het congres spreekt de wens uit, dat in het Beginselprogram der Partij een duidelijke uitspraak wordt opgenomen, dat de S.D.A.P. de republikeinse staatsvorm verkiest boven de monarchale.

A m e n d e m e n t :

Den Haag III.

In voorstel 22 leest men voor het woord „republikeinse”: „democratische republikeinse.”

23. *Leiden.*

Het congres, zich aansluitend bij de democratische landen als de Verenigde Staten en Zwitserland, die geen ridderorde kennen en in overeenstemming met de houding, meermalen door de vertegenwoordigers der Partij in de Tweede Kamer ingenomen, acht het gewenst, dat de leden der Partij geen ridderorde aanvaarden, vooral, omdat de leden der S.D.A.P. en de leden van de bij het N.V.V. aangesloten organisaties uitgesloten blijven bij Defensie.

A m e n d e m e n t :

Waddinxveen.

Aan voorstel 23 wordt toegevoegd:

„en gebeurtenissen plaatsvinden, zoals bij de begrafenis van wijlen pg. Nathans, waaruit blijkt, dat wij nog steeds als tweede rangs burgers behandeld worden.”

A m e n d e m e n t :

Den Haag III.

In voorstel 23 vervallen de woorden „vooral” en volgende. Hiervoor leest men: „zolang de leden der S.D.A.P. en de leden van de bij het N.V.V. aangesloten organisaties uitgesloten blijven bij Defensie.”

24. Amsterdam XI.

Het congres is van oordeel, dat de wijze, waarop sommige vooraanstaande partijgenoten hunne persoonlijke inzichten ten opzichte van de huidige staatsvorm openbaar menen te moeten maken, verwarring sticht onder de leden en afbreuk doet aan de werfkracht van de Partij.

A m e n d e m e n t :

Vleuten.

In voorstel 24 voegt men in achter het woord „maken” de woorden: „in de Arbeiderspers en voor de V.A.R.A.-microfoon.”

25. Den Haag XI.

Het congres spreekt uit, dat zij het standpunt, omschreven in hoofdstuk III van het rapport der herzieningscommissie onveranderd handhaaft.

Beleid

26. Oostwoud.

Het congres besluit aan het Partijbestuur op te dragen, bij de eerstvolgende verkiezing meer aandacht te besteden aan het stellen van kandidaten, bekend met de plattelandstoestanden.

27. Ginneken.

Het congres besluit, dat het congres in plaats van, zoals tot heden op Christelijke feestdagen, op andere dagen wordt gehouden.

Kamerfractie

28. Ginneken.

Het congres spreekt de wenselijkheid uit, dat de Kamerleden zoveel mogelijk in hun kiesdistrict woonachtig zullen zijn.

29. Maastricht.

Het congres constateert, dat de wijze van werken van de Tweede Kamer (vooral bij de begrotingsdebatten) door duur en indeling van een dusdanige aard is, dat vaak zeer belangrijke redevoeringen worden gehouden in de nacht, ten aanhore van enkele Kamerleden,

verzoekt de Kamerfractie de mogelijkheid te onderzoeken, om te komen tot een betere werkmethode van de Tweede Kamer.

A m e n d e m e n t :

Halfweg.

Aan voorstel 29 wordt toegevoegd:

„waarbij de Kamerleden allen verplicht zijn de zitting tot het einde toe bij te wonen.”

30. De Bilt.

Het congres verzoekt de Kamerfractie het nodige te verrichten om te komen tot wettelijke maatregelen inzake een algemeen verbod

- a. tot het verstrekken en doen verstrekken van tabak, sigaren en sigaretten aan personen beneden de leeftijd van 16 jaar.
- b. tot een verbod van roken in het openbaar en in voor het publiek toegankelijke lokalen voor personen beneden de leeftijd van 16 jaar.

A m e n d e m e n t :

Noordwolde.

In voorstel 30 wordt zowel bij a als bij b gelezen 18 in plaats van 16.

Staatspensioen

31. *Avenhorn, Wirdum, Bathmen.*

Het congres dringt er bij het Partijbestuur op aan, dat er een zeer scherpe propaganda wordt gevoerd voor premievrij staatspensioen.

A m e n d e m e n t :

Baflo.

Aan voorstel 31 wordt toegevoegd:

„door het doen richten van een volkspetitionnement aan de Regering:”

A m e n d e m e n t :

Noord-Scharwoude.

Aan voorstel 31 wordt toegevoegd:

„en dat hiervoor overleg met de Bond voor Staatspensionnering en de Christelijke Bond voor Staatspensionnering wordt gepleegd.”

32. *Hoogezand.*

Het congres besluit de actie voor premievrij staatspensioen krachtiger ter hand te nemen dan voorheen gebeurde, om daardoor te bereiken, dat recht gedaan wordt aan hen, die thans van elke uitkering zijn verstoken.

33. *Oostwoud.*

Het congres besluit aan het Partijbestuur op te dragen, in overleg met de Kamerfractie zo spoedig mogelijk voorstellen in te dienen, die er toe kunnen leiden, dat aan de grote nood van de ouden van dagen, die buiten elke wettelijke hulp vallen, een einde komt.

A m e n d e m e n t :

Halfweg.

Aan voorstel 33 wordt toegevoegd:

„en dat voorkomen wordt, dat ouden van dagen afzonderlijk in een inrichting worden verpleegd.”

A m e n d e m e n t :

Eindhoven.

Aan voorstel 33 wordt toegevoegd:

„Teneinde de voorstellen in de Tweede Kamer der Staten Generaal te ondersteunen, wordt door het Partijbestuur een actie, zowel schriftelijk als mondeling, in het land gevoerd.”

Wetgeving

34. *Sneek.*

Het congres besluit, dat de Partij ijvere bij eventueel aan de orde komende voorstellen tot belastingverlaging voor afschaffing van de accijns op het geslacht.

A m e n d e m e n t :

Wijk bij Duurstede.

Aan voorstel 34 wordt toegevoegd:

„tot verlaging van den onzichtbaren fiscus, n.l. geheel de indirecte belasting in het algemeen.”

35. *Wirdum.*

Het congres besluit, dat de Kamerfractie ijvere voor het verkrijgen van een betere beloning voor den plattelandsarbeider, zo mogelijk door een wettelijk voorschrift, waarbij bepaald wordt, dat de werkgevers voor een bepaalde hoeveelheid grond een bepaalde hoeveelheid arbeiders in dienst moeten nemen.

A m e n d e m e n t :

Wiraum.

Het laatste deel van voorstel 35 leest men:

„dat de werkgevers voor een bepaalde oppervlakte grond een bepaald aantal arbeiders in dienst moeten nemen.”

36. *Klazienaveen.*

Het congres besluit met klem te protesteren tegen de regeringsmaatregelen inzake uitzending van land- en veenarbeiders naar Duitsland; het verzoekt de regering de uitzending vrijwillig te doen zijn en niet verplicht.

A m e n d e m e n t :

Kortenhoef

Voorstel 36 wordt als volgt gelezen:

„Het congres besluit met klem te protesteren tegen de regeringsmaatregelen inzake uitzending van land- en veenarbeiders naar Duitsland en verzoekt het Partijbestuur in dezen diligent te blijven.”

Onderwijs

37. *Amsterdam XI.*

Het congres, overwegende, dat het onderwijs in een democratische staat enerzijds gericht moet zijn op de algemene vorming van alle staatsburgers, anderzijds op het aankweken van bijzondere geschiktheid voor bepaalde beroepen en op de wetenschappelijke vorming van allen, die daartoe de geschiktheid bezitten;

dat de doelmatigheid van het onderwijs bepaald wordt door de mate, waarin het gelukt

- a. een zo groot mogelijke zelfwerkzaamheid aan te kweken,
- b. zelfstandig inzicht te doen verwerven en
- c. uit een maatschappelijk oogpunt nuttige kennis het eigendom van een zo groot mogelijk aantal mensen te doen zijn;

van oordeel, dat het onderwijs niet genoeg democratisch is, aangezien vele duizenden van voor hen geschikt onderwijs na de lagere school verstoken blijven en voor velen, die daartoe geschikt zijn, de maatschappelijke omstandigheden een belemmering vormen voor hogere vorming;

dat het onderwijs weinig doelmatig is, omdat het niet voldoende beantwoordt aan de onder 2 gestelde eisen, terwijl de mogelijkheid om daarin verandering te brengen niet groot is bij de tegenwoordige onderwijsorganisatie, tengevolge van de geringe samenhang tussen de verschillende takken van onderwijs en het gemis aan leidinggevende organen;

nodigt het Partijbestuur uit, in overleg te treden met het Ned. Verbond van Vakverenigingen, teneinde te komen tot de samenstelling van een commissie, welke de vraag heeft te onderzoeken, op welke wijze het onderwijs in Nederland meer democratisch kan worden ingericht en meer doelmatig kan worden georganiseerd, waarbij ook richtlijnen gegeven kunnen worden ten aanzien van de methode van onderwijs, de verdeling der leerstof en de opleiding der leerkrachten.

A m e n d e m e n t :

Noordwolde.

In voorstel 37, laatste alinea, vervallen de woorden:
„in overleg te treden met het Nederlands Verbond van Vakverenigingen,
teneinde te komen.”

Cumulatie

38. *Wirdum.*

Het congres besluit, dat de Partij tegen cumulatie van functies waakt,
indien daaraan een dubbele beloning verbonden is.

A m e n d e m e n t :

Hoek van Holland.

In voorstel 38 vervallen de woorden: „indien daaraan een dubbele beloning
verbonden is.”

Discussie Orgaan

39. *IJmuiden.*

Het congres draagt het Partijbestuur op, maatregelen te nemen, welke
leiden tot het verschijnen van een discussie-orgaan als extra-uitgave naast
de bladen van de Arbeiderspers.

40. *Den Haag IV.*

Het congres draagt het Partijbestuur op, nu het discussieblad „De Sociaal-
Democraat” is opgeheven, zo spoedig mogelijk in de bladen der Arbeiderspers
de gelegenheid te scheppen om vragen van beginsel en tactiek te bespreken.

41. *Renkum.*

Het congres verzoekt het Partijbestuur bevordering van de uitgifte van een
voorlichtings- en discussieorgaan, dat vooral tot taak heeft de beste leids-
lieden der Partij in contact te brengen met een zo groot mogelijk deel der
leden.

42. *Leiden.*

Het congres verzoekt het Partijbestuur de nodige maatregelen te nemen,
waardoor de leden de gelegenheid krijgen over belangrijke Partijvraagstukken
onderling van gedachte te wisselen.

A m e n d e m e n t :

Rotterdam III.

In voorstel 42 worden de woorden „de nodige ” vervangen door „indien nodig”.

43. *Wormerveer.*

Het congres verzoekt het Partijbestuur te onderzoeken de mogelijkheid en
de wenselijkheid tot oprichting van een gemeenschappelijk Nederlands-
Belgisch discussieorgaan.

Arbeiderspers

44. *Hardinxveld.*

Het congres draagt het Partijbestuur op er bij de directie der Arbeiderspers
met klem op aan te dringen, meer rekening dan voorheen te houden met de
adviezen der plaatselijke arbeidersbeweging, bij het aanstellen van corres-
pondenten en agenten op het platteland, zodat de juiste man op de juiste
plaats kan komen.

A m e n d e m e n t :

Oosterbeek.

Aan voorstel 44 wordt toegevoegd:

„Alleen worden aangesteld leden van Partij of moderne vakbeweging.”

45. Amsterdam I.

Het congres dringt er bij het Partijbestuur op aan mededelingen te verstrekken omtrent de stand van zaken met de medezeggenschap bij de Arbeiderspers.

46. Amsterdam I.

Het congres draagt het Partijbestuur op maatregelen te treffen, dat op 1 Mei, de arbeidersfeestdag, geen bladen van „De Arbeiderspers” verschijnen en de arbeid op die dag aan de Arbeiderspers volkomen stilligt, zoals dit voorheen geschiedde.

A m e n d e m e n t :

Kruiningen-Hansweert.

Aan voorstel 46 wordt toegevoegd:

„behoudens bijzondere omstandigheden.”

47. Amsterdam XIII.

Het congres draagt het Partijbestuur op in overleg met het N.V.V. maatregelen te treffen, dat ook bij de N.V. „De Arbeiderspers” de 1 Mei-dag onverzwakt als arbeidersfeestdag zal worden gehandhaafd.

Leeftijdsgrens

48. Arnhem II.

Het congres nodigt het Partijbestuur uit, na te gaan of, en zo ja in hoeverre, het besluit omtrent de leeftijdsgrens van de functionarissen in de Partij en de uitvoering van dit besluit herziening behoeft.

Wetenschappelijk Bureau

49. Haarlem IV.

Het congres verzoekt het Partijbestuur:

- a. aan het Wetenschappelijk Bureau der Partij op te dragen een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden en wijze van financiering van de navolgende punten:
  1. uitbreiding en verbetering van het lager- en vakonderwijs, tengevolge waarvan de jeugdige arbeidskrachten 2 jaar later aan de productie zouden gaan deelnemen;
  2. invoering van de 40-uren werkweek voor alle bedrijven, met zo nodig een aflopende looncompensatie voor die bedrijven, welke een te beperkte concurrentiemogelijkheid zouden krijgen;
  3. geleidelijke invoering van vervroegde pensionering op b.v. 60-jarige leeftijd voor alle overheids- en semi-overheidsbedrijven, met overgangs-toelagen van de overheid;
  4. invoering van een stelsel van ouderdomsverzorging b.v. zoals bekend staat als het stelsel-Sannes met geleidelijke verlaging van de leeftijdsgrens tot 60 jaar.
- b. het formuleren van een program van actie op grond van bovenstaande punten en dit ter behandeling aan het congres van 1939 voor te leggen.

Godsdienst-Socialisme

50. *Renkum.*

Het congres vraagt van het Partijbestuur de instelling van een commissie, die tot taak krijgt te rapporteren over voornamelijk aanrakingspunten en wrijvingsvlakken, die de godsdienst met het Nederlandse socialisme heeft.

Esperanto

51. *Echten-Oosterzee.*

Het congres besluit, dat zoveel mogelijk in het internationale verkeer Esperanto wordt gebruikt.

Diversen

52. *Amsterdam XV.*

Het congres overweegt de mogelijkheid, om in dit najaar, zonedig in samenwerking met het N.V.V., over te gaan tot het organiseren van een petitionnement, ten gunste van een welvaartspolitiek.

A m e n d e m e n t :

Heerlen.

Aan voorstel 52 wordt toegevoegd:
„en de Vrede.”

53. *Leiden.*

Het congres spreekt de wenselijkheid uit, dat de Partij bij haar actie een belangrijke plaats inruimt aan de strijd tegen het alcoholisme.

54. *Amsterdam I.*

Het congres besluit tot het zenden van een delegatie naar Spanje, ten einde zich daar op de hoogte te stellen van de toestand.

55. *Amsterdam XII.*

Het congres draagt het Partijbestuur op, na behoorlijke deskundige voorbereiding, in het congres van 1939 te doen behandelen de monetaire politiek der regering en het standpunt der Partij.

VERSLAG OVER HET JAAR 1937

Aantal afdelingen

In het jaar 1937 steeg het aantal afdelingen met 6. Hieruit blijkt, dat het aantal afdelingen zich in een nog steeds stijgende lijn blijft bewegen. Het gehele jaar door is het boven de 800 geweest.

Over de verschillende kwartalen was het als volgt:

31 December 1936	799
31 Maart 1937	803
30 Juni 1937	809
30 September 1937	804
31 December 1937	805

Opgeheven werden 13 afdelingen, te weten:

Aartswoud, Abbenbroek, Echteld, Exlo, Garderen, Koudekerke, Lemelerveld, Lienden, Lunteren, Notter (samengevoegd met Nijverdal), Sluis, Waspik, Wemeldinge.

Opgericht werden 20 afdelingen, n.l.:

Achterberg, Berkenwoude, Bruinisse, Elim, Finsterwolde, Hellevoetsluis, Hengelo (Geld.), Lemelerveld, Nieuwpoort, Langerak, Oldebroek, Ommen, Steenwijkerwold II, Tjuchem, Vinkeveen, Vreeland, Vriezenveen II, Weert, De Wijk, Wijk bij Duurstede.

De naam van de afdeling Langendijk I werd veranderd in Zuid-Scharwoude die van Venio in Venlo-Blerik.

Het hieronder volgende staatje geeft aan het aantal opgerichte en opgeheven afdelingen, verdeeld over de vijftien federaties:

Federaties	Opgericht	Opgeheven
Friesland	—	—
Groningen	2	—
Drente	2	1
Overijsel	4	2
Gelderland	2	4
Utrecht	4	—
Noord-Holland Noord	—	1
Noord-Holland Zuid	—	—
Zuid-Holland	3	1
Zeeland	1	3
Noord-Brabant	—	1
Limburg	1	—
Amsterdam	—	—
Rotterdam	—	—
Den Haag	—	—
	<hr/>	<hr/>
	19	13

In Bijlage A. vindt men een overzicht van het aantal afdelingen van 1910 af tot en met 1937, verdeeld over de vijftien federaties.

Aantal leden

Het aantal leden bedroeg op:

31 December 1936	87312
31 Maart 1937	90236
30 Juni 1937	94483
30 September 1937	91798
31 December 1937	88897

Een vooruitgang dus van 1585 sedert 31 December 1936. Ofschoon de winst voor de Partij zich aanvankelijk in het afgelopen jaar gunstiger liet aanzien, mag er zeker, nu in de twee laatste kwartalen enige achteruitgang moest worden geconstateerd, geen reden tot ontevredenheid zijn. Er is nog steeds een winst van ruim anderhalf duizend leden, welke niet onbelangrijk is. Vooral als men daarbij in het oog houdt, dat wij in het eerste kwartaal van 1938 een nieuwe actie hebben ingezet, tot opvoering van het ledental, waarover ons zeer goede berichten bereiken.

Onze ervaring is, dat in elke verkiezingsperiode de toetreding van leden groot is. Dat het alle geen „blijvertjes” zullen zijn, staat reeds bij voorbaat vast.

Waarschijnlijk zijn er in de verkiezingscampagne geweest, die verwacht hebben, dat na de verkiezingen onze Partij mede regeringsverantwoordelijkheid zou dragen. Hierover teleurgesteld verlaten zij onze Partij weer.

Nog steeds teistert de crisis ons land met ongekende felheid. Wij blijven er van overtuigd, dat zodra de conjunctuur zich keert, duizenden tot de Partij zullen komen, die nu door financiële bezwaren daarvan weerhouden worden.

In Bijlage B. hebben wij samengevat het beloop van het ledental in 1937 over de vijftien federaties verdeeld. Zoals hieruit blijkt, geven de federaties Friesland, Overijsel, Gelderland, Noord-Holland Noord en Zeeland een achteruitgang te zien. De overige federaties gingen vooruit, de stedelijke in het bijzonder.

Ook nu weer moeten wij de aandacht vestigen op het grote aantal leden, dat door verhuizing verloren gaat. Uit Bijlage B. blijkt, dat er in totaal verhuisd zijn 6285, waartegenover staat een aanmelding in andere afdelingen van 4438. Hieruit volgt, dat door onnauwkeurigheid weer 1847 leden verloren gingen.

Ook op deze plaats dringen wij er bij de secretarissen op aan de grootste accuratesse hierbij te betrachten, terwijl wij de leden verzoeken hierbij wel hun medewerking te verlenen.

Het beloop van het aantal mannelijke leden was als volgt:

31 December 1936	58941
31 Maart 1937	61058
30 Juni 1937	64076
30 September 1937	62244
31 December 1937	60105

Een stijging derhalve van 1164 of 1,97 pct. van het aantal mannelijke leden en 1,33 pct. van het totaal aantal leden per 31 December 1936.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg over de vier kwartalen:

31 December 1936	28471
31 Maart 1937	29178
30 Juni 1937	30407
30 September 1937	29554
31 December 1937	28792

Een groei derhalve van 321 of 1,12 pct. van het aantal vrouwelijke leden en van 0,36 pct. van het totaal leden per 31 December 1936.

Wij laten hieronder volgen een staatje, waarin de aantallen der mannelijke en der vrouwelijke leden in verschillende jaren met die van 1922 zijn vergeleken.

	Totaal aantal mannen:	Totaal aantal vrouwen:
31/3 1922	32668 100,—	9148 100,—
31/3 1923	32314 98,92	10242 111,95
31/3 1924	30565 93,56	9923 108,47
31/3 1925	29009 88,80	9330 101,99
31/3 1926	30877 94,52	10553 115,36
31/3 1927	32354 98,45	12905 139,64
31/3 1928	37540 114,80	15364 168,83
31/3 1929	39375 120,53	16696 182,41
31/3 1930	46116 141,17	20012 218,75
31/3 1931	51262 156,92	23199 253,60
31/3 1932	53646 164,22	24209 264,64
31/3 1933	62785 192,19	28332 309,71
31/3 1934	61879 189,42	28855 315,42
31/3 1935	56950 174,32	27057 295,76
31/3 1936	60531 185,29	29210 319,31
31/3 1937	61058 186,90	29178 318,95
30/6 1937	64076 196,14	30407 332,38
30/9 1937	62244 190,53	29554 323,06
31/12 1937	60105 183,98	28792 314,73

Wij voegen hierbij tevens een overzicht van het ledental der Partij van de oprichting af (Bijlage C.); van de verdeling van het aantal leden over de verschillende stedelijke en gewestelijke federaties (Bijlage D.) en van het ledental in de 28 grote steden in verhouding tot het overige deel van het land. (Bijlage E.)

Het Partijbestuur

Voor de verkiezing van het Partijbestuur stelden de afdelingen voor het congres 1937 een groot aantal kandidaten, waarvan de volgende bereid bleken een candidatuur te aanvaarden:

Voor voorzitter: K. Vorrink; voor secretaris: C. Woudenberg; voor penningmeester: C. Woudenberg; voor secretaresse: Mr. E. Ribbius Peletier. Voor het overige deel van het Dagelijks Bestuur: Dr. W. Banning, E. Boekman en S. R. de Miranda.

De voorzitter, secretaris-penningmeester en secretaresse, benevens de overige leden van het Dagelijks Bestuur werden bij enkele candidaatsstelling herkozen.

Voor het overige deel van het Partijbestuur stelden zich beschikbaar:

Ir. J. W. Albarda, A. H. G. van Arkel, H. de Boer, W. Drees, Mr. M. v. d. Goes van Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis, Mr. J. in 't Veld, A. E. J. de Vries—Bruins, W. H. Vliegen.

Daar op het congres de partijgenoten A. H. G. van Arkel en H. de Boer hun candidatuur introkken, werden bij enkele candidaatstelling herkozen: Ir. J. W. Albarda, W. Drees, Mr. M. v. d. Goes Naters, J. v. d. Kieft, J. E. Stokvis, Mr. J. in 't Veld, W. H. Vliegen, A. E. J. de Vries—Bruins.

Het Secretariaat

Het Secretariaat is het gehele jaar door zwaar belast geweest. Aanvankelijk liep de actie van de Centrale Plan-Commissie nog samen met het begin der verkiezingsactie om later over te gaan in de volledige verkiezingscampagne, die op 26 Mei eindigde.

Reeds spoedig na 26 Mei begonnen de voorbereidingen voor de propaganda in het seizoen 1937—1938. Voorbereidingen, die te moeilijker waren omdat het propagandaplan moest worden gericht op grote activiteit en weinig uitgaven.

Na de inkrimping der werkzaamheden voor de Plan-actie, werd overgegaan tot ontslag van een deel van het tijdelijk aangestelde personeel.

Voorlopig in tijdelijke dienst kwam p.g. Tj. v. d. Zee, in verband met de nieuwe uitgave van „Vrijheid, Arbeid, Brood” en de propaganda op het platteland met onze films.

Het Partijbestuur wees voor p.g. W. J. van Deelen, die reeds in 1936 ontheven was van zijn functie van gewestelijk secretaris van Noord-Brabant, doch voorlopig in Eindhoven gedomicilieerd bleef, Amsterdam als standplaats aan.

De ordening van het oude Partijarchief vindt regelmatig voortgang.

Vergaderingen Partijbestuur

Het Partijbestuur kwam in het afgelopen jaar 17 keer bijeen; het Dagelijks Bestuur 12 maal.

Gewestelijke en Stedelijke Federaties

In ons vorig verslag publiceerden wij de namen van de secretarissen van onze gewestelijke en stedelijke federaties.

Hierin kwam, behoudens voor de federaties Amsterdam en Groningen, geen verandering.

H. Hartog trad als federatiesecretaris van Amsterdam af. In zijn plaats werd gekozen: A. W. Rengelink, Amstel 173, Amsterdam, terwijl in de plaats van pg. W. Remminga, die wegens gevorderde leeftijd zich niet meer beschikbaar stelde, als secretaris van het gewest Groningen optreedt p.g. T. Nabring, Gorechkade 4 te Groningen.

Wij hechten er aan de afgetreden functionarissen op deze plaats hartelijk dank te zeggen voor de vele diensten, die zij de Partij in hun functie respectievelijk van stedelijke en gewestelijke federatiesecretaris hebben bewezen.

Overigens was de samenwerking met de gewestelijke en stedelijke federatiesecretarissen zeer goed. Wij hebben tijdens de verkiezingsactie en ook nu wederom in het nieuwe winterseizoen op een prettige wijze samengewerkt.

Congres 1937

Het congres vond plaats op 27, 28 Februari en 1 Maart 1937 in „De Dierentuin” te Den Haag.

Onderstaand overzichtje geeft een beeld van het aantal afdelingen en leden, dat op dit congres was vertegenwoordigd:

FEDERATIE:	Aantal afdelingen:	Aantal afdelingen dat vertegen- woordigd was:	Aantal leden:	Aantal leden dat vertegen- woordigd was:
Friesland	126	49	8097	5643
Groningen	82	36	6562	5014
Drente	62	18	2299	1396
Overijsel	51	18	5303	4403
Gelderland	90	36	6258	4904
Utrecht	32	20	4427	4017
Noord-Holland N.	77	46	6184	5185
Noord-Holland Z.	33	24	5618	5373
Zuid-Holland	127	68	8964	7590
Zeeland	40	7	1461	763
Noord-Brabant	24	14	1094	951
Limburg	18	10	958	799
Amsterdam	15	15	13395	13395
Rotterdam	11	11	8287	8287
Den Haag	11	11	8405	8405
	799	383	87312	76125

De congrescommissie, bedoeld in artikel 29 der Statuten, kwam Zaterdagmorgen 27 Februari 1937 in Den Haag bijeen. Daar ter vergadering moest worden geconstateerd, dat zij, gezien de congres-agenda, geen taak had, ging zij terstond uiteen.

Het congres keurde het door het Partijbestuur, de Kamerfracties en de hoofdredactie onzer bladen gevoerde beleid goed.

Het door het Partijbestuur voorgestelde nieuwe beginselprogramma werd ingeleid door p.g. Dr. H. B. Wiardi Beckman, waarna het congres het, behoudens enkele kleine wijzigingen, met algemene stemmen aannam.

Het congres hechtte goedkeuring aan een voorstel van het Partijbestuur tot wijziging van artikel 39 der Statuten, waarin bepaald werd, dat voor geval de Partijraad wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag of de Partij aan kabinetsvorming kan deelnemen, het aantal afgevaardigden, aangewezen door de Gewestelijke en Stedelijke federaties, wordt verdubbeld.

Ook enkele kleine wijzigingen, welke naar aanleiding daarvan in het Huishoudelijk Reglement moesten worden aangebracht, werden door het congres aanvaard.

Over het defensieprobleem vond op dit congres een zeer uitvoerige discussie plaats. Een daarvoor in het jaar 1936 ingestelde commissie bestudeerde het militaire vraagstuk en stelde het Partijbestuur voor de eerste twee paragrafen van het Strijdprogramma 1925 te vervangen door één nieuwe, waarin omschreven was onze houding ten aanzien van de buitenlandse politiek en defensie.

Door p.g. Ir. J. W. Albarda werd het standpunt van de meerderheid

van het Partijbestuur en de Militaire Commissie verdedigd, terwijl pg. Dr. W. Banning voor de minderheid van het Partijbestuur en de Commissie het woord voerde.

Het congres nam het voorstel van het Partijbestuur in zake buitenlandse politiek en defensie aan met 1509 tegen 328 stemmen en 49 blanco.

Het congres aanvaardde een voorstel van het Partijbestuur tot het instellen van een nieuwe commissie ter herziening van het Strijd-program 1925.

Het verkiezingsprogram werd ingeleid door pg. Ir. J. W. Albarda en met algemene stemmen aangenomen.

Het congres verkoos bij enkele candidaatstelling tot politiek hoofdredacteur van de Arbeiderspers in de plaats van pg. J. F. Ankersmit, die wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd voor deze functie bedankt had, pg. Dr. H. B. Wiardi Beckman. Omdat pg. IJ. G. v. d. Veen, die tot dusver hoofdredacteur van het dagblad „Voorwaarts” was de wens te kennen had gegeven als zodanig af te treden, was het mogelijk de hoofdredactie van alle dagbladen in één hand te verenigen.

De voorstellen 16, 17, 18, 19 en 25 werden naar de Kamerfractie verwezen.

De afdelingen, welke deze voorstellen hadden ingediend, ontvingen van de Kamerfractie alle schriftelijk mededeling van wat er ten aanzien dezer voorstellen door de Kamerfractie was besloten.

Overigens verwijzen wij voor de besluiten en de officiële tekst van de aangenomen voorstellen en het verkiezingsprogram, naar het congres-verslag van 1937.

De Partijraad

De Partijraad kwam in de periode, waarover dit verslag loopt, drie maal bijeen, n.l. op 24 April 1937, 18 en 19 September 1937 en 19 Februari 1938.

De vergaderingen vonden plaats in het IJ-paviljoen te Amsterdam.

In de vergadering van 24 April 1937 werd besloten de hieronder volgende lijsten voor de verkiezing der Eerste Kamer in te dienen:

Groep I (Utrecht, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg):

1. Chr. van de Bilt
2. C. Lammers
3. B. J. J. Wijkamp
4. L. N. Palar
5. A. Rorijs.

Groep II (Groningen, Drente, Overijsel, Gelderland):

1. P. Hiemstra
2. Mr. E. Ribbius Peletier
3. P. Sikkes
4. D. Bartels
5. C. A. Weersma—Van Duin
6. P. J. Duinkerken
7. G. Klein.

Groep III (Noord-Holland, Friesland):

1. Koos Vorrink
2. S. de la Bella
3. N. Vijlbrief
4. M. A. Reinalda
5. E. Boekman
6. S. R. de Miranda
7. J. W. Matthijsen
8. T. Saunders—Blaaiboer.

Groep IV (Zuid-Holland):

1. A. B. de Zeeuw
2. P. Moltmaker
3. Dr. H. B. Wiardi Beckman
4. Mr. J. in 't Veld
5. J. v. d. Kleef
6. J. B. J. Ratté
7. N. C. Bouma—Van Strieland
8. W. Brouwer Jr.

Het Partijbestuur werd gemachtigd voor het verbinden der lijsten naar bevind van omstandigheden te handelen.

In de bijeenkomst van de Partijraad van 18 en 19 September 1937 werd kennis genomen van de verklaring van den accountant en de contrôle-commissie, dat de boekhouding van de Partij over het tweede kwartaal 1937 in orde bevonden was.

In een huishoudelijke zitting kwam de kwestie-Kiès aan de orde. De Partijraad besloot tot het instellen van een commissie. Zij kreeg tot taak de kwestie-Kiès in de ruimst mogelijke zin te onderzoeken.

Tijdens de pauze van de Partijraad kwamen de voorzitters der gewestelijke en stedelijke federaties bijeen, die de Partijraad voorstelden de commissie te doen bestaan uit de partijgenoten Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, Mr. M. J. A. Moltzer en B. J. J. Wijkamp. Mocht een dezer partijgenoten niet bereid zijn het lidmaatschap der commissie te aanvaarden, dan zouden worden uitgenodigd hierin zitting te nemen de partijgenoten Prof. J. van Gelderen en (of) Mr. L. A. Donker.

Pg. Ir. J. W. Albarda hield daarna een nabeschouwing over de uitslag van de Tweede-Kamerverkiezingen, waarna levendig van gedachten werd gewisseld.

De Partijsecretaris C. Woudenberg besprak het winterpropagandaplan voor de komende winter, waaraan de Partijraad zijn goedkeuring hechtte. In zijn inleiding vestigde hij er de aandacht op, dat het, in verband met de uitslag van de verkiezingen noodzakelijk was grote aandacht te besteden aan het platteland. Hij deelde mede, dat het in het voornemen van het Partijbestuur lag een tournee met geluidsmalfilms te organiseren. Bovendien deed hij uitkomen, dat met het oog op de beschikbare middelen, de actie zoveel mogelijk zonder nadelig saldo zou moeten worden gevoerd.

Hij gaf voorts een uiteenzetting van de wijze, waarop het colportage-organ „Vrijheid, Arbeid, Brood” door het Partijbestuur zou worden uitgegeven, waarbij hij kon mededelen, dat hierover met het N.V.V. volledig overeenstemming was verkregen.

De colportage met „V.A.B.” zou een belangrijk en integrerend deel zijn van de te voeren propaganda, omdat hiermede de Partij een grote activiteit zou kunnen ontwikkelen, waarvoor de financiële middelen door het orgaan zelf zouden kunnen worden opgebracht. De inmiddels opgedane ervaringen hebben deze verwachting geheel bevestigd.

Voorts was in het propagandaplan opgenomen een uitgebreide campagne tot versterking van het ledental in de eerste maanden van 1938. Deze campagne is thans in volle gang.

In de Partijraadsvergadering van 19 Februari 1938, bracht de door de Partijraadsvergadering van 18 en 19 September 1937 ingestelde commissie inzake de kwestie-Kiès rapport uit. Dit rapport hebben wij in dit verslag opgenomen onder het hoofdstuk „Kwesties”, waarin het verloop dezer hele zaak is vermeld.

Na voorlezing hiervan werd een voorstel gedaan om over de inhoud niet te discussiëren, waarmee de Partijraad, met inbegrip van het P.B. zich met algemene stemmen verenigde. Te voren had Albarda namens het P.B. verklaard, dat alle bestuursleden zich collectief verantwoordelijk stelden voor het inzake-Kiès gevoerde beleid.

De commissie, welke dit uitvoerige rapport samenstelde, zeggen wij hier voor haar belangrijke arbeid, dank.

Verder kwamen in deze vergadering aan de orde de volgende, door de gewestelijke en stedelijke federaties ingediende voorstellen.

Utrecht:

„De jaarvergadering van het gewest Utrecht nodigt het Partijbestuur en de Partijraad uit, maatregelen te nemen, die leiden tot herziening van de bepalingen van Statuten en Reglement betreffende de candidaatsstelling voor de vertegenwoordigende lichamen, zulks in verband met de in de laatste jaren gebleken gebreken voor de thans geldende regeling”.

Groningen:

„De gewestelijke jaarvergaderingen spreekt de wenselijkheid uit, dat telken jare in de maand September — zo mogelijk in samenwerking met de gewesten Friesland en Drente en met de moderne Vakbeweging in de drie provincies — een centrale demonstratie wordt georganiseerd;

draagt het gewestelijk bestuur op om voor het jaar 1938 de mogelijkheid daarvan te onderzoeken en dan, zo dit onderzoek een bevredigend resultaat oplevert, de organisatie van de betoging ter hand te nemen en een intensieve propaganda er voor tijdig in te zetten.”

Noord-Holland Noord:

„De gewestelijke jaarvergadering verzoekt het Partijbestuur wel te willen overwegen over te gaan tot het uitgeven van een „Jaarboekje”, waarin de adressen van de onderscheidene organisaties onzer beweging, de Partijafdelingen, de Bestuurdersbonden, de Volksgebouwen, etc. zijn opgenomen en waarin tevens voorkomt een sprekerslijst. Het spreekt v.a.zelf, dat de prijs zo laag mogelijk moet worden gehouden”.

Gelderland:

„De jaarvergadering dringt er op aan dat de financiële commissie der Partij binnen afzienbare tijd rapport uitbrengt.”

Den Haag:

„De Partijraad spreke de wenselijkheid uit van een stelselmatige propaganda voor de socialistische beginselen onder de middengroepen van de bevolking.”

Amsterdam:

„De Partijraad nodigt het Partijbestuur uit, nogmaals aandrang uit te oefenen tot het onderzoeken van de mogelijkheid om tot een verlaging van de abonnementsprijs op „Het Volk” in Amsterdam te komen.”

Doordat in het gewest Friesland, in verband met de kwestie Kiës geen gewestelijke jaarvergadering had plaats gevonden, stelde het Partijbestuur de afdelingen in Friesland in de gelegenheid over de schijf van het gewestelijk bestuur rechtstreeks voorstellen van organisatorische, propagandistische, financiële of administratieve aard in te dienen bij de Partijraad, ten einde de afdelingen in dit recht niet te beknotten. De volgende voorstellen van Friese afdelingen werden op deze wijze op de agenda voor de Partijraad gebracht:

Huizum:

„De Partijraad, overwegende, dat wil een verkiezingsstrijd goed gevoerd worden, een stevige financiële basis daarvoor noodzakelijk is, besluit:

1. in te stellen een verkiezingsfonds;
2. de contributie voor dit doel per lid en per week met één cent te verhogen, met uitzondering van de leden, welke een week-inkomen hebben van minder dan f 15.— en en de gehuwde vrouwen;
3. vrijwillige bijdragen voor dit doel te storten in het verkiezingsfonds.”

Wirdum:

„De Partijraad besluite tot wijziging in de contributieregeling en de contributie voor de inkomens van

- f 10.— tot f 20.— te bepalen op 6 cent en van
f 20.— tot f 30.— te bepalen op 8 cent per week

Jelsum:

„De Partijraad besluite de kieskring Friesland bij de e.v. verkiezingen voor leden van de Tweede Kamer niet te combineren met die van Groningen en Drente en, evenals voorheen, een zelfstandige kieskring te laten zijn.”

Omtrent het voorstel van de gewestelijke federatie Utrecht zegde het Partijbestuur toe deze zaak nader te zullen bezien en te zullen nagaan of nog vóór het congres van 1938 voorstellen kunnen en moeten worden uitgewerkt in verband met de candidaatsstelling voor de gemeenteraden, om in eventuele gebreken, welke er naar het oordeel der gewestelijke federatie Utrecht bestaan, tegemoet te komen.

Het voorstel van de gewestelijke federatie Groningen werd na bespreking ingetrokken.

Naar aanleiding van het voorstel van de federatie Noord-Holland Noord werd meegedeeld, dat een nieuw adressenboekje zal worden uitgegeven.

Omtrent het voorstel van de gewestelijke federatie Gelderland ging de vergadering over tot de orde van de dag, daar het rapport van de financiële commissie inmiddels was uitgebracht.

Over het voorstel van de stedelijke federatie Amsterdam werd ter vergadering meegedeeld, dat de mogelijkheid van verlaging van de abonnementsprijs van „Het Volk” de voortdurende aandacht der Directie heeft.

Op het voorstel van de stedelijke federatie Den Haag werd van bestuurszijde toegezegd, de nodige aandacht aan dit probleem te zullen schenken.

Het voorstel van de afdeling Huizum werd in verband met de voorstellen van de financiële commissie afgewezen, eveneens het voorstel van de afdeling Wirdum.

Het voorstel van de afdeling Jelsum zal gelijktijdig met het voorstel van Utrecht door het Partijbestuur nader worden bezien.

Voorts kwam in behandeling het rapport van de Financiële Commissie. Het voorstel dezer commissie, dat door het Partijbestuur was overgenomen, luidde als volgt:

„Met ingang van 1 Januari 1939 wordt het deel der contributie, dat aan de afdelingen, aan de Gewestelijke- en aan de stedelijke federaties komt, vastgesteld op:

45% voor de afdelingen;

9% voor de Gewestelijke Federaties;

54% voor de Stedelijke federaties;

Na een inleiding en verdediging door den Partijsecretaris C. Woudenberg werd het voorstel met 60 stemmen voor en 21 tegen door de Partijraad aangenomen.

Internationale betrekkingen

In het afgelopen jaar vertegenwoordigden de partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink de Partij in de Executieve van de S.A.I. terwijl p.g. Ir. J. W. Albarda tevens weer deel uit maakte van het Bureau der S.A.I.

Voor de werkzaamheden, welke onze vertegenwoordigers in deze functie verrichten, verwijzen wij naar het hierbijgaande verslag.

P.g. E. Boekman had zitting in de Commissie voor de politieke gevangenen, terwijl Mr. E. Ribbius Peletier in het Internationale Vrouwen-Comité zitting had.

Het Partijbestuur deed zich verder in het afgelopen jaar op de congressen van enkele buitenlandse zusterpartijen vertegenwoordigen.

P.g. C. Woudenberg was namens het Partijbestuur aanwezig op het congres van de Hongaarse Partij, dat op 4 en 5 April 1937 in Budapest plaats vond.

Voorts vaardigde het Partijbestuur naar het congres van de Tsjechische Partij, dat op 15, 16 en 17 Mei 1937 te Praag plaats vond, p.g. S. R. de Miranda af.

P.g. Ir. H. Vos nam namens het Partijbestuur deel aan de Internationale Plan-conferentie, welke op 23 en 24 October 1937 in Pontigny werd gehouden.

Het Partijbestuur ontving voorts een uitnodiging, welke was ondertekend door Jean Longuet en Pietro Nenni, tot bijwoning van een conferentie op 11 en 12 December 1937 te Parijs, ter bespreking van het Spaans—Italiaanse probleem, in verband met de interventiemoeilijkheden in Spanje.

Hierop werd geantwoord, dat naar de mening van het Partijbestuur bedoelde aangelegenheid kan worden behandeld in de Executieve van de S.A.I. en dat, indien het de bedoeling mocht zijn een conferentie te organiseren met andere dan sociaal-democratische organisaties. b.v. met de communisten, wij tot het deelnemen aan deze bijeenkomst niet bereid zijn.

Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs in Nederland

Voor het overzicht van de werkzaamheden van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs verwijzen wij naar het hierbijgevoegde afzonderlijke verslag.

De Algemene Raad

In 1937 was K. Vorrink met het voorzitterschap en C. v. d. Lende met het secretariaat belast. In de samenstelling van de Algemene Raad kwam in zoverre een wijziging, dat door de Eerste Kamerfractie als haar vertegenwoordigers werden aangewezen: A. B. de Zeeuw en P. Sikkes, door de Tweede Kamerfractie: W. v. d. Sluis, Dr. J. v. d. Tempel en Prof. J. van Gelderen.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad kwam in 1937 8 keer bijeen.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad richtte in 1937 tot partij en vakbeweging in België, Zwitserland en de Scandinavische landen (de z.g. Oslo-staten) de vraag, of deze organisaties bereid waren deel te nemen aan een bijeenkomst, waarin zou worden nagegaan wat van de zijde van onze arbeidersbeweging zou kunnen worden gedaan, om te bevorderen, dat bestaande handelsbelemmeringen tussen genoemde landen en Nederland worden weggenomen en het onderlinge handelsverkeer wordt vergroot. In het algemeen werd op deze vraag een bevestigend antwoord ontvangen.

Een voor-conferentie vond plaats op 9 Oct. 1937 in Amsterdam. Overleg over de verdere gang van zaken wordt nog gevoerd.

Door het N.V.V. werden hiervoor aangewezen S. de la Bella en C. v. d. Lende, door de Partij W. Drees en Prof. J. van Gelderen.

In de plaats van p.g. A. Harms, die in 1937 overleed, werd tot lid van het Curatorium van de Arbeiders-Kaderschool de heer Neh. de Lieme, directeur van „De Centrale” benoemd.

In de vacature, ontstaan door het aftreden van Dr. J. van Dillen was op het einde van deze verslagperiode nog niet voorzien.

Over de leerstof van de Kaderschool op het Troelstra-Oord werden besprekingen gevoerd tussen het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad en het Curatorium van de Arbeiders Kaderschool.

Naar de mening van de besturen van N.V.V. en S.D.A.P. was wijziging van de leerstof, zoals die tot dan toe gegeven was, voorshands niet nodig.

Een commissie uit de Culturele Raad stelde een rapport op over „Feestcultuur”, waarin aanwijzingen worden gegeven omtrent het organiseren van feestavonden van afdelingen der moderne arbeidersbeweging. Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad heeft zich met de richtlijnen, door deze commissie getrokken, verenigd. De nadere uitwerking werd aan de Culturele Raad overgelaten.

Een der gevolgen van dit rapport was de instelling van een commissie, welke een oordeel zal uitspreken ten aanzien van de politieke inhoud en de strekking van de in de beweging te gebruiken repertoires. Deze commissie bestaat uit drie leden. Voor het N.V.V. nam C. Lammers in de commissie zitting, voor de Partij J. A. Berger, voor de V.A.R.A. A. de Vries, terwijl voor de Culturele Raad aan deze commissie als secretaris werd toegevoegd C. A. 't Hart.

Dr. M. v. d. Goes van Naters bedankte, wegens zijn verkiezing tot lid van de Tweede Kamer, als adviseur van het Provinciaal Bureau voor

Arbeidsrecht en functionaris voor de politieke en culturele belangen der moderne arbeidersbeweging in het Zuiden.

De Algemene Raad besloot, dat de bestaande combinatie van functies ook voor den nieuwen adviseur zou gelden.

Tot opvolger van Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters werd benoemd Mr. L. Vooyts te Amsterdam, die op 1 October 1937 zijn functie te Heerlen aanvaardde.

De Algemene Raad besloot tot het uitgeven van een adressenboekje, dat zo spoedig mogelijk zal verschijnen.

Namens de besturen van Partij en Vakverbond besloot de Algemene Raad tot publicatie van de volgende resolutie inzake het conflict in het Oosten:

„De Algemene Raad uit S.D.A.P. en N.V.V., met instemming kennis genomen hebbende van de protesten, in verschillende landen tegen de gebeurtenissen in het Verre Oosten aangeheven, spreekt zijn afschuw uit over de onrechtmatige inval van Japan in China en de barbaarse gewelddaden, door Japan tegenover de Chinese burgerbevolking gepleegd. Hij sluit zich onvoorwaardelijk aan bij het afkeurend oordeel, dat daarover namens 52 staten in de Volkenbondsvergadering is uitgesproken. Hij beschouwt het als de plicht van de Volkenbond, alles te doen wat mogelijk is, om aan het bloedige onrecht in het Verre Oosten ten spoedigste een eind te maken en de vrede te herstellen op de grondslag van het internationale recht. Hij verwacht van de Nederlandse Regering, dat deze bereid zal zijn aan alle rechtvaardige en doelmatige maatregelen, door de Volkenbond te beramen, haar volledige medewerking te verlenen, voor zover dit in Nederland's vermogen ligt.”

Zoals vanzelf spreekt, kwamen in de Algemene Raad — het college van overleg tussen Partij en Vakverbond — vele onderwerpen ter sprake, waarvan wij te anderer plaatse in dit verslag reeds melding maakten.

Steun politieke vluchtelingen

De Partij ging, tezamen met het Vakverbond, dit jaar voort met het verlenen van hulp aan politieke Duitse emigranten.

In totaal werd in 1937 een bedrag van f 9237.77 aan ondersteuning uitbetaald.

Veel verandering kwam er in de positie dezer door het Hitler-regime getroffen en niet. De grote moeilijkheid is, dat het, tengevolge van de crisis en door het besluit van de regering inzake het aannemen van werk door buitenlanders, praktisch niet mogelijk is deze partijgenoten in het arbeidsproces te doen opnemen.

Hulp aan Spanje

Reeds in het jaar 1936 stelde het Partijbestuur de partijgenoten, welke voor de in nood verkerende Spaanse bevolking wilden offeren, in de gelegenheid hun bijdrage te storten op het gironummer van de Partij. Ook de Arbeiderspers had daarvoor de gelegenheid geopend. Ten einde aan de behoefte, welke blijkbaar in de Partij bestond om voor dit doel op ruimere schaal te kunnen offeren, tegemoet te komen, verzocht het Partijbestuur tijdens de verkiezingscampagne toen alle aandacht onzer Partij geconcentreerd moest blijven op de Kamer- en Provinciale verkiezingen, de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs een inzameling te organiseren, waarvan de opbrengst zou kunnen worden besteed voor

de Spaanse kinderen. Bedoelde inzameling vormde, tezamen met de gelden, welke op de giro van de Partij en van de Arbeiderspers waren gestort, een bedrag van bruto f 19.757.60.

Toen daarna in de loop van het jaar de besturen van S.A.I. en I.V.V. de bij haar aangesloten partijen en vakcentralen opriepen tot steun op groter schaal, besloten de besturen van Partij en Vakverbond tot het organiseren van een inzameling, waarvan de opbrengst eveneens zou worden bestemd ten behoeve van het Spaanse kind. De opbrengst van deze inzameling, die in Augustus en September werd gehouden, bedroeg f 68.628.22.

Een commissie, gevormd door Partij en Vakverbond, bestaande uit de partijgenoten Mr. E. Ribbius Peletier, S. R. de Miranda, J. A. Berger, H. van Dugteren, T. v. d. Heeg en C. F. Lammers onderzocht de mogelijkheid, op welke wijze het beschikbare fonds voor het Spaanse kind kon worden aangewend.

Deze commissie benoemde S. R. de Miranda tot haar voorzitter en H. van Dugteren tot secretaris-penningmeester.

Herhaaldelijk overleg met de regering gepleegd over het toelaten van Spaanse kinderen in Nederland ter verpleging in gezinnen had ten slotte tot resultaat, dat over de voorwaarden van toelating en van opname in de gezinnen overeenstemming werd verkregen.

Onderhandelingen met een veelzijdig samengestelde commissie in Frankrijk onder leiding van pg. Buisson hadden eveneens hetzelfde resultaat.

Intussen verscheen een besluit van de Spaanse regering, waarin nadrukkelijk werd voorgeschreven, dat verpleging van Spaanse kinderen slechts in kolonie-verband kon worden aanvaard en dat wel onder leiding van Spaans onderwijzend- en verplegend personeel, waarvoor de regering zorg zou dragen.

Onder deze omstandigheden besloot de commissie van de regeringsvolmacht geen gebruik te maken en in Frankrijk enkele kinderkolonies te vestigen.

In overleg met de Spaanse regeringsdelegatie voor dat doel te Parijs werd allereerst een kolonie gevestigd te Petite Synthe, daarna te Berck-Plage en vervolgens een derde groep te Merlimont. In totaal worden thans 230 Spaanse kinderen verpleegd, waarvoor de kosten worden bestreden uit de door Partij en Vakverbond bijeen gebrachte gelden. Deze middelen stelde de commissie in staat de verpleging gedurende een jaar te garanderen, welke termijn vóór het einde van 1938 is afgelopen.

Zowel de Spaanse regering als de Spaanse kameraden hebben herhaaldelijk blijken gegeven van hunne grote waardering voor dit bewijs van grote solidariteit van de Hollandse arbeidersbeweging.

Vertegenwoordigingen

Het Partijbestuur liet zich, zoals dat gebruikelijk is, ook in het afgelopen jaar weer bij vele gelegenheden vertegenwoordigen.

Alvorens hiervan verder melding te maken, menen wij goed te doen hier mee te delen, dat het Partijbestuur gaarne aan veel meer uitnodigingen tot bijwoning van herdenkingsbijeenkomsten tengevolge van 10-, 15-, 20- of 25-jarig bestaan van afdelingen, tegemoet zou komen, indien dit practisch mogelijk ware.

Nu onze Partij nog regelmatig groeit en elk jaar in ouderdom toe-

neemt, stijgt ook het aantal jubilea regelmatig. De tijd onzer bezoldigde bestuurders en mede die van de overige leden van het Partijbestuur is zodanig met andere werkzaamheden bezet, ja zelfs overladen, dat het practisch niet mogelijk is aan alle uitnodigingen tot bijwoning van jubileum-bijeenkomsten te voldoen. Het Partijbestuur heeft dan ook moeten besluiten alleen zo veel mogelijk een afgevaardigde te zenden naar herdenkingsbijeenkomsten van Partijafdelingen, die 40 jaar bestaan.

De jaarvergadering van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs, op 20 en 21 Februari 1937 in Hilversum gehouden, woonde pg. Koos Vorrink bij.

De partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink bezochten het Congres van de Bond voor Staatspensioen, dat op 7 April 1937 in Den Haag plaats vond.

Bij de onthulling van de gedenksteen voor wijlen pg. J. v. d. Mel te Vlissingen, vertegenwoordigde J. J. Spronkers het Partijbestuur, terwijl pg. L. A. Ankum dit deed op de receptie van de Bond van Arbeiders-Toneelverenigingen, op 19 Juni 1937 te Amsterdam, ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan dezer organisatie.

Pg. S. R. de Miranda was aanwezig op de gewestelijke vergadering van Noord-Holland op 26 Juni 1937, waar de verkiezingsuitslag werd besproken.

Bij de heropening van „De Paasheuvel” op 24 Juli 1937 was pg. J. A. Berger tegenwoordig voor het Partijbestuur.

Op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van de N.V. „De Arbeiderspers” op 11 September 1937 te Amsterdam gehouden, vertegenwoordigde pg. S. R. de Miranda het Partijbestuur.

Het N.V.V.-congres, dat 18 en 19 October 1937 in Den Haag plaats vond, werd bijgewoond door de partijgenoten Mr. E. Ribbius Peletier, J. E. Stokvis, W. H. Vliegen, K. Vorrink en C. Woudenberg.

De receptie van „De Stem des Volks” in Den Haag, ter gelegenheid van haar 35-jarig bestaan, op 6 November 1937, werd bezocht door pg. J. E. Stokvis.

Ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan der „Stem des Volk” te Amsterdam, namen de partijgenoten L. A. Ankum, E. Boekman en C. Woudenberg zitting in het huldigingscomité en voerde pg. K. Vorrink het woord op de jubileum-demonstratie „Het Socialistische lied” op 30 Januari 1938.

De jaarvergaderingen van de gewestelijke en stedelijke federaties werden bijgewoond door:

Groningen	28 November	K. Vorrink
Drente	24 October	J. A. Berger
Overijssel	11 en 12 December	K. Vorrink
Gelderland	28 November	A. E. J. de Vries—Bruins
Utrecht	14 November	S. R. de Miranda
Noord-Holland Noord	27 en 28 November	Mr. J. in 't Veld
Noord-Holland Zuid	21 November	J. v. d. Kieft
Amsterdam	6 December	C. Woudenberg
Den Haag	2 December	Mr. E. Ribbius Peletier
Zuid-Holland	21 November	K. Vorrink
Noord-Brabant	28 November	Mr. M. v. d. Goes van Naters
Zeeland	28 November	C. Woudenberg
Limburg	20 en 21 November	C. Woudenberg

„De Sociaal-Democraat"

P.g. E. Boekman voerde in het afgelopen jaar weer de hoofdredactie van „De Sociaal-Democraat".

Leden der Redactie-commissie waren Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, W. Romijn, K. Vorrink en J. v. d. Wijk.

Tengevolge van het sterk teruglopen van het abonnementental was het tekort op de exploitatie van het blad zo groot geworden, dat het Partijbestuur zich niet langer verantwoord achtte, gezien de financiële toestand van de Partijkas, met deze uitgave voort te gaan. Het Partijbestuur besloot daarom het blad met ingang van het nieuwe jaar niet meer uit te geven. Het laatste nummer verscheen 18 December 1937.

Voor de grote toewijding, waarmee de hoofdredacteur p.g. E. Boekman de moeilijke redactie voor dit orgaan voerde, komt hem alle lof toe en zeggen wij hem gaarne op deze plaats hartelijk dank.

„De Socialistische Gids"

In de samenstelling van de redactie van ons wetenschappelijk maandschrift kwam geen verandering.

Het aantal abonné's vertoonde enige teruggang.

Met de redactie vond een bespreking plaats over de samenstelling van dit college en over de inhoud van het tijdschrift ten einde dit zo belangrijk en aantrekkelijk mogelijk te maken, in verband met de problemen, waarvoor onze tijd geplaatst wordt. Een groter belangstelling van het kader van de Partij en de Vakbeweging zou „De Socialistische Gids" stellig ten goede komen.

Scholing

Aan de scholing en de voorlichting van onze sprekers en het kader is in het afgelopen jaar de nodige zorg besteed.

Met de verstrekking van het documentatiemateriaal van het N.V.V. aan degenen, die als inleiders op Plan-bijeenkomsten en -vergaderingen optreden, werd voortgegaan. Bovendien werd het materiaal van het N.V.V. door de C.P.C. aangevuld met documentatiemateriaal op agrarisch gebied.

Ten behoeve van de huisbezoekers werd tijdens de verkiezingscampagne uitgegeven het documentatie-materiaal „Knoop in je oor", waartoe aanvankelijk het initiatief was genomen door de Fed. Amsterdam. Het bleek, dat hiervoor in het land grote belangstelling bestond, zodat met het uitgeven van dit documentatie-materiaal wordt voortgegaan. Wij hebben op dit ogenblik 760 abonné's

Ten einde ook de scholing der leden te bevorderen, werden de afdelingen aangespoord om op de afdelingsvergaderingen korte inleidingen te doen houden. Het Partijbestuur verzamelde met medewerking van de afdelingsbesturen een groot aantal namen en adressen van partijgenoten, die bereid bleken in huishoudelijke vergaderingen als inleiders op te treden.

Over de volgende onderwerpen werden syllabi samengesteld:

1. Het Beginselprogram.
2. Het nationale vraagstuk.
3. Democratie en Staat.
4. Democratie en maatschappij.
5. Geschiedenis der sociaal-democratie (strijd tegen het anarchisme).
6. Geschiedenis der sociaal-democratie (ontstaan der S.D.A.P.).
7. Sociale wetgeving.
8. Volkenbond, eventueel verbonden met het militaire vraagstuk.
9. Waarom wij het eenheidsfront afwijzen.
10. De inrichting van onze Staat.
11. Weerstanden tegen het socialisme.
12. Het recht van de vrouw om te arbeiden.

De sprekers ontvingen over de onderwerpen, waarvoor zij zich bereid verklaard hadden het woord te voeren, een syllabus.

Ter bevordering van het contact tussen de dagelijkse leiding en de afdelingen werd opnieuw overgegaan tot het maandelijks uitgeven van „Het Correspondentieblad”.

Te oordelen naar de berichten, welke ons omtrent deze uitgave hebben bereikt, bestaat hiervoor waardering.

Actie en Propaganda

Ledenwinst-actie

Het jaar 1937 zette de Partij in met een actie tot opvoering van het ledental. Deze actie had een zeer gunstig verloop, hetgeen bleek uit de stijging van het ledental, in het eerste kwartaal van 1937.

Ten behoeve van deze actie stelde het Partijbestuur een brochure beschikbaar, getiteld „Pak aan, ook gij”, van de hand van den Partijvoorzitter Koos Vorrink, waarin hij op populaire wijze de vernieuwing van ons beginselprogram aangaf.

Meifeest

Tezamen met het Vakverbond vierden wij het Meifeest. Vanzelfsprekend werd dit van de zijde der Partij dienstbaar gemaakt aan de actie voor de Kamerverkiezingen.

Voor zover ons berichten bereikten, slaagden de Meifeesten uitstekend. De leuze voor deze dag was „Plan en Democratie”.

Brochures

In de eerste helft van het jaar viel de schriftelijke propaganda samen met de Plan-actie en de verkiezings-actie.

In de maand September gaven wij ter gelegenheid van de verschijning van de Millioennnota een brochure uit onder de titel „Millioenen....., wat doen wij er mee?”, waarvan 16.432 ex. werden verkocht.

Daarop volgde in de maand November een brochure getiteld, „De schouders er onder”, waarin er nog eens op gewezen werd, dat de Plan-gedachte leeft in ons volk en waarin duidelijk werd aangetoond, dat een welbewuste welvaartspolitiek noodzakelijk is om de crisis, die ons land ongetemperd teistert, **te kunnen bestrijden**. Hiervan werden 10.977 ex. verkocht.

Hierop volgde een derde brochure, welke wij in de Kerstweek lieten verschijnen, onder de titel „Sterk staan in Stormgetij”, welke een korte samenvatting inhield van de begrotingsdebatten en een overzicht gaf van de politieke situatie van het oogenblik. Hiervan werden 15761 ex. verkocht.

De verkoopprijs van al deze brochures was 3 cent per exemplaar. Wij stelden ze de afdelingen ter beschikking voor de prijs van 2 cent, zodat de afdelingen bij de verkoop een kleine winst konden maken van 1 cent per exemplaar.

Uitgave „Vrijheid, Arbeid, Brood” door het Partijbestuur

Nadat de Centrale Plan-Commissie besloten had de uitgave van „Vrijheid, Arbeid, Brood” per 26 Juni 1937 te staken, heeft het Partijbestuur onderzocht, op welke wijze de Partij dit uitstekend werkende colportage-organ voor eigen rekening verder zou kunnen uitgeven.

Het Partijbestuur was van oordeel, dat dit prachtige en nuttige propaganda-middel niet verloren mocht gaan.

Na gepleegd overleg en verkregen overeenstemming met het N.V.V. besloot het P. B. tot het zelfstandig uitgeven van V. A. B. en verscheen onder de redactie van de partijgenoten W. Rengelink, Ir. H. Vos en K. Vorrink per 2 October het eerste nummer.

Ondanks dat de oplage een teruggang vertoont in vergelijking met de uitgave door de Centrale Plan-Commissie, kan zij toch bevredigend genoemd worden, hetgeen geenszins wil zeggen, dat wij tevreden en voldaan zijn.

De vier jaren onafgebroken actie, eerst onder leiding van het Buracprop, daarna onder die van de Centrale Plan-Commissie, uitlopende in de strijd voor de Kamerverkiezingen, hadden tot gevolg, dat vele onzer trouwe werkers tekenen van ernstige vermoeidheid vertoonden en zelfs in begin October nog niet volledig „fit” waren om weer op volle kracht de colportage aan te pakken.

Daarbij kwam nog, dat bij velen — na de nederlaag van de fascist en communisten bij de verkiezingen — de gedachte post gevat had, dat een felle onafgebroken propaganda-campagne en een regelmatige colportage niet meer noodzakelijk was. Uiteraard ten onrechte.

De verkoopprijs van het blad bleef gehandhaafd op 3 cent per nummer, ondanks de geweldige stijging van de papierprijs in het afgelopen jaar. De afdelingen krijgen de bladen geleverd tegen 2½ cent per exemplaar.

Het verloop van de oplaag van 2 October 1937 af was als volgt:

Datum:	Nummer:	Gedrukt:	Verkocht:
2 October	1	53.500	47.913
9 „	2	60.500	57.484
16 „	3	63.000	61.629
23 „	4	65.250	63.781
30 „	5	66.750	65.090
6 November	6	68.500	66.129
13 „	7	69.000	67.238
20 „	8	70.000	68.096
27 „	9	70.000	68.118
4 December	10	70.250	68.210

11	December	.....	11	70.000	68.551
18	„	.....	12	70.500	69.344
25	„	.....	13/14	75.700	73.382
8	Januari	.....	15	72.500	70.679
15	„	.....	16	71.250	70.268
22	„	.....	17	72.500	70.674
29	„	.....	18	73.000	70.791
5	Februari	.....	19	73.000	70.763
12	„	.....	20	73.000	70.827
19	„	.....	21	73.000	70.708
26	„	.....	22	75.000	72.903

Indien wij deze oplaag kunnen handhaven, zal de uitgave geen geld kosten. Wij zullen er echter alles op moeten zetten om de wekelijkse afzet te vergroten, omdat wij daarmee onze invloed vergroten, doch bovendien de mogelijkheid scheppen tot het maken van winst, waarmee de kosten voor andere propagandamiddelen kunnen worden bestreden.

Kerstmeetings

Omstreeks Kerstmis hadden weer vele van onze tradioneel geworden Kerstvergaderingen plaats. De meeste sprekers vonden daarbij gelegenheid de aandacht te vestigen op de voor ons Nederlandse volk onbevredigende afloop der begrotingsdebatten in het parlement en op de ontzettende gespannen internationale toestand, tengevolge van de voortgaande burgeroorlog in Spanje en de oorlog tussen China en Japan.

Deze vergaderingen waren goed bezocht.

Filmtournée

Het Partijbestuur organiseerde, na daaromtrent de goedkeuring te hebben verkregen van de Partijraad, in de afgelopen winter twee film-tournees.

Aangekocht werden twee filmapparaten voor smalfilmvertoning terwijl een film over het Meifeest 1937 en een over de in het afgelopen jaar plaats gevonden verkiezingsstrijd werd samengesteld. Een filmpje van het Vara-Zomerfeest in Breda draaide mee. Aangevuld met enige amusementsfilms werd hiermee een programma verkregen, dat in onze kleine afdelingen in de provincie zeer in de smaak is gevallen.

In de maanden October, November, December, Januari en Februari werden in totaal 207 voorstellingen gegeven, verdeeld over de provincies als volgt:

Friesland	.....	21
Drente	.....	37
Overijssel	.....	35
Gelderland	.....	28
Utrecht	.....	4
Noord-Holland N.	.....	28
Noord-Holland Z.	.....	5
Zeeland	.....	21
Noord-Brabant	.....	18
Limburg	.....	10

In de maanden Maart en April wordt met het geven van deze voorstellingen voortgegaan.

De partijgenoten H. de Boer, W. J. van Deelen, J. J. Spronkers, E. Vermeer en Tj. v. d. Zee zijn met het geven dezer voorstellingen belast, terwijl zij tevens in dit programma een propaganda-speech houden.

Het Partijbestuur heeft de kosten dezer propaganda zo goed als geheel voor zijn rekening genomen.

Voor rekening van de afdelingen komt de zaalhuur, welke men moet trachten te dekken door het heffen van een entree-prijs maximum van 15 cent per persoon, terwijl de gewestelijke besturen een bedrag van f 2.50 aan het P.B. per voorstelling vergoeden.

In het algemeen slaagden de afdelingen er op uitstekende wijze in haar kosten te dekken, vooral als zij de kaartverkoop tijdig en goed georganiseerd hadden.

Overigens kon worden geconstateerd, dat deze vorm van propaganda in onze kleine afdelingen zeer wordt gewaardeerd.

Tweede Kamerverkiezingen

Uitslag referendum

Reeds in ons vorig verslag namen wij op de kandidatenlijsten, zoals deze door de vergadering van de Partijraad van 9 en 10 Januari 1937 waren opgesteld. Het referendum, dat over deze lijsten plaats had, bracht in de door de Partijraad opgestelde volgorde geen verandering.

Op verzoek van het gewest Overijssel maakte het Partijbestuur gebruik van zijn bevoegdheid, toegekend bij artikel 35 van het Huishoudelijk Reglement, na gepleegd overleg met het gewest Gelderland, om in de plaats van Ir. Th. v. d. Waerden voor de kieskring Zwolle—Arnhem W. van der Sluis als lijststaanvoerder te doen optreden. Daarmee bleef de combinatie Zwolle—Arnhem gehandhaafd en kwam de kieskring Utrecht uit met een kandidatenlijst, zoals deze door de Partijraad was vastgesteld.

Na de vaststelling door de Partijraad van de kandidatenlijsten deden zich moeilijkheden voor in Friesland, Noord-Holland, Limburg en Zeeland, waarop wij te anderer plaatse terugkomen.

Verkiezingsprogram

Het congres, dat op 27 en 28 Februari en 1 Maart 1937 in Den Haag plaats vond, stelde het volgende verkiezingsprogram vast:

1. Krachtige handhaving der democratie tegen fascisme en communisme.
2. Economisch herstel, ordening en arbeidstijdverkorting volgens het Plan van de Arbeid.
3. Wederopbouw en verbetering van het onderwijs en van de sociale zorg, inzonderheid voor werklozen en voor ouden van dagen door aanvulling met staatspensionering.
4. Versterking van de Volkenbond in het belang van de vrede.
5. In de overzeese gewesten verruiming van volksrechten en krachtige bevordering van de volkswelvaart.

Vorbereidende maatregelen

Direct na het congres werden in overleg met de gewestelijke en stedelijke federatiebesturen buitengewone federatievergaderingen bijeen-

geroepen, waarin inleidingen werden gehouden over de politieke betekenis der verkiezingen en waarin een inleiding over de te voeren acte werd gehouden. Bedoelde bijeenkomsten slaagden goed en hebben uitstekend aan het gestelde doel beantwoord.

Verkiezingsactie

Reeds bij de besprekingen in de Partijraad van 1936 was van de zijde van het Partijbestuur voorgesteld de verkiezingsactie kort maar krachtig te voeren, mede, omdat de Plan-actie, welke door Partij en Vakverbond werd gevoerd, zo lang mogelijk zou worden voortgezet.

De directie verkiezingsactie heeft zich dan ook in het afgelopen jaar beperkt tot slechts enkele maanden.

Voorlichting sprekers en huisbezoekers

Ter voorlichting van de sprekers en de huisbezoekers werd uitgegeven een brochure, getiteld „Vier jaren aanpassing”, onder redactie van p.g. Mr. S. Mok, waaraan verschillende partijgenoten hun medewerking verleenden. Het werd voor de prijs van 40 cent via de afdelingen beschikbaar gesteld en voor 60 cent in de boekhandel verkocht. Het boekje bevatte veel en goed materiaal en werd zeer gewaardeerd.

Ten behoeve van het huisbezoek, waaraan bij deze verkiezingen veel meer aandacht is geschonken dan bij enkele der voorafgaande, zijn in zeer vele afdelingen huisbezoek-cursussen georganiseerd. Voor de huisbezoekers zelve werd uitgegeven een boekje met vragen en antwoorden, getiteld „Knoop in je oor”, dat algemeen materiaal bevatte en materiaal, speciaal de middenstand en de landbouw betreffende. Voor de aantallen, hiervan door de resp. gewestelijke en stedelijke federaties afgenomen, verwijzen wij naar tabel H.

Naast dit voorlichtende materiaal werd nog ter vergemakkelijking van het huisbezoek een vijftal gratis tractaatjes uitgegeven. Deze waren getiteld:

1. „Democratie en Gij”.
2. „Democratie en Socialisme”.
3. „Het Plan en Gij”.
4. „Socialisme en Gelijkheid”.
5. „Socialisme en Vaderland”.

Voor de afgenomen aantallen verwijzen wij naar tabel.....

Ter ondersteuning van het huisbezoek werd verder beschikbaar gesteld een restant van een aantal brochures, welke door de Centrale Plan-Commissie waren uitgegeven. Enkele dezer werden van een inlegblaadje voorzien. (Zie bijlagen F. en G.)

Kranten, manifesten, folders

De verkiezingsactie heeft zich, zoals wij dit boven reeds mededeelden, tot twee maanden beperkt. Voor de samenstelling van het verkiezingsmateriaal verschaftte het P.B. zich de hulp van een redactie-commissie, bestaande uit: Ed. Polak, G. van Overbeek, Koos Vorrink, terwijl als secretaris J. A. Berger optrad.

De 25ste Maart verscheen het eerste verkiezingsmanifest, dat een toelichting op het verkiezingsprogram bevatte.

De tijdstippen, waarop het materiaal moest worden verspreid, waren

vooruit vastgesteld. Naarmate de verkiezingsdatum naderde werd het tempo, waarin moest worden verspreid, opgevoerd.

Na het verkiezingsmanifest volgden vier folders, waarvan de inhoud gedifferentieerd was samengesteld, in deze zin, dat de inhoud dezer geschriften speciaal was toegespitst op de aard van de bevolking, waarvoor zij was bestemd. Zodoende verscheen enkele dezer folders in vier versies, n.l. voor de plattelandsbevolking, voor de middenstand voor de intellectuelen en één met algemene strekking.

Ten einde het nuttige effect van het te verspreiden materiaal zo hoog mogelijk op te voeren, werd aan de intellectuelen op het platteland en ten dele ook aan dezelfde bevolkingsgroep in de steden, het voor haar bestemde verkiezingsmateriaal per post toegezonden.

In Amsterdam verleende een grote groep A.J.C.-ers hiervoor naar medewerking.

Aan intellectuelen in Noord-Brabant en Limburg werd een brochure gezonden met speciale voorlichting over de gebeurtenissen met betrekking tot de Spaanse burgeroorlog. De oplaag hiervan bedroeg 1200 ex.

Naast het verkiezingsmanifest en de folders, welke de vijf punten van het verkiezingsprogram belichtten, gaven wij uit:

- een manifest, speciaal voor de vrouwen;
- een manifest, bestemd voor de jonge kiezers;
- een aantal manifesten, gericht tegen het communisme;
- een manifest ter verspreiding onder de tuinders;
- een manifest voor de bloembollenkwekers;
- een manifest, gericht tegen „Landbouw en Maatschappij”;
- een manifest, gewijd aan de propganda, welke van regeringszijde met de speciale film „Nederland aan de arbeid” werd gemaakt;
- tenslotte een manifest, getiteld „Het laatste Woord”.

Sedert begin April werden vier pagina's van „Vrijheid, Arbeid, Brood” onder verantwoording van het Partijbestuur uitgegeven, die gewijd waren aan de verkiezingscampagne. Van deze speciale pagina's werden twee nummers uitgegeven voor massaverspreiding, één nummer, gewijd aan de welvaartspolitiek, door de sociaal-democratie in Scandinavië gevoerd, in tegenstelling tot de politiek van de regering-Colijn, en één, gewijd aan de Spaanse burgeroorlog, dat in het bijzonder onder de katholieke bevolking werd verspreid. Bovendien kwam nog uit een krant, gericht tegen fascisme en communisme.

Voor de aantallen, die wij van deze manifesten, folders en kranten uitgaven, verwijzen wij naar bijlagen F. G. H. I.

Affiches

Met het uitgeven onzer affiches hebben wij ons beperkt en zijn wij voor alles planmatig te werk gegaan.

Wij gaven uit verschillende affiches in drie formaten, n.l. 78 × 54 c.M., 54 × 39 c.M. en 27 × 19 c.M. te weten:

Een letterbiljet, voorstellende een grote duidelijke „twee”. Verder een affiche met als slagzin „Vrije mensen in een vrij land”. Deze plaat kwam met de slagzin ook voor op de eerste door ons verspreide folder.

Voorts stelden wij beschikbaar een affiche met als slagzin „Minder zorg, meer blijheid”; deze plaat had betrekking op de derde folder welke daarmee ook uiterlijk was verlucht.

Bovendien lieten wij aanplakken met de hulp van het reclame-

bureau „Remaco” een affiche, gericht tegen het fascisme. De slagzin daarvan luidde: „Het uur heeft geslagen.”

Voor de aantallen verwijzen wij naar bijlage J.

In het algemeen moet ons de opmerking van het hart, dat in vele afdelingen groter aandacht aan het plakken en voor de ramen hangen onzer affiches had kunnen worden besteed.

Delen wij hier nog mede, dat wij verzorgden een geponste „twee” ten dele voorzien van een slagzin tegen fascisme en communisme, ten dele van de naam van de lijstaanvoerder van een bepaalde kieskring. De oplaag bedroeg 1.560.040 ex.

Advertenties

Voor het eerst hebben wij in de verkiezingscampagne centraal gebruik gemaakt van advertenties in burgerlijke bladen. Er werden vijf advertenties geplaatst. De eerste vier verschenen op de datum, waarop de folders moesten worden verspreid.

De slagzinnen, voorkomende op de folders, werden in de advertenties herhaald. Op deze wijze werd een sluitend geheel verkregen, doordat de slagzinnen voorkwamen op de folders, affiches en in de advertenties.

De advertenties publiceerden wij in totaal 128 bladen, welke een gezamenlijk abonnentental hadden van 1.771.670, waardoor kon worden aangenomen, dat het gehele Nederlandse volk met dit reclamemiddel werd bereikt.

Vergaderingen

Uiteraard was het aantal vergaderingen, dat tijdens de verkiezingscampagne werd gehouden, buitengewoon groot. De organisatie daarvan berustte bij de gewestelijke besturen; desondanks is er toch een aantal afdelingen geweest, dat op eigen houtje is gaan vergaderen en sprekers heeft gevraagd.

Hoewel de voorbereiding goed was, is het vergaderbezoek bij vorige verkiezingen wel eens beter geweest.

In het algemeen kan nog worden opgemerkt, dat de Partij met grote opgewektheid, grote plichtsbetrachting en met grote overtuiging deze verkiezingscampagne vóór een positieve welvaartspolitiek en gericht tegen de politiek van de regering-Colijn, tegen het fascisme en het communise, heeft gevoerd.

Tenslotte vermelden wij, dat de Partij de vereniging „Eenheid door Democratie” hulp verleende bij de verspreiding van een drietal manifesten onder het Nederlandse volk.

Uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen

Over de verkiezingsuitslag bestond algemeen grote tevredenheid, al was dit een tevredenheid in negatieve zin. Wij bedoelen hiermee, dat de vreugde speciaal bestond over de grote nederlaag, zowel de communisten als de fascistten toegebracht.

Men kan met vrij grote zekerheid zeggen, dat de strijd, die de Partij gedurende een aantal jaren zo krachtig en stevig tegen fascisme en communisme gevoerd heeft, haar bekroning gevonden heeft in de nederlaag van deze politieke vijanden.

Hoewel onze stemmencijfers in het algemeen geen belangrijke verschuivingen te zien hebben gegeven, was er van teruggang van ons kiezerscorps geen sprake meer. Wij stegen van 21.46 % tot 21.95 %. Vooral de uitslagen der verkiezingen in de industriële gebieden waren voor de Partij in het algemeen gunstig. Daartegenover staat, dat op het platteland een zekere achteruitgang moest worden geconstateerd.

Tegenover enkele Kamerkieskringen als Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Dordrecht, Leiden en Arnhem, die zeer gunstig waren, staan de zuidelijke Kamerkieskringen, die ongunstig genoemd moeten worden. Wij laten hier volgen de uitslag der verkiezingen over de 18 Kamerkieskringen verdeeld, in vergelijking tot 1933:

Kamerkieskring:	1933			1937		
	totaal aantal stemmen	S.D.A.P.	%	totaal aantal stemmen	S.D.A.P.	%
Den Bosch	206.868	13.738	6.6	230.002	15.560	6.8
Tilburg	183.285	14.146	7.7	200.462	12.209	6.1
Arnhem	205.900	44.001	21.4	228.048	52.808	23.2
Nijmegen	183.606	26.747	14.6	195.748	28.840	14.7
Rotterdam	263.362	89.268	33.9	288.926	109.592	37.9
Den Haag	225.510	61.805	27.4	250.592	76.734	30.6
Leiden	190.475	29.067	15.3	212.449	35.793	16.9
Dordrecht	245.416	52.924	21.6	263.750	60.544	23.-
Amsterdam	381.041	119.531	31.4	402.110	132.719	33.-
Den Helder	176.583	45.297	25.7	188.705	45.210	24.-
Haarlem	202.428	44.733	22.1	232.473	53.604	23.1
Middelburg	117.258	18.049	15.4	123.176	18.699	15.2
Utrecht	197.946	41.883	21.2	224.285	48.212	21.5
Leeuwarden	197.700	48.646	24.6	206.707	47.555	23.-
Zwolle	245.547	49.121	20.-	266.532	53.989	20.3
Groningen	187.442	53.352	28.5	203.193	56.054	27.6
Assen	95.114	24.429	25.7	103.407	25.568	24.7
Maastricht	214.319	21.859	10.2	237.512	16.971	7.1
	3.721.800	798.632	21.46	4.058.077	890.661	21.95

Voor de S.D.A.P. werden de volgende Kamerleden gekozen:

Voor de combinatie *Leeuwarden—Groningen—Assen*: A. E. J. de Vries—Bruins, J. Hilgenga, C. J. van Lieden.

Voor de combinatie *Zwolle—Arnhem*: W. v. d. Sluis, H. J. van Braambeek, ds. J. L. Faber.

Voor *Utrecht*: Dr. Ir. Th. v. d. Waerden.

Voor de combinatie *Amsterdam—Haarlem—Den Helder*: Ir. J. W. Albarda, Dr. J. v. d. Tempel, E. Kupers, Th. Thijssen, Ir. H. Vos, Alida de Jong.

Voor de combinatie *Den Haag—Leiden*: W. Drees, A. W. IJzerman, J. E. Stokvis.

Voor de combinatie *Rotterdam—Dordrecht—Middelburg*: J. ter Laan, Mr. L. A. Donker, Prof. J. van Gelderen, A. Kievit, H. van Sleen.

Voor de combinatie *Tilburg—Den Bosch—Maastricht—Nijmegen*: W. Drop, Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters.

Door de werking van de nieuwe bepaling van de Kieswet en tengevolge

van de stijging van ons percentage stemmen, wonnen wij één zetel, zodat wij thans drie en twintig Tweede Kamerleden hebben.

In de Tweede Kamer keerden niet terug de partijgenoten Ir. Ch. G. Cramer, Suze Groeneweg, Ds. A. v. d. Heide, P. Hiemstra, K. ter Laan, W. H. Vliegen en J. H. F. v. Zadelhoff.

Deze partijgenoten brengen wij gaarne voor de aan de Partij in het Parlement bewezen diensten een woord van dank.

De zetel, die J. E. W. Duijs ondanks zijn roeyement had bezet gehouden, kwam aan de Partij terug.

Uitslag Eerste Kamerverkiezingen

De uitslag van de Eerste Kamerverkiezingen — welke noodzakelijk waren tengevolge van de Grondwetsherziening — hadden tot resultaat, dat de volgende partijgenoten tot lid van de Eerste Kamer werden gekozen:

Groep I. (*Utrecht—Zeeland—Noord-Brabant—Limburg*): Ch. v. d. Bilt.

Groep II. (*Groningen—Drente—Overijssel—Gelderland*): P. Hiemstra, Mr. E. Ribbius Peletier, P. Sikkes.

Groep III. (*Noord-Holland—Friesland*): K. Vorrink, S. de la Bella, N. Vijlbrief, M. A. Reinala.

Groep IV (*Zuid-Holland*): A. B. de Zeeuw, P. Moltmaker, Dr. H. B. Wiardi Beckman, Mr. J. in 't Veld.

Hierbij dient te worden opgemerkt, dat in Groep III (Noord-Holland en Friesland) twee lijsten werden ingediend, welke als volgt luiden:

1. J. J. Vorrink	1. S. de la Bella Jr.
2. N. Vijlbrief	2. M. A. Reinalda
3. E. Boekman.	3. S. R. de Miranda
4. J. W. Matthijssen	4. T. Saunders—Blaauboer.

De Eerste Kamerverkiezingen brachten ons een winst van één zetel.

De partijgenoten P. Danz, L. M. Hermans, F. L. Ossendorp, Dr. H. Polak, Mr. M. Mendels, C. Pothuis—Smit en E. Rugge, die de Eerste Kamer verlieten zeggen wij dank voor de in hun kwaliteit van Eerste Kamerlid aan de Partij bewezen diensten.

Centrale Plan-Commissie

Na de verschijning van ons vorig jaarverslag heeft de Centrale Plan-Commissie haar werkzaamheden nog enkele maanden voortgezet. In de samenstelling der Centrale Plan-Commissie kwam geen wijziging; p.g. IJ G. v. d. Veen bedankte in het voorjaar als lid der commissie.

De commissie vergaderde vrij regelmatig elke week.

Wij laten hieronder volgen een overzicht van de werkzaamheden, die door de commissie werden verricht en de uitgaven, die onder haar leiding werden verzorgd.

Manifesten

Er kwamen nog enkele manifesten uit:

1. Een manifest, getiteld „Dertien schoten knalden”, gericht tegen de communistische terreur in Rusland, in verband met het Radek-proces, in een oplaag van 882.000 ex.

2. Een manifest, in verband met de wantoestand bij de Tram Maatschappij in Zeeuws-Vlaanderen in een oplaag van 55.000 ex., dat in Zeeland werd verspreid.

3. Een manifest, gericht tegen het door de regering uitgegeven boek „Het Werkende Land” waarin krachtig stelling genomen werd tegen de totaal onjuiste voorstelling van zaken, alsof de Nederlandse regering ter bestrijding van de werkloosheid doeltreffende maatregelen zou hebben genomen, in een oplaag van 1.800.000.

Brochures

De volgende brochures verschenen in 1937:

1. „Waar het op staat”, een boekje van 54 pagina's, geschreven door pg Ir. H. Vos, bevattende het antwoord aan de Nederlandse werkgevers, die in een uitvoerig rapport hun critiek op het Plan van de Arbeid hadden neergelegd. Hiervan werden verkocht 1630 ex.

2. „De financiering van de grote werken”, samengesteld door pg ir. H. Vos en waarin een nadere uitwerking wordt gegeven, op welke wijze de grote werken, in „Het Plan van de Arbeid” genoemd, kunnen worden gefinancierd. Hiervan werden 826 ex. verkocht.

3. „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart”. Dit rapport werd aan alle bestuurders van organisaties, autoriteiten etc., betrokken bij de binnenscheepvaart, gratis toegezonden. Er werden 67 ex. van verkocht.

4. Een rapport van de Mijn-commissie „Het Plan van de Arbeid en de Mijn-industrie”. Hiervan werd eveneens aan vele bestuurders en autoriteiten een exemplaar gratis toegezonden, terwijl er 342 werden verkocht

5. Voorts werd uitgegeven een rapport, dat het resultaat was van een onderzoek naar kleding, dekking en schoeisel in de gezinnen van werklozen en werkenden, anno 1936, welk onderzoek was ingesteld door het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. in samenwerking met de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs. De prijs van bedoeld rapport, getiteld „Inventaris-onderzoek” bedroeg f 0.40. Verkocht werden 668 exemplaren.

Gerichte propaganda

Met de in 1936 aangevangen „gerichte reclame” werd voortgegaan:

a. Aan alle leraren bij het gymnasium en het middelbaar onderwijs in Nederland werd een brochure toegezonden. De oplaag hiervan bedroeg 10.000 exemplaren.

b. Een brochure, speciaal over „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart”, die aan de schippers gratis werd uitgereikt in een oplaag van 21.000 ex.

c. Een populair geschreven brochure over de belangen van de mijnwerkers in verband met het „Plan van de Arbeid” werd in een oplaag van 30.000 ex. aan de mijnbevolking gratis verstrekt.

d. Ten behoeve van de hypotheekboeren en tuinders verscheen nog een brochure, getiteld „Het Zilveren Dak” in een oplaag van 20.000 ex. De verkoopprijs was bepaald op 2 cent.

e. Een gratis brochure, getiteld „Het Plan en de Middenstand” in een oplaag van 10.000 ex. De verkoop van deze laatste twee brochures was niet schitterend.

f. De Centrale Plan-Commissie verleende bovendien haar medewerking aan het verspreiden van een geschrift, samengesteld door José Maria de Semprun Gurrea, getiteld „Een katholiek Spanjaard over Spanje”. Deze brochure werd toegezonden aan de intellectuelen in het Zuiden des lands.

Vrijheid, Arbeid, Brood

De uitgave van het colportage-orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood” vond regelmatig voortgang. Uit de hieronder volgende cijfers zal blijken, dat tot aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer de oplaag zich steeds boven de 100.000 bewogen heeft. Na de verkiezingen bleken onze werkers vermoeid te zijn, hetgeen in de oplaag van ons colportage-orgaan direct merkbaar werd. In onderstaande cijfers geven wij het verloop van de oplaag en het wekelijks verkochte aantal exemplaren tot het ogenblik, dat de Centrale Plan-Commissie besloot de uitgave onder haar leiding verder te staken:

Datum:	nummer:	gedrukt:	verkocht
2 Januari	17/18	107.250	106.995
9 „	19	107.000	106.684
16 „	20	106.000	105.825
23 „	21	106.000	105.852
30 „	22	106.250	105.920
6 Februari	23	105.500	105.322
13 „	24	105.750	105.686
20 „	25	108.000	107.522
27 „	26	107.250	106.725
6 Maart	27	106.000	105.584
13 „	28	106.500	106.036
20 „	29	106.000	105.771
27 „	30	105.750	105.335
3 April	31	105.500	105.276
10 „	32	105.250	105.267
17 „	33	105.750	105.623
24 „	34	107.500	107.326
1 Mei	35	107.000	107.342
8 „	36	107.500	107.338
15 „	37	107.250	107.086
22 „	38	107.000	107.180
29 „	39	101.750	101.356
5 Juni	40	94.000	93.047
12 „	41	91.000	90.494
19 „	42	89.500	88.501
26 „	43	88.000	87.785

In de redactie van de krant kwam geen wijziging meer.

De inhoud van het blad bleef gewijd aan de propaganda voor het „Plan van de Arbeid” en de strijd tegen communisme en fascisme.

Wij brengen op deze plaats gaarne alle kameraden van Partij en Vakverbond dank voor de trouw en toewijding, waarmee zij een reeks van jaren hun plicht tegenover de beweging ten volle hebben vervuld.

Schipperscongres

De 23ste April 1937 organiseerde de Centrale Plan-Commissie in de zaal van „Krasnapolsky”, Warmoesstraat te Amsterdam een congres, waarin „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart” werd verdedigd.

Dit rapport werd samengesteld door een commissie, gevormd door het Curatorium van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. In deze commissie hadden zitting: H. J. van Braambeek, W. Drop, P. Harkema, R. Laan, C. v. d. Lende, M. van Sleen, Ir. H. Vos, B. de Vries en J. W. Rengeling als adjunct-secretaris.

In bedoeld congres traden Ir. H. Vos en W. Drop als inleiders op, terwijl voorzitter van het congres was C. v. d. Lende.

Er waren zeer vele autoriteiten en vertegenwoordigers van vele organisaties uit de binnenscheepvaart aanwezig. De gevoerde discussies gaven blijk van grote belangstelling, ook onder onze tegenstanders, voor dit probleem.

Schippersvergaderingen

Ter verdere popularisering van „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart” stelde de Centrale-Plan-Commissie gratis ter beschikking een brochure ter verspreiding onder de schippers, waarvan wij reeds te anderer plaatse melding maakten en werden er onder haar leiding in Amsterdam, Rotterdam en Groningen een openbare vergadering belegd, speciaal voor de schippers, waar nog eens „Het Plan en de Binnenscheepvaart” werd behandeld.

In Rotterdam vond de vergadering plaats op 27 April in „Odeon”, waar R. Laan als spreker optrad.

In Groningen werd deze vergadering gehouden op 8 Mei in „De Eendracht”. Ir. H. Vos hield hier een inleiding.

In Amsterdam werd de eerste bijeenkomst, welke op 29 April werd gehouden, verstoord, doordat een aantal communistisch gezinde schippers kabaal kwamen maken, waardoor de vergadering moest worden gesloten.

Op 9 September vond echter een nieuwe vergadering in „De Pool” plaats, die een rustig verloop had en uitstekend bezocht was. Spreker op deze vergadering was Ir. H. Vos.

Mijncongres

De Centrale Plan-Commissie hield op 9 Mei 1937 een congres in „De Burcht” te Brunssum, waar „Het Plan van de Arbeid en de Mijn-industrie” werd behandeld. Deze nadere uitwerking van het Plan-rapport, werd voorbereid door een commissie, samengesteld door het Curatorium van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P., waarin zitting hadden Chr. J. W. v. d. Bilt, Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters, Ir. L. Leger, Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, Drs. G. M. Nederhorst en Ir. H. Vos.

Op dit congres werd het rapport ingeleid door Ir. H. Vos en Ch. v. d. Bilt, terwijl de leiding berustte bij C. Woudenberg.

Ook dit Congres, dat goed bezocht was door vertegenwoordigers van organisaties van Partij en Vakverbond en bovendien door het college van B. en W. te Brunssum en de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Heerlen, kan als uitstekend geslaagd beschouwd worden.

De wandkrant

Gedurende de laatste maanden ging de Centrale Plan-Commissie voort met het regelmatig verstrekken van persberichten ten behoeve van de wandkranten. Hoewel dit middel in onze beweging nog veel beter had kunnen worden gebezigd in onze propaganda, kan men toch zeggen, dat het als onderdeel van de totale actie als geslaagd mag worden beschouwd. Op de honderd „wandkranten” werden regelmatig onze persberichten en de belangrijkste artikelen en platen uit „Vrijheid, Arbeid, Brood” opgehangen.

Premieplaat

Als bewijs van erkentelijkheid voor het werk der colporteurs met „Vrijheid, Arbeid, Brood”, stelde de Centrale Plan-Commissie gratis voor elke colporteur beschikbaar een mooie kleurendruk, voorstellende een Italiaans berglandschap, van de hand van Fré Cohen. Deze premieplaat werd zeer gewaardeerd.

Diversen

Vermelden wij tenslotte nog, dat enkele van onze plaatselijke Plan-commissies in overleg met de afdelingen van „Landbouw en Maatschappij” debat-avonden organiseerden over het „Plan en de Landbouw”, met gelijke spreekijdverdeling, een onpartijdig voorzitter enz., waar als inleiders voor de Centrale Plan-Commissie optraden J. A. Berger, J. Hilgenga en Ir. H. Vos.

Voorts verleende de Centrale Plan-Commissie nog subsidie aan de A.J.C., ten einde de propaganda voor het Plan onder de jeugd te kunnen voortzetten.

Opheffing Centrale Plan-Commissie

Na de verkiezingsactie kwamen de besturen van Partij en Vakverbond bijeen, ten einde zich rekenschap te geven van de vraag, op welke wijze de actie voor „Het Plan van de Arbeid” en de strijd tegen fascisme en communisme moest worden voortgezet.

Beide colleges waren van oordeel, dat het in het belang der beide organisaties zou zijn, indien zij elk zelfstandig hun eigen actie voor vergroting van de Vakbeweging en versterking der Partij zouden voeren. Dit behoeft echter de kracht van gezamenlijk optreden naar buiten op generlei wijze te verzwakken.

Het bestuur van het N.V.V. en het Partijbestuur besloten in de actie en propaganda hunner organisaties zowel de strijd voor de welvaartspolitiek, dat is dus voor „Het Plan van de Arbeid”, als de strijd tegen fascisme en communisme op de voorgrond te blijven stellen.

In een circulaire, gedateerd 28 Juli 1937, werd uitvoerig het standpunt van het Partijbestuur en het N.V.V.-bestuur gemotiveerd en werd medegedeeld, dat het apparaat, dat speciaal ten behoeve van de Plan-actie was geschapen, te weten de Centrale Plan-Commissie, de Gewestelijke Plan-Commissies en de Plaatselijke Plan-Commissies werden opgeheven en dat de te voeren propaganda van de Partij en het Vakverbond opnieuw werd gelegd in handen van het organisatie-apparaat van deze beide instellingen zelve.

Extra-Heffing

Het Partijbestuur was ook in het jaar 1937 genoodzaakt een beroep te doen op de beter gesitueerden in de Partij. Evenals in 1936 werd den partijgenoten met een jaar-inkomen van meer dan f 2000.— verzocht een bijdrage te willen afstaan ten behoeve van het fonds voor wetenschappelijke doeleinden.

Hoewel de deelneming hieraan een teruggang vertoonde in vergelijking tot 1936, kwam voor dit fonds toch nog een bruto-bedrag van f 10.250.89 binnen.

Wij brengen de partijgenoten, die hieraan vrijwillig hun medewerking verleenden, gaarne een woord van dank.

Inzameling Verkiezingsfonds

Reeds in ons vorig jaarverslag maakten wij melding van de wijze, waarop de commissie, die zich ten doel stelde het verkiezingsfonds 1937 bijeen te brengen, was samengesteld en op welke wijze zij de verkiezingsfinanciën bijeen trachtte te brengen.

Wij kunnen thans volstaan met mede te delen, dat de opbrengst van de inzameling bedroeg f 112.050.—.

Zij had stellig hoger kunnen zijn, indien alle Partijafdelingen, zowel grote als kleine, de organisatorische opzet, door de commissie gemaakt, correcter hadden uitgevoerd.

Bemoeiingen met raadsfracties en gemeentepolitiek

De bemoeiingen welke het Partijbestuur in het afgelopen jaar had met de Raadsfracties en de gemeentepolitiek waren gering.

Naar aanleiding van een brief, welke op 27 Augustus 1937 ontvangen werd, had op 9 September 1937 te Amsterdam een bespreking plaats tussen vertegenwoordigers van het Partijbestuur, van het Hoofdbestuur van de Vereniging van Raads- en Statenleden en voorzitter en secretaris van het A.C.O.P. over het bevorderen van de aansluiting van gemeenten met meer dan 40.000 inwoners bij het Centraal Orgaan.

Hierna werd op 18 September een bespreking gehouden tussen vertegenwoordigers van het Partijbestuur en het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Raads- en Statenleden met wethouders van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Haarlem, Utrecht, Groningen, Arnhem en Amersfoort en enige genodigden.

Van de 26 voor aansluiting in aanmerking komende gemeenten zijn slechts 14 aangesloten.

Namens de besturen van Partij en Vereniging voor Raads- en Statenleden werd op 15 October een brief aan onze raadsfracties in de niet-aangesloten gemeenten gezonden, met een aansporing om de aansluiting te bevorderen.

Kaderscholing Raadsleden

In overleg met het Hoofdbestuur van de Vereniging van Raads- en Statenleden organiseerden wij voor het Instituut voor Arbeiders-ontwikkeling drie internaten voor werkloze Raadsleden. Het Instituut ont-

ving daarvoor de nodige financiën van de Centrale Arbeiders Verzeke-
rings- en Depositobank.

Deze internaten werden gehouden:

Van 29 November tot 4 December met	41	deelnemers.
„ 6 December tot 11 December met	44	„
„ 10 Januari tot 15 Januari met	53	„

Zij vonden plaats in het „Meenthuis” van de A.J.C. te Blaricum.

Het eerste en derde internaat stonden onder leiding van p.g. J. A. Berger, het tweede onder leiding van J. G. Suurhoff.

Door J. A. Berger, J. Bommer, G. F. Lindeijer, Mr. S. Mok, Ed Polak, Mr. J. In 't Veld en Mr. H. Vrind werden inleidingen gehouden over: autonomie en zelfbestuur; de begroting; financiële verhouding tussen rijk en gemeenten; openbare werken en bedrijven; practijk van de gemeentepolitiek; verhouding tussen rijk, provincie en gemeenten; werklozenzorg; woningwet.

De deelnemers brachten een bezoek aan Amsterdam, waar de nieuwe woningblokken, het Bosplan, Schiphol, de Markthallen enz. werden bezocht.

Deze internaten zijn tot grote tevredenheid van de organisatoren en de deelnemers, uitstekend geslaagd.

Adviezen en beslissingen van het Partijbestuur

In de loop van het jaar bereikten het Partijbestuur van een aantal afdelingen en partijgenoten verzoeken te willen meedelen, hoe zij zich ten aanzien van het comité „Hulp aan Spanje” hadden te verhouden.

Op deze brieven werd meegedeeld, dat de partijgenoten, die zich tot het Partijbestuur om advies gewend hadden inzake het toetreden tot het comité „Hulp aan Spanje”, dit ontraden was. De kwestie was n.l. deze, dat voor het Partijbestuur niet vaststond of dit comité geen communistische mantel-organisatie was. Vast stond, dat „Hulp aan Spanje” aangesloten was bij het Internationale Hulpcomité voor Spanje, dat ook relaties met communistische hulporganisaties onderhield. Het Partijbestuur achtte het beter, dat de partijgenoten het werk, dat door Partij en Vakverbond ten behoeve van Spanje was georganiseerd, steunden.

Aan het einde van het jaar vond evenwel een conferentie plaats met enkele partijgenoten-leden van het centraal bestuur van het comité „Hulp aan Spanje”.

Na een nadere bespreking hierover in het Partijbestuur concludeerde het Partijbestuur, dat er geen aanleiding is het lidmaatschap van het comité „Hulp aan Spanje” in Nederland voor partijgenoten te verbieden of ongewenst te verklaren.

Evenmin was er reden voor het Partijbestuur het zitting nemen in dit comité aan te bevelen.

Dit werd aan een aantal afdelingen, die zich hieromtrent opnieuw tot het Partijbestuur hadden gewend, bericht, dat hierover een publicatie in de pers verscheen.

De berichten in de dagbladen aangaande de onderhandelingen tussen het I.V.V. en het Russische Vakverbond waren voor het Partijbestuur aanleiding om in het communiqué van zijn vergadering van 4 December 1937 te constateren, dat van enig besluit betreffende samenwerking tussen I.V.V. en het Russische Vakverbond geen sprake was. Het Partij-

bestuur zal in geen geval bereid zijn op internationaal of nationaal gebied enige verbinding met de communistische Internationale of met haar secties te bevorderen of te aanvaarden.

Bij het Partijbestuur waren ingekomen vragen om advies in zake het zitting nemen in commissies van de Vereniging voor Nationale Veiligheid. Het Partijbestuur stelde zich op het volgende standpunt:

„Een eenzijdige propaganda voor de versterking van de weermacht, gelijk de Vereniging voor Nationale Veiligheid dat beoogt, kan door ons niet worden gesteund.

Het probleem van de versterking van de weermacht is voor ons onverbrekelijk verbonden met twee andere problemen. Het eerste probleem is dat van de versterking van de internationale rechtsgedachte, gelijk die in de Volkenbond — hoe onvolkomen en gebrekkig ook — is belichaamd.

Ook het Partijbestuur staan de moeilijkheden duidelijk voor ogen, maar deze zullen niet overwonnen worden door een eenzijdige, simplistische versterking van de nationale weermacht. De bereidheid tot versterking van de nationale weermacht behoeft het onmisbare complement van een onvermoeid streven naar de verwezenlijking van een systeem van collectieve veiligheid op de basis van het internationale recht.

Het andere probleem, waarmee dat van de versterking van de weermacht onverbrekelijk verbonden is, is dat van de instandhouding van de Nederlandse volkskracht, zoals die behoort te geschieden door de voorziening in de sociale en culturele noden.

Een eenzijdig gerichte propaganda voor versterking van de weermacht heeft gewild of ongewild de strekking tot verzwakking van de belangstelling voor de sociale en culturele noden.

Niet alleen regering en volksvertegenwoordiging, maar het gehele Nederlandse volk moet er zich van bewust zijn, dat er een redelijke en rechtvaardige verhouding behoort te zijn tussen de verschillende bedragen, die voor de voorziening in de behoeften der volksgemeenschap beschikbaar kunnen worden gesteld.

Een verarmd en onontwikkeld volk vormt een slechte basis voor de verdediging der nationale onafhankelijkheid.

Ook zij, die hieromtrent vroeger anders hebben geoordeeld, erkennen, dat in de huidige wereldsituatie een versterking der weermacht onvermijdelijk moet worden geacht. Zij weigeren evenwel dat probleem los te maken van de vraag naar de juiste verhouding tussen de bedragen, uit te geven voor bewapening en die uit te geven voor het lenigen der sociale en culturele noden.

Het ligt dus niet op de weg van sociaal-democraten om steun en medewerking te verlenen aan organisaties, die de tendens hebben het vraagstuk der landsverdediging dermate te versimpelen, dat er alleen nog een drang tot onbepaalde opdrijving der militaire lasten overblijft.

* * *

Op een aantal verzoeken van afdelingsbesturen, die waren uitgenodigd zitting te nemen in comité's voor luchtbescherming, bepaalde het Partijbestuur, dat er geen bezwaar tegen bestaat, dat partijgenoten, die zich daarvoor interesseren, deelnemen aan de burgerlijke luchtbescherming. Het Partijbestuur meende evenwel, dat het niet op de weg ligt van afdelingen van een politieke partij in comité's, de luchtbescherming beoogende, zitting te nemen.

Het Partijbestuur zond de 16de November een circulaire naar de Partijafdelingen in zake het zitting nemen in comité's ten aanzien van gebeurtenissen in het Koninklijk Huis, welke als volgt luidde:

„In verband met de te verwachten blijde gebeurtenis in het Koninklijk Huis worden overal in het land comité's gevormd, waarin ook vele onzer partijgenoten worden uitgenodigd zitting te nemen.

Naar aanleiding hiervan wendden verschillende partijgenoten zich tot het Partijbestuur om een advies hoe zij in deze dienen te handelen.

Het Partijbestuur wijdde in zijn vergadering van 6 November l.l. aan deze zaak een bespreking en besloot te adviseren in deze dezelfde gedragslijn te volgen als is neergelegd in de circulaire d.d. 28 September 1936 aan de afdelingen gezonden en nog eens afgedrukt in het Jaarverslag van het Partijbestuur, dat in de beschrijvingsbrief 1937 is opgenomen.

Het Partijbestuur besloot echter aan de circulaire van 28 September 1936 toe te voegen, dat de partijgenoten, die in comités zitting nemen, goed doen aandacht te besteden, aan de vorm, waarin de feestelijkheden plaats zullen hebben.

Aangezien ten aanzien van dit laatste reeds thans het een en ander bekend is geworden, zou het Partijbestuur het niet misplaatst vinden, dat, indien dit nodig mocht zijn, onze partijgenoten een zekere gereserveerdheid in acht nemen, vooral, indien pogingen, onzerzijds aangewend om invloed uit te oefenen op de vorm van het huldebetoon, zonder resultaat bleven".

Kwesties en Royementen

Bij de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer bestond in Limburg enige ontstemming over het feit, dat Ch. v. d. Bilt door de Partijraad niet op de verkiesbare plaats was gekomen.

Na een uiteenzetting door C. Woudenberg over de gang van zaken, in een buitengewone gewestelijke vergadering, die op 24 Januari 1937 plaats vond, bleek veel opheldering te zijn verkregen.

In Zeeland was enig misnoegen, omdat de candidaat, welke door de delegatie van Zeeland in de Partijraad was verdedigd, n.l. pg. De Pauw, niet op een hogere plaats op de groslijst voor de combinatie Rotterdam—Dordrecht—Middelburg was geplaatst.

In Noord-Holland Noord kwamen enige moeilijkheden voor bij de candidatuur-Van Dok, doordat men in enkele afdelingen trachtte een actie voor voorkeurstemmen voor deze partijgenoot te ontwikkelen, ten einde zijn verkiezing tot lid van de Tweede Kamer te bevorderen. Na gepleegd overleg bleek, dat pg. Van Dok zelf maatregelen genomen had, om deze actie, welke ook door hem als ontoelaatbaar werd beschouwd, ongedaan te maken.

In Friesland ontstond ernstige ontstemming over het feit, dat de Partijraad P. Kiès stelde op nummer 10 van de groslijst. Dit had tengevolge de vorming van een comité, dat trachtte P. Kiès bij het referendum op een hogere plaats te brengen. Toen deze pogingen mislukten, werd een actie gevoerd om hem met voorkeurstemmen te doen verkiezen, welke actie eveneens tot geen resultaat leidde.

Tezamen met het gewestelijk bestuur, is het Partijbestuur tijdens de verkiezingscampagne tegen alle onorganisatorische maatregelen of nalatigheden, begaan door Kiès en vele partijgenoten-medestanders van hem, opgetreden.

In zijn vergadering van 3 April royeerde het Partijbestuur op deze grond W. Mol te Kortezwaag en S. G. v. d. Velde te Boornbergum, in zijn vergadering van 8 Mei H. Eisenga te Appelscha en M. Hoogeveen te Heerenveen, omdat deze partijgenoten voortgingen met het voeren van een actie om P. Kiès met voorkeurstemmen verkozen te krijgen. In zijn vergadering van 4 September besloot het Partijbestuur echter tot intrekking dezer royementen, omdat handhaving hiervan niet in overeenstemming was met de toenmalige stand van het conflict-Kiès.

Na de verkiezingen leidde deze zaak evenwel tot een zeer ernstig conflict tussen Kiès c.s. en het Partijbestuur. Het nam een dusdanige omvang aan, dat het Partijbestuur de Partijraad, welke Kiès op de tiende plaats op de groslijst gebracht had en daarvoor dus mede-verantwoordelijk was, in September 1937 over de stand van zaken rapporteerde.

De Partijraad besloot tot het instellen van een commissie van onderzoek, welke commissie rapport uitbracht op 19 Februari 1938.

Bedoeld rapport laten wij hier volgen.

Inleidende beschouwingen

De Partijraad besloot op 18 September 1937 tot instelling van een Commissie met opdracht de „gehele kwestie-Kiès” te onderzoeken. Nadat de vergadering op 26 September d.a.v. van het Gewest Friesland der Partij jaarmede instemming had betuigd en de aangezochten hun benoeming hadden aanvaard, deed het P.B. bij schrijven van 1 October 1937 de opdracht toekomen aan prof. mr. dr. G. van den Bergh, mr. M. J. A. Moltzer en B. J. J. Wijkamp. De commissie koos den eerstgenoemde tot haar voorzitter, terwijl in overleg met het P.B. werd besloten om mr. B. van der Waerden als secretaris aan de Commissie toe te voegen.

Aan de Commissie werd een zeer uitvoerig dossier ter beschikking gesteld, omvattende 94 verschillende stukken, alle betrekking hebbende op het conflict in Friesland en waarvan vele op zichzelf een omvangrijke lectuur vormen. Uiteraard vorderde de bestudering van dit materiaal enige tijd. Toen de Commissie de voorbereidende werkzaamheden voltooid had en zich allereerst wilde wenden tot partijgenoot Paul Kiès als de hoofdpersoon in het conflict, bereikte haar het bericht, dat het P.B. het royement overwoog van den partijgenoot en enkele zijner aanhangers wegens uitingen en handelingen, gedaan ná de instelling der Commissie.

Dit dwong de Commissie tot het aannemen van een afwachtende houding en, na het royement, tot nader beraad wat haar te doen stond. Zij besloot niet van de eens gekozen gedragslijn af te wijken en Kiès in de gelegenheid te stellen zijnerzijds alle gewenste stukken aan de Commissie over te leggen, het gehele dossier der Commissie in te zien en hem gelegenheid te geven tot een mondelinge uiteenzetting van zijn standpunt.

Op de oproep daartoe antwoordde Kiès op 15 December 1937 schriftelijk, dat hij daaraan slechts gevolg zou kunnen geven, wanneer de Commissie haar onderzoek zou beperken op een door hem aangegeven wijze, terwijl hij mededeelde zich het recht voor te behouden, om „iederem schrijver van een stuk of brief, naar zijn oordeel laster of verdachtmaking inhoudende, voor den rechter te dagen” en ook de leden der Commissie zelf, „als zij hun werk doen op een wijze, die naar zijn (Kiès’) oordeel niet door de beugel kan”.

De Commissie antwoordde Kiès, dat zij aan hem geen rekenschap wenste af te leggen omtrent de door haar te volgen gedragslijn. Tevens sprak zij haar bevreemding uit over het feit, dat „een beschuldigde bij de aanvang van het geding zijn rechters met vervolging bedreigt, voorgeval zij zich naar zijn oordeel niet behoorlijk van hun taak hebben gekweten”.

Daarop volgde op 20 December 1937 bericht van het Comité-Anema, dat dit van ieder contact afzag met deze Commissie, waarvan de leden zich als „rechters” beschouwden en welke blijkbaar „niet een objectieve Commissie van onderzoek was”. De Commissie heeft dit niet als een ernstig motief kunnen opvatten, daar Kiès zelf het woord „rechter” het eerst gebruikt heeft en deze uitdrukking in de gehele correspondentie kennelijk vergelijkenderwijs gebezigd is. In latere besprekingen met het verzoeningscomité-Van der Horst en met J. D. van der Mei — het lid van het comité-Anema, dat zich wel bereid verklaarde, te worden gehoord — heeft de commissie dit nog ten overvloede verklaard en drong zij er nadrukkelijk op aan, dat men zou trachten, de leden van het comité-Anema en ook Kiès zelf alsnog tot contact met de Commissie te bewegen. Hoewel zowel het verzoeningscomité als Van der Mei zich hiertoe uitdrukkelijk bereid verklaarden, heeft de Commissie tot heden nimmer van enig resultaat dezer pogingen iets vernomen of bemerkt.

De Commissie vergaderde in het geheel negen maal en hoorde de volgende getuigen: de partijgenoten J. W. Albarda, W. Banning, H. de Boer, J. A. Geerts, S. Goudekot, S. A. Hoogeveen, H. Masereeuw, J. D. van der Mei, J. Roza, K. Toornstra, K. Vorrink, H. H. de Vos en C. Woudenbergh, alsook prof. dr. D. van Embden en dr. J. H. Patijn. Voorts had de Commissie een bespreking met het comité-Van der Horst.

Behalve over deze mondelinge verklaringen beschikt de Commissie in haar dossier nog over tal van schriftelijke inlichtingen, het conflict betreffende.

De Commissie meent, alvorens over te gaan tot het vermelden van de conclusie waartoe zij is gekomen, eerst een korte schets te moeten geven van het ontstaan en de ontwikkeling van het conflict.

I. Ontstaan en ontwikkeling van het conflict

Het gewest Friesland der S.D.A.P. neemt in de beweging een enigszins afzonderlijke plaats in, in verband met het sterke zelfstandigheidsgevoel der Friezen in het algemeen. Meer dan in een ander gewest heeft men daar dan ook behoefte aan een eigen

candidaat en men kon zich slechts node verenigen met de combinatie van kieskringen voor de Kamerverkiezingen van 1937. Daarbij kwam nog, dat juist het gewest Friesland sinds de dood van Sannes niet geslaagd was in het vinden van een kandidaat, die onvoorwaardelijk de gehele Friese beweging achter zich had.

In deze situatie was het begrijpelijk, dat een man met grote propagandistische talenten als Paul Kiès, die gedurende 4 à 5 jaren zijn krachten voor een belangrijk deel aan de Friese beweging had gegeven en die zich speciaal in de Zuid-Oosthoek in hoge mate populariteit had verworven, door een groot aantal partijgenoten aangezien werd als de toekomstige afgevaardigde van Friesland. Evenzeer was het begrijpelijk, dat zijn aanhangers zich verongelikt gevoelden en zich met verdubbelde kracht voor hem in het strijdperk wierpen, toen het P.B. zich op schijnbaar weinig sterke motieven verzette tegen de candidatuur van Paul Kiès op een kansrijke plaats.

Hoe kon deze tegenstelling ontstaan? Wat bracht de partijleiding tot de door haar aangenomen houding? Het is de Commissie gebleken, dat verschillende leden van het P.B. het naar voren komen van Kiès met een zekere tegenzin hebben gadegeslagen. Allerlei feiten hadden bij hen wantrouwen gewekt ten aanzien van de eerlijkheid der motieven, waarmede Kiès tot de Partij was toegetreden en ten aanzien van de behoorlijkheid van zijn strijdmiddelen. Deze leden hebben gehoord, dat hij in legerkringen de naam van een onbetrouwbaar persoon had achtergelaten; zij keurden de wijze, waarop hij in de Partij nu eens oppositie had gevoerd, dan weer bij de leiding in het geveel had trachten te komen, ten sterkste af en zij hadden moeilijk controleerbare, maar zeer bezwarende geruchten vernomen aangaande zijn gestie, eerst als secretaris van de Amsterdamse Sportbond, later als directeur van de Stichting „Amstelrust“; tenslotte wisten ook enkele leden dat hij in zekere kringen in financieel opzicht een slechte reputatie genoot.

Zonder concrete feiten met stelligheid te weten, koesterden dus verschillende leden van het P.B. een zeker wantrouwen tegen den persoon van Paul Kiès. Het P.B. was dientengevolge van oordeel, dat hij niet geschikt voor het lidmaatschap van de Staten-Generaal was.

Men deinsde er echter voor terug dit motief openlijk mede te delen, omdat de in omloop zijnde geruchten niet door een onderzoek waren bevestigd; tevens schrok men ervoor terug, zaken, welke, althans voor een belangrijk deel, persoonlijke aangelegenheden betroffen, aan een commissoriaal onderzoek te onderwerpen. Onder de indruk van de candidaatstelling van Kiès door een betrekkelijk groot aantal Friese afdelingen, besloot het P.B., mede omdat men vreesde aan de vooravond van de zo belangrijke verkiezingen door een botte weigering een scherp conflict uit te lokken, hem bij wijze van tegemoetkoming wel op de voorlopige groslijst, doch op een practisch kansloze plaats te zetten. Het P.B. gaf, teneinde een conflict te vermijden, aan deze motieven geen ruchtbaarheid. Het volstond ermede, als motief voor het weren van Kiès van een hogere plaats aan te voeren, dat hij weliswaar over oratorische bekwaamheden beschikte, maar aan de verdere eisen voor het Kamerlidmaatschap niet voldeed.

Terwijl dus het P.B. deze gedragslijn volgde, ten einde moeilijkheden te ontgaan, blijkt achteraf juist in deze houding de kiem van het conflict te hebben gelegen. Immers de Friese aanhangers van Kiès meenden in hem een geschikten kandidaat te hebben gevonden en wensten van deze opvatting geen afstand te doen, tenzij er bezwaren tegen zijn persoon zouden zijn, welke hun niet bekend waren. Toen dan ook op vragen naar eventuele zodanige bezwaren het P.B., in overeenstemming met de eenmaal aanvaarde gedragslijn, ontkende en zelfs met de grootste stelligheid ontkende, dat er andere dan de genoemde bezwaren tegen een eventuele afvaardiging van Kiès bestonden, waren de bedoelde Friese partijgenoten van oordeel, dat het P.B. hun op democratische wijze tot uiting gebrachte wensen geen recht deed wedervaren. Zij kregen het onbehagelijke gevoel, door het P.B. op dictatoriale wijze overheerst en tot zwiigen gebracht te worden.

Hierop is de ontwikkeling van het conflict tot aan de eerste gewestelijke vergadering met noodlottige onafwendbaarheid gevolgd. Paul Kiès zelf heeft in zijn brieven aan de Friese afdelingen het gevoel aangewakkerd dat de Friese beweging als zodanig onrecht werd aangedaan. Dit verklaart mede de omvang welke de oppositie heeft aangenomen en de heftigheid, welke zij heeft geloond. De opgezweepte gemoederen brachten haar tot daden, welke anders in de organisatorisch zo goed geschoolde en volkomen betrouwbare Friese beweging ondenkbaar zouden zijn geweest.

De crisis ontstond in de eerste buitengewone gewestelijke vergadering, gehouden te Leeuwarden op 18 Juli 1937. Daar zijn partijgenoten Banning en Albarda, door bepaalde omstandigheden daartoe gedrongen, voor het eerst afgeweken van de door het P.B. gevolgde gedragslijn en hebben zij de redenen ontvouwd, waarom zij steeds met wantrouwen tegen Kiès vervuld waren geweest en waarom hij naar hun mening als volksvertegenwoordiger ongeschikt was. Zij deden dit door weergave van de vele en

ernstige geruchten, welke er rond den persoon van Paul Kiès liepen en welke oorzaak waren, dat het P.B. gerechte twijfel koesterde aan de zuiverheid van zijn karakter, een twijfel die, ook al is deze niet op bepaald bewezen feiten gegrond, het P.B. moest weerhouden van een kansrijke plaatsing op de groslijst.

De Commissie acht het nodig uit te weiden over het verloop van deze en van de volgende gewestelijke vergaderingen. Toen Kiès pertinent beweerde, dat de geruchten ongegrond waren, een bewering, waarvan het P.B. wist dat zij niet juist kon zijn, en toen Kiès zijnerzijds het P.B. in staat van beschuldiging stelde, voelde dit zich gedwongen tot een nader onderzoek. Over de wijze waarop het P.B. dit gevoerd heeft en de methode, waarop het zijn bevindingen in de vergadering van 8 Augustus 1937 heeft medegedeeld, zal de Commissie hieronder nog het hare zeggen. Toen de zaak eenmaal in dit stadium was gekomen, was het onvermijdelijk, dat zij in handen werd gesteld van een Commissie van onderzoek, gelijk dat in September tenslotte is geschied.

II. Oordeelvelling

A. Paul Kiès

De hierboven in grote lijnen geschetste ontwikkeling van het conflict heeft ertoe geleid, dat de persoon van Paul Kiès in het middelpunt is komen te staan. De Commissie heeft zich daardoor genoodzaakt gezien, allereerst een onderzoek in te stellen naar de vraag of het wantrouwen van het P.B. ten aanzien van zijn persoon al of niet gerechtvaardigd was. De Commissie heeft uiteraard haar onderzoek beperkt tot het optreden van Kiès naar buiten, tot zijn daden en gedragingen als propagandist, als organisator en als partijgenoot.

De resultaten van dit onderzoek zijn van dien aard, dat de Commissie eenstemmig van oordeel is, dat Paul Kiès niet slechts ongeschikt is als volksvertegenwoordiger, maar ook onwaardig is lid te zijn van de Partij.

I. Kiès als propagandist en als organisator

Daartoe in staat gesteld door enkele relaties, heeft Paul Kiès in 1931 opgericht het weekblad „Oorlog of Vrede” waarop alle rechten bij hem persoonlijk berustten. Later verkreeg hij de medewerking van prof. dr. D. van Embden en prof. dr. C. G. van Riel, met wie hij het dagelijks bestuur vormde van de „Nationale Vredes Centrale”. Met deze heren sloot Kiès op 13 Juli 1931 een overeenkomst, welke de strekking had „de verzekering van de ongewijzigde redactie van het blad volgens de richtsnoeren van het program”. Tot dat doel werd bepaald: „indien Kiès de uitgave van het weekblad, anders dan voor zover betreft het zuiver commercieel gedeelte daarvan, geheel of gedeeltelijk zou willen doen geschieden door een derde, zal zulks slechts mogen plaats vinden na goedkeuring van het door hem met dezen derde te sluiten contract door de medewerkers.” Uitdrukkelijk en met zoveel woorden werd voorts bepaald: „in geval Kiès de redactie definitief mocht neerleggen, zullen de medewerkers de bevoegdheid hebben binnen een maand aan Kiès te verklaren, dat zij op de grondslag van het program de uitgave van het weekblad zullen voortzetten”. Zin en betekenis van deze overeenkomst was dus in de eerste plaats er zorg voor te dragen, dat het recht op de uitgave van het weekblad met deze naam en van deze strekking in handen van Kiès en zijn medewerkers, eventueel zelfs van deze medewerkers zonder Kiès, zou blijven.

Ternauwernood een half jaar later op 22 December 1931 heeft Kiès, geheel buiten zijn medewerkers om, voor een koopsom van f 300 aan de N.V. Publiciteitsbureau „Delko” verkocht „de rechten van uitgave en exploitatie van het blad „Oorlog of Vrede”. In deze overeenkomst van koop en verkoop staat: „Delko heeft daarmede het uitsluitend recht op deze naam verworven”. Tevens werd een arbeidsovereenkomst gesloten, waarbij hij in dienst van Delko trad tegen een voorlopig salaris van f 100 per week en daarvoor werd „belast met het samenstellen en leveren van alle copieën, die nodig zijn voor iedere wekelijkse uitgave van het periodiek „Oorlog en Vrede” van tenminste twaalf pagina's”. Zonder dat deze er iets van wist, werd prof. Van Embden aangewezen als één der leden van een commissie van drie, die toestemming zou moeten verlenen tot het ontslag van Kiès als Delko ontevreden zou zijn over de inhoud van het blad. Wat ook de betekenis van deze laatste clausule zij, vast staat, dat Kiès tegen een behoorlijk honorarium het uitsluitend recht op de naam en de uitgave van het weekblad „Oorlog of Vrede” heeft verkocht, terwijl hij zich tegenover zijn medewerkers contractueel en natuurlijk nog in sterkere mate moreel had verbonden in volkomen tegengestelde zin. Ware hij om enigerlei reden nu weggevallen als redacteur, dan zouden zijn medewerkers, in strijd met de overeenkomst, eensklaps tegenover nieuwe „rechthebbenden” op het blad hebben gestaan.

De commissie ziet hierin een ergerlijk staal van contractbreuk en vooral van miskenning van zedelijke gebondenheid ter wille van geldelijk voordeel.

Tegenover dezelfde heren Van Embden en Van Riel heeft Kiès zich voorts onbehoorlijk gedragen door het doen van grote oestellingen van drukwerk zonder voorafgaand overleg, terwijl behoorlijke dekking voor deze bestellingen vooralsnog ontbrak. Aangezien zijn medebestuurders zich zedelijk daartoe verplicht achtten, hebben zij later ieder enige honderden guldens moeten aanzuiveren. In de gewestelijke vergaderingen van 18 Juli en 8 Augustus j.l. heeft Kiès het willen doen voorkomen alsof prof. Van Embden zich borg had gesteld. Het is de Commissie gebleken, dat deze bewering onjuist is, gelijk meer van zijn ontkenningen in die vergaderingen lijnrecht in strijd met de feiten zijn geweest. Zijn verklaring, dat in het Gooi nimmer iemand een cent aan hem tekort is gekomen, is eveneens welbewust in strijd met de waarheid uitgesproken.

Dit zijn feiten, welke de Commissie met haar beperkte onderzoeksmogelijkheden volledig heeft kunnen achterhalen. Minder volledig heeft zij kunnen reconstrueren, wat zich om „Amstelrust” heeft afgespeeld. Maar wel is voor haar komen vast te staan, dat Kiès bij zijn leiding dezer onderneming een grote financiële lichtvaardigheid heeft getoond. Leveringsopdrachten en opdrachten tot uitvoering van omvangrijke werken zijn door hem verstrekt, terwijl hij wist althans had behoren te weten dat de geldmiddelen tot betaling niet verzekerd waren. Velen zijn hier door hem gedupeerd, al kan hij zich rechtens, maar niet moreel beroepen op het feit, dat voor deze bedragen niet hij persoonlijk, maar de rechtspersoon „Amstelrust” aansprakelijk is. Ook het weekblad „De Publieke Opinie”, waarvan de uitgave door Kiès was op touw gezet en waarvan hij de leiding had, is voor velen, ook uit de kennissenkring van Kiès, een bron van geldelijk verlies geworden. Ook hier offerde Kiès lichtvaardig de belangen van anderen op aan het bereiken van zijn doel.

2. Kiès als partijgenoot

Op 15 April 1937 hadden de voorzitter van de Partij en een delegatie van het Gewestelijke Bestuur te Gorredijk een bespreking met Kiès, teneinde de actie voor voorkeurstemmen te doen staken. Bij die bespreking heeft Kiès zich in het bijzonder van twee getuigen veroorloofd Vorrink toe te voegen: „Jou breek ik de poten, ik heb niets te verliezen en jij alles”. Een dergelijke uiting, onder welke omstandigheden ook gedaan, acht de Commissie een bewijs van een niet nader te qualificeren mentaliteit.

Uit organisatorisch oogpunt is het zeer ernstig, dat Kiès geweigerd heeft, openlijk de actie voor voorkeurstemmen af te keuren. Zelfs verklaarde hij op 21 Maart, toen het P.B. en het Gewestelijk Bestuur met het Comité-Roza (opgericht met het doel, de candidatuur van Kiès te bevorderen) tot overeenstemming waren gekomen, dat „elke actie, om op de een of andere wijze de verkiezing in het bijzonder van Kiès te bevorderen, nutteloos moet worden genoemd en achterwege dient te blijven”, uitdrukkelijk „niet in te stemmen met de verklaring door het comité afgelegd”. Hierop ging de disciplinair onduidelbare actie door en op 14 April elste het P.B. opnieuw een openlijke afkeuring door Kiès. Wederom weigerde hij dit, doch inziende, dat hij toch iets moest doen, zond hij aan den voorzitter van het gewest op 15 April een voor publicatie bestemde verklaring, die zeer dubbelzinnig gesteld was. Toen niettemin vele van zijn aanhangers daarin aanleiding vonden, de actie stop te zetten, haastte Kiès zich op 20 April aan alle afdelingen een circulaire te zenden, waarin zij werden aangespoord, toch vooral in de verklaring „niets meer te lezen dan er in staat” (cursivering van Kiès). Alsof dit nog niet genoeg was, volgde op 10 Mei (16 dagen na de verkiezingen) een volgende circulaire van Kiès, waarin hij ronduit zegt, in tegenstelling met 1933 nu *niet* te willen verklaren dat hij geen voorkeurszetel zal aanvandaan, doch „ik zie met belangstelling toe” en „26 Mei zal een mijlpaal, misschien de mijlpaal van mijn leven zijn”. Hiermede heeft Kiès openlijk de actie, hem met voorkeurstemmen te doen verkiezen gesteund. Reeds deze houding verdient zodanige afkeuring, dat zij royement rechtvaardigt, geheel afgezien van de vraag of de houding van het P.B., waarop wij terugkomen, tegenover hem loyaal is geweest.

Voorts wil de Commissie, ter illustratie van de mentaliteit en van de afkeurenswaardige strijdmethoden van Kiès tegenover tegenstanders, nog wijzen op het incident-Banning, dat zich in de gewestelijke vergadering van 18 Juli 1937 voordeed. Pg. Banning heeft bij die gelegenheid een betreurenswaardige fout gemaakt. Hij heeft n.l. van een uitlating ten opzichte van Kiès, in een persoonlijke brief van prof. Heering, gezegd, dat deze in het orgaan „Kerk en Vrede” had gestaan. Oorzaak van dit misverstand was, dat in diezelfde brief prof. Heering verwezen had naar zijn „Afrekening” met Kiès in „Kerk en Vrede”. Toen Banning gesommeerd werd, om uit dit blad de bedoelde passage te citeren, was hem dit niet mogelijk en moest hij derhalve zijn

woorden intrekken. De Commissie meent, dat Banning, alvorens zijn mededeling in het openbaar te doen, zich nog eens nauwkeurig van de inhoud had moeten vergewissen en zij moet hem dus in dit opzicht van een zekere lichtvaardigheid betichten.

Dit incident is evenwel door Kiès opgeblazen tot monsterachtige proporties en hij schroomt niet bij woord en geschrifte Banning te noemen „een bewuste(n) leugenaar en bedrieger”. Deze uitdrukking werd door Kiès reeds gebezigd, vóórdat hij geroyeerd werd. De Commissie acht een dergelijke qualificatie van een algemeen geacht partijgenoot ten enenmale in strijd met de begrippen van eer en fatsoen. Immers Kiès kende de voosheid van de feiten, waarop hij de beschuldiging grondde en hij wist, dat de woorden door Banning gebruikt, al stonden zij niet in het blad, niettemin het oordeel van prof. Heering juist weergaven.

De indruk, welke de Commissie zich in en door haar onderzoek van Paul Kiès gevormd heeft, is die van een man, die ongetwijfeld grote idealen van vrede en broederschap heeft doorvoeld en deze mede door zijn buitengewone welsprekendheid voor anderen kan doen leven. Vandaar dat hij telkens weer gelovige aanhang weet te vinden. Zijn werkkraft en energie zijn groot, al miste hij meermalen de kracht om door te zetten en vol te houden. Het is tragisch, dat zijn slechte eigenschappen hem tot een onsociaal mens hebben gemaakt.

De houding van Kiès na de breuk met de Partij kan dit laatste oordeel slechts bevestigen. De Commissie beschikt over een bijna woordelijk verslag van de vergadering van 20 November 1937 te Amsterdam, waar Kiès over het conflict gesproken heeft; de vergadering werd bovendien door haar secretaris bijgewoond. Op grond van een en ander kan en moet de Commissie verklaren, dat zij zich ternauwernood een valser voorstelling van zaken kan denken dan in deze vergadering door Kiès is gegeven. Hij heeft zijn toehoorders op een aaneenschakeling van onwaarheden, verdraaiingen en lasterlijke aantijgingen tegen vooraanstaande personen in de Partij onthaald.

In dit geheel past ook volkomen de wijziging in tactiek, welke Kiès in de laatste tijd in zijn organisatie „Het Vrije Woord” vertoont. Deze organisatie, uit een persoonlijk en organisatorisch conflict geboren, kan slechts dan een ietwat meer blijvend karakter verkrijgen, wanneer de geschillen met de Partij tot zakelijke worden omgemeed. Daarmede is Kiès thans doende, terwijl tevoren niet van dergelijke tegenstellingen was gebleken. Nu hij een nieuw centrum heeft voor de ontplooiing van zijn activiteit, ontdekt hij eensklaps tal van zakelijke verschillen en ontziet hij zich niet, de naam van Troelstra te misbruiken om de Partij waarvan de opbouw Troelstra's levenswerk is geweest, te benadelen. Ook hiertoe is alleen een karakter, als hierboven geschetst, in staat.

B. Beoordeling van de handelwijze der partij-instanties

Het is niet gemakkelijk, een objectief oordeel te vellen over het optreden van het P.B. in deze zaak. De Commissie immers oordeelt achteraf, kent alle gevolgen die de verschillende handelingen hebben gehad en kan dus licht geneigd zijn bepaalde daden vanwege hun gevolgen te veroordelen.

Zonder evenwel in „achterafse” wijsheid te vervallen, meent de Commissie toch wel tot een pertinent oordeel te kunnen komen.

Dit oordeel over de gestie van het Partijbestuur kan niet gunstig luiden.

De Commissie begrijpt, dat het P.B. voor grote moeilijkheden stond. Enerzijds meende het niet gerechtigd te zijn te bevorderen, dat Paul Kiès in de Kamer zou worden gebracht. Anderzijds zag het tot zijn leedwezen en verbazing, maar onmiskenbaar, dat een belangrijk deel van de Friese beweging Kiès als zijn vertegenwoordiger en in ieder geval als zijn candidaat bij uitnemendheid wenste. Tegen dit laatste verlangen meende het P.B. zich niet vierkant te mogen verzetten, omdat het van zodanig verzet grote moeilijkheden vreesde. Deze moeilijkheden meende het aan de vooravond der verkiezingen in het belang van de Partij te moeten vermijden. Het koos daarom de weg van schijnbaar de geringste weerstand. Het aanvaardde een menselijkerwijs begrijpelijk, maar moreel niet te verdedigen compromis en deze morele fout heeft zich met fatale onverbidelijkheid ook tactisch gewroken.

Immers toen eenmaal de Partijleiding Kiès als een door haar aanbevolen candidaat, zij het ook op de tiende plaats, had aanvaard, was hij daarmede ten volle haar candidaat geworden en moest hij naar buiten, wat zijn integriteit betreft, met de andere candidaten op één lijn worden gesteld. Het P.B. kan onmogelijk het standpunt verdedigen, dat een candidaat op grond van zijn minder gewenste karaktereigenschappen op nummer 10 wordt geplaatst. De Partijvoorzitter heeft in een besturenvergadering te Leeuwarden op 24 Januari 1937 zelfs verklaard, dat hij persoonlijk borg stond voor de integriteit van het karakter van ieder der candidaten. En daarmee was het onoplos-

bare conflict geboren: indien de candidaat Kiès een integere figuur was, had zijn aanzienlijke Friese aanhang, die hem zo hoog stelde, ook het recht op grond van democratische overwegingen, te verlangen, dat hij een hogere plaats op de lijst zou verkrijgen. Tegen dit verlangen zou het P.B. zich slechts hebben kunnen verweren met argumenten, die zijn plaatsing op de lijst in het algemeen zouden veroordelen. Zo moest wel het ogenblik komen, dat de door het P.B. aanvaarde houding niet langer kon worden gehandhaafd en dat de Partijleiding haar ware motieven moest kenbaar maken.

De Partijleiding had op dat ogenblik haar schuld moeten erkennen, want haar handelwijze was niet te verdedigen. Van tweeën één:

of het P.B. stelt zich op het standpunt „wat er over het optreden van partijgenoten binnenskamers wordt gefluisterd en als meer of minder pertinente geruchten naar buiten doordringt, gaat ons niet aan; wij kunnen in dit opzicht alleen met bewezen feiten rekening houden”;

of wel men acht hetgeen omtrent het gedrag van een partijgenoot vernomen wordt en telkens weer uit andere kringen vernomen wordt zó ernstig, dat men hem als Kamerlid ongeschikt acht zolang althans niet een opzettelijk onderzoek de onjuistheid der in omloop zijnde verhalen heeft aangetoond.

Neemt men het eerste standpunt in, dan staat de betrokkene in beginsel met iederen anderen candidaat gelijk; in het laatste geval komt hij, zolang tenminste het bovenbedoelde onderzoek niet heeft plaats gehad, voor een candidatuur niet in aanmerking. Een derde verdedigbare oplossing is er niet; indien iemand uit zedelijk oogpunt ongeschikt is voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer, dan is hij tevens ongeschikt als candidaat op welke plaats van de lijst ook.

Wat had het P.B. naar het oordeel der Commissie inzake het geval-Kiès behoren te doen? Het had veel eerder behoren in te grijpen. Zodra bleek, dat deze partijgenoot, die door de leiding als niet integer werd beschouwd, althans met een wantrouwend oog werd gezien, in de Friese beweging sterke en steeds groeiende aanhang begon te vinden, had het P.B. naar het oordeel der Commissie de plicht om maatregelen te nemen en het had daarbij de keuze uit tweeërlei houding:

ofwel de Partijleiding had reeds toen de zaken zo moeten leiden, dat een onpartijdige Commissie werd ingesteld, die alles wat rondom den persoon van Paul Kiès was voorgevallen, aan een nauwgezet onderzoek zou onderwerpen;

ofwel, indien zij, om welke reden ook, meende deze weg niet te moeten bewandelen, had zij zowel Kiès als de leiders en vertrouwenslieden der Friese beweging bij zich kunnen roepen en op confidentiële wijze mededeling kunnen doen van de bezorgdheid, die haar vervulde; en indien zij bij dit laatste op allerhande bezwaren en moeilijkheden, die de Commissie zich wel kan denken, zou zijn gestuit, zou dit te meer reden hebben moeten zijn om de beduchtheid voor de eerste weg, het onderzoek door een Commissie, te overwinnen.

Het P.B. deed noch het een noch het ander, het liet de zaak op haar beloop. Het deed dit in de verwachting, dat de Friezen de schellen wel van de ogen zouden vallen, gelijk dit ten aanzien van degenen, die met Paul Kiès in aanraking komen, na enige tijd het geval pleegt te zijn. Het was in deze verwachting, dat Woudenberg in 1933, min of meer namens het P.B., aan de Friese aanhangers van Kiès de raad gaf, hem eerst eens een jaar of vier in Friesland te laten werken en hem daardoor beter te leren kennen, voordat men hem naar de Kamer afvaardigde. De Commissie acht deze uiting, welke een geheel andere indruk kon wekken en bij velen, naar de Commissie gebleken is, ook gewekt heeft dan de bedoeling ervan was, niet te verdedigen.

In deze halfslachtige houding heeft het P.B. gedurende meer dan vier jaar volhard en het maakte het zichzelf daardoor voortdurend moeilijker, de zo ongewenst geachte opkomst van Kiès tegen te houden. Zelfs heeft het P.B. er in 1933 toe medegewerkt, zij het ook op uitdrukkelijk verzoek van de Federatie-Lonneker en nadat men tevergeefs anderen had aangezocht, door de benoeming in Twente de betekenis van Kiès als propagandist nog te verhogen; het feit dat de beslissing hiertoe door het P.B. met de kleinst mogelijke meerderheid is genomen, maakt deze daad in de ogen van de Commissie niet minder laakbaar. Immers het P.B. gebruikte dankbaar de diensten en propagandistische talenten van een man, ten aanzien van wiens karakter-eigenschappen het op zijn minst genomen meende gerechte twijfel te moeten koesteren. Daarbij wekte het naar buiten de waan, dat het hem vertrouwde, terwijl ook bij Kiès zelf de gedachte kon post vatten, dat het P.B. zijn naar voren komen in de Partij bevorderde, althans niet belemmerde.

In geringer mate te veroordelen, maar toch evenmin juist, acht de Commissie de passieve houding, welke het P.B. heeft aangenomen, toen in 1936 de afdeling Heerenveen aan Paul Kiès belangrijk propagandistisch werk opdroeg. Want mede door subsidie vanwege het P.B. werd deze opdracht mogelijk gemaakt. Daarentegen is de

opdracht van de Federatie Amsterdam in 1935 geheel buiten het P.B. omgegaan.

Bij de samenstelling van de Militaire Commissie in 1936 heeft zich wederom hetzelfde voorgedaan: met tegenzin benoemde het P.B. hierin ook Kiès en het haastte zich, te voorkomen, dat deze als secretaris dier Commissie zou fungeren, maar het deinsde ervoor terug, hem geheel te weren, uit beduchtheid voor de indruk, welke dit in sommige partijkringen en ook buiten de Partij zou wekken.

De wijziging, welke partijgenoten Banning en Albarda op 18 Juli 1937 in de gewestelijke vergadering te Leeuwarden op eigen verantwoordelijkheid hebben gebracht in de gedragslijn van het P.B., acht de Commissie begrijpelijk. Bij de bestaande en steeds groeiende spanning kon het niet uitblijven, dat het stilzwijgen vroeg of laat werd verbroken.

De Commissie beseft eveneens, dat de loochening door Kiès in die vergadering van alle door Albarda opgesomde geruchten, het P.B. noopte om bewijsmateriaal te verzamelen, al kan de Commissie de wijze, waarop de opdracht daartoe is uitgevoerd, niet onverdeeld goedkeuren.

De manier, waarop het bewijsmateriaal ter kennis moest worden gebracht van de gewestelijke vergadering, is een vraag van tactiek. Waar deze vergadering op 18 Juli besloten had, in de vervolgbijeenkomst over te gaan van de persoonlijke op de organisatorische kwesties, had het gewestelijk bestuur en speciaal de voorzitter echter niet mogen toelaten, dat Vorrink op 8 Augustus terstond na de opening het woord nam tot het voorlezen van de verzamelde „verklaringen”. In ieder geval had daartoe vooraf een voorstel moeten worden gedaan. Ook overigens acht de Commissie de gang van zaken in deze vergadering minder gelukkig, doch zij geeft toe, dat de sterk verhitte gemoederen de leiding voor een haast bovenmenselijke taak stelden.

Vele kleinere geschilpunten buiten beschouwing latende, wil de Commissie hier nog slechts mededelen, dat het haar gebleken is, dat de secretaris van het Gewest Friesland, pg. K. Toornstra, tijdens de verkiezingsactie Paul Kiès niet als spreker heeft geweerd, ook niet van de grote plaatsen. Voorts heeft de Commissie geen enkele aanwijzing tot staving van de bewering gevonden, dat het referendum niet op regelmatige wijze zou zijn tot stand gekomen, al heeft het stembureau aanvankelijk een betreurenswaardige fout gemaakt door een verkeerde toepassing van het reglement. De Commissie kan niet goedkeuren, dat het Partij-secretariaat op 25 Januari 1937 aan de gewestelijke besturen van Groningen en Drente de wenk heeft gegeven, te bevorderen, dat in de afdelingen de stembiljetten voor het referendum huis aan huis zouden worden opgehaald, zonder hetzelfde te doen ten aanzien van Friesland. Terecht stelde het Partijbestuur zich op het standpunt, dat de mening, welke in één der bij de combinatie aangesloten gewesten omtrent de meest gewenste volgorde der kandidaten heerste, niet die van de andere gewesten mocht verdringen; terecht ook vreesde het P.B. dit gevolg van de actie van het comité-Roza, ongeacht de vraag, of deze actie na 24 Januari was stilgezet. De handelwijze van het P.B. kon echter niet de zozeer gewenste evenredige invloed der drie gewesten waarborgen, omdat allicht een wenk van het Partij-secretariaat meer over de gehele linie, dus in alle afdelingen, doorwerkt dan dit het geval is met de actie van een comité. De wenk had derhalve aan de drie gewesten moeten worden gegeven. Tenslotte acht de Commissie het van de Hoofdredactie van „Het Volk” onjuist, dat deze weigerde enig verweer tegen het artikel van Albarda van 2 October 1937 op te nemen. Afgezien van de vraag of dit artikel overal even gelukkig geformuleerd was, meent de Commissie, dat in ieder geval één enkel antwoord van de andere zijde had behoren te worden opgenomen.

Beoordeling van de daden der aanhangers van Paul Kiès

De Commissie meent dit gedeelte van haar oordeelstelling zeer bondig te kunnen uitspreken. Reeds tijdens de verkiezingsactie zijn daden gepleegd, met name de campagne, tot het verwerven van voorkeurstemmen voor Kiès, die organisatorisch en disciplinair de toets der critiek niet kunnen doorstaan. Nog veel ernstiger moet het optreden van het comité-Anema worden afgekeurd, sinds dit begonnen is met het beleggen van openbare vergaderingen, die niet anders tengevolge kunnen hebben dan het zaaien van verdeeldheid in de rijen der S.D.A.P. Het toppunt bereikten de aanhangers van Paul Kiès evenwel, toen zij overgingen tot de oprichting van een Vereniging naast de Partij, welke elkeen in de S.D.A.P. en daarbuiten slechts kon zien als gericht tegen de Partij. De Commissie betreurt in hoge mate, dat deze vereniging, die mede een aantal van de beste leden der prachtige Friese beweging omvat, daarbij de naam van Troelstra misbruikt in een strijd, waarvan wellicht alleen deze leden zelve niet beseffen, dat hij de partij van Troelstra in één harer edelste delen aantast.

De Commissie begrijpt, dat het P.B. maatregelen heeft moeten nemen en dat het zelfs voor de scherpste niet kon terugdeinzen. Zij verheugt zich, dat de royementen, gevolgd na de actie voor voorkeurstemmen, weer zijn ingetrokken. Zeer duidelijk zijn immers de verzachtende omstandigheden, welke voor de schulden hebben gegolden.

De Commissie acht het haar plicht, de bevoegde instanties in overweging te geven, ook de thans geroyeerde leden (natuurlijk — gelijk uit het bovenstaande volgt — met uitzondering van Kiès) en de geschorste afdelingen wederom in de S.D.A.P. op te nemen. Zij acht het vanzelfsprekend, dat de bevoegde partij-instanties daaraan de door haar noodzakelijk geoordeelde voorwaarden tot handhaving van de partij-discipline verbinden. Met name zal het lidmaatschap of het op enigerlei andere wijze steunen van de vereniging „Het vrije woord” met het partij-lidmaatschap onverenigbaar moeten blijven. Onder deze voorwaarden acht de commissie echter de grootst mogelijke clementie gewenst. Enerzijds zijn toch door de ontwikkeling van het conflict de spanningen en tegenstellingen zozeer vergroot, dat allerhande daden zijn gepleegd, welke deze leden en afdelingen niet ten volle kunnen worden aangerekend. Anderzijds is de invloed van Paul Kiès, die een schier onbegrijpelijke suggestieve kracht blijkt te bezitten, op zijn naaste aanhangers zo groot, dat deze als het ware door een blinde woede tegen de Partijleiding bewogen worden. Niet bij deze misleiden ligt de hoofdschuld.

De Commissie heeft het stellige vertrouwen, dat deze Friezen, als zij eenmaal beseffen hoe de Partijleiding tot haar houding is kunnen komen, eigen dwalingen zullen inzien. Zij zullen begrijpen, dat de Partijleiding, zij het op weinig gelukkige wijze, een doel heeft nagestreefd, dat ook zij als juist en goed zullen moeten erkennen, te weten, dat slechts achtenswaardige figuren de Volksvertegenwoordiging zullen binnentreden. Deze Friezen zullen — de Commissie twijfelt er niet aan — de Partij opnieuw hun volle vertrouwen en nun sterke kracht schenken.

Vastgesteld de 18e Februari 1938.

(w.g.) G. VAN DEN BERGH.
M. J. A. MOLTZER.
B. J. J. WIJKAMP.

Nadat de Partijraad de Commissie van Onderzoek in zake het conflict had benoemd, ging P. Kiès, tezamen met hen, die georganiseerd waren in het Anema-comité, over tot het uitgeven van het blad „Het Vrije Woord” en het stichten van een organisatie van dezelfde naam.

Daardoor zag het Partijbestuur zich in zijn vergadering van 6 November genoodzaakt de volgende feiten te bespreken:

1. Door Kiès werd in Friesland opgetreden in een aantal openbare vergaderingen, waarin hij, zoals uit de verslagen, die in de pers over deze bijeenkomsten verschenen, bleek, de interne Partijmoeilijkheden rondom zijn candidatuur voor de Tweede Kamer uitvoerig behandelde. Bovendien bleek, dat deze vergaderingen werden gebruikt om de bezoekers op te wekken toe te treden tot de nieuwe organisatie met een eigen orgaan „Het Vrije Woord”, waarvan de bedoeling heette te zijn, zoals dat woordelijk werd uitgedrukt: „Om P. Kiès in staat te stellen zijn mooie werk voor de propaganda, de politieke voorlichting en de algemene ontwikkeling voort te zetten”;

2. dat door Kiès was voorbereid het houden van een vergadering in de zaal van „Bellevue” te Amsterdam op Vrijdag 19 November 1937, welke vergadering hij door een aantal Friese partijgenoten per autobus wilde doen bezoeken en die als een poging moest worden beschouwd zijn actie ook buiten Friesland te gaan voeren;

3. dat Kiès blijkens aankondigingen in bladen en strooibiljetten en blijkens een ingezonden stuk van zijn hand in „Het Volksdagblad” (De Tribune) van 29 October 1937 bereid is geweest het woord te voeren op bijeenkomsten van het comité tot viering van het twintigjarig bestaan der Sowjet-Unie en dat hij als spreker van deze vergaderingen zich slechts heeft teruggetrokken, omdat hij, hangende het conflict in de

Partij, vreesde, dat dit optreden in de omstandigheden van het oogenblik tot verkeerde gevolgtrekkingen en tot verwarring onder de leden der sociaal-democratische arbeidersbeweging zou kunnen leiden;

4. dat de partijgenoten J. H. Anema te Akkrum, S. de Groot te Oldeboorn, J. D. v. d. Mei te Sexbierum, K. Westra te Heerenveen, A. van Wallinga—Veldman te Akkrum, H. Eisenga te Appelscha en A. H. Loots te Oldeboorn de ondertekenaars waren van een circulaire, waarin opgewekt werd lid te worden van de organisatie „Het Vrije Woord”;

dat voor het toetreden tot deze organisatie propaganda werd gemaakt op de openbare vergaderingen, waar door Kiès de bekende kwestie werd behandeld;

dat bedoelde circulaire zich volgens de aanhef richtte tot allen, die het S.D.A.P.-conflict althans in zoverre beëindigd wilden zien, dat weer begonnen kon worden met opbouwend en positief werk en die wensten, dat opgehouden zou worden met afbrekende strijd;

dat uit deze aanhef reeds duidelijk bleek, dat het hier ging om leden der S.D.A.P. te bewegen tot het stichten van een organisatie in de organisatie onzer Partij.

Het Partijbestuur was van oordeel, dat een optreden, zoals het uit de bovenstaande feiten bleek, niet kon worden geduld, aangezien het als schadelijk voor de belangen der Partij moest worden beschouwd.

Het Partijbestuur stelde vast, dat de beide eerste en de laatste groep van feiten werden gepleegd zonder de uitspraak af te wachten van de op 18 September j.l. door de Partijraad ingestelde commissie, die de zaak-Kiès in onderzoek had en waardoor alle betrokkenen in de gelegenheid waren hun mening over deze kwestie zonder terughouding, met volledige documentatie aan deze Partijraadscommissie voor te leggen.

Het Partijbestuur overwoog ernstig het bezwaar van ingrijpen zijnerzijds, nu de kwestie-Kiès aan commissoriaal onderzoek was onderworpen. Het Partijbestuur meende evenwel, dat een optreden, als waaraan de genoemde partijgenoten zich na het instellen der commissie schuldig hadden gemaakt, als volstrekt ontoelaatbaar moest worden beschouwd en besloot de partijgenoten P. Kiès, J. H. Anema, S. de Groot, J. D. v. d. Mei, K. Westra, A. van Wallinga—Veldman, H. Eisenga en A. H. Loots op grond van artikel 12, 4de alinea der Partijstatuten in de gelegenheid te stellen zich voor de hen ten laste gelegde feiten te verantwoorden.

Het Partijbestuur besprak daarna in zijn vergadering van 13 November j.l. een van 12 November gedateerd schrijven, dat klaarblijkelijk als collectieve verantwoording was bedoeld. Onder het stuk, dat ongetekend was, stonden de namen getypt van een aantal partijgenoten. Daaronder waren alle tot roeyement voorgedragen partijgenoten, met uitzondering van K. Westra te Heerenveen, die in een afzonderlijk schrijven zich verantwoordde.

Het schrijven van p.g. Westra gaf het Partijbestuur aanleiding om hem over de zienswijze van het Partijbestuur nader in te lichten.

Het Partijbestuur nam aan, dat zij, wier namen onder de collectieve verantwoording waren verschenen, dit stuk ook als een persoonlijke verantwoording beschouwd wensten te zien.

Het Partijbestuur stelde vast, dat ten aanzien van het organiseren van openbare vergaderingen in en buiten Friesland over de kwestie-Kiès en over het oprichten van de vereniging „Het Vrije Woord” de collec-

tieve verantwoording generlei wijziging vermocht te brengen in zijn oordeel omtrent de betekenis van bedoelde feiten.

Het Partijbestuur stelde bovendien vast, dat alle ondertekenaars van de circulaire van „Het Vrije Woord” met uitzondering van p.g. K. Westra, die zich daarvan nadrukkelijk losmaakte, zich mede verantwoordelijk stelden voor de organisatie van de openbare vergaderingen, zowel in als buiten Friesland, over de kwestie-Kiès.

Het Partijbestuur stelde ten slotte vast, dat in de collectieve verantwoording met geen woord werd ingegaan op het feit, dat Kiès in verbinding stond met het comité tot herdenking van het twintigjarig bestaan der Sovjet-Unie.

Inmiddels nam het Partijbestuur ook nog kennis van de tekst van een brief van Kiès, gericht aan genoemd comité, welke brief in het openbaar in de vergadering in de Apollohal te Amsterdam werd voorgelezen en die gepubliceerd werd in „Het Volksdagblad” van 9 November j.l., uit welke brief de bewondering voor het „rode leger” en Stalin nog duidelijker spraken.

Het Partijbestuur besloot op grond van een en ander krachtens artikel 12 der Statuten tot het royement van P. Kiès, J. H. Anema, S. de Groot, J. D. v. d. Mei, A. van Wallinga-Veldman, H. Eisenga en A. H. Loots.

Vervolgens nam het Partijbestuur in zijn vergadering van 4 December j.l. ten aanzien van de kwestie-Kiès kennis van een schrijven van de afdeling Akkrum, gedateerd 19 November, waarin werd meegedeeld, dat zij geen uitvoering wenste te geven aan het besluit van het Partijbestuur tot royement van haar leden A. van Wallinga-Veldman, J. H. Anema en P. Kiès. Het Partijbestuur besloot naar aanleiding hiervan, gebruikmakende van zijn bevoegdheid, omschreven in artikel 13 der Statuten, de afdeling Akkrum te schorsen en aan het eerstvolgende congres voor royement voor te dragen.

Het Partijbestuur liet onmiddellijk in het communiqué van zijn vergadering van 4 December uitkomen, dat overeenkomstig alinea 2 van artikel 13 leden van geschorste of geroyeerde afdelingen, die schriftelijk verklaren het niet eens te zijn met de handelingen of besluiten, die tot schorsing of tot royement hebben geleid, door het Partijbestuur in hun recht worden gehandhaafd.

Naar aanleiding van een ingekomen schrijven van p.g. K. Westra te Heerenveen, besloot het Partijbestuur van zijn aanvankelijk voornemen ook hem te royeren, af te zien.

Kennis werd genomen van een schrijven van 24 November aan voorzitter en leden van de Partijraad gericht, ondertekend door J. H. Anema en S. de Groot, namens de zeven in Friesland geroyeerde leden van de Partij, waarin zij mededelen, geen behoefte te voelen om het formele beroep te doen op de Partijraad. Zij verklaarden zich bereid, mits collectief, om inlichtingen te geven, indien de Partijraad mocht inzien, dat hij zelf heeft in te grijpen.

Besloten werd ieder van de geroyeerden mede te delen, dat de Partijraad reglementair bijeen geroepen wordt zes weken voor het jaarlijks congres. Voorts zodra de commissie-Van den Bergh c.s. met haar conclusies gereed zou zijn. Tevens werd besloten er op te wijzen, dat het al of niet bijeenroepen van de Partijraad in eerste instantie wordt beslist door de vraag of de door het Partijbestuur geroyeerden van hun recht tot beroep alsnog gebruik zouden maken. Dat beroep stond tot 15 December a.s. voor hen open.

Naar aanleiding van een schrijven van een door Friese partijgenoten opgericht verzoeningscomité, welks streven het Partijbestuur om de klaarblijkelijk goede bedoeling kon waarderen, waarin gevraagd werd de royementen in schorsing te veranderen, werd besloten dit comité mede te delen, dat de geroeyerden door in beroep te gaan bij de Partijraad hun royement automatisch in schorsing konden doen veranderen. Op het verzoek geen verdere royementen uit te spreken, werd geantwoord, dat dit ook niet in de bedoeling van het Partijbestuur lag, voor zover nieuwe gebeurtenissen het Partijbestuur daartoe niet zouden noodzaken.

Op 27 December hield het Partijbestuur een bespreking met genoemd bemiddelingscomité.

In zijn vergadering van 8 Januari besprak het Partijbestuur een aan de Partijraad gericht schrijven van dit bemiddelingscomité, waarin verwezen werd naar een te Leeuwarden op 2 Januari 1938 aangenomen motie. In deze motie werd met klem bij de geroeyerden in het conflict-Kiës er op aangedrongen de Partijraad te verzoeken alsnog de mogelijkheid te openen tot het instellen van beroep, terwijl de Partijraad werd uitgenodigd aan dit verzoek te voldoen.

Het Partijbestuur besloot aan het bemiddelingscomité mede te delen, dat het bereid was, indien een of meer van de geroeyerden alsnog beroep bij de Partijraad aanvroegen, de Partijraad te verzoeken een en ander in welwillende overweging te nemen. Als uiterste termijn, waarbinnen eventueel beroep van geroeyerden alsnog het Secretariaat van de Partij moesten hebben bereikt, werd vastgesteld 20 Januari 1938.

Beroep tegen de uitgesproken royementen kwam echter niet in.

Het Partijbestuur publiceerde toen op 27 Januari over deze zaak nog het volgende communiqué:

„Zoals in het communiqué van de Partijbestuursvergadering van 8 Januari werd medegedeeld, wenste het Partijbestuur tegemoet te komen aan de wens van het bemiddelingscomité-Van der Horst om het mogelijk te helpen maken, dat de in de kwestie-Kiës geroeyerden alsnog bij de Partijraad tegen hun royement in beroep zouden kunnen komen.

Het Partijbestuur stelde daartoe als uiterste datum 20 Januari. Er is tot die datum geen enkel verzoek om alsnog in beroep te komen op het Partijsecretariaat ontvangen.

Het Partijbestuur heeft in zijn laatste vergadering kennis genomen van de resolutie, die aangenomen werd op de gewestelijke vergadering van het comité-Anema, op Zondag 12 December in Leeuwarden gehouden, waar besloten werd tot het constitueren van een vereniging „Het Vrije Woord”.

De bedoelde resolutie verklaart o.a.: „dat sociaal-democraten, die de ziel der Partij willen redden, zich zullen moeten aaneensluiten naast (niet tegen, maar naast) de Partij in een vereniging, die Troelstra's denken tot grondslag heeft”.

Het Partijbestuur stelde zich op het standpunt, dat de boven-omschreven activiteit niet naast, maar slechts tegen de Partij mogelijk is en besloot het lidmaatschap van de vereniging „Het Vrije Woord” onverenigbaar te verklaren met het lidmaatschap van de S.D.A.P.

Het Partijbestuur kreeg bericht van de afdeling Oldeboorn der Partij, dat zij weigerde de door het P. B. geroeyerde leden af te voeren. Op grond van deze weigering besloot het P. B. gebruik makende van zijn statutaire bevoegdheid, omschreven in artikel 13 van de Statuten, de afdeling Oldeboorn te schorsen en aan het eerstvolgende congres voor te dragen voor royement

Overeenkomstig alinea 2 van artikel 13 kunnen leden van geschorste of geroeyerde afdelingen, die schriftelijk verklaren het niet eens te zijn met de handelingen of besluiten, die tot schorsing of tot royement hebben geleid, door het Partijbestuur in hun rechten worden gehandhaafd”.

* *
*

In beroep tegen hun roeyement, uitgesproken door hun resp. afdelingen, kwamen bij het Partijbestuur D. Bergman uit Bergen N.-H., J. Borgman te Den Haag II, J. Huisman te Winschoten en A. van Santen te Den Haag II.

Na een ingesteld onderzoek besloot het Partijbestuur tot afwijzing dezer beroepen, omdat het de gronden waarop roeyement was uitgesproken gewettigd achtte.

Voorts waren ingekomen beroepen van G. Baars te Rhenen en J. G. Wally te Den Haag III tegen hun deballotage.

Na een ingesteld onderzoek besloot het Partijbestuur deze beroepen af te wijzen.

Het Partijbestuur zag zich voorts genoodzaakt zich bezig te houden met enkele moeilijkheden te Oostvoorne en Hellevoetsluis, welke inmiddels nog niet volledig tot oplossing zijn gebracht.

Commissie aanvulling Sociale Verzekering

Deze commissie zette in het jaar 1937 haar werkzaamheden voort. Het rapport der commissie was aan het einde van deze verslagperiode in concept gereed.

Bestuur Neutrale Volksscholen in Limburg

De scholen der Stichting „De Neutrale Volksschool” in Heerlen en Hoensbroek hebben haar ontstaan te danken aan de behoefte aan neutraal onderwijs in die gemeenten, waar niet voldoende openbaar onderwijs werd gegeven, of waar het openbaar onderwijs de kenmerken van neutraal onderwijs had verloren. De Stichting werd op 26 September 1929 opgericht.

De oprichting der scholen nam enige jaren in beslag. Toen de eerste school in Heerlen dreigde zonder gymnastieklokaal te komen maakte de „Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank”, die ook reeds de waarborgsommen had geleend, de bouw van dit lokaal mogelijk.

In September 1931 opende de school te Heerlen haar deuren onder grote belangstelling van de gehele moderne arbeidersbeweging.

Een jaar later werd de school te Hoensbroek geopend. Het frisse gebouw met zijn prachtige gymnastieklokaal heeft later rijkelijk zijn aandeel gehad aan de in Zuid-Limburg beruchte mijnschade, omdat de ondergrond door tal van oude mijngangen ondergraven was.

Toen de scholen in haar eerste groei waren, werden zij getroffen door de steeds sterker voelbare gevolgen van de economische crisis, die de mijnstreek met volle kracht teisterden. Dulzenden mijnwerkers werden ontslagen; lonen ondergingen een aanzienlijke vermindering. De exploitatie-vergoedingen daalden elk jaar meer. Het aantal leerlingen ondervond van deze crisisgevolgen de terugslag. Zonder hulp van de Algemene Raad bleek het niet mogelijk, ondanks een zuinig beheer, tot een sluitende exploitatie te komen.

Het leerlingenverloop van de scholen was als volgt:

	Heerlen	Hoensbroek
31 December 1931	275	—
31 December 1932	302	223
31 December 1933	301	212
31 December 1934	272	203
31 December 1935	292	196
31 December 1936	276	183

In de loop van 1937 zijn de leerlinggetallen gedaald tot resp. 250 en 160. Het aantal leerkrachten moest op beide scholen tengevolge van de daling van het aantal leerlingen worden ingekrompen. Alweer door financiële bijstand van „De Centrale” kon aan de school te Hoensbroek een boventallige leerkracht te werk gesteld worden. Toen het aantal leerlingen bleef dalen, hebben N.V.V. en S.D.A.P. voorlopig de kosten van bezoldigde kwekelingen voor hun rekening genomen, omdat tot elke prijs moest worden voorkomen, dat het onderwijs door te grote klassen of door monstreuze klassencombinaties zou worden gedesorganiseerd.

De positie onzer scholen is verre van gemakkelijk door de felle bestrijding, waaraan de moderne arbeidersbeweging in Limburg bloot staat. Ouders onzer leerlingen, die niet al te sterk in hun schoenen staan of van bepaalde machten afhankelijk zijn, worden maar al te vaak onder zware druk gebracht.

Grote waardering moet uitgesproken worden voor de krachtige toewijding, waarmede het personeel zijn taak vervult.

De verwachting bestaat, dat meer en meer zal blijken, dat de oprichting der neutrale volksscholen in deze streek van ons land voor de gehele beweging een van goed inzicht getuigende daad van de Partij en het Vakverbond is geweest, ook al moet erkend worden, dat teleurstellingen niet zijn uitgebleven en dat de instandhouding voorshands financiële offers eist.

In het bestuur der Stichting zijn in de loop der jaren verscheidene veranderingen gekomen. In het afgelopen jaar trad o.a. Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters als voorzitter van het in Heerlen gevestigde dagelijks bestuur van het schoolbestuur af, welke functie hij zeven jaren had vervuld. Voor zijn arbeid in deze de beweging bewezen een woord van dank. De samenstelling van het bestuur is thans als volgt:

Algemeen Bestuur: voorzitter C. Woudenberg, Amsterdam; eerste secretaris Mr. A. de Roos te Amsterdam; penningmeester G. F. Lindeijer te Amsterdam; tweede secretaris N. Kramer te Heerlen; overige leden: C. v. d. Lende, Amsterdam; Th. J. Thijssen te Amsterdam; P. Hoogland, Amsterdam; Mr. L. Vooys, Heerlen; J. Stangelaar, Heerlen; D. Bodenstaff, Heerlen; een vacature.

Dagelijks Bestuur: voorzitter Mr. L. Vooys, Heerlen; secretaris N. Kramer, Heerlen; penningmeester D. Bodenstaff, Heerlen.

Hoofd der school in Heerlen is C. Baan, in Hoensbroek H. van Hulst.

Commissie Zuid-Limburg

De Commissie Zuid-Limburg benoemde in het afgelopen jaar een sub-commissie, bestaande uit Mr. M. v. d. Goes van Naters, G. F. Lindeijer en C. J. van Lienden, die een onderzoek instelde naar de mogelijkheid om te komen tot een ontsluiting van het Peelgebied. Na het inwinnen van velerlei inlichtingen en het onderzoeken van de mogelijkheden, die in de Peel liggen, werd door de sub-commissie een rapport met conclusies uitgebracht. Dit rapport werd in een vergadering van de voltallige Commissie definitief vastgesteld en aan de Algemene Raad aangeboden.

Voorts werden de pogingen, om in Venlo te komen tot de bouw van een aantal arbeiderswoningen, voortgezet. Het mocht de Commissie niet gelukken om de bezwaren, die van overheidswege werden geopperd, weg te nemen.

Gedurende deze verslagperiode kwam de Commissie verschillende malen in vergadering bijeen, ten einde gewone zaken, het werk van deze Commissie rakende, af te doen. Het belangrijkste daarvan zijn wel de gevoerde besprekingen met vertegenwoordigers van de arbeidersbeweging in Maastricht over de toestand van het openbaar onderwijs in deze gemeente. De Commissie heeft naar aanleiding van de verkregen gegevens overleg gepleegd met de Bond van Nederlandse Onderwijzers. Plaatselijk is een commissie ingesteld om nadere feiten inzake de positie van het openbaar onderwijs te verzamelen.

Financiële Commissie in verband met reorganisatievoorstellen

Deze commissie kwam Zaterdag 29 Januari met haar rapport gereed, dat zij volgens haar opdracht aan het Partijbestuur uitbracht. De leden der commissie brengen wij gaarne een woord van dank.

Het Partijbestuur verenigde zich met de conclusies van het rapport en stelde het aan de orde in de vergadering van de Partijraad van 19 Februari 1938.

Economische Contact-Commissie

Ten einde het contact tussen de vertegenwoordigers onzer beweging in de Economische Raad, de Kamerfractie en de Redactie van „Het Volk” te bevorderen, besloot het Partijbestuur in samenwerking met het N.V.V., tot het instellen van een commissie, welke tot taak heeft contact te bevorderen tussen de hierboven genoemde instanties.

In deze commissie hebben zitting de partijgenoten S. de la Bella Jr., Prof. Mr. W. A. Bongers, J. W. Matthijsen, Dr. J. v. d. Tempel en Dr. Ir. Th. v. d. Waerden.

Commissie tot herziening van de Armenwet

De besturen van Partij en Vakverbond hebben een commissie ingesteld ter bestudering van de vraag, welke wijzigingen in de Armenwet zouden moeten worden aangebracht in verband met de moderne opvattingen in zake armenzorg.

Tot leden der commissie werden door het N.V.V. benoemd: A. Beek, H. Lindeman, Mr. S. Mok en F. S. Noordhoff; door de S.D.A.P.: J. A. Berger, W. Drees, S. R. de Miranda en C. v. d. Vegte.

De commissie werd op 19 April 1937 geïnstalleerd. Tot voorzitter werd W. Drees benoemd, tot secretarissen J. A. Berger en Mr. S. Mok.

Het rapport der commissie was aan het einde van deze verslagperiode nog niet gereed.

Commissie Strijdprogram

Gelijk in het congres van 1937 was toegezegd, ging het Partijbestuur in zijn vergadering van 2 October 1937 over tot het instellen van een Commissie, die tot taak heeft het Strijdprogram te herzien, ten einde op een volgend congres deze zaak aan de orde te stellen.

In deze commissie werden de volgende partijgenoten benoemd: Ir. J. W. Albarda, W. Drees, Prof. J. van Gelderen, E. Kupers en K. Vorrink.

Permanente Koloniale Commissie en Persindo

Het jaarverslag over de permanente Koloniale Commissie en Persindo kan met uitzondering van een wijziging in de samenstelling van de Commissie. in dezelfde bewoordingen gesteld worden als het vorige.

De Koloniale Commissie, sedert October 1933 door Partij en N.V.V. ingesteld en in de aanvang bestaande uit vijf leden, telt thans negen leden, n.l. de partijgenoten H. de Dreu, H. van Dugteren, Prof. J. van Gelderen, E. Kupers, G. van Overbeek, L. N. Palar, J. E. Stokvis, N. Vijlbrief en C. Woudenberg.

Door zijn vertrek naar Indonesië is pg. Ir. Ch. G. Cramer uit de Koloniale Commissie getreden.

Pg. H. de Dreu is in het verslagjaar in de Commissie gekomen als deskundige, die pas uit Indië teruggekeerd is.

Pg. H. van Dugteren, sedert kort lid, vertegenwoordigt naast pg. E. Kupers het N.V.V. in de Commissie.

Pg. prof. J. van Gelderen is als Tweede Kamerlid en pg. N. Vijlbrief als Eerste Kamerlid in het verslagjaar in de Commissie opgenomen.

Voorzitter is pg. E. Kupers, secretaris pg. L. N. Palar. De dagelijkse werkzaamheden verzorgt pg. N. L. Palar, indien nodig, in overleg met pg. J. E. Stokvis.

De Commissie kwam in 1937 regelmatig bijeen ter bespreking van Indonesische vraagstukken, die doorvaar in aanmerking kwamen. Ook Nederlandse aangelegenheden, die verband hielden met Indonesië, waren onderwerp van bespreking.

De Commissie heeft contact met de Indonesische beweging, ook met Indonesische organisaties in Nederland.

Nauw aan de Koloniale Commissie verbonden staat het Persbureau Indonesia, bij verkorting Persindo, dat tot taak heeft de Indonesische pers en Indonesische organisaties, zowel op politiek, sociaal als cultureel gebied, voor te lichten omtrent de sociaal-democratie en de moderne arbeidersbeweging en over de politieke verhoudingen in Nederland. Het verzendt wekelijks artikelen naar de Indonesische pers, meestal in het Maleis gesteld, welke in de regel ook worden geplaatst. Men kan dus gewoonlijk onze politieke inzichten wekelijks in de Maleise bladen lezen.

De resultaten van dit systematische voorlichtingswerk zijn zeer goed te noemen. „Het Indische Volk”, orgaan van onze zusterpartij in Indonesië, schreef daarover in het nummer van 20 December 1937:

„Van buitengewone betekenis is verder het Persbureau Indonesia (Persindo), dat de Indonesische pers geregeld voorziet van voorlichting op politiek en vakbewegingsgebied. Dit werk kan niet hoog genoeg aangeslagen worden”.

Regelmatig komen verzoeken binnen uit Indonesië van periodieken, organisaties, personen en Indonesische bibliotheken om toezending van Persindo-artikelen en „De Vakbeweging”, waaraan uiteraard voldaan wordt.

Persindo staat onder leiding van de partijgenoten L. N. Palar en J. E. Stokvis.

N.V. De Arbeiderspers

Dagbladen

In het verkiezingsjaar 1937 kon de Arbeiderspers ten volle het op 1 Januari van dat jaar bereikte aantal abonné's op haar dagbladen ten belope van 203.614 handhaven en zelfs vergroten. Het jaar eindigde met een abbonnementental van 206.935. Wij noemden 1937 hier met opzet een verkiezingsjaar, om er de aandacht op te vestigen, van welk een betekenis het is, dat de arbeidersbeweging over eigen dagbladen beschikt, die in meer dan 200.000 gezinnen het woord van onze beweging brengen in perioden van strijd, waarin zij van allerlei kant wordt aangevallen.

Op verdere uitbreiding van ons aantal lezers blijft de Directie bij voortdoring bedacht.

Hoofdredactie

In 1937 bereikte pg. J. F. Ankersmit, die vanaf de oprichting aan het dagblad „Het Volk” als redacteur en gedurende een lange reeks van jaren als hoofdredacteur verbonden was, de pensioengerechtigde leeftijd.

Bij zijn afscheid werden ook van de zijde van de Partij woorden van grote waardering voor zijn werk uitgesproken.

Als zijn opvolger trad op Dr. H. B. Wiardi Beckman. Deze is sindsdien hoofdredacteur van alle dagbladen van de Vennootschap, daar pg. Y. G. van der Veen, die tot dusver hoofdredacteur was van het dagblad „Voorwaarts”, de wens te kennen gaf als zodanig af te treden, ten einde het mogelijk te maken, dat de hoofdredactie van alle dagbladen in één hand zou worden verenigd.

De Periodieken

Omtrent het Periodiekenbedrijf kan worden gemeld, dat het aantal abonné's op de „Radiogids” zich in stijgende lijn beweegt.

Daarnaast bleven het weekblad „WIJ” en de „Proletarische Vrouw” onverminderd tot de zeer belangrijke uitgaven van de Vennootschap behoren.

Het weekblad „Tijd en Taak” kon zich behoorlijk handhaven.

De oplage van de „Socialistische Gids” brokkelde onder de druk van de nog steeds heersende economische crisis enigszins af.

De Drukkerijen

konden ondanks felle concurrentie-aanvallen haar cliënten door het leveren van goed werk tegen redelijke prijs behouden en zelfs naar sommige zijden nieuwe winnen.

De Clichéfabriek

ontwikkelde zich verder en geniet een uitstekende reputatie.

Boekenbedrijf

Bij het boekenbedrijf verschenen in 1937 53 verschillende uitgaven, met een totale oplage van ruim 200.000 exemplaren.

Het aantal intekenaars op de A.R.B.O. steeg tot boven de 10.000.

In het eind van 1937 verscheen de eerste aflevering van een nieuw boek van W. H. Vliegen, „Die onze kracht ontwakten deed; de jaren 1914 tot 1919”.

De oplage van de Naar-het-Lichtkalender steeg tot boven de 20.000, een tot nu toe niet bereikt getal.

Gewezen moet worden op een aantal uitgaven over het Plan van de Arbeid, waarvoor uiteraard de belangstelling groot was.

In het begin van het jaar werd ter gelegenheid van de inschrijving van den 200.000en abonné op de dagbladen der Arbeiderspers bovendien overgegaan tot het uitgeven van een serie premieboeken onder de titel „200.000-serie”. Deze boeken vonden grote waardering.

Een groot succes was in het eind van het jaar de uitgave van het Boek voor de Jeugd, dat tegen zeer lage prijs in bijzondere verzorging en omvang binnen het bereik werd gebracht ook van de minder met aardse goederen bedeelde arbeidersgezinnen. De oplage steeg vër boven de 60.000 exemplaren.

De omzet van de *boekwinkels* steeg in 1937, evenals die van de *Kantoor-boekhandel*.

Pensioenfonds

Op 1 Januari 1936 trad de Stichting „Pensioenfonds De Arbeiderspers” in werking ter verzekering van ouderdomspensioen voor het personeel der Vennootschap, alsmede van pensioenen voor hun wezen.

Raad van Commissarissen

In de Raad van Commissarissen werd door aandeelhouders gekozen pg. Th. Smeding als opvolger van pg. H. van Dugteren, die zijn lidmaatschap neerlegde in verband met zijn benoeming tot hoofdbestuurder van het N.V.V. Hem zij in dit verslag dank gebracht voor de diensten, die hij aan de Vennootschap als lid van het College heeft bewezen.

Overigens kwam in de samenstelling van de Raad van Commissarissen geen wijziging.

In Memoriam

Met leedwezen gedenkt de Vennootschap het overlijden van een drietal toegewijde en bekwame personeelsleden, de pgg. J. Verreyck, H. de Reus en C. J. Bartsch.

Bedrijfsresultaten

De in het jaar 1937 gehouden vergadering van aandeelhouders besloot, over het afgelopen jaar 1936 geen dividend uit te keren. Behoorlijke afschrijvingen werden verricht.

Hieraan kan thans reeds worden toegevoegd, dat het jaar 1937, na het doormaken van enkele verliesgevende jaren, weer een sluitende bedrijfsrekening vertoont, zodat het bedrijf zonder al te grote beduchtigheid de stijging van de papierprijs en de daaruit voortvloeiende lasten kan onder het oog zien. Het bedrijf heeft in de crisisstormen bewezen, een grote veerkracht te bezitten, die het in staat stelt, zelfs in de moeilijkste omstandigheden het oog te richten op vermeerdering van zijn reeds omvangrijk lezerstal in het belang van de beweging.

Vereniging van Soc.-Dem. leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten

Het bestuur der Vereniging bestond uit Ed. Polak, Amsterdam, voorzitter; C. Woudenberg, Amsterdam, secretaris-penningmeester; D. Bar-

tels, Hoogezaand; H. de Boer, Leeuwarden; W. Drees, Den Haag; J. H. Paris, Maastricht; J. ter Laan, Rotterdam; M. A. Reinalda, Haarlem; W. v. d. Vall, Alkmaar.

In het begin van het jaar overleed plotseling pg. D. Bartels, waardoor de Vereniging een trouw en actief bestuurslid verloor.

De redactie van het orgaan „De Gemeente” bleef in handen der partijgenoten Ed. Polak en Mr. S. Mok.

De voortdurende actie om het aantal abonnees op het orgaan belangrijk te vergroten, had helaas niet het gewenste resultaat.

Het Informatiebureau der Vereniging werd sedert het begin van dit jaar ondergebracht bij het Bureau van het Partij-secretariaat. Van het Bureau werd door de raadsleden een toenemend gebruik gemaakt.

De jaarvergadering der Vereniging werd gehouden op 23 en 24 October te Amsterdam. De aftredende bestuursleden werden herkozen, in de vacature-Bartels werd gekozen J. Tuin te Hoogezaand.

Besloten werd tot wijziging der Statuten. Een Huishoudelijk Reglement werd vastgesteld.

Op voorstel van het Hoofdbestuur besloot de jaarvergadering, dat, met ingang van het verenigingsjaar 1938—1939, van de contributie 30 pct. aan de afdelingen en 70 pct. aan het H.B. zal komen.

In verband met de sterk gestegen papierprijzen werd besloten, „De Gemeente” voortaan in kleiner omvang uit te geven.

Voorts zal in overleg met de besturen der provinciale afdelingen en die der Partijgewesten, de ontwikkeling en voorlichting der leden beter dan tot nu toe geschied is, ter hand worden genomen.

Op de tweede dag der jaarvergadering, die door een groot aantal raadsleden was bezocht, werd door W. v. d. Sluis een inleiding gehouden over de zorgen van de kleine gemeenten in crisistijd; door Mr. J. in 't Veld werd een inleiding gehouden over de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten.

Het aantal leden der Vereniging bedroeg op 1 September 1937 1540, waarvan 1483 raadsleden in 532 gemeenten, 160 wethouders en 126 Statenleden. 69 Statenleden waren tevens Raadslid.

Wij menen overigens hier nog eens de aandacht te moeten vestigen op het feit, dat partijgenoten tot lid van een gemeenteraad of Provinciale Staten gekozen, volgens het huishoudelijk reglement der Partij, daardoor lid van de Vereniging van Sociaal-democratische leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten zijn en derhalve ook verplicht de contributie voor deze organisatie te betalen.

Het P.B. heeft reeds eerder overwogen, welke maatregelen het kan toepassen om onwillige leden tot betaling te nopen.

De Arbeiders-Jeugd-Centrale

Gedurende het jaar 1937 heeft de A.J.C. opnieuw de moeilijkheden van de tijdsomstandigheden, de jeugdwerkloosheid en de lage lonen in vele beroepen, ondervonden. Ondanks enige daling van het ledental kan men terugzien op een omvangrijk en goed stuk werk.

Het aantal afdelingen bedroeg aan het begin van het jaar 91, aan het einde van het jaar 89. Bovendien werden in enkele kleinere plaatsen, met steun van de betreffende partijafdeling, z.g. Jongerenkernen opgericht. Het aantal bedraagt thans 10, het ledental 89.

Het ledenoverzicht over de laatste 7 jaar is als volgt:

Jaar	Rode Valken	Rode Wachten	boven 21-jarigen	Totaal
1932	6152	3745	849	10746
1933	6178	3688	913	10779
1934	5515	3741	1059	10315
1935	5050	3285	1128	9463
1936	4848	2942	1096	8886
1937	4199	2795	1008	8002
1938	3605	2435	854	6893

Het oprichten van Trekvogelgroepen vindt voortgang. Trekvogels zijn leden van 8—12 jaar. Er nemen op het ogenblik omtrent 500 Trekvogels aan ons werk deel.

In de dagelijkse leiding kwam in 1937 geen wijziging. Het Hoofdbestuur onderging op het Congres van 6 en 7 November een verandering door de verkiezing van een vijftal nieuwe leden. De samenstelling is thans als volgt:

Jan Peters, voorzitter; Wim Thomassen, secretaris en redacteur „De Kern”; Nico Bloemendaal, penningmeester; Henk van Dijk, redacteur „Het Jonge Volk”; Wim van Halm, Centraal Rode Valkenleider en redacteur „De Wiekslag”; H. van Dugteren, vertegenwoordiger van het N.V.V.; Koos Vorrink, vertegenwoordiger van de S.D.A.P.; Dr. H. Brugmans, vertegenwoordiger van het Instituut; voorts: Dries van der Vlerk; Jacob Berkhout; Jo Boetje; Ber Drukker; Lena Lopes Dias; Reint Laan; Herman Rubingh; Luit Smid en Piet Spronkers.

Het werk in het jaar 1937 bewees, dat de reorganisatie van het jaar 1936, die inkrimping en verjonging van het bestuursapparaat beoogde, wel moeilijkheden heeft veroorzaakt, doch deze konden overwonnen worden.

Ondanks de moeilijke tijd bleef het internationale contact met de S.J.I. en een aantal bij haar aangesloten organisaties bestaan.

De secretaris van de A.J.C. maakte deel uit van een delegatie van de S.J.I. naar Spanje en de voorzitter, secretaris en penningmeester bezochten het jubileumcongres van onze Zweedse zusterorganisatie, waarvan een uitvoerig rapport aan het Hoofdbestuur werd uitgebracht.

De leden plakten in de maand October een zegel van 10 cent voor extra ondersteuning van het werk van de S.J.I. De opbrengst was dit jaar f 586.10.

De A.J.C. behield de financiële steun van de Arbeidersbeweging. De populariteit van ons werk blijkt jaarlijks uit de opbrengst van de inzameling van de Stichting „Voor Zon en Vrijheid”. Dit jaar bleef de opbrengst (f 12.800) echter beneden verwachting.

In alle gewesten werden conferenties georganiseerd over het onderwerp „Gezag en Democratie” en districtsdagen over „Problemen der Vakbeweging”. Het afdelingswerk werd door het Hoofdbestuur ondersteund, o.a. door beschikbaarstelling van een reizende bibliotheek, schriftelijke voorlichting, sprekers, lichtbeeldenstroken, enz.

Tijdens de verkiezingsactie heeft het Hoofdbestuur alle leden van 18 jaar en ouder opgewekt aan het werk van de Partij zo krachtig mogelijk deel te nemen.

Een bijzondere en volledig geslaagde gebeurtenis beleefde de Rode Valkenbeweging met Pasen door de organisatie van het eerste centrale

Paasfeest, waaraan omstreeks 95 pct. van de Rode Valken en een groot aantal bestuurders hebben deelgenomen.

Het Pinksterfeest bood een uitstekend programma en trok dit jaar 1000 bezoekers. De zomerkampen waren eveneens een succes; ook was dit het geval met de Rode Nederzetting.

Jeugdfeesten werden in September georganiseerd in de volgende plaatsen: Sneek, Assen, Enschede, Haarlem, Utrecht, Den Haag, Breda en Brunssum en waren door ongeveer 5000 jongeren bezocht.

Op 6 en 7 November kwam het negende congres van de A.J.C. bijeen. In een huishoudelijke zitting besprak het de jaarverslagen over de jaren 1934, 1935, 1936. Des Zaterdagavond was het congres bij een voorstelling van Vondels „Adam in Ballingschap” aanwezig. De zitting van Zondag 7 November werd besteed aan twee grote inleidingen en wel één van den A. J. C.-voorzitter Jan Peters, over de sociale positie van de jeugd en één van Koos Vorrink over de grondslagen der sociaal-democratie. De rede van Jan Peters werd als brochure uitgegeven.

De Stichting „Voor Zon en Vrijheid” verzorgde het buitenwerk. Onder leiding van deze instelling werd het werk voor de werkloze jeugd voortgezet. Behalve de A.J.C. maken ook andere organisaties uit de moderne arbeidersbeweging van het werk van de Stichting gebruik. Wij verwachten een stijging van het bezoek van verwante organisaties in 1938.

In de laatste maanden van 1937 werden in de kring van het Hoofdbestuur ernstige besprekingen gevoerd over de mogelijkheid van verruiming van het arbeidsveld en uitbreiding van werkmethoden van onze jeugdorganisatie. Een uitvoerige nota met een aantal voorstellen tot het bereiken van dit doel is kort na het einde van de verslagperiode bij partij en vakbeweging ingediend.

Instituut voor Arbeidersontwikkeling

In de laatste jaren had het Instituut te kampen met crisismoeilikheden — een langzame doch regelmatige daling van het ledental en verminderde deelname aan het werk.

Gelukkig toont 1937 weer een ander beeld. Eendeels is er sprake van een groei doordat er enige kentering was in 't economisch getij, anderzijds was de invloed merkbaar van een sterkere centralisatie en uitbouw van verschillende diensten.

Het ledental steeg met 432 van 32.092 op 32.524.

Het in 1936 uitgegeven „Ontwikkelingsplan” — „Het Instituut wat het is, wat het wil” waarin naast een theoretische grondslag van het werk, een overzicht van en aanwijzingen voor de Instituutsarbeid gegeven werd, kreeg in 1937 een „Supplement”. De resultaten van deze aanwijzingen waren in 1937 in het afdelingswerk te vinden.

Na het aandeel, dat het Instituut, door de uitgave van een tweetal handboeken, kon hebben in de actie voor het Plan van de Arbeid verscheen in het najaar van 1937 een handboek voor studieclubs over „De Nieuwe Staat”, samengesteld door Mr. Dr. v. d. Goes van Naters, Dr J. Valkhoff, Ir. H. Vos en Mr. Dr. J. in 't Veld.

In 't voorjaar van 1937 werden in een 18-tal plaatsen kadercursussen gehouden met als onderwerp: „Problemen der Democratie”. 2310 functionarissen van partij en vakbeweging namen hieraan deel. Met de onderwerpen voor de cursussen in 1936 („Worsteling der Vrijheid”) en die voor 1938 („Gezag en Vrijheid”) vormt dit een cyclus, die kan

worden gezien als een verdediging van en opvoeding tot Democratie.

De lichtbeeldendienst kreeg een uitbreiding en omvat thans in totaal een 19-tal series verdeeld over 4 groepen onderwerpen n.l.:

1. *Sociaal-politieke en Economische Onderwerpen.*
  - a. Algemeen.
  - b. Actueel.
2. *Techniek.*
3. *Natuurhistorische onderwerpen.*
4. *Kunstzinnige onderwerpen.*

Behalve voor de afdelingen van het Instituut zijn deze lichtbeelden met de daarbij behorende syllabi ook beschikbaar voor de afdelingen van partij en vakbeweging, die er een steeds groter gebruik van maken.

Internaten

Bij de aanvang van het seizoen 1936/37 mocht het Instituut van de N.V. „De Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank” de vererende en belangrijke opdracht ontvangen tot het organiseren van een aantal Internaten, die op een enkele uitzondering na, gehouden werden in het Natuurvriendenhuis „Over Holland” te Nieuwersluis a/d Vecht. Tot deze internaten werden uitsluitend toegelaten werkloze functionarissen uit Amsterdam en Rotterdam.

De volgende internaten werden gehouden:

Onderwerp:	Leider:	Aantal deelnemers
„Wij en de Natuur”	C. A. 't Hart	43
„De Arbeiders in het boek”	Dr. H. Brugmans	46
„Verleden en toekomst van het Socialisme”	L. de Jong	49
„Mens en Machine”	J. A. Berger	48
„Perspectieven van de Vakbeweging”	C. Lammers	47
„Worsteling der Vrijheid”	A. Treurniet	50
„De Democratie en haar problemen”	K. Vorrink	52
„Spanje, gisteren, heden, morgen”	Z. Gulden Jr.	51
„Volksonderwijs, Volksontwikkeling, Volksopvoeding”	Prof. C. A. Mennicke	43

De internaten waren een groot succes. Ook voor het seizoen 1937/38 heeft het Instituut weer deze opdracht ontvangen, echter met dit verschil dat de deelnemers uit alle plaatsen konden komen Vóór 1 Januari 1938 werden georganiseerd:

Voor:	Leider:	in Gebouw:	Aantal deelnemers
Raadsleden	J. A. Berger	„Meenthuis”	39
idem	J. G. Suurhof	„Meenthuis”	44
Functionarissen werklozenorganisaties	J. Engels	„Over-Holland”	50

Voorzien werd in de behoefte aan materiaal voor literatuur-clubs. Vervaardigd werden syllabi voor leiders en deelnemers over een zestal boeken, waarvan er drie een actueel sociaal en politiek probleem behandelen, 1 een geschiedkundig onderwerp, 1 streekroman en een klassiek literair werk.

Ingesteld werd een Centraal Spaarfonds, met filialen in verschillende afdelingen. Gespaard wordt met waarde-penningen voor Instituutsdoelinden en aankopen in de winkels van de N.V. De Arbeiderspers.

Met de N.V. De Arbeiderspers werd een overeenkomst aangegaan waardoor onze leden boeken uit het fonds van de A.P. een jaar na verschijnen tegen ledenprijs kunnen kopen.

Een zeer actief aandeel had het Instituut in de eind 1937 plaatsvindende Vondelherdenking. Een zeer groot aantal afdelingen organiseerden Vondel-lezingen, -herdenkingen en -toneelvoorstellingen. Medewerkers hierbij waren Dr G. Stuiveling, en de gezelschappen Nel Oosthout en „De Jonge Spelers”.

Eveneens in 1937 werd een aanvang gemaakt met de uitgifte van een serie geschriftjes „Grote problemen in klein bestek”, veelal aansluitende bij actuele lezingen en geschikt als syllabus voor bezoekers en voor colportage.

Vermelding dient de uitgifte van een orgaan voor de leiders van studieclubs, dat uitgroeide tot een algemeen sociaal-economisch kaderblad en dat onder de naam „Contact” van 1 Januari af wordt uitgegeven door Instituut en Wetenschappelijk Bureau van de Partij.

Scholendienst

Onze Scholendienst blijft één der belangrijkste diensten van ons Instituut. De arbeiders-avondscholen werden bezocht door 1600 leerlingen in 70 plaatsen. Les wordt gegeven in 3 vakken: Nederlandse Taal, Rekenen en Sociale Kennis. Hiervoor worden eigen speciaal voor volwassen arbeiders geschreven boeken gebruikt.

De plaatselijke kaderscholen werden bezocht door 290 leerlingen in 9 plaatsen. Het onderwijs omvat de vakken: Ned. Taal, Boekhouden en Handelsrekenen, Staatsinrichting, Economie en Geschiedenis. Ook op deze plaats mag een woord van erkentelijkheid aan de vele docenten van beide scholen niet ontbreken. Voor hun veelal belangloze medewerking is onze beweging hun grote dank verschuldigd.

Ook voor de onderafdeling „De Natuurvrienden” was 1937 een belangrijk jaar. Het ledental steeg van 10104 tot 11688. Uitgegeven werd het maandblad „De Natuurvriend”, dat kosteloos aan ieder wordt toegezonden. Het blad heeft zich in het eerste verschijningsjaar een voorname plaats onder de Instituutsuitgaven weten te verschaffen en veel belangstelling ondervonden.

In het voorjaar werd het „Natuurvrienden-werkplan” uitgegeven, waarin de plaats en de bedoeling van het Natuurvriendenwerk in het kader van de beweging uitvoerig werd behandeld. Het groeps- en cursuswerk, de organisatie van kampen, vacantieweek, excursies en tochten werd voortgezet en, waar mogelijk, uitgebreid. Een propaganda-actie onder de leus „Voor levensvreugd en Zonneschijn” had succes. Een lezing met lichtbeelden onder dezelfde naam werd samengesteld.

Op 28 en 29 Augustus werd op de terreinen van de A.J.C. te Vierhouten het Sterkamp gehouden, dat een opmerkelijke gebeurtenis voor het Instituut werd, waarvoor onder alle groepen van de beweging belangstelling werd getoond. Bijna 2000 personen namen, uit alle oorden van het land, er aan deel.

Het aantal Natuurvriendenhuizen bleef stationnair. Het aantal dagbezoeken en logiesnachten bedroeg rond 58.000.

Reisbureau

De groei van het Reisbureau komt duidelijk naar voren in onderstaand overzicht. Hierbij rekening te houden met het feit dat in 1935 een tentoonstelling in Brussel en in 1937 de tentoonstelling in Parijs werd gehouden.

I. Gezelschapsreizen	1935	1936	1937
aantal doorgedane reizen	68	65	90
„ deelnemers	2503	1439	2960
„ reisdagen	11195	10666	19855
<hr/>			
totaal reissommen	f 65828.—	f 58314.—	f 121805.—
II. Individuele reizen			
aantal behandelde aanvragen	296	581	1137
<hr/>			
totaal verreisd bedrag	f 5215.—	f 20180.—	f 60570.—

Centraal Bestuur

Het Centraal Bestuur was op 31 December 1937 als volgt samengesteld:
Bezoldigden: Dr. H. Brugmans, C. A. 't Hart.

Vertegenwoordigers N.V.V.: H. van Dugteren, F. S. Noordhoff, Th. J. Thijssen. Vertegenwoordigers S.D.A.P.: M. A. Reinalda, Mr. E. Ribbius Peletier, K. Vorrink. Vertegenwoordiger A.J.C.: H. van Dijk. Vertegenwoordigers Instituut: C. de Boer, Henk van Laar, Ds. G. W. Melchers, W. J. Ploegsma, P. Schuhmacher, D. v. Staveren.

Op zijn verzoek werd aan P. K. Polderman per 1 October 1937 eervol ontslag verleend onder dankbetuiging voor de vele diensten door Polderman aan het Instituut bewezen.

Troelstra-school

Het Curatorium van de Troelstra-school leed een betreurd verlies door het verscheiden van zijn lid A. Harms, in leven gedelegeerd Commissaris van de N.V. de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank.

In de loop van het jaar stelde Dr. J. van Dillen zijn functie ter beschikking, zodat aan het einde van 1937 de samenstelling van het Curatorium was als volgt:

Dr. Hemelrijk, voorzitter; C. A. 't Hart, secretaris; Dr. H. Brugmans; Dr. C. Ketner; N. de Lieme, F. v. Meurs; F. S. Noordhoff; F. v. d. Walle en C. Woudenberg, leden.

Ook in het lerarencorps kwam enige wijziging. Aan de school waren eind 1937 verbonden:

J. v. d. Kieft, Financiewezen.
Drs. S. Kleerekoper, Bedrijfseconomie.
Mr. M. Levenbach, Arbeidsrecht.
Prof. Dr. J. H. v. Meurs, Staats- en Gemeenterecht.
Drs. E. M. Premsele, Sociale Economie.
Drs. R. H. Rooda, Boekhouden.
Dr. J. Valkhoff, Burgelijk Recht.
Dr. C. Westerman, Sociale Geschiedenis.

De school bestaat uit 4 klassen, waarvan 3 met 5 lesweken en de 4e klas met 2 lesweken. In de overige periode wordt door de leerlingen schriftelijk werk gemaakt.

De achtste cursus werd 2 Januari 1938 geopend met een rede van den voorzitter in tegenwoordigheid van tal van bestuurders van partij en vakbeweging

De 8e cursus telde 67 leerlingen als volgt over de 4 klassen verdeeld: 1e klas 25; 2e klas 18; 3e klas 13; 4e klas 11 leerlingen.

Vrijwel alle leerlingen bekleden functies in de arbeidersbeweging, n.l. 17 functionarissen S.D.A.P.

46 functionarissen Vakbond.

4 leden Gemeenteraad

15 functionarissen uit Culturele organisaties.

67 leerlingen met 82 functies.

Vrijwel alle leerlingen van de Troelstraschool hadden als vooropleiding een der plaatselijke kaderscholen van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling of de Centrale Kaderschool, welke eveneens onder leiding van het Curatorium wordt gehouden in het Troelstra-oord. Deze C.K.S. telt jaarlijks 25 leerlingen.

De leerstof omvat 5 vakken: n.l. Boekhouden, Nederlandse Taal, Geschiedenis, Economie en Staatsinrichting. Als docenten zijn aan de C.S.K. verbonden: Dr. J. v. Praag, B. J. Balkestein en L. Zimmerman.

Voor beide scholen geldt, dat men om als leerling te kunnen worden toegelaten, hiervoor moet worden candidaat gesteld door partij of vakbeweging.

S.V.M.V.

Het Verenigingsjaar begon met een druk bezochte najaarsvergadering op Zondag, 29 November 1936, waar behandeld werden de prae-adviezen van de partijgenoten *Prof. J. van Gelderen* over „Het grondstoffenvraagstuk, economisch beschouwd” en *J. E. Stokvis* over „Het vraagstuk van de verdeling der grondstoffen, de politieke betekenis”. Helaas was pg. Stokvis door ziekte verhinderd zijn eigen prae-advies te verdedigen; pg. Van Gelderen werd bereid gevonden de verdediging der beide prae-adviezen voor zijn rekening te nemen.

Zaterdagmiddag 28 November hield de juridische sectie een vergadering, waar pg. *Mr. J. in 't Veld* sprak over „De gemeentelijke autonomie in de crisis.”

De voorjaarsvergadering werd gehouden op Zondag 6 Juni 1937, waar pg. *Mr. M. van der Goes van Naters* het onderwerp inleidde: „Economische ordening en geestelijke vrijheid.”

Voor de economisch-historisch-sociologische sectie sprak de dag tevoren *Prof. Lederer* over „De jongste ontwikkeling der sociale en economische politiek in de Verenigde Staten.”

De juridische sectie hield een gecombineerde vergadering met de Sociaal-democratische Vereniging tot bevordering van Reclasseering en Kinderbescherming, waar het woord werd gevoerd door *Mr. L. A. Donker* over „Het nieuwe ontwerp Kinderrecht”.

Bovendien hield genoemde Vereniging tot bevordering van Reclasseering en Kinderbescherming op 28 November 1936 een vergadering, waar onze Belgische partijgenoot *Ad. Delierneux*, oud-directeur van de Strafschool te Hoogstraete, sprak over „Jeugdgevangenis in verband met reclasseering van jeugdige misdadigers.”

De najaarsvergadering werd gehouden in November 1937, waar behandeld werden de prae-adviezen van Mevr. Hilda Verwey—Jonker en van Van Overbeek over „Socialisme, nationalisme en internationalisme” en „De Sociaal-democratische opvattingen ten aanzien van de nationale en internationale gedachte.”

Ten slotte zij nog medegedeeld, dat als opvolger van wijlen Prof. R. Kuijper werd benoemd Prof. J. van Gelderen tot bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Prof. Van Gelderen aanvaardde het bijzonder hoogleraarschap met een inaugurele rede „Automatisme en planmatigheid in de wereldhuishouding”, op 25 October 1937.

V.A.R.A.

Van de acht crisisjaren, die voorbijgingen, waren vooral de laatste vijf buitensporig moeilijk. De V.A.R.A. is thans gelukkig weer een flink stuk op weg de moeilijkheden, die haar de laatste jaren sterk gehinderd hebben, voor goed op te ruimen, en daardoor de invloed van het democratisch socialisme in het Nederlandse omroepbestel solider dan ooit te voren te verankeren.

De iets verminderde werkloosheid maakte het de V.A.R.A. mogelijk met meer succes de propaganda te voeren. Bij het afsluiten van het kalenderkwartaal stond reeds vast, dat de V.A.R.A. in 1937 een nettogroei van ruim 10.000 leden-abonnees had gemaakt, in vergelijking met het cijfer, waarmee op 1 Januari was begonnen.

Het aantal afdelingen bedroeg per 1 Januari 1938 469.

In de samenstelling van het Hoofdbestuur en het Dagelijks Bestuur kwam geen verandering.

De Verenigingsraad kwam tweemaal in het afgelopen jaar onder leiding van pg. A. de Vries bijeen.

De redactie van „De Radiogids” berustte gedurende het afgelopen jaar bij pg. A. de Vries. Ingrijpenden wijzigingen deden zich niet voor. Enkele veranderingen werden aangebracht om het blad wat te verfrissen en aantrekkelijker te maken.

Het V.A.R.A.-kinderblad stond onder redactie van A. de Vries en „Oom Henk”. De inhoud sluit gedeeltelijk aan bij de kinderprogramma’s, die de V.A.R.A. uitzendt, en bestaat voor een ander deel uit losse vertellingen, plaatjes etc.

De V.A.R.A. voerde een stevige actie met medewerking van de staf, waarover zij te beschikken heeft. O.a. organiseerde zij een drietal zomerfeesten: een in Zuidlaren op 13 Juni; een te Den Dolder op 27 Juni en een te Ginneken op 11 Juli.

Omtrent de N.O.Z.E.M.A. valt het feit te vermelden, dat in het najaar van 1937 in Jaarsveld een proefzender op de 415 M.-golf in werking is gesteld, welke thans op dezelfde tijd uitzendt als de in Kootwijk opgestelde lange-golf-zender op de 1875 M.

In het eerste kwartaal van 1938 zijn daardoor de V.A.R.A.-programma’s te beluisteren, zowel op de 1875 M. als op de 415 M.-golf.

De N.O.Z.E.M.A. werkt intussen verder aan de plannen voor de definitieve zenderbouw, waaromtrent in 1938 nadere berichten zullen volgen.

De secretaris-penningmeester van de V.A.R.A., J. W. Lehon, bleef in het jaar 1937 lid van de Raad van Beheer van de N.O.Z.E.M.A.

De V.A.R.A. bleef ook in het jaar 1937 aangesloten bij het Centraal Bureau voor de Omroep in Nederland. Bij de periodieke bestuursverkiezing werd de heer G. de Clercq, voorzitter van de A.V.R.O., opvolger van Mr. A. v. d. Deure, die gedurende het eerste jaar de voorzittersfunctie had waargenomen.

Op verzoek van de omroepverenigingen bleef onze secretaris-penningmeester J. W. Lebon zich ook voor het tweede jaar met het secretariaat en het financieel beheer van het bureau belasten.

Naast de vertaling en het persklaar maken van de radio-programma's voor de omroepbladen, belast het bureau zich met de behartiging van allerlei omroep belangen, die gemeenschappelijke behandeling vereisen.

In vergelijking met voorafgaande jaren is de verhouding tussen de omroepen thans zeker goed te noemen.

Bij ministerieel besluit van 6 September 1937 werd de Contact-Commissie, voor de werelduitzendingen ingesteld, waarin voor de V.A.R.A. als lid werd benoemd de secretaris-penningmeester J. W. Lebon; als zijn plaatsvervanger de omroep-secretaris A. Pleysier.

De taak van deze commissie is o.a.:

1. richtlijnen aan te geven en regelen te ontwerpen, welke als grondslag voor het organiseren en het verzorgen van de werelduitzendingen, meer in het bijzonder van het economische gedeelte daarvan, zullen kunnen dienen;
2. het in verband met een doelmatige taakverdeling in overleg en nauwe samenwerking met de aan de werelduitzendingen deelnemende omroep-organisaties voorbereiden van de samenstelling der programma's in die zin, dat ook de omroep-organisaties krachtens hun eigen aard en zelfstandigheid de verantwoordelijkheid voor de inhoud der programma's kunnen dragen;
3. het zoeken van aanraking met organisaties en personen, welke op het gebied der economische uitzendingen, hetzij rechtstreeks, hetzij zijdelings, als belanghebbenden kunnen worden beschouwd;
4. het ontwerpen van een jaarlijkse raming van kosten en het doen van voorstellen in zake de wijze, waarop die kosten naar billijkheid kunnen worden bestreden.

Op grond van zeer belangrijke argumenten is het V.A.R.A.-bestuur ervan overtuigd, dat het landsbelang de spoedige totstandkoming van een goed verzorgde wereld-omroep dringend vereist.

Uitgaande van deze gedachte is het V.A.R.A.-bestuur evenwel van oordeel, dat de financiële lasten van de wereldomroep niet ten volle gelegd mogen worden op de omroepverenigingen, d.i. op de luisteraars, die gelden bijeenbrengen voor de verzorging van Nederlandse omroep-programma's.

Hoewel het V.A.R.A.-bestuur, zo goed als de besturen van de andere omroepen, prijs stelt op grote zelfstandigheid en bewegingsvrijheid, ook bij de verzorging van de wereld-omroep, heeft het ten opzichte van de nationale eenheid, die bij de verzorging van de wereld-omroep nagestreefd behoort te worden, opvattingen, die niet onbelangrijk afwijken van de mening, die de andere omroepverenigingen met betrekking tot deze kwestie zijn toegedaan.

In de wijze van samenstelling en uitvoering der programma's van de

V.A.R.A. heeft zich geen verandering voorgedaan, doch de wijze van voorbereiding heeft uitbreiding en verbetering ondergaan.

In het muziekwezen kwamen wijzigingen, doordat uit het vergrote V.A.R.A.-orkest een nieuw ensemble (Noviteiten-orkest) werd gevormd, dat een voor Nederland nieuw genre bracht.

Gehandhaafd bleef het standpunt, dat de preventieve radio-contrôle niet in overeenstemming is met het Nederlandse staatsbestel en met de culturele belangen van de omroep. Ook de vage inhoud van de bestaande wettelijke normen leidt tot een toepassing, waarin de logica vaak zoek is. Niettemin heeft de V.A.R.A., zonder iets van het genoemde beginsel prijs te geven, haar volle medewerking aan de autoriteiten verleend, om door samenwerking het wederzijds begrip te verhelderen. Uitbreiding van het strijdlieparen-repertoire mag als winst genoteerd worden. Ook overigens moge worden erkend, dat de medewerking der autoriteiten ten opzichte van de V.A.R.A. goed is.

In 1938 zal een aanvang met de grote studio-uitbreiding worden gemaakt, die het chronische ruimtegebrek, waaraan onze omroep lijdt, zal opheffen.

Bond van Soc.-Dem. Studentenclubs

De gang van zaken met de Bond van Sociaal-Democratische Studentenclubs was voor het Partijbestuur in de loop van het jaar aanleiding het contact met deze organisatie te verbreken.

Het Partijbestuur achtte het voor een goede gang van zaken nodig, dat de vertegenwoordiger van het Partijbestuur niet alleen een enkele keer in het jaar de bijeenkomsten van de Bondsraad kon bezoeken, doch meende, dat het contact moest worden verbeterd door de vertegenwoordiger van het Partijbestuur direct in het Hoofdbestuur op te nemen, zodat deze volledig van alles, wat er in de organisatie omgaat, op de hoogte kon zijn.

Aan dit verzoek van het Partijbestuur weigerde het Hoofdbestuur van de Bond van Soc.-Dem. Studentenclubs te voldoen.

Op het moment, dat wij dit rapporteren, is het overleg, gepleegd om het contact te herstellen, nog niet geëindigd.

Nederlandse Arbeiderssportbond

Ook gedurende deze verslagperiode had in het bestuur namens de Algemene Raad C. v. d. Lende zitting.

Het behoeft nauwelijks betoog, dat ook de Sportbond onder de slagen van de crisis gebukt ging.

Vooraf onder de jongeren heeft de werkloosheid verwoed huisgehouden, zodat afdelingen met 60 tot 80% werklozen lang niet tot de zeldzaamheden behoren. In een organisatie als deze, waarin de beoefening van de sport gepaard gaat met hoge uitgaven voor huur van terreinen, lokalen, badinrichtingen, honoraria voor leraren en aankoop materiaal, mag het een wonder heten, dat de afdelingsbesturen over het algemeen in staat zijn gebleken de budgetten in evenwicht te houden. In zeer veel gevallen werd echter een beroep gedaan op de bondskas.

Het spreekt vanzelf, dat door het Bondsbestuur een zeer sober beleid moest worden gevoerd. Aan kostbare propaganda, die in vorige perioden

uitstekende resultaten opleverde, kon zo goed als niets worden gedaan.

Het hieronder volgend statutair artikel, hetwelk door het Congres van 1935 met op twee na algemene stemmen werd aangenomen, behoefde nog niet in toepassing te worden gebracht, waaruit blijkt, dat de principiële samenhang volkomen gezond is.

„Personen, die geacht kunnen worden openlijk of bedekt te behoren tot extreme richtingen, gezindheid, groepen, bewegingen of partijen, als b.v. communistisch, fascistisch, of andere bewegingen, groepen en dergelijke, kunnen geen lid zijn van de N.A.S.B.

Personen, die desondanks het lidmaatschap van de N.A.S.B. hebben verworven, worden, als een gezindheid als bedoeld in het eerste lid van dit artikel op enigerlei wijze in de Bond tot uiting komt, van het lidmaatschap vervallen verklaard”

Een aanbod van de Rode Sporteenheid tot samenwerking werd zonder meer afgewezen.

Het werk in 1937 culmineerde in de 3de Arbeiders Olympiade, die van 25 Juli tot en met 1 Augustus te Antwerpen werd gehouden. De deelneming van Nederlandse zijde heeft niet ten volle aan de verwachtingen beantwoord, ofschoon toch ruim 600 deelnemers konden worden geboekt, terwijl een groot aantal op eigen gelegenheid de laatste Zaterdag en Zondag naar Antwerpen toog.

De Nederlandse vertegenwoordigers in de Olympische wedstrijden hebben zich behoorlijk laten gelden. Vooral de handballers, de korfballers, de zwemmers, de schakers en de wielrenners waren de buitenlandse concurrenten evenwaardig.

Een door het Groninger Congres benoemde Organisatie-Commissie, welke tot taak had richtlijnen aan te geven nopens de structuur van de Bond, bracht een, door C. v. d. Lende samengesteld, doorwrocht rapport uit.

Op 20 December werd een buitengewoon Congres te Amsterdam gehouden, waarin dit rapport aan de orde werd gesteld. Het Congres besloot de conclusies van dit rapport aan een referendum te onderwerpen.

Als gevolg van de uitspraak van dit referendum kwam er een belangrijke wijziging in de organisatorische structuur van de Bond, doordat voor sportgroepen, die meer dan duizend leden omvatten, technische congressen onder leiding van de desbetreffende Bondscommissies kunnen worden georganiseerd.

Het Bondsbestuur heeft regelmatig contact met Rijks- en Gemeente- autoriteiten, teneinde de bouw van open- en overdekte badinrichtingen, het aanleggen van sport- en zweefvliegvelden, te bevorderen.

De afdelingsbesturen wekten wij op tot het stichten van clubs, waarin z.g. „modellenbouw” beoefend wordt. Van de modellenbouw voert namelijk een rechte lijn naar het motorvliegen.

De Bond is o.a. aangesloten bij de Socialistische Arbeiders Sport Internationale en vertegenwoordigd in de Culturele Raad.

Wekelijks verschijnt het geïllustreerde Bondsorgaan „Arbeiderssport”, terwijl het maandblad „Ruim Baan” in de behoeften van de „Jonge Pieter Jellen” voorziet.

Wetenschappelijk Bureau

In de samenstelling van het Wetenschappelijk Bureau kwam dit jaar geen verandering. Na de verkiezingen was het den huidigen directeur

van het Bureau, Ir. H. Vos, niet meer mogelijk dagelijks persoonlijk de leiding van het werk op zich te nemen. Ten einde hierin te voorzien, werd Drs. G. M. Nederhorst, die reeds tijdelijk ter assistentie van den directeur op het Bureau werkzaam was, voor één jaar proeftijd, als adjunct-directeur aan het Bureau verbonden.

De samenstelling van het Curatorium was als volgt: Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, voorzitter, Prof. J. van Gelderen, Prof. Dr. J. Tinbergen, Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, A. W. IJzerman. Als secretaris voor het Curatorium fungeert J. W. Rengelink.

Het eerste half jaar van het werk van het Bureau was behalve aan het „Plan van de Arbeid” aan de verkiezingen gewijd. Herhaalde malen werd de hulp ingeroepen, ten einde een onjuiste argumentatie van onze politieke tegenstanders gemotiveerd te kunnen weerleggen. Door bijdragen in de bladen van de Arbeiderspers en door publicatie in „Vrijheid, Arbeid, Brood” kon ons Bureau zich van deze nuttige taak kwijten. Ook kwam het herhaalde malen voor, dat vertegenwoordigers van de Partij in openbare lichamen het Bureau om advies of feitenmateriaal vroegen, wanneer kwesties van economisch beleid aan de orde waren. In de loop van dit jaar verschenen als grote publicaties:

1. Het Binnenscheepvaarrapport, getiteld „Het Plan en de Binnenscheepvaart”.
2. Het Mijnrapport, getiteld „Het Plan en de Mijnbouw”.
3. Het Inventarisrapport.

Tot ons leedwezen bleek het niet mogelijk het rapport over het inventarisonderzoek in een der eerste maanden van 1937 te publiceren. De grote omvang van het werk, aan de uitwerking van het materiaal van het inventarisonderzoek verbonden, belette dit. Desniettegenstaande is dit rapport van grote betekenis gebleken. Herhaalde malen konden Kamerleden en vertegenwoordigers in andere lichamen de conclusies van dit rapport in hun betoog verwerken en daarmee de nood der werklozen scherp illustreren. Het stemt tevens tot voldoening, dat mede onder aandrang van onze partijgenoten in de gemeente Emmen een soortgelijk onderzoek is opgezet voor die gemeente, waarbij de vragenlijst van ons inventaris-onderzoek als voorbeeld diende. Ook na de publicatie van het inventaris-rapport heeft het Bureau nog enkele onderdelen der enquête nader uitgewerkt. Een onderzoek is o.a. ingesteld naar de invloed van de duur der werkloosheid op de toestand van kleding en dekking, waarbij wij het materiaal van het inventaris-onderzoek als grondslag namen. De resultaten van dit onderzoek, dat een aanvulling van het inventaris-rapport is, hopen wij binnenkort te publiceren.

Ten einde het werk van het Wetenschappelijk Bureau meer onder de aandacht van de partijgenoten en Partijinstanties te brengen, verzorgt ons Bureau reeds enige tijd, in samenwerking met het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling een regelmatige economische en sociale documentatie. Deze documentatie, welke een geheel eigen karakter draagt en van opzet verschilt van de waardevolle documentatie van het N.V.V., blijkt in een grote behoefte te voorzien. Tot op heden verschenen tien nummers van dit documentatieblad „Contact”, waarin o.a. openbare werken, werkloosheidscijfers, het karakter der economische opleving, de verkiezingsrede van Dr. Colijn, de millioenennota, huishoudrekeningen enz. behandeld werden. In de toekomst zal de verzorging van dit beredeneerde documentatiemateriaal een van de belangrijke onderdelen van

het werk van het Bureau vormen. Voor enkele nummers mochten wij een zeer gewaardeerd beroep doen op enkele bevoegde partijgenoten, die op het betreffende terrein deskundig waren.

In aansluiting op een door het Bureau samengestelde nota over de veranderde economische toestand, ontstaan na de depreciatie in verband met het Plan van de Arbeid, is door ons een onderzoek ingesteld ten einde na te gaan, welke lonen eventueel het eerste voor verhoging in aanmerking zouden komen. Wij menen een bruikbare methode te hebben gevonden, waarmede ook voor de toekomst richtlijnen voor een planmatigheid in de loonpolitiek getrokken kan worden.

Ons Bureau onderhield een levendig contact met het buitenland. In België, Frankrijk, Engeland en Zwitserland bestaan Bureau's, die met het onze zijn te vergelijken, maar ook in de Scandinavische landen geschiedt het wetenschappelijk werk georganiseerd.

Op een internationale conferentie in Pontigny in October 1937 kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

1. De internationale handel en de grondstoffenverdeling.
2. De medezeggenschap en de contrôle der werknemers in verband met de „Nieuwe Organen”.
3. De welvaartspolitiek door verhoging van de koopkracht der massa.

Over alle genoemde onderwerpen hebben voorbesprekingen plaats gevonden op een conferentie in Parijs in Juni 1937. In een uitvoerige nota heeft ons Bureau op de haar toegezonden vragenlijst geantwoord. Het definitieve eindrapport en het verslag der gevoerde besprekingen kan men spoedig tegemoet zien. Tevens hadden wij op de conferentie gelegenheid uitgebreide inlichtingen te krijgen en materiaal te verzamelen over de economische toestand in ander landen.

Voor de komende tijd heeft het Bureau een uitgebreid schema van zijn werkzaamheden opgezet. Op een vergadering van de commissie van Acht uit Partij en Vakbeweging in Februari j.l. is besloten de volgende onderzoekingen ter hand te nemen:

1. Een onderzoek naar de noodlijdende gebieden in ons land, gevolgd door de samenstelling van een rapport, waarin behandeld wordt wat er voor deze gebieden gedaan kan worden. Een rapport over „Emmen en omgeving” zal binnen niet al te lange tijd het licht zien.

2. De samenstelling van een financieel rapport, waarbij in de eerste plaats de belasting en leningpolitiek in overeenstemming gebracht zal worden met de overige maatregelen van het Plan van de Arbeid.

De voorstudie, die op dit gespecialiseerde terrein noodzakelijk is, is reeds aangevat.

Voor dit laatste rapport zal het noodzakelijk zijn, gelijk dit bij de tot standkoming van het Plan van de Arbeid is gedaan, een beroep te doen op de welwillende medewerking van de intellectuele krachten in onze Partij die deze problemen kunnen beoordelen. In overleg met de Commissie van Acht is besloten wederom een aantal commissies te benoemen, die onderdelen van dit rapport zullen moeten behandelen.

Personalia

Het is een ieder jaar weerkerende treurige plicht aan het einde van ons verslag te gedenken een aantal onzer vooraanstaanden, die de Partij ontvielen. Naast de vele onbekenden, die hun leven in dienst onzer beweging stelden en waarvoor wij uiteraard dezelfde waardering hebben,

als voor degenen, wier namen wij hier laten volgen, noemen we de partijgenoten G. L. de Haas te Utrecht, D. Bartels te Hoogezand, S. J. Pothuis te Amsterdam, H. J. Frederiks te Hoozevee.

Een afzonderlijk woord menen wij te mogen wijden aan pg. N. Nathans, die tengevolge van een vliegongeluk op zo treurige wijze om het leven kwam.

Voorts memoreren wij hier pg. A. Harms, in latere jaren gedelegeerd-commissaris van „De Centrale”, welke een der eerste Partijsecretarissen was.

Daarenboven ontviel ons pg. Marie de Roode-Heijermans, een van de kunstenaars, die onze Partij telde, een voortreffelijk sociaal-democrate, een bijzondere figuur in onze Partij door de arbeid, die zij op het gebied van de kunst voor onze beweging presteerde.

Memoreren wij hier ten slotte, dat pg. J. van Zadelhoff en Dr. H. Polak hun 70ste en de partijgenoten L. M. Hermans en W. H. Vliegen hun 75ste verjaardag feestelijk herdachten.

Als blijk van de grote waardering, die het Partijbestuur heeft voor het werk, dat onze pge. S. Groeneweg in de Partij presteerde, bood het Partijbestuur haar bij haar afscheid uit de Kamer een boekje aan, waarin een beeld van haar werk en strijd was getekend. Met de samenstelling hiervan was pge. A. E. J. de Vries-Bruins belast.

Slot

Vatten wij ten slotte in enkele woorden de positie van onze Partij over het afgelopen jaar samen, dan kan worden vastgesteld, dat 1937 voor de Partij een goed jaar was. Het ledental is groeiende. Bij de Kamerverkiezingen stond de Partij als een rots in de branding.

Indien er al voor enkele jaren van onzekerheid in onze rijen sprake was, dan is deze thans volledig geweken. Met grote overtuiging en vastberadenheid wordt de propaganda in het Nederlandse volk op de basis van ons in het vorige jaar aangenomen nieuwe beginselprogramma gevoerd. Het jaar 1938 kunnen wij vol vertrouwen tegemoet gaan.

BIJLAGE A

BELOOP AANTAL AFDELINGEN IN DE FEDERATIES

GEWESTEN	PER 31 DECEMBER																	
	1910	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Friesland	58	97	101	100	95	97	99	100	102	104	103	104	105	120	120	124	126	126
Groningen	20	72	71	68	69	66	70	75	75	77	79	81	79	80	80	81	82	84
Drente	7	43	49	51	45	45	43	47	48	50	49	58	61	64	62	62	62	63
Overijsel.....	19	35	40	40	40	45	42	39	43	48	45	47	53	54	51	52	51	53
Gelderland.....	24	56	51	61	60	60	60	58	60	68	68	76	76	80	83	88	90	88
Utrecht	4	19	21	22	20	21	22	22	22	23	25	26	26	29	28	31	32	36
N.-Holland-Noord..	26	56	63	62	64	61	61	57	58	62	62	72	75	78	75	75	77	76
N.-Holland-Zuid ..	—	27	31	31	29	31	30	30	29	30	30	33	33	31	32	33	33	33
Amsterdam	9	9	9	10	11	11	11	11	11	11	11	11	13	13	13	16	15	15
Rotterdam.....	6	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	10	11	11	11	11
Den Haag.....	4	3	3	3	4	4	4	7	7	7	7	9	11	11	11	11	11	11
Zuid-Holland	23	81	84	83	84	87	86	85	84	86	90	99	107	119	115	126	127	129
Zeeland	7	17	18	21	20	20	20	22	23	25	30	36	44	47	41	42	40	38
Noord-Brabant....	6	12	12	11	14	14	14	15	18	24	25	28	26	30	26	26	24	23
Limburg	7	23	21	19	20	20	19	20	20	21	22	22	20	22	17	18	18	19
Totaal.....	220	559	583	591	584	591	590	597	609	645	655	711	738	788	765	796	799	805

P.S. Voor het overzicht van het verloop van het aantal afdelingen over de jaren 1911 t/m 1920 verwijzen we naar het Jaarverslag 1934.

BIJLAGE B

BELOOP VAN HET LEDENTAL IN 1937

FEDERATIES	31 December 1936	Nieuw inge- schreven	Leden uit andere afd. overgekomen	Totaal ingeschreven	Verhuisd	Bedankt	Afgevoerd wegens contr. schuld	Geroyeerd	Overleden en overige reden	Totaal afgeschreven	Totaal aantal 31 December 1937	Mannen	Vrouwen	Vooruit	Achteruit
Friesland	8097	489	190	679	297	950	81	5	33	1366	7410	4852	2558	—	687
Groningen	6562	820	99	919	180	658	45	6	24	913	6568	4687	1881	6	—
Drente	2299	420	8	428	84	286	37	1	5	413	2314	1831	483	15	—
Overijssel	5303	511	150	661	240	578	24	2	27	871	5093	3537	1556	—	210
Gelderland	6258	922	149	1071	295	822	99	1	27	1244	6085	4482	1603	—	173
Utrecht	4427	1153	280	1433	384	682	44	17	28	1155	4705	3175	1530	278	—
N.-Holland-Noord	6184	709	118	827	203	550	76	1	47	877	6134	3939	2195	—	50
N.-Holland-Zuid	5618	1110	324	1434	408	547	50	3	29	1037	6015	3857	2158	397	—
Amsterdam	13395	3464	1287	4751	1581	1713	708	2	69	4073	14073	9320	4753	678	—
Rotterdam	8287	2666	560	3226	897	1601	62	3	26	2589	8924	5608	3316	637	—
Den Haag	8405	3037	1074	4111	1235	1851	97	7	45	3235	9281	5965	3316	876	—
Zuid-Holland	8964	1261	128	1389	320	1079	172	7	51	1629	8724	6249	2475	—	240
Zeeland	1461	177	19	196	59	165	27	1	9	261	1396	1029	367	—	65
Noord-Brabant	1094	303	35	338	51	123	33	1	6	214	1218	910	308	124	—
Limburg	958	207	17	224	51	159	9	—	6	225	957	664	293	—	1
Totaal	87312	17249	4438	21687	6285	11764	1564	57	432	20102	88897	60105	28792	3011	1426

BIJLAGE C

BELOOP VAN HET AANTAL LEDEN SINDS 1895

1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden
1895	700	1910	9980	1925	37894
1896	1000	1911	12582	1926	41221
1897	1500	1912	15667	1927	43196
1898	2100	1913	25708	1928	46169
1899	2500	1914	25609	1929	53395
1900	3200	1915	25642	1930	61162
1901	4000	1916	24018	1931	69263
1902	6500	1917	24893	1932	78920
1903	5600	1918	27093	1933	81914
1904	6000	1919	37628	1934	87212
1905	6816	1920	47870	1935	84269
1906	7471	1921	37412	1936	87826
1907	8423	1922	41472	1937	87312
1908	8748	1923	42047	1938	88897
1909	9504	1924	41230		

BIJLAGE D

VERDELING VAN HET AANTAL LEDEN OVER DE VERSCHILLENDE PROVINCIËS

GEWESTEN	PER 30 SEPTEMBER																	
	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Friesland	3332	4414	5374	5350	4904	5071	4925	5366	5882	6256	6448	6858	6870	7834	7771	7627	7859	7855
Groningen	1725	3121	3431	3098	2784	2957	2997	3509	3931	4394	5017	5618	5675	5743	6102	6315	6587	6756
Drente	901	1406	2119	1575	1225	1166	1090	1289	1525	1595	1801	2319	2206	2338	2261	2382	2287	2351
Overijsel.....	1658	2433	2912	2825	2715	3130	3018	3323	3786	4569	4873	5479	5267	5574	5508	5507	5424	5264
Gelderland.....	1794	3561	4178	4438	3922	3889	3873	4151	4439	4672	5148	5808	5974	6480	6243	6648	6384	6223
Utrecht	800	1794	2142	2035	1936	1985	1987	2222	2497	3085	3324	3820	4151	4863	4855	4778	4463	4781
N.-Holland-Noord.	4122	2870	3481	3458	3295	3384	3301	3713	3978	4647	5155	6175	6411	6913	6546	6486	6259	6245
N.-Holland-Zuid ..	—	1887	2162	2214	2076	2441	2392	2701	3025	3404	3857	4736	4841	6072	5571	5785	5618	6047
Amsterdam	5034	5627	5339	5188	4910	5384	5242	5817	7627	9273	10817	13522	13136	13793	12685	13461	13527	14553
Rotterdam.....	1646	2670	3069	3138	2750	2821	2922	3524	4398	5175	6001	6166	6768	7605	8149	8274	8415	9337
Den Haag.....	1668	1753	1904	1862	1892	2412	2524	2967	3793	4132	4725	5711	6113	6815	6292	7512	8539	9757
Zuid-Holland	2345	4238	4727	4595	4013	4514	4640	5382	5754	6605	7188	8259	8859	10299	9600	9447	9170	9014
Zeeland	424	540	620	682	611	688	694	895	1043	1375	1590	1975	2092	2054	1638	1620	1495	1444
Noord-Brabant....	278	741	732	659	601	667	629	647	773	1110	1264	1363	1324	1558	1311	1194	1142	1213
Limburg	320	812	746	657	631	757	752	895	944	1000	1154	1343	1286	1273	1142	1129	969	958
Totaal.....	26047	37867	42936	41774	38265	41266	40986	46401	53395	61292	68362	79152	80973	89214	85674	88165	88138	91798

AFDELING	PER 31 DECEMBER																		
	I Jan. '37 Aant.inw.	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Amsterdam . .	783351	4959	5595	5169	5234	4831	5386	5523	5827	7761	9809	11185	13315	12983	13793	12360	13462	13395	14073
Haarlem . . .	133305	361	496	491	458	457	527	502	789	922	1059	1275	1504	1575	2201	2042	2144	2141	2303
Alkmaar . . .	30691	122	186	213	216	206	235	261	283	291	328	344	414	467	503	504	506	435	431
Zaandam . . .	35585	396	554	575	679	706	730	738	810	821	868	1055	1132	1195	1180	1060	1017	998	980
Hilversum ..	68764	200	355	392	375	365	455	431	463	585	600	672	845	954	1154	966	947	864	908
Rotterdam ..	598621	1584	3072	3031	3098	2711	2809	3628	3400	4387	5044	5915	6113	6939	7605	8140	8207	8287	8924
Den Haag ..	486754	1631	1766	1863	1899	1888	2465	2585	3058	3908	4130	4815	5750	6163	6815	6157	8043	8405	9281
Leiden	75115	174	532	516	552	469	491	517	528	605	781	907	1015	1003	1036	951	993	1001	881
Delft	53371	297	498	439	389	342	366	373	463	497	534	567	680	653	665	566	581	542	587
Dordrecht ..	60643	379	403	427	462	441	573	700	754	760	775	906	1000	1075	1128	1162	1064	1036	951
Leeuwarden..	53326	332	716	770	777	723	788	889	847	1099	1128	1238	1326	1320	1421	1288	1260	1493	1306
Groningen ..	116742	495	834	815	815	817	889	872	913	1065	1132	1253	1392	1571	1717	1977	2048	2052	2022
Assen	19654	264	409	372	205	177	226	193	227	277	278	315	352	352	335	301	304	290	270
Zwolle	43458	169	575	580	567	499	583	547	569	705	719	774	771	780	745	810	773	719	677
Enschede . . .	88563	268	302	362	372	398	442	441	505	543	577	692	853	726	748	1293	1226	1338	1270
Almelo	34611	163	201	204	208	225	263	325	332	360	417	439	566	532	561	557	561	527	471
Hengelo	36899	159	147	171	176	169	175	169	240	379	488	504	533	494	544	535	518	508	524
Utrecht	161826	507	855	956	984	945	979	1082	1081	1201	1664	1745	1774	2003	2089	2138	2095	1932	2126
Apeldoorn ..	69394	131	309	313	399	359	372	368	361	360	345	393	381	357	367	439	487	427	499
Amersfoort . .	46227	154	229	242	238	206	215	217	254	355	376	425	458	474	517	482	486	481	509
Arnhem	86396	369	547	887	836	764	741	757	712	781	766	892	990	1034	1284	1248	1437	1505	1382
Nijmegen . . .	92164	134	234	283	288	249	247	325	304	340	341	375	401	409	408	382	385	381	433
Zutfen	21150	227	334	349	370	337	387	402	423	478	479	473	548	603	558	570	563	531	504
Deventer . . .	39378	116	384	384	364	336	378	375	400	478	478	527	663	640	719	642	674	625	595
Middelburg . .	18350	101	170	177	179	164	185	193	214	285	295	276	310	304	303	285	282	252	254
Den Bosch . . .	46795	27	94	121	114	89	108	82	78	97	114	113	116	118	108	90	106	103	114
Eindhoven . . .	104793	71	170	174	160	147	160	150	146	190	319	386	375	366	348	380	342	312	320
Maastricht ..	66430	165	196	149	164	184	204	224	222	254	318	300	390	342	345	294	255	207	205
Totaal	3472356	14052	20163	20425	20578	19214	21279	22819	24173	29754	33662	38761	43937	45432	49197	47619	50766	50787	52800
In procenten	40	55	49	49	50	51	52	52	52	55	55	56	56	55	56	56	57	58	59
Totaal ledental der Partij		25642	41472	42047	41230	37894	41221	43196	46169	54319	61162	69263	78920	81914	87212	84269	87826	87312	88897
Het Rijk	8556920																		

1) Voor de cijfers der jaren 1915—1920 verwijzen wij naar het jaarverslag 1933.

BIJLAGE F

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	Boter-manifest	Nederland aan de Arbeid Te en regeringsfi m	Het laatste Woord	Anti-fasc. en anti-comm. krant	Tractaatjes				
					Dem. en Gij	Dem. en Soc.	Plan en Gij	Soc. en Gelijk- heid	Soc. en Vader- land
Friesland	—	—	96100	96350	2922	1868	2947	2918	1948
Groningen	—	—	93410	93410	4131	3663	4153	4123	4728
Drente	—	—	47660	47660	6110	6110	6110	6110	6110
Overijssel	—	—	117730	117730	4900	5300	6115	4800	6010
Gelderland	—	700	162625	182775	18352	18377	18477	18337	18352
Utrecht	5000	—	104305	104305	1088	1063	1108	1098	1208
N.-Holland-Noord	—	5200	97015	95015	2748	2873	3168	3238	3328
N.-Holland-Zuid	—	3000	105150	105150	44055	43555	44055	44055	44555
Zuid-Holland	10000	8700	225466	225466	9140	9040	9170	9025	9415
Noord Brabant	—	—	160940	160940	3895	3895	3895	3910	3910
Zeeland	—	—	57000	56925	4420	4420	4420	4368	4368
Limburg	—	10000	—	81650	505	505	555	505	505
Amsterdam	—	—	211675	211675	3325	3175	3225	3125	2925
Rotterdam	—	—	149060	149060	21000	21000	21000	21000	21000
Den Haag	—	—	143850	143850	23000	23000	23000	23000	23000
Diversen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	15000	27600	1771986	1871961	149591	147844	151398	149612	151362

BIJLAGE G

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL (EN OUDE BROCHURES)

Gewesten en stedelijke federaties	Inlegblaadjes	Basis en Bouw	Landbouwbr. Goed Zaad; Het rijpe graan; Handen a/d Ploeg; Het zilveren dak	Werk voor 200.000 werklozen	Werkers van Nederland	De Vrouw voor het Plan	
Friesland	2809	474	1075	1309	—	—	
Groningen	1208	309	1874	1208	—	—	
Drente	5000	272	40	1000	—	—	
Overijssel	2200	258	2855	2200	—	2 pl. 950	Zwolle en Steenwijk
Gelderland	2677	334	4539	2677	—	1 pl. 300	Apeldoorn
Utrecht	1320	173	1150	1320	—	3 pl. 400	Amersfoort, Zuilen en Utrecht I
N.-Holland-Noord	1473	232	1032	1473	—	—	
N.-Holland-Zuid	7000	197	900	7000	2 pl. 900	2 pl. 900	Hilversum, Haarlem
Zuid-Holland	11225	342	1311	2225	—	3 pl. 4700	Leiden, Schiedam, Delft
Noord Brabant	700	124	440	700	—	—	
Zeeland	343	146	343	343	—	—	
Limburg	440	89	345	440	—	—	
Amsterdam	3230	275	825	3230	—	—	
Rotterdam	3000	225	435	3000	—	—	
Den Haag	1250	150	135	1250	1140	1350	
Totaal	43875	3600	17299	29375	2040	8600	

BIJLAGE H

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	Folders				Knoop in je oor!			Scandinavië-nummer V A. B.	Spanje-nummer V A. B.	Twee-tjes
	1	2	3	4	Alg.	midden-stand	land-bouw			
Friesland	96325	96325	96325	96100	951	946	931	96100	—	—
Groningen	59380	59380	59380	92810	1910	668	1885	92600	8950	—
Drente	43640	43640	43640	46241	764	709	719	46241	2370	—
Overijsel	130760	130760	130760	117730	1078	666	608	117730	—	5000
Gelderland	186935	186935	164140	184125	1072	856	930	184125	—	199700
Utrecht	104395	104395	104395	103995	465	429	355	103995	31250	100000
N.-Holland-Noord	84496	84496	93496	85830	621	577	425	85830	86030	23800
N.-Holland-Zuid	76840	76840	76840	105150	936	608	343	105150	98900	125000
Zuid-Holland	229350	229350	229350	232316	1141	1054	888	232316	—	200000
Noord-Brabant	159260	159260	159260	160140	307	241	181	160140	161340	131440
Zeeland	48105	48105	48105	56925	399	299	257	56925	11050	225000
Limburg	82295	82295	82295	81650	188	158	54	81650	81650	50000
Amsterdam	214740	212790	212790	211675	750	668	139	211675	—	—
Rotterdam	159640	148630	148630	149060	800	700	200	149060	149060	500100
Den Haag	159150	159150	159150	140800	580	580	310	143500	144050	—
Diversen	—	—	—	1800	—	—	—	—	—	—
Totaal	1835311	1822351	1808556	1866347	11962	9159	8230	1867037	774650	1560040

BIJLAGE I

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	1e Verkiezingsman	Het werkende land *	Vrouwenmanifest	Jonge kiezers	Aantal communistische manifesten				Bollieman	Tuindersman
					1	2	3	4		
Friesland	93315	91775	96350	2765	2000	2000	2000	2000	—	—
Groningen	92050	92400	93410	2185	10325	10325	10325	10325	—	—
Drente	45941	46871	47591	1305	9050	9050	9050	9050	—	—
Overijssel	121480	126800	121730	16990	—	—	—	—	—	—
Gelderland	185900	150650	184125	12000	—	—	—	—	—	—
Utrecht	103395	98650	103995	3965	3000	3000	3000	3000	—	400
N.-Holland-Noord	87440	81135	96015	12770	19625	19625	19625	19625	500	7110
N.-Holland-Zuid	104650	102100	105150	11800	—	—	—	—	4600	600
Zuid-Holland	225266	217375	225466	16140	3000	3000	3000	3000	7950	—
Noord Brabant	160140	148140	160940	1525	—	—	—	—	—	—
Zeeland	56925	54825	57000	1755	—	—	—	—	—	—
Limburg	80650	82750	81650	1100	2000	2000	2000	2000	—	—
Amsterdam	213050	213050	211675	—	—	—	58000	58000	—	—
Rotterdam	148510	149100	149060	—	—	—	—	—	—	—
Den Haag	143750	144000	144300	—	—	—	40050	40050	—	—
Totaal	1862462	1799621	1878457	84300	49000	49000	147050	147050	13050	8110

*) „Het Werkende Land” is tijdens de verkiezingsactie verspreid, doch is voor rekening van de Centrale Plan-Commissie uitgegeven.

BIJLAGE J

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	Letterbiljetten			1e Affiche				2e Affiche				Procla- matie
	groot	n.m	klein	groot	m.m	klein	glaspl.	groot	m.m	klein	glaspl.	
Friesland	1190	3044	7735	1054	2287	5283	3283	1054	2287	3285	3285	10
Groningen	401	2218	4119	140	1575	2090	1799	500	2740	1890	1799	10
Drente	291	1324	3936	186	1139	1759	1759	196	1179	1900	1759	10
Overijssel	1274	3200	10400	1114	2975	5150	5150	1174	2975	5325	5150	10
Gelderland	2394	3226	6350	1544	2410	2623	2548	1664	3524	2655	2547	10
Utrecht	1244	2502	3723	690	1600	1635	1635	1100	1740	1775	1635	10
N.-Holland-Noord	1195	2275	6670	790	1750	3044	3039	825	1785	102	30.7	10
N.-Holland-Zuid	1035	2255	2155	690	2135	1238	1223	740	2125	1222	1017	10
Zuid-Holland	2897	7695	17755	2515	6885	8320	8240	2550	6885	8425	8290	10
Noord-Brabant	540	1040	2425	580	940	949	924	570	940	1137	937	125
Zeeland	672	1312	3600	532	562	876	876	532	562	872	872	10
Limburg	505	1075	2155	370	900	982	982	370	900	982	982	10
Amsterdam	5875	5675	7100	3850	4350	3100	3100	4250	4450	3100	3100	10
Rotterdam	2354	5225	2700	1704	3300	1100	1100	1900	4500	1500	1500	10
Den Haag	3300	2300	5300	2275	3300	2150	2150	2300	3300	2150	2150	10
Diversen	2250	4835	2668	128	226	347	261	352	376	743	82	85
Reclame Bur Remaco..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5700
Totaal	27417	49201	88791	18162	36334	38646	38069	20077	40268	40063	38162	6050

BALANS VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. PER 31 DECEMBER 1937

BEZITTINGEN:

1. Kassa	f 4.479.28
2. Postchèque en Girodienst	„ 2.546.05
3. Twentsche Bank	„ 17.155.68
	f 24.181.01
4. Effecten	„ 105.531.49
5. Voorschotten u/g	„ 4.845.54
6. Afdelingen en Gewesten	„ 31.047.23
7. Meubilair	„ 4.629.12
8. Diverse drukwerken	„ 400.—
9. Interest	„ 8.323.20
10. NV Mij tot Expl. en adm. v. Verenigingsgeb. ..	„ 26.065.79
11. „De Sociaal Democraat” (nog te ontvangen) ...	„ 73.86
12. Onkosten vooruitbetaald	„ 4.986.61
13. Debiteuren	„ 9.370.73
14. Saldo V.A.B. en brochures	„ 1.682.50

f 221 137 08

SCHULDEN:

1. Crediteuren	f 36.059.73
2. Leningen o/g	121.500.—
3. 5½ % Obligatielening 1928	
Saldo 1 Januari 1937	f 52.000.—
Uitgeloot	„ 5.000.—
	f 47.000.—
Obligaties in portefeuille	„ 31.000.—
	„ 16.000.—
4. Posten nog te betalen	1.510.29
5. Reserve dubieuze vorderingen	4.074.64
6. Kapitaalrekening:	
Stand 1 Januari 1937	64.115.90
Boekwinst bezit Beleggings Mij.	
N.V. de „Arbeiderspers”	„ 10.000.—
	„ 74.115.90
Af: Schadeloosstelling	
V.A.R.A.	f 7.500.—
nadelig saldo 1937 ...	„ 24.623.48
	32.123.48
	„ 41.992.42

f 221 137 08

TOELICHTING BALANSPOSTEN

BEZITTINGEN:

1. In kas op 31 December 1937		
2. Ons tegoed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1937		
3. Ons tegoed bij de Twentsche Bank per 31 December 1937.		
4. Boekwaarde per 31 December 1937.		
Volgens onderstaande specificatie:		
Het aandelenkapitaal van N.V. „Voorwaarts” nominaal f 10.000.—		
boekwaarde	f	57.000.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Vooruitgang” nominaal f 75.000.—		
boekwaarde		P.M.
Het aandelenkapitaal van N.V. „Ontwikkeling” nominaal f 90.000.—		
boekwaarde	„	44.000.—
Aandelen N.V. „De Arbeiderspers” nominaal f 2.000.— boekwaarde	„	2.090.—
4½ pCt. obligatie N.V. „Vooruitgang” ten laste N.V. „De Arbeiderspers”	„	100 —
Twee 5 pCt. obligaties Coöperatie „Samenwerking” Amsterdam f 100.—		
en f 50.—	„	150.—
Twee aandelen „Eigen Gebouw” Holwerd elk f 10.—	„	20 —
Aandelen „Mij tot Exploitatie en Administratie van Verenigings- gebouwen”, groot f 10.000.—, waarop gestort	„	1.000.—
Restant effecten uit de nalatenschap-Cohen; getaxeerde waarde	„	71.49
Elf obligaties lening 1931 N.V. „De Arbeiderspers” à f 100.—	„	1.100 —
		<u>f 105.531.49</u>
5. Restant van lening H v. d. Ploeg, Heerlen	f	1.000.—
Neutrale Volksschool, Heerlen	„	500.—
Voorschot onder verband van polis levensverzekering	„	843.54
Federatie Velsen	„	1.240.—
Diverse personen	„	1.262.—
		<u>f 4.845.54</u>
6. Schuld van afdelingen voor contributiezegels, diplomaboekjes en brochures.		
7. Waarde meubilair na afschrijving		
8. Voorraad diplomaboekjes en kas en contributieboeken.		
9. Nog te ontvangen dividend Partij-ondernemingen, geschat op 4 pCt. over het in de N.V. „De Arbeiderspers” belegde obligatiekapitaal na aftrek belasting	f	8.663.20
Af nog te betalen interest obligatielening 1928		340.—
		<u>f 8.323.20</u>
10. Door ons verstrekt bedrijfskapitaal voor de N.V. „Mij tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, waarmede wij in rekening-courant-verhouding staan	f	26.065.79
11. Nog te ontvangen abonnementsgeld „De Sociaal-Democraat”.		
12. Spoorabonnement bestuurders	f	87 —
Filmtoestellen en films	„	3.000.—
Congres 1938	„	32.50
Drukkosten contributiekaarten en -zegels 1938	„	1.867.11
		<u>f 4.986 61</u>
13. Nog te ontvangen van N.V.V.	f	9.370.73
14. Nog te verrekenen winst op „Vrijheid. Arbeid. Brood” en brochures.		
SCHULDEN:		
1. N.V. „De Arbeiderspers”	f	5.082 81
Contributie S.A.I.	„	10.378 55
Inzameling Oostenrijk	„	345.41
Uitgelote nog te verzilveren obligaties 1928	„	1.000.—
Inzameling Spanje	f	19.757 60
Onkosten commissie	„	504.64
		<u>„ 19.252 96</u>
		<u>f 36.059.73</u>

2. Geleend 1931 van de Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers à 4½ pCt. 's jaars	f	20.000.—	
Hiervan afgelost 1931—1937	„	7.000.—	
			f 13.000.—
Geleend van de N.V. „Voorwaarts”	f	57.000.—	
Geleend van de N.V. „Ontwikkeling”	„	44.000.—	
			„ 101 000.—
De V.A.R.A. i.z. „Arfi”			„ 7.500.—
			f 121.500.—
4. S.V.M.V. inzake leerstoel Utrecht	f	750.—	
Salaris bestuurders	„	10 43	
Kamerfracties	„	56.66	
„Mededelingen” Vrouwenpropaganda	„	10.48	
Onkosten archief	„	9.—	
Wetenschappelijk Bureau	„	22.75	
Salaris personeel	„	326 67	
Salaris ambtenaren in buitendienst	„	87 30	
Subsidies Zeeland	„	100 84	
Onkosten P.B. vergaderingen	„	14.10	
P.T.T.	„	65.81	
Onkosten Algemene Raad	„	56 25	
			f 1 510.29
5. Stand der reserve op 1 Januari 1937	f	4.500.28	
Afgeschreven posten	„	2.425.64	
			f 2.074.64
Verhoogd met	„	2.000 —	
			f 4.074.64

6. a). In verband met een kapitaaluitbreiding van de N.V. „De Arbeiderspers” deed zich bij onze Beleggings Maatschappijen de mogelijkheid voor om hun totale bezit aan obligaties Arbeiderspers, zijnde 221 mille, nominaal à pari in te wisselen tegen 120 aandelen Arbeiderspers plus 101 mille in contanten. Op deze voet is in het laatst van 1937 een transactie tot stand gekomen, waarbij de genoemde 101 mille contanten door de betreffende Beleggings Maatschappijen aan de Partijkas zijn geleend en wel door de N.V. „Voorwaarts” f 57.000.— en door de N.V. „Ontwikkeling” f 44.000.—, voor welke bedragen ons aandelenbezit in deze Maatschappijen op de balans is gewaardeerd, terwijl onze even grote verplichtingen aan deze Maatschappijen op de creditzijde der balans zijn opgenomen onder „Leningen o/g”. Het hieruit voortgevloede resultaat is geweest, dat wij 10 mille boekwinst gemaakt en op de kapitaalrekening bijgeschreven hebben (het vorige jaar stond het bezit der Beleggings Maatschappijen voor 91 mille en thans voor 101 mille te boek).

b). De Partij en het N.V.V. hebben zich indertijd tegenover de V.A.R.A. solidair verbonden deze vereniging schadeloos te zullen stellen ingeval een door haar aan de „A.R.F.I.” verstrekte lening ad f 15.000.— niet volwaardig mocht blijken. Dit is inderdaad in 1937 bij de liquidatie van de A.R.F.I. voor het volle bedrag het geval geworden, zodat wij ons deel in het verlies ad f 7500.— hebben bij te dragen en wel na overleg met de V.A.R.A., door 3 jaarlijkse betalingen van f 2500.— elk (afgeboekt van de kapitaal rekening en opgenomen onder Leningen o/g).

OVERZICHT ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VERKIEZINGEN 1937

ONTVANGSTEN:

Strijdfonds	f 112.050.—
1-Mei-collectes	„ 436.63
Insignes opbrengst	f 3.876.10
Aanmaakkosten en expeditie	„ 1.256.41
	„ 2.619.69
Nadelig saldo	„ 10.144.10

f 125 250.42

UITGAVEN:

Strijdfonds Aanmaak busjes	f 14.795.28	
Onkosten vergaderingen commissie ...	„ 394.69	
	f 15.189.97	
Drukwerk: Folders	f 36.698.07	
Af: opbrengst	„ 13.123.52	
	„ 23 574.55	
Affiches inclusief plakken	„ 17.627.45	
Kranten, manifesten, enz.	f 38.906.46	
Af: opbrengst	„ 4.610.18	
	„ 34.296.28	
Knoop in je oor	„ 1.358.60	
Tractaatjes	„ 762.—	
4 Jaren-aanpassing	f 1 512.90	
Af: opbrengst	„ 977.28	
	„ 535.62	
Vergaderingen met propagandisten en gewestelijke bestuurders	„ 461 20	
Sprekerskosten	„ 249 70	
Advertentiecampagne	„ 10.526 66	
Subsidies gewesten en federaties	„ 19 907 86	
Diversen	„ 760.53	
	f 125 250.42	

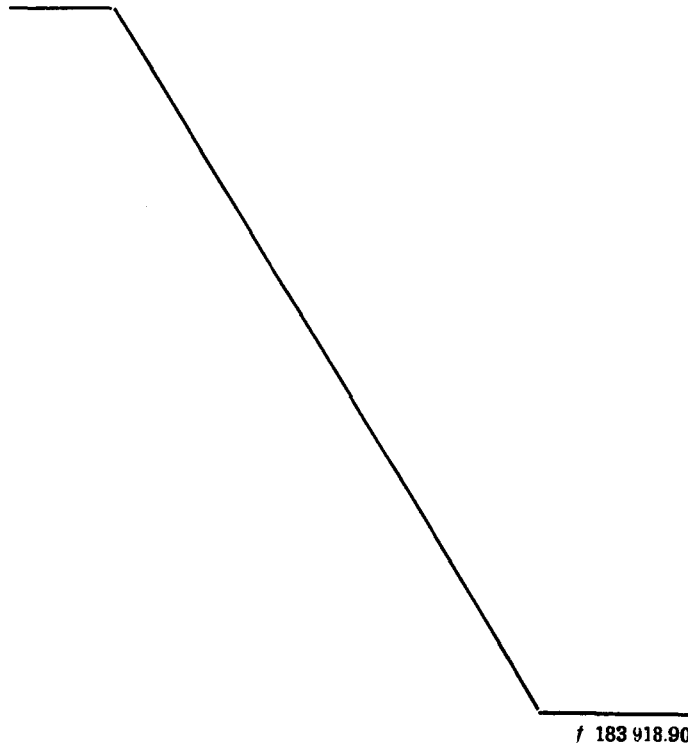
VERLIES- EN WINSTREKENING VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1937

VERLIEZEN:

1. Kantoorhuur en belasting	f	6.548.92
2. Kosten congres	"	7.501.62
3. Vergaderingen en vertegenwoordiging Partij- bestuur	"	903.41
4. Kosten bureau en kantoorbehoefden	"	6.304.83
5. Salarissen bestuurders	"	18.027.60
6. Kosten bestuurders	"	4.151.43
7. Abonnementen secretarissen gewesten	"	35.17
8. Salarissen personeel	"	24.438.54
9. Porti, telegrammen en telefoon	"	4.028.20
10. Kosten „Correspondentieblad" en „Mededeelin- gen" voor de Vrouwenpropaganda	"	995.34
11. Internationale congressen en bijeenkomsten ...	"	1.251.05
12. Kosten Partijraad	"	2.996.70
13. Actie en propaganda	"	27.696.99
14. Subsidies	"	6.125.—
15. Buitengewone subsidies	"	16.828.08
16. Kosten Kamerfracties	"	206.98
17. Kosten Partijcommissies	"	1.438.36
18. Contributies	"	5.855.60
19. Afschrijving meubilair	"	500.—
20. Afschrijving schuld opgeheven afdelingen	"	54.67
21. Reserve dubieuze vorderingen	"	2.000.—
22. Pensioenpremies	"	4.910.05
23. „De Sociaal-Democraat"	"	2.638.59
24. Ons deel ondersteuning polit. vluchtelingen ...	"	4.748.88
25. Ons deel Centrale Plancommissie	"	19.120.77
26. Fonds voor Wetenschappelijk Werk 1937. Kosten		
Porti en Inningskosten f		69.09
Wetenschapp. Bureau ..		5.858.15
Ons deel Kol. Comm. ..		1.897.30
Onk. Arch. en Biblioth. ..		1.641.49
Document. Plan-actie ..		1.200.—
Aand. Wet. Bur.werk		
C.P.C.	"	2.000.—
		12.666.03
Bijdragen	f	10.348.39
		2.317.64
27. Nadelig saldo verkiezingen (zie bijgev. overz.)	"	10.144.10
28. Diversen	"	2.150.39
		f 183.918.90

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen	f	137.598.01
2. Contributie verspreide leden	"	71.75
3. Diverse drukwerken	"	862.39
4. Bijzondere inkomsten	"	12.100.—
5. Interest	"	6.980.77
6. Voordelig saldo V.A.B. en brochures	"	1.682.50
7. Nadelig saldo 1937	"	24.623.48

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING 31 DECEMBER 1937

VERLIEZEN:

1. Huur	f	4.800.—	
Personele belasting	„	1 658.92	
Belasting dode hand	„	90.—	
		f	6.548.92
2. Drukwerk	f	3.250.11	
Opbrengst verslag	„	324.50	
		f	2.925 61
Zaalhuur	„	768.35	
Reiskosten afgevaardigden	„	2.111.07	
Reis- en verblijfkosten P.B. afgev. gewesten, Kamerfracties en Con- trôle-Commissie	„	1.235.19	
Congrescommissie	„	214.95	
Onkosten verslag	„	100.—	
Voorbereiding personeel	„	146.45	
		f	7 501 62
3. Kosten van vergaderingen van het Partijbestuur, vertegenwoordiging op afdelings- en gewestelijke bijeenkomsten en op vergaderingen van andere organisaties in Nederland.			
4. Kosten van kantoorbehoefden, reparaties machines en consumptiekosten bestuur- ders en personeel.			
5. Salaris Mr. E Ribbius Peletier			
„ K. Vorrink	„	3 680.—	
„ C. Woudenberg	„	5.000.—	
„ J. A. Berger	„	5 000.—	
„ J. A. Berger	„	3.680.—	
Vacantietoelagen	„	667.60	
		f	18.027.60
6. Reis- en verblijfkosten	f	3.204.93	
Spoorwegabonnementen	„	946.50	
		f	4.151.43
7. Voor abonnementen op tijdschriften enz. van gewestelijke secretarissen.			
8. Salarissen kantoorpersoneel, zegels Invaliditeitswet, premie Ziektewet en vacantie- toelagen.			
9. Voor porti, telegrammen en telefoon.			
10. Druk- en expeditiekosten van „Het Correspondentieblad” en van „De Mededelin- gen” voor de Vrouwenpropaganda, verminderd met opbrengst van extra abonne- menten.			
11. Bijeenkomsten te Londen en Parijs; vertegenwoordiging te Budapest en Praag.			
12. Kosten drie vergaderingen.			
13. Salarissen gewestelijke secretarissen			
Salarissen en onkosten propagandisten	f	5.594.46	
Subsidies	„	13 072.41	
Gewest Drente	f	500.—	
„ Gelderland	„	375 —	
„ Limburg	„	300.—	
„ Noord-Brabant	„	550.—	
„ Zeeland	„	800.—	
		„	2.525.—
Transporteren	f	21.191.87	

	Transport	f	21.191.87
	Ons aandeel kosten bewaren materiaal September-demonstraties	..	125 58
	Brochure: „Pak aan, Ook Gij!	..	1.236 92
	Huisbezoekkaarten en welcomsbrieven	..	806 72
	Onkosten filmtournee	..	4.287 55
	Nadelig saldo brochure-verkoop	..	108 95
		f	27.757 49
	Af: opbrengst nog verkochte grammofoonplaten	..	60 50
		f	27.696 99
14.	A.J.C.	f	2.875.—
	Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling	..	1.000.—
	Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs	..	2.250.—
		f	6.125.—
15.	Instituut voor Arbeidersontwikkeling (winstuik. „De Centrale)	f	9.500.—
	A.J.C. (winstuik. „De Centrale”)	..	2.500.—
	Bond van S.D.V.C. (i.z. reisk Jaarvergadering)	..	309 94
	Indische Partij	..	450.—
	De neutrale Volksschool Heerlen	..	1.901 50
	Bureau v. Arbeidsrecht Limburg	..	916 64
	Bond van S.-D. studentencubs	..	300.—
	Bureau voor Kinderbescherming	..	50.—
	Curatorium „Troelstra”-school	..	50.—
	O. de Nobelfonds	..	100.—
	S.V.M.V. i.z. Leerstoel Utrecht	..	750.—
		f	16.828 08
16.	Kosten van het secretariaat.		
17.	Partijcommissies tezamen met N.V.V.:		
	Algemene Raad	..	1.239 96
	Commissie Limburg	..	30 20
	„ Sociale Verzekering	..	30 74
	Zelfstandig:		
	Militaire Commissie	..	7 55
	Commissie Partijfinanciën	..	4 50
	„ Armenwet	..	7 50
	„ Onderzoek P. Kiës	..	117 90
		f	1.438 35
18.	Nationale Bond voor Plaatselijke Keuze	f	10 —
	Congres Staatspensioen	..	2 50
	S.A.I.	..	5.843 10
		f	5.855 60
19.	Afschrijving meubilair		
20.	Schuld van opgeheven afdelingen.		
21.	Tot versterking van de reserve.		
22.	Kosten pensioenpremies bezoldigde bestuurders, propagandisten en kantoorpersoneel.		
23.	Druk- en expeditiekosten	f	4.294 92
	Medewerking	..	550 29
	Kosten secretariaat en vergoeding redactie	..	976 19
		f	5.821 40
	Abonnementsgelden en losse-nummervkoop	..	3.182 81
		f	2.638 59

24. Ons aandeel in de ondersteuning aan politieke vluchtelingen.		
25. Ons aandeel in de kosten van de Centrale Plan-Commissie.		
28. Honorarium H. J. Wegerif, accountant	f	600.—
Advertenties	"	32.60
Toelage inzake bezoek kaderschool Troelstra-Oord	"	249 80
Bloemen en cadeau's	"	743.95
Onkosten Commissie van Geschillen	"	3.26
Brandassurantie	"	25.10
Vlag	"	21.10
B.U.M.A.	"	292.50
Tocht Vierhouten personeel	"	60.72
Rechtskundige adviezen	"	22.75
Onkosten herziening statuten	"	27.50
Abonnementen „Het Volk" werklozenkampen	"	34.58
Verskillende kleine kosten	"	36.53
	f	2.150.39

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen.

1 062.273 zegels van 3 cent	f	31.868.19	
232.507 " " 5 "	"	11.625.35	
1.433.875 " " 6 "	"	86.032.50	
1.297 072 " " 10 "	"	129.707.20	
85.830 " " 20 "	"	17.166.—	
75.891 " " 30 "	"	22.767.30	
344.430 werklozenzegels	"	—.—	
			f 299.166.54

Wij ontvingen terug van vorige jaren:

4.176 zegels van 5 cent	f	208.80	
5.114 " " 20 "	"	1.022.80	
2.052 " " 30 "	"	615.60	
25.785 werklozenzegels	"	—.—	
			" 1.847.20

Wij verzonden nog zegels van vorige jaren:

38 zegels van 3 cent	f	1.14	
8.149 " " 6 "	"	488.94	
6.684 " " 10 "	"	668.40	
	f	1.158.48	" 688.72

Blijft ..... f 298.477.82

Van dit bedrag komt 40 pCt. aan de Partijkas, is ..... f 119.391.13

Enige afdelingen, die contributie inden, zonder daarvoor zegels te verstrekken, hebben wij alsnog belast voor een bedrag van ..... " 960.53

f 120.351.66

Toeslag voor de Partijkas:

1.303.756 × 1 cent	f	13.037.56	
80.716 × 3 "	"	2 421 48	
73.839 × 5 "	"	3.691.95	
			" 19.150.99

Zuivere opbrengst contributie 1937 ..... f 139.502.65

Waarvan afgaat drukkosten zegels en kaarten ..... " 1.904.64

f 137.598.01

2. Afdracht contributie verspreide leden.

3. Winst op diplomaboekjes, kas- en contributieboeken.

4. Winstuitkering „De Centrale"	f	12.000.—
Afdeling Rotterdam IX	"	100.—

f 12.100.—

5. Ontvangen dividend van de Beleggingsmaatschappijen van de N V. „De Arbeiderspers”	f	8.663.20	
Rente bankrekening en diverse coupons	„	862.29	
			f 9.525.49
Betaald:			
5½ pCt. obligatielening 1928	„	1.434.72	
Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers	„	630.—	
Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst	„	480.—	
			„ 2.544.72
			f 6.980.77
6. Opbrengst V.A.B. (13 nummers)	f	20.057.40	
Winst brochures:			
„Millioenen”	f	23.90	
„De schouders er onder”	„	29.40	
„Kerstbrochure”	„	67.85	
			„ 121.15
			f 20.178.55
Drukkosten, expeditie en porti	f	13.242.83	
Tekeningen, foto's, kantoorartikelen	„	1.388.70	
Kosten redactie en administratie	„	213.15	
Affiches	„	85.12	
Salarissen (Premies Invaliditeitswet en Ziektewet)	„	2.266.25	
Kantoorbehoeften	„	238.91	
Reis- en verblijfkosten	„	611.09	
Huur	„	450.—	
			„ 18.496.05
			f 1.682.50
Voordelig	f	1.682.50	

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1938

Nummers Verlies- en Winstrekening		Geraamd over 1937	Uitkomst over 1937	Geraamd over 1938
	a. Baten:			
1	Contributie afdelingen	f 134.000.—	f 137.598.01	f 137.000.—
2	Contributie verspreide leden	" 75.—	" 71.75	" 70.—
3, 4, 5, 6	Bijzondere inkomsten	" 16.200.—	" 21.625.66	" 18.700.—
	Extra bijdrage Fonds voor Wetenschappelijk Werk	" 12.000.—	" 10.279.30	" 10.000.—
		f 162.275.—	f 169.574.72	f 165.770.—
	b. Lasten:			
1	Kantoorhuur en belasting	f 6.500.—	f 6.548.92	f 6.500.—
2	Kosten Congres	" 7.500.—	" 7.501.62	" 7.500.—
3	Vergaderingen Dagelijks Bestuur en Partijbestuur	" 1.100.—	" 903.41	" 1.000.—
4	Bureaunkosten en kantoorbehoefden	" 5.000.—	" 6.304.83	" 6.300.—
5	Salarissen Bestuurders	" 18.030.—	" 18.027.60	" 15.764.—
6	Kosten Bestuurders	" 3.500.—	" 4.151.43	" 4.150.—
8	Salarissen personeel	" 26.500.—	" 24.438.54	" 29.300.—
9	Porti, telegrammen en telefoon	" 6.000.—	" 4.028.20	" 5.000.—
26	Kosten archief en bibliotheek	" 1.600.—	" 1.641.49	" 1.600.—
10	Uitgave „Correspondentieblad" en „Mededelingen" voor de vrouwenpropaganda	" 800.—	" 995.34	" 2.200.—
11	Internationale Congressen en bijeenkomsten	" 2.000.—	" 1.251.05	" 2.000.—
12	Kosten Partijraad	" 2.100.—	" 2.996.70	" 3.000.—
7 en 13	Actie en Propaganda	" 22.345.—	" 27.732.16	" 31.056.—
14 en 15	Subsidies	" 22.000.—	" 22.953.08	" 22.600.—
16 en 17	Partijcommissies en Kamerfracties	" 4.000.—	" 3.542.63	" 3.500.—
18	Contributies	" 7.000.—	" 5.855.60	" 6.300.—
19	Meubilair	" 500.—	" 500.—	" 500.—
22	Pensioenpremies	" 5.400.—	" 4.910.05	" 5.000.—
20, 21, 23, 26 en 28	Diversen	" 11.000.—	" 12.701.80	" 7.500.—
24, 25 en 27	Steun aan politieke vluchtelingen	" 9.400.—	" 37.213.75	" 5.000.—
		f 162.275.—	f 194.198.20	f 165.770.—

TOELICHTING BATEN

1. Begroot volgens ontvangen contributie 1937.
2. Begroot volgens ontvangsten 1937.
3. 4, 5 en 6 bestaat uit winstaandeel „De Centrale”, winst op diverse drukwerken en interest op obligaties der N.V. „De Arbeiderspers”.

TOELICHTING LASTEN

1. Begroot volgens uitgaven 1937.		
2. Kosten congres.		
3. Begroot volgens uitgaven 1937.		
4. Begroot volgens uitgaven 1937.		
5. Salaris J. A. Berger	f	3.680.—
„ mr. E. Ribbius Peletier (in verband met een andere werkindeling voor de secretaresse)	„	1.500.—
„ K. Vorrink	„	5.000.—
„ C. Woudenberg	„	5.000.—
Vacantietoelagen	„	584.—
		<u>f 15.764.—</u>
6. Begroot volgens uitgaven 1937.		
8. Begroot volgens tegenwoordige salarissen.		
9. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
26. Begroot als vorig jaar.		
10. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
11. Begroot als vorig jaar.		
12. Begroot volgens uitgaven 1937.		
7. en 13. Onkosten propagandamateriaal, salaris voor propagandisten en gewestelijke secretarissen en subsidie aan diverse gewesten.		
14. en 15. Subsidies aan:		
A.J.C.	f	1.000.—
Winsttaandeel „De Centrale”	„	2.500.—
	f	3.500.—
Instituut voor Arbeidersontwikkeling	f	1.000.—
Winsttaandeel „De Centrale”	„	9.500.—
	„	10.500.—
S.V.M.V.	„	3.000.—
Bond van S.D.V.C.	f	2.250.—
Extra inzake reiskosten jaarvergadering	„	350.—
	„	2.600.—
Bureau voor Arbeidsrecht Limburg	„	1.000.—
Neutrale Volksschool Limburg	„	1.000.—
Diversen	„	1.000.—
		f 22.600.—
16. en 17. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
18. Contributie S.A.I. en Bureau voor Plaaselijke Keuze.		
19. Voor afschrijving		
22. Pensioenpremies voor bestuurders, personeel en propagandisten.		
20, 21, 23, 26 en 28. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
24. 25. en 27. Voor steun aan politieke vluchtelingen.		

N.V. Maatsch. tot exploitatie en administratie van verenigingsgebouwen gevestigd te Amsterdam. Balans per 31 December 1937

Aandeelhouders	f 9.000.—	Aandelenkapitaal	f 10.000.—
Huis Tesselschadestraat	„ 79.000.—	Hypotheken o/g	„ 51.000.—
Brandassurantie (vooruitbet.) ..	„ 225.—	S.D.A.P.	„ 26.065.79
		Huren vooruit ontvangen ...	„ 417.50
		Interest nog te betalen	„ 429.58
		Reserve onderhoud	„ 312.13
	<u>f 88.225.—</u>		<u>f 88.225.—</u>

Verlies- en winstrekening boekjaar 1937

Belastingen, schoonmaak, water en licht	f 4.900.62	Huren	f 11.631.33
Kosten van verwarming	„ 905.97		
Interest hypotheken	„ 2.645.43		
Kosten van onderhoud	„ 867.18		
Afschrijving huis	„ 2.000.—		
Reserve onderhoud	„ 312.13		
	<u>f 11.631.33</u>		<u>f 11.631.33</u>

ACCOUNTANTSRAPPORT bedoeld in art 42 der statuten.

Ondergetekende verklaart:

1e. dat hij het toezicht en de contrôle op de boekhouding en administratie van de Partij, waaronder begrepen die van de N.V. „Maatschappij tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, gedurende het boekjaar 1937, doorlopend heeft uitgeoefend en het een zowel als het ander in goede orde heeft bevonden

2e. dat door hem tevens contrôle is uitgeoefend op de boekhouding van de „Centrale Plan-Commissie”, welke tot 30 September 1937 voor gezamenlijke rekening van S.D.A.P. en N.V.V. heeft gefunctionneerd en op die datum in liquidatie is getreden en conform welke boekhouding de S.D.A.P. haar halve aandeel in het verliessaldo over 1937 ad f 22.320.77 onder aftrek van f 3.200.— geschatte kosten ten laste van het Fonds voor Wetenschappelijk Werk gebracht, in haar Jaarrekening heeft opgenomen,

3e. dat door hem eveneens contrôle is uitgeoefend op de (afzonderlijk gevoerde) administratie van het sedert 1 October j.l. als colportage-orgaan der S.D.A.P. verschijnende „Vrijheid, Arbeid, Brood” welks voordelig saldo ad f 1.682.50 in de Jaarrekening is opgenomen,

4e. dat hij de door den Penningmeester ontworpen Jaarrekening over 1937 met de boeken en bescheiden heeft vergeleken en accoord bevonden en

5e. dat deze rekening een voldoende grondslag oplevert voor de aan het Partijbestuur, wegens deszelfs financieel beleid, te verlenen décharge.

Amsterdam, 11 Maart 1938.

Aan de Partijraad der S.D.A.P.

De accountant:
(w.g.) H. J. WEGERIF.

VERKLARING VAN DE COMMISSIE VAN CONTROLE.

Aan het Congres der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland.

De commissie van contrôle, bedoeld in art. 43 der Statuten, kennis genomen hebbende van de boekhouding der Partij over het boekjaar 1937, van het daarop betrekking hebbende accountantsrapport d.d. 11 Maart 1938 en van de daarnaevens door den Partijpenningmeester en den accountant verstrekte gegevens en inlichtingen, stelt het congres voor het Partijbestuur décharge te verlenen wegens zijn financieel beleid gedurende het boekjaar 1937.

(w.g.) W. DEN BROEDER.
„ P. W. VAN LOON.
„ J. v. d. SLEEN

Amsterdam, 11 Maart 1938.

Jaarverslag van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs over het jaar 1937

Organisatie

De werkzaamheden van de Bond strekten zich in dit jaar uit over 230 plaatsen in ons land. In 209 (206) plaatsen zijn vrouwenclubs gevestigd, met te samen 12.722 (12.375) leden, in 21 (19) plaatsen bestaat een propaganda-commissie.¹⁾ De plaatsen, waar onze organisatie gevestigd is, herbergen het overgrote deel van het vrouwelijk ledental der Partij, n.l. 22.393 in de plaatsen waar een vrouwenclub is, 4.142 in plaatsen waar een propagandacommissie werkt. In totaal tellen die plaatsen dus 26.535 van de 29.554 vrouwelijke partijgenoten. De 3.019 vrouwen, die niet in de gelegenheid zijn deel te nemen aan ons speciale vrouwenwerk, wonen verspreid over $\pm$ 500 partij-afdelingen. Intussen hopen wij ook deze vrouwen op den duur met ons werk te kunnen bereiken en haar te betrekken in onze propaganda- en ontwikkelingsarbeid, hetgeen ongetwijfeld een verdere ledenwinst van onze Partij in die plaatsen ten gevolge zal hebben.

Jaarvergadering

Op 20 en 21 Februari waren de clubs te Hilversum in jaarvergadering bijeen. Vertegenwoordigd waren 196 plaatsen met 351 afgevaardigden, n.l. 174 clubs met 325 afgevaardigden en 22 partij-afdelingen met 26 gast-afgevaardigden.

Het Partijbestuur was op deze vergadering vertegenwoordigd door den Partijvoorzitter, p.g. K. Vorrink. Ook was aanwezig p.ge Alice Pels, de secretaresse van het Vrouwencomité der S.A.I.

De eerste dag der jaarvergadering werden uitvoerige besprekingen gehouden omtrent de propaganda en het door het Bondsbestuur gevoerde beleid. In een aangenomen motie werd de aandacht der Kamerfracties gevestigd op de omstandigheid, dat het krachten een regeling van den Minister van Sociale Zaken aan de vrouwen van gesteunde werklozen onmogelijk wordt gemaakt overdag aan onze colportage deel te nemen. Naar aanleiding dezer motie werd deze kwestie door p.ge C. Pothuis-Smit in de Eerste Kamer besproken, hetgeen ten gevolge had, dat aan onze vaste colportrices enige faciliteiten werden verleend.

De ochtendzitting van de tweede dag was gewijd aan toelichtende besprekingen over het rapport van de commissie inzake het defensievraagstuk. Het standpunt van de meerderheid der commissie werd toegelicht door p.g. K. Vorrink, dat van de minderheid der commissie door p.g. B. Schaper. In de middagzitting gaf p.g. Ir. H. Vos een overzicht van de uitkomsten van het gehouden Inventaris-onderzoek. Aan het slot van de vergadering genoten de afgevaardigden van een programma van muziek en declamatie door de V.A.R.A. aangeboden.

Hoofdbestuur

De samenstelling van het Hoofdbestuur onderging enige verandering, doordat p.ge A. Secrève-Bregman verklaarde om gezondheidsredenen geen candidatuur meer te kunnen aanvaarden. Annie Secrève was sinds 1920 lid van het Hoofdbestuur. Door haar grote toewijding aan de zaak van de Vrouw en het Socialisme heeft Annie Secrève krachtig medege-

¹⁾ De tussen haakjes geplaatste getallen zijn die van het vorig jaar.

werkt tot het in stand houden van de Bond ook in de moeilijkste jaren. De jaarvergadering bracht haar daarvoor de dank der vrouwen.

In de ontstane vacature werd voorzien door de verkiezing van p.ge H. Verwey-Jonker. Voorts werden de zittende bestuursleden — voorzover zij door de jaarvergadering worden benoemd — weer herkozen, zodat het Bondsbestuur werd samengesteld als volgt: A. E. J. de Vries-Bruins, voorzitter; I. Vorrink-Bergmeijer, lid D.B.; M. Wibaut-B. v. B., lid D.B.; A. J. Aarsen-Jansen, A. v. d. Goes v. Naters-v. d. Plaats, A. C. Ploeg-Ploeg, H. Straalman-Kremer en H. Verwey-Jonker. Als secretaresse werd door de Partij opnieuw aangewezen E. Ribbius Peletier.

In de Partijraad werd het Bondsbestuur vertegenwoordigd door de partijgenoten A. J. Aarsen-Jansen en A. v. d. Goes van Naters-v. d. Plaats.

Propaganda

De clubs namen bijna zonder uitzondering actief deel aan het propagandawerk. In de voorjaarsmaanden waren het natuurlijk de verkiezingen, die alle werkkraft opeisten. Voor de verkiezingsactie gaf de Bond verscheidene geschriftjes uit, n.l. een geschriftje van de hand van de Bondsvoorzitter, waarin het gevoerde regeringsbeleid aan een critische bespreking werd onderworpen; voorts een geschriftje speciaal bestemd voor de vrouwen op het platteland en één voor de vrouwen in de Rooms-Katholieke streken, beide geschreven door p.ge C. Pothuis-Smit. Tevens een geschriftje gericht tot de vrouwen uit de middenstand door p.g. Ir. H. Vos. Ook verscheen een geschriftje, eveneens geschreven door de Bondsvoorzitter, waarin werd bepleit het recht van de vrouw op het verrichten van beroepsarbeid. Deze verscheidenheid van geschriftjes stelde de clubs in staat het voor haar streek meest geschikte propagandamateriaal uit te kiezen.

Ook het Mei maand-nummer van „De Proletarische Vrouw” was geheel gericht op de verkiezingsactie en werd in een groot aantal exemplaren door de clubs verkocht. Bovendien stelde het Partijbestuur beschikbaar een manifest „Kinderen en linnen”, waarin bekendheid werd gegeven aan de schrikkelijke toestanden door het Inventaris-onderzoek aan het licht gekomen. Dit verkiezingsmanifest werd in het land in 1.878.457 exemplaren verspreid, in welke verspreiding de vrouwenclubs een groot aandeel hadden.

Het heeft zeker niet aan onze activiteit gelegen, dat de stembusuitslag ten slotte niet dat resultaat bracht waarop zovelen in den lande hadden gehoopt.

Buiten verkiezingstijd werd door de clubs gewerkt met twee geschriftjes, n.l. in de maand October met het geschriftje „De werkelijkheid in beeld gebracht”, in welk geschriftje p.ge C. Pothuis-Smit een beschrijving gaf van de harde werkelijkheid, zoals het Inventaris-onderzoek ons die deed zien; voorts werd ter gelegenheid van de Wapenstilstandsdag op 11 November door de clubs gewerkt met een geschriftje van p.ge H. T. Werkhoven-Dijkhuis. Tegen St. Nicolaas verscheen weer een biljet, waarbij de moeders werden gewaarschuwd tegen het kopen van oorlogsspeelgoed.

In totaal werden van de verschenen geschriftjes de volgende aantallen door de clubs afgenomen:

„Waar gaan we heen?”	53.385 exemplaren
„Naar U gaat ons hart uit”	16.325 „
„Met geloof in het hart”	19.200 „
Geschriftje voor de middenstandsvrouwen	11.815 ..
„De vrouw en haar recht op arbeid”	13.110 ..
„De werkelijkheid in beeld gebracht”	32.220 „
11 Novembergeschriftje	32.425 „

178.480 exemplaren

Behalve met de geschriftjes werd door de clubs gewerkt met „De Proletarische Vrouw”. Verscheidene clubs hebben de goede gewoonte, het hele jaar door aandacht te besteden aan het aantal abonné's op ons vrouwenblad, ten einde dit aantal steeds op peil te houden. Daarnaast werd wederom in de maand October een actie gevoerd op grote schaal, welke actie aan „De Proletarische Vrouw” 3568 nieuwe abonné's bracht.

Vrouwendag

De Vrouwendag werd gevierd in de maand November onder de leuze „Socialisme brengt bevrijding”. Zoals gewoonlijk werd aan de Vrouwendag niet alleen aandacht geschonken in de grotere plaatsen, ook de kleinere clubs slaagden erin deze dag mede te vieren. In 133 clubs werd een vergadering belegd, 37 clubs bezochten de Vrouwendag in een naburige plaats, zodat 170 clubs de Vrouwendag meemaakten. Het totaal bezoek der gehouden vergaderingen beliep bijna 21 duizend personen.

Ter opluistering van de Vrouwendag had het Bondsbestuur beschikbaar gesteld het toneelstukje „Maskerade” van Jasper en Meraike, welk stukje bij een gehouden prijsvraag de bekroning had ontvangen. Dit toneelstukje werd door 130 clubs aangevraagd. In enige grotere plaatsen werd het spel „Opgang” van p.ge M. Kaas-Albarda ten tonele gebracht, welk spel eveneens door de Bond ter beschikking was gesteld.

In dit verband zij een woord gewijd aan de nagedachtenis aan p.ge Marie de Roode—Heijermans, wier mooie tableaux zo menigmaal onze Vrouwendagen hebben opgeluisterd.

Internationale saamhorigheidsweek

Een nieuw punt in het winterprogram der clubs vormde de internationale saamhorigheidsweek. Door het Vrouwencomité der S.A.I. was n.l. besloten, dat ieder jaar de week waarin de datum valt van 21 Maart (het begin der lente) in alle aangesloten landen zal worden gebruikt om de gedachte der internationale saamhorigheid te bevorderen. Zéér vele clubs hebben aan deze internationale week meegewerkt; op de clubvergaderingen en op de bijeenkomsten der leesclubs in die week gehouden, werd gesproken over de betekenis der internationale gedachte. Een serie brieven uit verschillende bij de S.A.I. aangesloten landen, door het Vrouwencomité uitgegeven en overgenomen in onze „Mededelingen”, leverde voor deze bijeenkomst een toepasselijke stof.

Een daad van internationale saamhorigheid was de inzameling ten behoeve van het Spaanse kind, welke inzameling op verzoek van het Partijbestuur door de Bond werd georganiseerd. Dank zij de toegewijde medewerking der clubs kon in enkele weken tijds f 13.293.90 bijeen worden gebracht. Uit dit bedrag worden thans de kosten bestreden voor het onderbrengen van een aantal door de oorlogsellende verzwakte kinderen in een kolonie in Frankrijk.

Leesclubs

In vele clubs werden speciale leesclubs georganiseerd. In dit verslagjaar waren er 201, die tezamen 2472 deelnemers telden. Drie en dertig leesclubs in een kleinere plaats konden voor de leiding beschikken over een leidster uit een naburige club. Dank zij de bemiddeling der gewestelijke commissies kunnen op deze wijze ook de kleinere clubs, die nog niet over eigen krachten beschikken, een leesclub organiseren.

De uitleendienst, ten behoeve van de leesclubs bestaande, boekte 117 uitleningen, ook werd verscheidene malen aan een leidster, die een speciaal onderwerp wilde behandelen, advies gegeven omtrent de daarvoor te kiezen stof.

De „Mededelingen” verschenen gedurende de wintermaanden; zij werden wederom gratis ter beschikking gesteld van de clubs en de partij-afdelingen, die zulks wensden. Bovendien waren 612 partijgenoten op de „Mededelingen” geabonneerd.

Kadervorming en Tiele Wibautfonds

Aan de kadervorming werd door het Bondsbestuur wederom alle aandacht besteed. Veertig bestuursleden van onze clubs konden op „De Born” een scholingsweek voor bestuursleden meemaken. De financiële opzet van deze scholingsweken was weer zodanig, dat ook de kleinere clubs in de gelegenheid waren van deze cursus te profiteren. In de loop der jaren hebben reeds 135 clubs een of meer harer bestuursleden aan een scholingsweek zien deelnemen.

Aan de studieweken voor leesclubleidsters namen 24 partijgenoten deel. Deze studieweken waren, zoals steeds, geheel gericht op de praktijk van het leesclubwerk. Voor haar, die de studieweken reeds gevolgd hebben en voor andere belangstellenden werd gehouden een cursus „De democratie in onze staat”.

Vergeeten wij niet in dit verband te vermelden het Tiele Wibautfonds, dat ook dit jaar weer de mogelijkheid bood velen, voor wie zulks anders niet mogelijk zou zijn geweest, aan het cursuswerk te doen deelnemen. De inzameling ten behoeve van het Tiele Wibautfonds gehouden, bracht f 762.— op.

Zomerbijeenkomsten

De zomerbijeenkomsten op „De Born” gehouden, waren wederom van verschillende aard. Er werden gehouden 6 bijeenkomsten van drie dagen, 3 bijeenkomsten van twee dagen, 3 tweedaagse bijeenkomsten voor vrouwen uit verafgelegen kleine plattelandclubs, voor wie het Tiele Wibautfonds medehielp dit verblijf mogelijk te maken, een Pinksterbijeenkomst voor echtparen, een vacantieweek voor werkende vrouwen en meisjes.

Voor vrouwen uit gezinnen van werklozen werd in opdracht van de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank en in samenwerking met het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling een week georganiseerd over het onderwerp „De maatschappelijke positie der vrouw”. Deze week was door de Centrale bestemd voor de vrouwelijke partijgenoten uit Amsterdam en Rotterdam.

Voor werkloze meisjes werden twee leer- en werkkampen gehouden, waarvoor regeringssubsidie werd genoten.

In September bracht een Conferentie 34 partijgenoten op „De Born” bijeen. Op deze Conferentie werden inleidingen gehouden als onderwerp voor discussie, n.l. door p.ge M. Wibaut-B. v. B. over „De economische

zelfstandigheid van de vrouw in het huwelijk" en door p.g. Z. Stokvis over „De vrouw in Sowjet-Rusland"

In totaal werden bovengenoemde bijeenkomsten bezocht door 597 deelneemsters. Daarenboven brachten 24 clubs een ééndaags bezoek aan „De Born"; deze bezoeken telden tezamen 700 deelneemsters.

Voorts worde nog vermeld, dat de Bond gastvrijheid verleende aan de Bond van Huispersoneel, die zijn tweedaags congres op „De Born" organiseerde.

Verdediging vrijheid van arbeid voor de vrouw

De verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw blijft steeds onze strijdkracht vragen. Wij vermeldden reeds het geschriftje door de Bond in de verkiezingsdagen uitgegeven, waarbij de vrouwen erop werden gewezen, dat haar belangen als vrouw bij de S.D.A.P. veilig zijn. Ons nieuwe beginselprogram, vastgesteld op het laatste Partijcongres, zegt immers:

„Voor de S.D.A.P. is de strijd voor maatschappelijke gerechtigheid onverbrekkelijk verbonden met de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid. Daarom zijn voor haar socialisme en democratie onafscheidelijk, socialisme en dictatuur onverenigbaar. Voor haar is de democratie een beginsel, dat haar standpunt voor het gehele gebied harer werkzaamheid bepaalt.

Op grond van dit beginsel erkent zij de gelijkgerechtigdheid op politiek en economisch gebied van alle leden der gemeenschap, ongeacht sexe en ras."

Gedurende de voorjaarsmaanden werden de radio-uitzendingen van het vrouwenuurtje, die dit jaar weer geregeld plaats vonden, gebruikt om in brede kring de maatschappelijke waarde van de vrouwenarbeid duidelijk te maken. Zestien radio-uitzendingen werden hieraan besteed; deze uitzendingen gaven eerst een algemene bespreking over het genoemde onderwerp, daarna spraken vooraanstaande vrouwen uit verschillende beroepen, die, sprekend over de werkzaamheden der vrouwen in dat beroep, duidelijk aantoonde hoezeer de maatschappij erbij gebaat is wanneer ook de vrouw op allerlei terrein haar krachten zal kunnen geven.

De samenwerking met andere organisaties in het Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw werd voortgezet. Dit Comité belegde op Zaterdag 13 November een demonstratieve vergadering in Den Haag, waar door onze Bondsvoorzitster het woord werd gevoerd.

Nadien verscheen het voorontwerp-Romme, houdende beperkende bepalingen inzake arbeid van gehuwde vrouwen, welk voorontwerp on-dubbelzinnig doet zien welke gevaren er van de kant dezer regering voor de positie van de vrouw dreigen. Tegen dit voor-ontwerp, dat een stroom van verontwaardiging onder de vrouwen van allerlei richting ontketende, voert de Bond actie in samenwerking met bovengenoemde Comité. Het Comité liet een brochure verschijnen, die een beeld gaf van de inhoud van het wetsontwerp en de te verwachten funeste gevolgen daarvan schetste; deze brochure werd ter beschikking gesteld aan de bij het Comité aangesloten verenigingen.

Aan de sub-commissie uit de Hoge Raad van Arbeid, welke sub-

commissie belast is met het uitbrengen van een advies aangaande dit voor-ontwerp, werd door het Comité een adres gezonden dat mede door onze Bond werd ondertekend. In deze sub-commissie hebben o.a. zitting vertegenwoordigsters van verschillende vrouwenorganisaties; onze Bond wordt daar vertegenwoordigd door zijn voorzitter. In vele plaatsen van ons land hebben drukbezochte protestvergaderingen tegen de bij den Minister bestaande plannen plaats gehad, aan welke vergaderingen door onze club ter plaatse steeds krachtig werd medegewerkt en waar telkens een spreekster of spreker der S.D.A.P. optrad. In zeer verschillende bevolkingskringen bleek voor deze vergaderingen grote belangstelling te bestaan, ook in de pers komt tot uiting dat ook in rechtse kring tegen de plannen van Minister Romme bezwaren worden gevoeld. Laten wij hopen, dat de vrouwen er in zullen slagen de publieke opinie zó sterk te beïnvloeden, dat de Minister op zijn onheilzaam voornemen terug zal komen.

Slotwoord

De Bond zal dit jaar op een 30-jarige werkzaamheid terug zien. Begonnen met een kleine groep vrouwen in 12 clubs verenigd, in een tijd toen de Partij nog slechts enkele duizenden leden telde en men in in het algemeen nog afwijkend stond tegenover de gedachte van een vrouwenorganisatie, is de Bond gestaag doorwerkend erin geslaagd over het gehele land zijn vertakkingen te vestigen, duizenden vrouwen heeft de vrouwenorganisatie de weg naar de Partij gewezen en blijvend aan de Partij gebonden. In deze 30 jaar heeft zij dus zeker haar recht van bestaan bewezen.

In deze tijd, nu de aanval op de zelfstandigheid der vrouw ons weer tot felle bestrijding dwingt, verheugen wij ons dubbel in het oezit van onze krachtige Soc. Dem. Vrouwenorganisatie.

E. RIBBIUS PELETIER, Secretaresse.

VERLIES- EN WINSTREKENING S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1937.

VERLIES:		WINST:	
1. Algemene propaganda	f 93 03	1. Subsidies	f 2.556 96
2. Geschriftjes	.. 207 16	2. Coupon obligatie	.. 4 41
3. Vergaderingen H.B. en D.B. ..	.. 185 19		
4. Uitleendienst	.. 27 72		
5. Jaarvergadering	.. 760 26		
6. Kosten studieweken	.. 259 40		
7. Subsidie gewesten	.. 305 29		
8. Contributies en abonnemen- ten	.. 10 —		
9. Onkosten diversen	.. 91 97		
Voordelig saldo 1937	.. 621 35		
	<u>f 2 561 37</u>		<u>f 2 561 37</u>

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING.

VERLIES:

Post 1. Kosten toneelstukje, aandeel kosten vergaderingen van het Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw, enz		
Post 2. Uitgaven geschriftjes		f 2 607 75
Ontvangsten	f 2.300 59	
Voorraad	.. 100.—	
		<u>.. 2 400 59</u>
		<u>f 207 16</u>

Post 3.	Reis- en verblijfkosten voor vergaderingen H.B. en D.B.	
Post 4.	Kosten aanschaffen boeken en brochures.	
Post 5.	Zaalhuur	f 135.—
	Beschrijvingsbrief en ander drukwerk	„ 101 04
	Toeslag reiskosten afgevaardigden	„ 306 96
	Onkosten voorbereiding logiescommissie H.B.-leden, genodigden en personeel	„ 232 76
		<u>f 775 76</u>
	Af: Kaartverkoop	„ 15 50
		<u>f 760 28</u>
Post 6.	Toeslag reiskosten scholings- en studieweken.	
Post 7.	Subsidies voor gewestelijk werk.	
Post 8.	Contributie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging.	
Post 9.	Uitgaven van verschillende aard.	

WINST:

Post 1.	Subsidie S.D.A.P.	f 2 250 —
	„ i.z. toeslag reiskosten Jaarvergadering	„ 306 96
		<u>f 2 556 96</u>
Post 2.	Interest obligatie Excelsior.	

BALANS PER 31 DECEMBER 1937.

BEZITTINGEN:		SCHULDEN:	
1. Kassa	f 1 203 57	1. Tiele Wibautfonds	f 2 833 75
2. Postchèque en Girodienst ...	„ 1 116 20	2. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacan- tiewoningen	„ 3 552 27
3. Effecten	„ 1 080 —	3. Nog te betalen posten	„ 545 40
4. Vorderingen	„ 75 51	4. Voordelig saldo per 1 Jan 1937	f 1.184.—
5. Geschriftjes	„ 100 —	Bij: voordelig saldo 1937	„ 621.35
6. Rijkspostspaarbank (T.W- Fonds)	„ 1 799 08		<u>„ 1 805 35</u>
7. Rijkspostspaarbank („De Born")	„ 3 362 41		<u>f 8 736 77</u>
	<u>f 8 736 77</u>		

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

BEZITTINGEN:

Post 1.	In kas per 31 December 1937.
Post 2.	Ons te goed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1937.
Post 3.	Een obligatie Coöp. Excelsior te Leeuwarden en 2 stukjes à f 500.— 4 % Nederland 1933.
Post 4.	Nog te vorderen van enkele clubs.
Post 5.	Voorraad reglementen, muziekbundels enz.
Posten 6 en 7.	Ons te goed bij de Rijkspostspaarbank per 31 December 1937.

SCHULDEN:

Post 1.	Tiele Wibautfonds:	
	Saldo 1 Jan. 1937	f 2.767.—
	Interest Spaarbank	f 47 97
	„ Effecten	„ 39.80
	Giften 1937	f 762.—
	Af: Kosten spreuken	„ 90 12
		<u>„ 671.88</u>
		<u>„ 759.65</u>
		<u>f 3.526.65</u>
	Tegemoetkoming aan verschillende partijenoten, om aan het werk op „De Born” deel te nemen	„ 692 90
		<u>f 2 833 75</u>

Post 2. In kas i.z. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van
vacantiehuizen.

Post 3. Nog te betalen.

N.V. „De Arbeiderspers”	f 270 40
Diverse gewesten	„ 275 —
	<u>f 545 40</u>

Post 4. Behoeft geen omschrijving.

BEGROTING 1938 S D.V.C.

INKOMSTEN:

Subsidie S D A P	f 2 250.—
Extra inzake reiskosten afge- vaardigden Jaarvergadering ..	400 —

f 2 650 —

UITGAVEN:

Algemene propaganda inclusief subsidie gewesten	f 700.—
Geschriftjes	„ 100 —
Vergaderingen H.B en D.B.	„ 250 —
Uitleendienst	„ 50.—
Jaarvergadering	„ 1 050 —
Studieweken (reistoelag)	„ 350.—
Vertegenwoordiging	„ 50 —
Diverse onkosten en onvoorziene uitgaven	„ 100 —

f 2.650.—

Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vakantiehuizen
gevestigd te Amsterdam

BALANS PER 31 DECEMBER 1937.

BEZITTINGEN:

S D V C	f 3 552 27
Inventaris	„ 2.170 56

f 5 722 83

SCHULDEN:

Nog te betalen posten	f 7 25
Voordelig saldo 1 Ja- nuari 1937	f 5 424.69
Bij: Voord. saldo 1937 ..	290.89

„ 5.715.58

„ 5 722.83

VERLIES- EN WINSTREKENING PER 31 DECEMBER 1937.

VERLIES:

Onkosten leiding en spreeksters ..	f 284 60
Huur (incl electriciteit)	„ 954 50
Personeelkosten	„ 701 73
Voeding	„ 1 846 61
Wasgoed	„ 188 98
Onderhoud inventaris	„ 100 88
Algemene onkosten	„ 91 27
Afschrijving inventaris	„ 383 04
Voordelig saldo 1937	„ 290 89

f 4 842 50

WINST:

Deelnemersgelden	f 3 894 53
Prentbriefkaarten	„ 124 13
Giften en subsidies	„ 763 84

f 4.842 50

Ondergetekenden verklaren de boeken en bescheiden van de Bond van Soc. Dem
Vrouwenclubs in orde te hebben bevonden. Het derde lid der contrôle-commissie kon
wegens huiselijke omstandigheden niet bij de contrôle aanwezig zijn.

(w.g.) W. J. KALSBEK—BERKHOUT.

(w.g.) M. KOGEL—PEREIRA.

Amsterdam, 24 Februari 1938.

Verslag van de sociaal-democratische Eerste Kamerfractie over het jaar 1937

De werkzaamheden in de eerste vijf maanden van het jaar 1937. ¹⁾

Tramwegmaatschappij te Ter Neuzen

Door Moltmaker werd de noodzakelijkheid betoogd de drie tramwegondernemingen in Zeeuws-Vlaanderen te verenigen; de exploitatie zou hiermede worden gediend. Het zou zijn in het belang van het publiek, het personeel en het overheidsgeld. Ook betreunde hij, dat het onderzoek bij de Zeeuws-Vlaamse maatschappij zich niet had uitgestrekt tot de exorbitante inkomsten van de directie, terwijl het personeel er slecht aan toe was.

Minister Van Lidth de Jeude gaf een en ander voor een deel toe en beloofde een billijke uitkering aan het personeel te zullen bevorderen.

Rijksbegroting voor 1937.

Algemene Beschouwingen

Deze werden voor onze fractie door Mendels gehouden. Hij kwam met tal van gegevens op tegen de suggestie, in de regeringsstukken gewekt, als zou er eigenlijk geen crisis en geen verontrustende werkloosheid meer bestaan en hij wees daarbij op de zoveel gunstiger toestand in Scandinavië, vanwaar twee ministers na een studiereis waren teruggekeerd. Het boek „Het Werkende Land" geeft een volkomen onjuist beeld van de werkelijkheid. Hij schetste de crisis niet in de eerste plaats als gevolg van verkeerde distributie, maar veeleer als een noodlottig uitvloeisel van het heersende stelsel van voortbrenging, van de structuur der maatschappij. In dit verband besprak hij ook het loslaten van de gouden standaard, waartegen de Minister-President destijds zo gewaarschuwd had, als tegen een ramp voor ons land, terwijl de regering thans zich beroept op de gunstige werking der gelddepreciatie. Met een beroep op het artikel van prof. Van Gelderen in „Het Volk" van 9 Februari vestigde hij de aandacht op de braakliggende kapitalen hier te lande, die voor het Plan van de Arbeid productief zouden kunnen worden aangewend.

Mendels uitte zijn bezorgdheid over de geoeffende aandrang om tot herziening te geraken van ons verenigingsrecht ten aanzien van verenigingen met staatkundig doel, waarbij hij de aandacht vestigde op punt 1 van het Program van Actie der R.K. Staatspartij.

Tegenover de uitsluiting van sociaal-democraten bij Defenste herinnerde hij aan de vrijmoedigheid waarmee Pater Regout voor een vereniging van katholieke officieren had gesproken over de voorwaarden voor geoorloofd verzet tegen de Overheid en waarbij hij de rebellie van Franco had gebillijkt.

Samenwerking met de Katholieke Staatspartij achtte hij slechts mogelijk als deze het democratisch staatsbestel onverzwakt wilde handhaven en op sociaal, economisch en financieel gebied met ons tot behoorlijke overeenstemming zou zijn geraakt.

In de repliek gaf hij de afgevaardigden der N.S.B. nog een felle afstraffing over hun lafhartig anti-semitisme.

Defensie-uitgaven

Behalve de vaststelling van de begroting, was ook de verhoging van de defensie-uitgaven in Nederlands-Indië aan de orde. Onze fractie bepaalde zich tot een zeer korte verklaring, door den fractie-voorzitter Mendels afgelegd, waarin hij zeide, dat de fractie in haar geheel zou tegenstemmen sommigen op dezelfde gronden als door Albarda in de Tweede Kamer waren aangevoerd, anderen op de motieven, die meer-malen door het lid Pothuis—Smit waren kenbaar gemaakt.

Met de sociaal-democraten stemde prof. Van Embden tegen de begroting.

Werkloosheidssubsidiefonds

De teleurstellingen, welke dit fonds ons gebracht heeft, werden door De Zeeuw in het licht gesteld. Hij bewees met cijfers, hoe de regering een veel te optimistische

¹⁾ Dit gedeelte van het verslag is verzorgd door de toenmalige secretaresse der Fractie.

kijk heeft gehad en op de kwestie der werkloosheid en op die der werkverruiming. Ook betoogde hij, dat, wanneer de regering aan de gemeenten de werklozen-zorg toewijst, deze daartoe geldelijk in staat moeten worden gesteld.

Minister Oud antwoordde, dat er altijd gestreefd is naar een zo billijk mogelijke verdeling der lasten.

Justitie

Mendels besprak een aantal gevallen van strafvervolging en behandeling van veroordeelden en van personen in preventieve hechtenis, die niet door de beugel konden. Hij behandelde ten slotte ook de moeilijkheden van B.U.M.A., betreffende de betaling van door de radio uitgevoerde muziekstukken.

Hermans klaagde over het gevaar dat van de N.S.B. uitgaat voor onze democratische instellingen, terwijl die propaganda verruwend werkt op de arbeidersbeweging en op de politieke strijd. De straattaal in sommige fascistische bladen is ergerlijk, terwijl hun optreden menigmaal minder dan onfatsoenlijk is.

Molmaker vulde dit betoog aan, door op de schandelijke ordeverstoringen in schouwburg en bioscoop te wijzen, die door dergelijke mensen verder georganiseerd. Al is de N.S.B. waarschijnlijk op „de weg terug”, toch acht hij het nodig om aan te dringen op medewerking van alle politie- en justitie-ambtenaren in deze. Dit laat hier en daar te wensen over.

Minister Van Schaik betreedde ook, dat rechters nog lid van de N.S.B. waren; door hun onafzetbaarheid kan er niets aan worden gedaan; zij moesten uit zichzelf bedanken.

Bij de repliek werden zich Molmaker en Mendels; de eerste tegenover insinuaties van den N.S.B.-afgevaardigde, de tweede tegenover den Minister, die zijn klachten o.a. over de handhaving van het muziekauteursrecht onbevredigend had beantwoord.

Binnenlandse Zaken

Bij dit hoofdstuk wees Hermans op de zonderlinge positie, waarin de gemeentebesturen zijn gekomen. Zij zijn geheel afhankelijk van Gedeputeerde Staten en van de regering, waardoor verschillende onoverkomelijke moeilijkheden ontstaan.

Ook De Zeeuw behandelde de toestand der gemeentebesturen, zoals die tegenwoordig aan banden zijn gelegd. Gelukkig is critiek, die onder een N.S.B.-bestuur zou zijn verboden, hier nog mogelijk. In het bijzonder wees hij erop, dat de toestand zó moet zijn, dat de gemeenten verantwoordelijk voor haar werk kunnen worden gesteld, ook ten opzichte van de werkloosheidszorg.

Minister De Wilde betoogde, dat het met de financiën van gemeenten en rijk niet anders kon dan zoals het nu ging.

P.T.T.-begroting

Polak besprak de kwestie met de Vrijdenkers-Radio-Omroep. Dat eerst de redevoeringen van die groep verboden werden en toen zij daarna aanvaardbaar waren, de omroep werd opgeheven als onnodig, achtte hij onbillijk. Verder achtte hij het verbod van drie voordrachten van mevr. Pothuis-Smit ongemotiveerd.

Minister De Wilde achtte zijn beleid in beide gevallen uitnemend en precies wat het zijn moest, waarop hij nog enige citaten gaf uit de verboden speeches.

Handel, Nijverheid en Scheepvaart

Het ordeningsvraagstuk werd bij dit hoofdstuk door De la Bella behandeld, terwijl hij eerst de afwijzende beslissing inzake de baksteenindustrie en de bindend-verklaring van de voorgestelde regeling besprak. Wat de ordening betreft, stelde hij daartegenover de heersende ongebondenheid in de bedrijven, die tegen het algemeen belang indruist. Vele tegenstanders maken zich er met een kort woord af, waaruit te concluderen valt, dat zij de bedoeling niet of niet volledig vatten. Evenwel, zij vechten tegen een stroom, die niet te keren is.

Hij ging in grote lijnen na, waarlangs de ordening tot stand moet worden gebracht, de bedrijfsraden, samengesteld uit vertegenwoordigers van alle groepen, die in het bedrijf een belangrijke taak vervullen, ook de distribuanten, de verbruikers en de overheid. Deze zaak acht hij rijp om stevig te worden aangepakt, al zal het maximum niet dadelijk verwezenlijkt kunnen worden.

Minister Gelissen betoogde, zelf een groot voorstander van ordening te zijn; hij gelooft echter ook, dat de mensen zelf moeten veranderen om het bouwen ener nieuwe maatschappelijke orde mogelijk te maken.

Bij de repliek keerde De la Bella zich nog tegen den heer Diepenhorst, die onjuist over het Plan van de Arbeid had gesproken.

Vestigingswet

In verband met de vorige besprekingen erkende De la Bella, dat deze wet principieel van grote betekenis was, omdat de overbezetting een noodtoestand van de middenstand heeft veroorzaakt. Hij betreurde echter de uischakeling van het behoefte-element met inschakeling der coöperaties.

Sociale Zaken

Het probleem der werkloosheid werd door Danz behandeld. Hij bepleitte de verkorting van de werktijd en herinnerde in dat verband aan de voortschrijdende mechanisatie en rationalisatie. In plaats tot de werktijdverkorting te komen, als middel tegen de werkloosheid, worden steeds meer overwerk-vergunningen gegeven, die het kwaad nog meer in de hand werken, hetgeen hij met talrijke voorbeelden aanwees. Verder behandelde hij de onvoldoende werklozenzorg: de regering is er niet in geslaagd, de werklozen voor verdere verarming te behoeden. Ook de lonen in de tewerkstelling zijn onvoldoende, terwijl de voorziening in kleding en dekking niet in verhouding staat tot het aanzienlijke tekort. Hij verklaarde zich tegen de nachtarbeid in het bakkersbedrijf en eindigde, met op verbetering der bedrijfsradenwet aan te dringen.

Door C. Pothuis—Smit werd de toestand in de werkloze gezinnen besproken, de nadruk leggende op het feit, dat de regering blijkbaar niet weet, hoe het er in die gezinnen uitziet. Zij besprak de gehouden enquêtes, in het bijzonder die van het Inventarisonderzoek van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. en onderwierp de opgewekte uitspraken van het boek „Het Werkende Land” aan critiek. Ten slotte vroeg zij vrijheid voor belangeloos colporteren aan vrouwen van werkloze arbeiders toe te staan.

Door Rugge werd aangedrongen op handhaving van het peil der arbeiderswoningen welke door woningbouwverenigingen en door de gemeente gebouwd worden. Hij achtte het een misbruik, om van de tegenwoordige omstandigheden gebruik te maken en nu woningen te laten bouwen, welke en wat de ruimte en wat de kook- en wasgelegenheid betreft, volkomen onvoldoende zijn.

Vorrink sprak over de jeugdwerkloosheid, een belangrijk probleem voor de toekomst van het Nederlandse volk. De maatregelen van de regering zijn eerbiedwaardig, maar geheel onvoldoende, vooral omdat zij niets mogen kosten. Alleen normaal werk met normale verdiensten kan in het groot helpen. Hij wenste groter financiële hulp voor de werkkampen, ook omdat de organisaties, die reeds zoveel in deze deden, uitgeput raken. Ook wees hij op de onjuistheid, dat inwonende jongeren geen eigen ondersteuning krijgen en dat de verdiensten voor tweederde worden afgetrokken van de steun van den vader. Ook het vakonderwijs moet geldelijk zó worden gesteund, dat de jonge werklozen vakbekwaamheid krijgen en behouden. Hij geloofde echter niet, dat deze Minister het gehele probleem zou kunnen oplossen.

Minister Slingenberg wilde vooral in het werklozenprobleem grote voorzichtigheid betrachten, ook wat de werktijdverkorting betreft. Dat de woningbouwverenigingen ontevreden waren over zijn beleid, had hij nog nooit vernomen. Het tekort aan kleding en huisraad gaf hij toe, daarin zou op bijzondere wijze worden voorzien. Hij ontkende echter, dat „het moreel” was aangetast en meende, dat de steun aan werkkampen, cursussen e.d. zo groot mogelijk was.¹⁾

Vorrink en Rugge wezen den Minister bij de repliek op diens onjuiste kijk betreffende de jeugdwerkloosheid en de volkshuisvesting.

Buitenlandse Zaken

Polak wees op de invloed van het fascisme uit andere landen, welke propaganda een gevaar voor de democratie betekent. Voor het voortbestaan van en de steun aan de Volkenbond, nam hij het op. Dat deze verzwakt is, ligt deels aan de werkloosheid van twee grote mogendheden; evenwel dienen alle krachten te worden ingespannen om de Volkenbond te handhaven en te versterken en geen verzwakkende maatregelen te steunen.

¹⁾ Hoewel dit niet in openbare zitting werd medegedeeld, heeft de Minister het gratis-colportage-verbod voor vrouwen van werklozen opgeheven, wanneer deze vrouwen ook reeds vroeger op deze wijze colporteerden.

Ten slotte behandelde hij de aanhouding van Nederlandse schepen door Spaanse rebellen-vaartuigen, waarbij hij jegens de regering lof uitsprak voor de betoonde houding.

Minister De Graaf meende, dat het in de tegenwoordige omstandigheden beter was, een zekere verslapping in de toepassing van het Statuut van de Volkenbond te aanvaarden. Nederland erkende de Franco-regering niet en het aanhouden van schepen werd als zeeroverij beschouwd.

Onderwijs

Osserdorp besprak het voor en tegen van het Bijbelonderwijs op de lagere school. Verder klaagde hij over de onbevredigende toestand van het voorbereidend onderwijs.

De klachten over de resultaten bij het lager onderwijs achtte hij in het algemeen onjuist al oefenen de slechte economische toestanden natuurlijk hier wel invloed ten kwade uit. De overvolle klassen — er zijn er van 70 kinderen — zijn evenwel funest, van opvoeding kan geen sprake meer zijn maar van hulp aan achterblijvers evenmin. Daarbij lopen er een 12 000 jonge onderwijzers en onderwijzeressen werkloos rond. Hij verzocht de regering ook aan die grote schare te denken en zo mogelijk iets voor haar te doen.

Door C. Pothuis—Smit werd weder grotere steun aan het landbouw-huishoud-onderrwijs gevraagd. Zij raadde den Minister aan te bedenken, hoe dit culturele werk aan het platteland ten goede komt en de trek naar de steden vermindert.

Minister Slotemaker de Bruine zeide, dat al deze voorgestelde verbeteringen onmogelijk waren voor het ogenblik nu er geen geld was. Maar hij vond alles heel sympathiek.

Waterstaat

De positie der mijnwerkers werd door De la Bella besproken. Hij wenste een kortere arbeidstijd vooral omdat de productie per man en per dag ontzaglijk is gestegen gedurende de laatste jaren. Ook het ouderdomspensioen moet worden verbeterd de uitkeringen zijn te laag; hij dacht aan een extra-heffing op de kolen, zoals hier en daar in het buitenland bestaat.

Minister Van Lidth de Jeude bleek bang te zijn voor verhoging van de kostprijs der kolen. Wat de pensioenen aangaat, hij achtte de toestand beter dan in het buitenland.

Verkeersfonds

Betreuenswaardig achtte Molmaker het, dat deze ijverige, goedwillende Minister de coördinatie van het verkeerswezen nog niet tot een oplossing heeft kunnen brengen. Toch schreeuwt het verkeersprobleem als het ware om een oplossing. De concurrentie is groot binnenscheepvaart en spoorwegbedrijf werken met grote tekorten. Verder besprak hij zaken over het personeel van spoor- en tramweg-ondernemingen. De diensttijden zijn in vele gevallen langer geworden en het werken geïntensiveerd. Dan wees hij nog op het onrustbarende tekort van het pensioenfonds van het spoorwegbedrijf, de verstrekte inlichtingen stelden hem allerminst gerust. Ten slotte stelde hij het ATO-bedrijf en de toestand van een aantal tramweg-ondernemingen met hun pensioenfonds aan de orde.

Minister Van Lidth de Jeude bleek weder een voorstander te zijn van samenwerking der verschillende bedrijven. Hij geloofde dat er reeds veel voorbereidend werk was verricht om tot een betere regeling van het verkeerswezen te geraken. Over de pensioenfonds gaf hij enige geruststellende verklaringen, maar de diensttijden achtte hij niet te lang. Hetgeen bij replek een wederwoord van Molmaker uitlokte.

Hiermede was de Rijksbegroting voor 1937 afgehandeld.

Indië

Evenals alle jaren behandelde Mendels weder de z.g. Indische begroting. Hij critiseerde scherp de wonderlijke figuur der „oliegelden“, die de olieconcerns dit jaar zullen ophrengen in plaats van een wettelijke belasting. Onrustbarend noemde hij de verhoging van de kosten van het levensonderhoud met het oog op het zo verzwakte weerstandsvermogen der inlandse bevolking. Hij drong aan op systematisering der inheemse industrie en vooral op wederopbouw van het onderwijs, ook van het technisch onderwijs. Ook in verband met de buitenlandse invloeden is dit van belang.

Het voorstel van Soetardjo tot het houden van een imperiale conferentie om de mogelijkheid te bespreken van een zelfstandig Indië binnen de grenzen van de Rijkswetgeving achtte hij zeer belangrijk Indië zou op deze wijze kunnen worden ontwikkeld tot een gelijkwaardig deel van Nederland Hij meende, dat wij de moed dienden te bezitten om dit plan uit te voeren Dan zouden wij voor latere geslachten een na te volgen voorbeeld zijn.

Ossendorp sprak over de herberekening der Indische pensioenen Hij meende, dat een ambtenaar recht blijft houden op zijn eenmaal verworven pensioen; dit acht hij een onaantastbaar recht, de ambtenaar heeft dit pensioen zelf verdiend

Minister Collijn meende, dat die „oliegelden" volkomen in orde waren Met plannen, als de petitie Soetardjo betreft moet men voorzichtig zijn en veel geduld hebben. Het gaat niet zo gauw De pensioenen blijft hij zien als aantastbaar.

Wijziging van de Grondwet

De zeer bescheiden voorstellen tot grondwetsherziening werden door De Zeeuw behandeld Hij hoopte, dat de voorstellen tot opheffing van de onschendbaarheid en de uitsluiting van sommige Kamerleden niet zouden worden aangenomen; zij zouden tot moeilijkheden aanleiding geven men denke aan de fascistische idealen, en misschien martelaren kweken De vermindering van het inkomen van de Tweede Kamerleden betreunde hij; een betere regeling, als in sommige gemeenteraden was mogelijk geweest

Minister de Wilde hield een lange rede, in het bijzonder uitvoerig tegen de NSB-ers die het voor de „vrijheid" hadden opgenomen

Bij de stemming brachten de sociaal-democraten hun stem uit tegen de uitsluiting van sommige Kamerleden en tegen de opheffing der onschendbaarheid van Kamerleden.

Wijziging Dienstplichtwet

Op 20 April werd de wijziging van de dienstplichtwet, welke de mogelijkheid tot nadere plannen inhield door de Eerste Kamer aangenomen

Mendels legde een korte verklaring af, waarom de fractie vóór stemde, zonder zich voor de toekomst vast te leggen

C Pothuis—Smit legde eveneens een verklaring af, waarom zij tegenstemde, omdat de wet de weg opent voor contingentsverhoging en voor versterking der bewapening.

Interpellatie-Moltmaker (Tandtechnici)

Moltmaker besprak de zaak der gedupeerde tandtechnici Hij releveerde de conclusie der betreffende commissie—De Wilde, die het rechtsgevoel niet bevredigde en de resultaten van het examen aan personen afgenomen die vele jaren hun functie hadden vervuld en waarvan verscheidene reeds op middelbare leeftijd waren De niet-geslaagden werden brodeloos gemaakt met een politie-agent voor de deur Dit heeft de ernstigste gevolgen gehad Hij verzocht den Minister om hier recht te doen en ook de hangende vervolgingen stop te zetten

Minister Slingenberg bleek ook de oplossing der kwestie onbevredigend te achten De indiening van een wetsontwerp kon hij echter niet meer bevorderen. Wel wilde hij de zaak nog bespreken met den Minister van Justitie.

Wijziging Lager Onderwijswet

Ossendorp behandelde de kwestie van de normen die voor het openbaar onderwijs in de wet moeten worden opgenomen Hij was van oordeel dat de voorstanders van het openbaar onderwijs in de staatscommissie een onjuiste houding hadden aangenomen waardoor zij het openbaar onderwijs niet dienden De voorstanders van het bijzonder onderwijs kregen volledig wat zij wensten Er zullen bij aanneming van deze wet nog meer openbare scholen worden opgeheven, dan thans reeds het geval is Hij verklaarde tegen het wetsvoorstel te zullen stemmen

De Zeeuw was van een andere mening Hij geloofde dat bij goede toepassing van de wet, ook bij de voorstanders van het openbaar onderwijs rust en zekerheid zouden terugkeren

Minister Slotemaker de Bruïne geloofde, dat voor alle partijen de toekomst van het onderwijs met gerustheid kan worden tegemoet gezien.

Bij de stemming verklaarden zich Ossendorp, Mendels en Ruggie tegen het wetsontwerp; de anderen stemden voor.

Wijziging Wetboek van Strafvordering

De voorgestelde wijziging betrof voornamelijk het zwijgrecht, waarop de verdachte in een strafproces niet meer zou worden opmerkzaam gemaakt.

Mendels keerde zich daartegen, hij zette uiteen, tot welke ongewenste consequenties men bij zulk een incidentele herziening van het Wetboek van Strafvordering zou kunnen komen. Hij waarschuwde tegen loswrikken van de eerste steen van een zorgzaam opgebouwd stelsel.

Minister Van Schaik hoopte daarentegen, dat ook het zwijgrecht zelf spoedig geheel zou vervallen.

De sociaal-democraten stemden tegen de wet. Deze werd aangenomen.

Collectieve arbeidsovereenkomsten

Het wetsvoorstel ging over het verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten.

Danz zette de betekenis van collectieve arbeidsovereenkomsten in het licht. Evenwel is aan dit wetsontwerp ook de onverbindendverklaring verbonden, hetgeen een groot gevaar inhoudt. In plaats daarvan zou de intrekking van de verbindendverklaring moeten staan. Onverbindendverklaring is destructief, terwijl de wet iets positiefs moest geven. Op deze wijze kan de wet de bedrijfsverhoudingen ontwrichten en de bedrijfsvrede verstoren. Behalve dit overwegende bezwaar sprak hij nog z'n spijt uit over de moeilijkheden om de overbelaste Arbeidsinspectie eventuele enquetes op te dragen. Ook komt er geen effectieve controle-instantie.

Minister Slingenberg meende, dat de belangen der arbeiders door deze wet op een rechtmatige wijze werden bevorderd.

De sociaal-democraten stemden tegen.

Verdeling van de beschikbare arbeid

Dit wetsontwerp bedoelde in hoofdzaak om vrouwen en meisjes te doen vervangen door mannen en jongens.

C. Pothuis—Smit zette de onrechtvaardigheid hiervan uiteen. De bedoeling is immers duidelijk, de meisjes worden gedrongen naar het meest onbeschermd en slechtst betaalde vak, het dienstbode-beroep. Het is een voortzetting van de uitschakeling van de vrouw van de arbeidsmarkt, welke voor velen permanente werkloosheid ten gevolge zal hebben. Ook de katholieke vrouwen hebben zich zeer scherp tegen dit wetsvoorstel uitgesproken.

Minister Slingenberg meende, dat het zo'n vaart niet zou lopen.

De wet werd aangenomen. Alleen Mendels en C. Pothuis—Smit stemden tegen.

Pachtwet

Eindelijk kwam na een aantal schermutselingen o.a. met den voorzitter, de Pachtwet op 24 Mei — dus vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen — aan de orde. Op 28 Mei werd de wet aangenomen met 28 tegen 14 stemmen. De sociaal-democraten stemden voor.

Reorganisatie van het spoorwegbedrijf

Op 25 Mei werd nog aangenomen een wet betreffende het spoorwegbedrijf, die door Moltmaker wel werd aanvaard, maar waartegen hij toch enkele bezwaren had; zo wenste hij onder de commissarissen ook een of meer vertegenwoordigers van het georganiseerde personeel te zien benoemd.

Minister Van Lidth de Jeude verklaarde zich hiervan een tegenstander, waarop Moltmaker een motie aan de orde stelde, die echter verworpen werd.

De wet werd daarna aangenomen.

Verkiezing Eerste Kamer

Op 5 Juni 1937 werd de zitting der Staten-Generaal gesloten. Daarmee was geëindigd de parlementaire werkzaamheid van die leden, die op grond van het besluit omtrent de leeftijdsgrens niet meer opnieuw voor de Eerste Kamer gecandidateerd konden worden. De fractie verloor daardoor haar voorzitter mr. M. Mendels, haar secretaresse C. Pothuis—Smit en de leden L. M. Hermans, F. L. Ossendorp, H. Polak en E. Ruge. Ook pg. P. Danz keerde niet meer in de Kamer terug. Aan deze partijgenoten, die allen gedurende verscheidene jaren hun kracht aan het Kamerwerk hebben gegeven, wordt terecht in het verslag van den Partij-secretaris een woord van dank gebracht.

voor de diensten, die zij in hun kwaliteit van lid van de Eerste Kamer aan de Partij hebben bewezen

Bij de verkiezingen voor de Eerste Kamer werden herkozen de partijgenoten S de la Bella, P Moltmaker K Vorrink en A B de Zeeuw; de nieuw gekozenen waren de partijgenoten Ch v d Bilt, P Hiemstra, M A Reinalda, Mr E Ribbius Peletier, P Sikkes Mr J in 't Veld, N Vijlbrief en Dr H B Wiardi Beckman De nieuw samengestelde fractie koos tot haar voorzitter A B de Zeeuw, tot tweede voorzitter S de la Bella en tot secretaresse E Ribbius Peletier

Op de 8ste Juni kwam de nieuwe Eerste Kamer bijeen

De werkzaamheden over het tijdvak 8 Juni—31 December 1937

Adres van antwoord op de Troonrede

Bij de behandeling van het voorstel de Troonrede met een adres te doen beantwoorden, verklaarde de fractievoorzitter dat onze fractie onveranderd op het standpunt staat dat het beter ware met de traditie de Troonrede met een adres te beantwoorden, te breken Nu echer bij vorige gelegenheden de kamermeerderheid blijkt heeft gegeven deze traditie te willen handhaven, zal — zo verklaarde p.g De Zeeuw — onze fractie, tenzij zich bijzondere omstandigheden voordoen, zich ervan onthouden telkens van haar afwijkend standpunt te doen blijken.

Crisisvoerwet

Onze fractie gaf haar stem aan dit wetsontwerp dat met 29—7 stemmen werd aangenomen.

Verlenging van de geldigheidsduur van tijdelijke bepalingen betreffende de vaccinatie

Bij dit voorstel sprak p.g De Zeeuw er de ontevredenheid onzer fractie over uit dat de regering er nog steeds niet in geslaagd is een definitieve regeling voor de vaccinatie te treffen en thans wederom aan de Kamer medewerking vraagt voor de noodmaatregel van een tijdelijke opschorting van de vaccinatieplicht, dit maal zelfs voor de tijd van twee jaar. P.g. De Zeeuw wilde zich niet verzetten tegen de instelling van een staatscommissie te dezer zake, doch verklaarde dat onze fractie alleen dan aan een hernieuwde opschorting haar medewerking zal willen verlenen, wanneer de Minister de uitdrukkelijke verzekering geeft dat binnen het tijdsverloop waarvoor thans opnieuw de vaccinatieplicht wordt opgeschort, een definitieve regeling van het vaccinatievraagstuk tot stand zal worden gebracht.

Nadat de Minister van Sociale Zaken de gevraagde verzekering had gegeven, meende onze fractie zich niet tegen het wetsontwerp te moeten verzetten.

Interpellatie-Vorrink

Op 30 December gaf de Kamer aan p.g Vorrink verlof den Minister van Buitenlandse Zaken te interpellieren over de stappen door de regering gedaan of te doen in zake de erkenning van den koning van Italië als keizer van Ethiopië De interpellatie zelve die in Januari werd gehouden valt buiten ons verslagjaar.

E. RIBBIUS PELETIER,
Secretaresse

Verlag van de Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie 26 Januari 1937—21 Februari 1938)

Na de verkiezingen onderging de samenstelling der Fractie aanmerkelijke wijziging. De nieuwe Kamer telde 23 sociaal-democraten. In plaats van 21 (er waren 22 gekozen, doch Duys behoorde niet meer tot de Fractie) terwijl van de zittende leden wegens het bereiken van de leeftijdsgrens niet meer verkiesbaar waren: Van der Heide, K ter Laan, Vliegen en Van Zadelhoff. Om andere redenen hadden zich niet meer kandidaat gesteld Suze Groeneweg, Cramer en Hiemstra. Met hen ging een schat van ervaring voor de Kamer verloren. Negen nieuwe fractie-leden deden hun intrede in het Parlement, n.l. Van Gelderen, Van den Goes van Naters, Hilgenga, Mej De Jong, Kievit, Van Lienden, Van Sleen, Stokvis en Vos.

Weder werd een lid der Fractie derde voorzitter der Kamer, n.l. Drees.

Het Bestuur van de Fractie werd als volgt samengesteld: Albarda, voorzitter; Drees 2e voorzitter; IJzerman, secretaris, Van der Goes van Naters 2e secretaris.

In de Algemene Raad werd de Fractie vertegenwoordigd door Van der Sluis, Van Gelderen en Van den Tempel met Van der Waerden en IJzerman als plaatsvervangers.

In de Partijraad zijn de vertegenwoordigers der Fractie: Van Braambeek en Van der Sluis, met Van der Waerden en Van Gelderen als plaatsvervangers.

Overzicht der werkzaamheden van 26 Januari 1937 tot het einde van het zittingsjaar 1936/1937

Grondwetsherziening

Bij de algemene beschouwingen wees Albarda op de betrekkelijk geringe betekenis van de ingediende voorstellen. Intussen verheugde hij zich er in, dat de Regering er van heeft afgezien beperking van de vrijheid van drukpers voor te stellen. Onaanvaardbaar achtte hij de opvatting, dat een verschijningsverbod voor drukwerken mogelijk zou zijn ook zonder grondwetsherziening. Tegen excessen moet op andere wijze worden gewaakt. Waarom doet de Regering geen voorstel tot het instellen van een „droit de reponse” (recht van antwoord), waarvoor geen grondwetsherziening nodig is?

Spreeker achtte het wenselijk voor de Eerste Kamerleden de vergoeding voor verblijfkosten per vergadering te vervangen door een vaste schadeloosstelling.

Hij verenigde zich met de opvatting van de Regering, dat instelling van een Kamer voor het bedrijfsleven als deel van de Staten-Generaal niet wenselijk is. Tot instelling van een centraal orgaan tot behandeling van bedrijfsaangelegenheden opent de Grondwet reeds de mogelijkheid, maar het zal niet kunnen worden belast met de algemene rechtsvorming. (26 Jan.)

Inkomen der Kroon en schadeloosstelling en pensioen van de leden der Tweede Kamer.

Donker verklaarde in te stemmen met het voorstel om grondwettelijk vastgestelde bedragen bij de wet, maar met een 2/3 meerderheid, te wijzigen, maar betoogde dat vast moest staan, dat ook voor wijziging, intrekking en amendement van zulke wetten een 2/3 meerderheid nodig is. (28 Jan.)

Vliegen deelde mede, dat de fractie met een vermindering van de schadeloosstelling der Kamerleden van f 5000.— tot f 4500.— accoord zou kunnen gaan, maar dat zij het onbillijk achtte verder te gaan. Hij wees er op, dat voor de Kamerleden, die buiten Den Haag wonen, van de schadeloosstelling een vrij groot bedrag afgaat voor verblijfkosten.

De Minister wijzigde het Regeringsvoorstel in deze geest.

Een amendement-Donker om te bepalen, dat een twee derde meerderheid nodig is ook voor een w. o. tot intrekking of wijziging van een wet inzake het inkomen der Kroon of de schadeloosstelling der Kamerleden, werd aangenomen met 44 tegen 27 stemmen. Een tweede amendement-Donker om dit ook te doen gelden bij amendementen op een dergelijk w. o., werd bij zitten en opstaan verworpen.

Ministers zonder portefeuille.

Vliegen had er geen bezwaar tegen, dat de mogelijkheid werd geopend Ministers zonder portefeuille te benoemen, maar drong er op aan, dat daartoe alleen in uitzonderingsgevallen zou worden overgegaan.

Evenredige vertegenwoordiging.

Vliegen stemde in met het voorstel om de evenredige vertegenwoordiging te doen gelden „binnen door de wet te stellen grenzen”. Het is niet in strijd met de democratie al te ver gaande versnippering tegen te gaan. Dat mag echter niet leiden tot een poging om door de wet de kleine partijen weg te werken (29 Jan.)

Revolutionnaire vertegenwoordigers.

Albaida erkende het morele recht om maatregelen te nemen tegen bewegingen, die de democratie bedreigen. Het regeringsvoorstel, dat de mogelijkheid wil openen revolutionnaire volksvertegenwoordigers van hun lidmaatschap vervallen te verklaren, achtte hij echter een mislukte poging om het vraagstuk op te lossen. Eventueel zou de beslissing moeten worden genomen, niet door de Raad van State of de Hoge Raad maar door de Kamer zelf. Spr. verklaarde zich echter namens de v. d. fractie tegen het gehele voorstel. Er is geen zekerheid, dat het niet onredelijk zal worden toegepast. Men zou door een groep uit de Kamer te verwijderen kunstmatige meerderheden kunnen scheppen. Het reglement van orde geeft waarborgen in de Kamer. Buiten de Kamer kan de rechter optreden. Verder moeten de kiezers oordelen.

Donker oefende juridische critiek op de vage redactie, die ruimte laat voor de willekeurige toepassing.

Ook Vliegen bestreed het voorstel, dat hij overbodig en gevaarlijk achtte, terwijl hij ook de moeilijkheden van de uitvoering in het licht stelde. (2 Febr.)

Donker verklaarde zich namens de fractie tegen een amendement-Suring, dat beoogde tijdens de termijn van vervallenverklaring het pensioen van een Kamerlid in te houden. Het werd aangenomen met 49 tegen 26 stemmen.

Aangenomen werd ook, met 54 tegen 21 stemmen, een amendement-De Geer om voor de beslissing over vervallenverklaring bij de wet een apart college in te stellen. De soc.-dem. stemden tegen.

Openbare lichamen voor beroep en bedrijf.

v. d. Waerden achtte het hierop betrekking hebbend regeringsvoorstel weinig belangrijk. Handhaving van het woord „beroep” kan tot verwarring leiden. Het gaat in wezen om de bedrijven. Het voorstel is niet noodzakelijk, omdat art. 194 van de Grondwet reeds de mogelijkheid opent die men thans nog eens wil vastleggen. Intussen zijn de soc.-dem. voorstanders van regelingen voor de bedrijven als complexen van ondernemingen en van een centrale economische raad met regerende verordende bevoegdheid. De amendementen-Goseling achtte hij ook onschuldig en van geringe betekenis.

Het enige nut van de voorstellen is het onderstrepen van de urgentie van nieuwe organen. Daarom gaat het hier misschien niet om een dode mus, maar dan toch om een mus, en niet om een paradijsvogel.

Bij de replieken legde v. d. Waerden er de nadruk op, dat het in het algemeen belang nodig kan zijn, dat de overheid nieuwe organen instelt, ook als tevoren geen samenwerking in een bedrijfstak is tot stand gekomen. (4 Febr.)

Nadat de amendementen-Goseling enige malen waren gewijzigd, verklaarde v. d. Waerden, dat er z. i. te veel dubia in waren en dat er ook een beperking in kon worden gelezen, zoda' hij er zijn stem niet aan zou geven.

De Regering bracht enige wijzigingen aan. Tenslotte bleef over een amendement-Goseling, dat werd verworpen met 48 tegen 34 stemmen. (5 Febr.)

Gevolgen van politieke delicten.

Donker bestreed een voorstel, dat tengevolge zou hebben, dat plegers van politieke strafbare feiten, veroordeeld tot gevangenisstraf van meer dan een jaar, niet verkiesbaar zouden zijn, ook als het betrof politieke delicten. Hij diende een amendement in om die consequentie te voorkomen. Daarnaast stelde hij een amendement voor van formele aard, dat door de Regering werd overgenomen. (4 Febr.)

Het andere amendement werd verworpen met 51 tegen 28 stemmen.

De parlementaire onschendbaarheid.

De Regering stelde voor om voor de parlementaire onschendbaarheid een uitzondering te maken voor opruiing of schending van geheimen.

Donker verdedigde amendementen strekkende om geen uitzonderingen te maken voor opruiing;

de uitzondering wegens schending van geheimen alleen te laten gelden voor die geheimhouding, welke krachtens besluit der vergadering op de betrokkenen rust;

te bepalen, dat gerechteijke vervolging, voorzover deze toegelaten wordt, slechts zal kunnen plaats hebben na vergunning door de vergadering.

Hij zette uiteen van hoe grote betekenis in bijna alle Westeuropese landen de parlementaire onschendbaarheid wordt geacht en hoe nodig het is, dat ook in buitengewone tijden van spanning de volksvertegenwoordigers vrij uit kunnen spreken, zonder dat zij daarvoor kunnen worden vervolgd (4 Febr.)

Bij repliek op 5 Febr. verdedigde hij nader zijn standpunt.

Zijn amendementen werden verworpen, resp. met 44 tegen 25, 49 tegen 20 en 42 tegen 27 stemmen.

Staatssecretarissen.

Albarda verklaarde, dat de fractie zou stemmen voor een amendement-Goseling inzake het instellen van het instituut van staatssecretarissen, omdat het slechts de mogelijkheid tot benoeming van staatssecretarissen opent, wat in bepaalde omstandigheden nuttig zal kunnen zijn. (5 Febr.)

Het amendement werd aangenomen met 49 tegen 30 stemmen.

Het parlement en mobilisatie.

Albarda verdedigde een amendement om te bepalen, dat bij mobilisatie „binnen 24 uur” in plaats van „onverwijld” een wetsvoorstel aan de Staten-Generaal moet worden gedaan. Hij wees er op hoe de bedoeling steeds is geweest, dat bij mobilisatie de volksvertegenwoordiging er ogenblikkelijk in zou worden gekend maar hoe de betekenis van het woord „onverwijld” in de Grondwet gaandeweg is versiept.

Voorts verdedigde hij een amendement, strekkende om ook het opkomen van de Bijzondere Vrijwillige Landstorm onder de bepaling te doen vallen. Hij wees er op, dat de regering zich anders, door „toelating” tot z.g. vrijwillige opkomst onder de wapenen zich kan omringen met een gewapende macht van 85.000 man, zonder dat de volksvertegenwoordiging er in wordt gekend. (5 Febr.)

De beide amendementen werden verworpen, resp. met 49 tegen 26 en met 46 tegen 28 stemmen (9 Febr.)

Op 9 Februari deed Albarda een poging om een onzuivere stemming te voorkomen, door aan te dringen op splitsing van het zevende ontwerp tot grondwetsherziening, dat zeer uiteenlopende punten bevatte (staatssecretarissen, onschendbaarheid, wijziging van de verkiesbaarheid, enz.).

De Minister van Binnenlandse Zaken vreesde daarvan echter te lang uitstel en een motie-Albarda, waarin op splitsing werd aangedrongen, werd verworpen met 48 tegen 27 stemmen.

Bij de eindstemming op 11 Februari werden alle ontwerpen inzake grondwetsherziening aangenomen; het ontwerp betreffende vervallenverklaring van revolutionaire vertegenwoordigers echter slechts met 60 tegen 36 stemmen en het zevende (verzamel)ontwerp met 56 tegen 40 stemmen terwijl bij de tweede behandeling in de nieuwe Kamer een twee derde meerderheid nodig zal zijn voor aanneming.

Surinaamse begroting voor 1937

IJzerman merkte op, dat Suriname veroordeeld schijnt om steeds in een staat van armoede en armlastigheid te verkeren. Een belangrijk offer ineens tot verbetering van de economische toestand wil de regering Nederland niet laten brengen. De Koloniale Staten hebben de begroting verworpen, als uiting van ontstemming, omdat de regering ze pleegt te negeren. Hij critiseerde in dit verband de ganx van zaken ten opzichte van de nieuwe rechterlijke organisatie en de landsvaartuigendienst. Voorts besprak hij verschillende bedrijfstakken en bepleitte hij voortzetting van proeven met het rijstbedrijf. Tenslotte behandelde hij de misbruiken, aan het licht gekomen ten aanzien van de verhouding tussen enige politieambtenaren en Chinese speelhuishouders.

Mevr. de Vries-Bruins besprak de hygiënische toestanden, waarvan te weinig bekend is, maar die in elk geval veel te wensen overlaten. Meer in het bijzonder drong zij aan op krachtige bestrijding van tuberculose (lepra, malaria en dysenterie). Oplossing van het waterleidingvraagstuk is nodig. (9 Febr.)

Indische begroting voor 1937.

Cramer handhaafde zijn weinig gunstig oordeel over den thans afgetreden Gouverneur-Generaal, maar verklaarde, den nieuw opgetreden landvoogd met vertrouwen tegemoet te treden. Over de toestanden op Java oordeelt de Minister te optimistisch. De aanpassingspolitiek heeft veel leed veroorzaakt. Voor de bestrijding van de werkloosheid is te weinig gedaan. De inheemse nijverheid worde bevorderd.

De regering kome spoedig met een welvaartsplan De lonen moeten omhoog Economische actie moet vrijelijk kunnen worden gevoerd Economische samenwerking tussen Indië en Nederland moet op basis van gelijkheid worden bevorderd De devaluatie heeft in Indië een sterke opleving veroorzaakt, waardoor ook de financiën gunstig zullen worden beïnvloed Indië is in vele opzichten een rijk land, maar de grote winsten, die in de goede jaren worden gemaakt, vloeien af naar de aandeelhouders in het moederland 's Lands schatkist moet meer profiteren van de ondernemerswinsten Een tijdelijk extra uitvoerrecht van 2 pct is te laag De olielijverheid moet zwaarder worden belast Versterking van de weermacht mag niet gaan ten koste van de levensbehoeften van de bevolking Nederland moet meer voor Indië doen

Tegen de inlandsche volksbeweging wordt veel te scherp opgetreden De NSB wordt geheel anders behandeld. Het zou een goede politiek zijn, te voldoen aan de wens, uitgesproken door de Volksraad, dat een ronde-tafel-conferentie zal worden gehouden over de vraag, hoe aan Indië groter zelfstandigheid kan worden gegeven (10 Febr.)

K ter Laan bestreed het nieuwe voorstel inzake korting op de Indische pensioenen en besprak verder de belangen van de in functie zijnde ambtenaren, ook in verband met de ingetreden prijsstijging Daarbij critiseerde hij de invoering van het regionale bezoldigingsbesluit (11 Febr.)

Bij de repueken diende Cramer een motie in, aandringende op verhoging van het tijdelijk uitvoerrecht van 2 op 4 pct

De motie werd op 16 Febr verworpen met 55 tegen 28 stemmen.

K ter Laan bestreed nogmaals de aantasting van de pensioenen, die niet wordt goedge maakt door het voorstel om een aantal oude pensioenen te verhogen Onder de pensioenen, waarop gekort wordt, zijn ook vele lage (12 Febr.)

Bij de behandeling van de artikelen kwam hij opnieuw op tegen het samenkoppelen van deze punten

Het wo werd aangenomen met 51 tegen 29 stemmen nadat was overgenomen een amendement-De Geer om de duur te beperken tot 1 Januari 1938 (16 Febr.)

Bij de afd Justitie pleitte Cramer voor uitbreiding van de sociale wetgeving. Voorts besprak hij het onrecht, den heer Margadant aangedaan die onschuldig is veroordeeld en die overleden is, voordat rechtsherstel had plaats gehad

Kupers drong aan op krachtige bestrijding van de werkloosheid, op betere werkloosheidszorg en op spoedig geheel verdwijnen van de poenale sanctie

Cramer betoogde bij de afd Financiën, dat meer moet worden gedaan om het opiumgebruik tegen te gaan, en besprak bij Binnenlands Bestuur de positie van de gezaghebbers (16 Febr.)

Bij de afd Onderwijs en Eredienst wees K ter Laan nogmaals op de afbraak, die het gevolg is geweest van de doorgevoerde bezuinigingen en die moet worden hersteld

Bij de Dienst der Volksgezondheid besprak Mevr De Vries—Bruins de overgangsmoeilijkheden, die verbonden zullen zijn aan de op zichzelf gewenste decentraalisatie ook op dit gebied De overdracht van ziekeninrichtingen aan verenigingen mag er niet toe leiden, dat de verpleging in strijd komt met de godsdienstige opvattingen van de inlanders Het centraal gezag moet voorlopig leiding en voorlichting blijven geven bij de bestrijding van volksziekten en in elk geval de pestbestrijding voorlopig in handen houden Zij besprak voorts de onvoldoende voedingstoestand en het tekort aan medische hulp in de desa's

Cramer stelde bij de afd Verkeer en Waterstaat een amendement voor om als begrotingsartikel op te nemen „bijzondere inkomsten uit de aardolie-industrie door verhoging van de gegarandeerde prijs per kilogrammen ruwe olie tot f 150" Hij noemde het onhoudbaar, dat de olieaatschappijen met een afkoopt som van belastingbetaling afkomen Intussen trok hij het amendement tenslotte in op grond van daartegen aangevoerde bezwaren van formele aard

Cramer achtte het niet in het belang van Indië, dat de Minister niet heeft willen meegaan met de wens van de Volksraad, om de werken voor de electriciteitsvoorziening van Midden-Java door de Overheid te doen bouwen en beheren

Bij de afd Oorlog en Marine verklaarde Cramer, dat de fractie thans niet daartegen zou stemmen Met de geringe draagkracht der Indische bevolking zal echter ernstig rekening moeten worden gehouden en indien de grenzen van het redelijke bij de defensie-uitgaven worden overschreden, zal de fractie zich daartegen verzetten.

Wijziging van de Haringwet 1927

Drop drong aan op uitbreiding van de Commissie van Advies inzake deze wet. Hij bestreed een amendement -Van Dijken, dat strafbepalingen wilde schrappen

Interpellatie-Van der Sluis inzake het pluimveebedrijf

Van der Sluis stelde de volgende vragen.

1. Is het den minister bekend, dat het pluimveebedrijf noodlijdend is geworden, hetgeen vooral ook voor de kleine boeren op de zandgronden een ramp is?
2. Is ook de minister van oordeel, dat de oorzaak van deze noodlijdendheid mede moet worden gezocht in de verhoogde productieprijs van de eieren ten gevolge van de monopolie-winst op de invoer van de granen?
3. Is het den minister bekend, dat de restitutie-regeling bij de export van de eieren niet voldoende tot haar recht komt, zodat ook de prijsoptrekkende werking van het binnenland ten deze taalt?
4. Is de minister bereid te bevorderen, dat de pluimveehouders in de toekomst veevoer bekomen, dat niet belast is met monopolierechten?

Hij lichtte deze vragen uitvoerig toe Toen de Minister verklaarde, dat hij de zaak ernstig bestudeerde, herinnerde v d Sluis eraan, dat de Minister dat ook anderhalf jaar geleden al had verklaard Hij stelde een motie voor, luidende:

De Kamer,

van oordeel, dat in de pluimveehouderij tussen de productiekosten en de opbrengst van het product een zodanige wanverhouding is ontstaan, dat dit bedrijf niet meer lonend is

spreekt de wenselijkheid uit, dat voor de pluimveehouders, hetzij graan wordt beschikbaar gesteld, dat niet met monopolierechten is belast, hetzij een rechtstreekse restitutie wordt gegeven, die gelijk is aan het bedrag van de graanrechten, welke door hen worden opgebracht.

hetzij steun uit het landbouwcrisisfonds wordt verstrekt,

en gaat over tot de orde van de dag" (18 Febr.)

De motie werd op 19 Febr verworpen met 40 tegen 29 stemmen.

Bakkersbedrijf en baksteenindustrie

Bij de bespreking van interpellaties betreffende de houding der regering tegenover pogingen tot sanering in deze bedrijven, betoogde v. d. Tempel, dat in beide bedrijfstakken de gang van zaken onbevredigend is als gevolg van de vrije concurrentie. Bij de pogingen tot ordening heeft men te doen met typische ondernemersordering van geheel andere aard dan de bedrijfsordering op publiekrechtelijke grondslag, die het democratisch socialisme wil, waarbij ook aan de belangen van arbeiders en consumenten ten volle aandacht zou worden geschonken. De vraag of het algemeen belang gebod aan het verzoek tot verbindendverklaring te voldoen, kon de Kamer, naar het oordeel van spr., niet met onvoorwaardelijk ja of neen beantwoorden. Intussen achtte hij de houding der regering, die na lange onderhandelingen met afwijzing komt, onbevredigend. Hij wees op verschillende mogelijkheden tot verbetering en drong aan op voortgezet overleg, om alsnog tot een bevredigende oplossing in beide bedrijfstakken te komen. (19 Febr.)

Regeling van het zelfstandig uitoefenen van beroepen en bedrijven door vreemdelingen

Drees erkende de noodzakelijkheid van de voorgestelde bepalingen, vooral om ontduiking tegen te gaan van de wet op de buitenlandse arbeiders, maar zag ook grote schaduwzijden bij deze nieuwe beperking van de rechten van vreemdelingen en drong aan op een milde toepassing. Aan politieke vluchtelingen b.v. moet niet elke mogelijkheid worden ontnomen zich weer een bestaan te scheppen. De ervaring en de relaties van buitenlanders kunnen ook tot verruiming van werkgelegenheid leiden. (23 Febr.)

Regeling van het handelsonderwijs

Bij de desbetreffende wijziging van de wetten op het middelbaar en hoger onderwijs merkte Thijssen op, dat Thorbecke zich in zijn graf zou omdraaien, als hij hoorde, dat het handelsonderwijs wordt geregeld in de middelbaar onderwijswet Intussen is het nodig, dat er een wettelijke regeling komt, en als nog enige amendementen worden aanvaard, kan dit voorstel bevredigend werken.

Faber juichte toe, dat voortaan ook lokalen van openbare handelsscholen en H.B.S.-en voor godsdienstonderwijs beschikbaar zullen worden gesteld.

Thijssen verdedigde een amendement luidende: „De handelsdagschool heeft een cursus van drie of vier jaar". Het ontwerp wilde drie jaar als regel.

K. ter Laan wees daarbij op de wenselijkheid van een vierjarige handelsdagschool met volledig bevoegde leraren en een volledig program.

Het amendement-Thijssen werd overgenomen.

Voor de handelsavondscholen verdedigde Thijssen een amendement, volgens

hetwelk een leerling niet kan worden verplicht het onderwijs te volgen in andere vakken dan die, waarvoor hij zich opgeeft. (23 Febr.).

Aan de bedoeling van Thijssen werd tegemoetgekomen door een regeringswijziging, zodat het amendement kon worden ingetrokken. (24 Febr.).

Drees drong aan op het instellen van een leraarsdiploma voor de stenografie, waaromtrent thans elke regeling ontbreekt. Verder lichtte hij een amendement toe, dat de gemeenten niet door het Rijk gesubsidieerde H.B.S.-en en Gymnasia vrij zou laten in hun regeling van het schoolgeld voor leerlingen uit andere gemeenten.

Het amendement werd zonder stemming aangenomen.

Wijziging van de Geldschieterswet

Drop bepleitte de wenselijkheid betaalzegelkassen niet onder de wet te laten vallen, althans ze vrij te stellen als voldoende waarborgen worden gegeven

Donker verzette zich hiertegen. Het volkscrediet moet in zijn geheel aan wettelijk toezicht onderworpen zijn. Intussen moeten aan de betaalzegelkassen geen onnodige bezwaren in de weg worden gelegd

Een amendement-Drop in de geest van het door hem bepleitte werd, na bestrijding door Donker en door den Minister van Binnenlandse Zaken, ingetrokken.

Een amendement-Donker betreffende eisen, te stellen aan het kaartregister, werd overgenomen.

Donker bestreed enkele amendementen van Dr. Vos. Hij stelde zelf nog enige amendementen voor, die echter niet werden aangenomen.

Op 9 Maart steunde Kupers een voorstel-Van Dijk, om het wetsontwerp inzake ziekenverzorging in de lopende zitting niet meer in behandeling te nemen.

Dit voorstel werd zonder stemming aangenomen.

Wijziging van de Dienstplichtwet

K. ter Laan merkte op, dat dit het eerste voorstel op militair gebied is, dat aan de orde komt na het nieuwe Congresbesluit der S.D.A.P. Tegen dit ontwerp zal de fractie in grote meerderheid zich niet verzetten. Zij behoudt zich ten opzichte van verdere voorstellen alle vrijheid voor, ook in verband met de vraag wat er op sociaal gebied geschiedt.

Tegen de mogelijkheid meer herhalingsoefeningen te houden is geen overwegend bezwaar, nu het totaal aantal dagen niet gewijzigd wordt. Ook met beperking van de vrijstelling wegens broederdienst kan spr. meegaan, maar de rechten, die personen van de lichte 1938 reeds hebben gekregen, moeten worden gehandhaafd.

Een amendement-Ter Laan in deze geest werd met 46 tegen 17 stemmen verworpen.

Drop besprak de voorgestelde diensttijdverlenging voor de zeemilitie, waarbij hij waarschuwde tegen het pleidooi van den heer Schaepman (r.k.), die de opleiding naar Indië wilde overbrengen. Spr vroeg verder naar het standpunt van de regering inzake kruiserbouw, die hij niet nodig achtte, en drong er op aan, vast te houden aan de gedachte, dat de maritieme kustverdediging in Nederland enkel passief kan zijn.

Mevr. De Vries—Bruins verklaarde zich tegen het ontwerp, dat de mogelijkheid schept voor een snelle invoering van een eventuele verhoging van de lichtingssterkte, waardoor ook Nederland zou gaan meedoen aan uitbreiding van de be wapening.

Het ontwerp werd aangenomen zonder stemming, met aantekening, dat de heer Wijnkoop (c.p.), Mevr. De Vries—Bruins en v. Zadelhoff tegen waren. (9 Maart).

Wijziging van art. 29 van het Wetboek van strafvordering

(betreffende het zwijgrecht van den verdachte).

Donker verdedigde een amendement, luidende:

„Voor het verhoor wordt, behalve in het geval van behandeling zijner zaak ter terechtzitting, den verdachte medegedeeld, dat hij als verdachte wordt gehoord, dat al hetgeen hij antwoordt, als bewijsmiddel tegen hem zal kunnen worden gebezigd en tevens, dat zijn antwoorden ook te zijnen voordele kunnen strekken”.

Nog liever echter zag hij, dat de Minister zijn ontwerp terugnam. In 1926 maakte het inquisitoriale strafrecht plaats voor een stelsel, dat den verdachte met een aantal waarborgen en rechten omringde. Nu is daartegen een reactie ontstaan, die uit het Oosten opkomt. Door het voorstel zou een eerste bres worden geschoten in het strafrecht. Art. 29 worde niet ontzield.

Bij de repliek handhaafde Donker zijn standpunt, terwijl hij betwistte, dat zijn amendement zou zijn een suggestie aan den verdachte om te zwijgen. (10 Maart).

Het amendement-Donker werd op 11 Maart verworpen met 43 tegen 30 stemmen. Aangenomen werd echter met 61 tegen 12 stemmen een door hem gesteund amendement van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht, om te handhaven de bepaling, dat de verdachte niet tot antwoorden verplicht is.

Het aldus gewijzigd ontwerp werd aangenomen met 46 tegen 24 stemmen. Van de s.d.-fractie stemden Van Braambeek en Drees voor.

Nietigverklaring van goudclausules

Donker stemde met het ontwerp in, maar betreurde de late indiening. Hij zou echter aan een andere omschrijving van het begrip „binnenlandse overeenkomsten” de voorkeur geven.

Wijziging van de Zegelwet

Donker verdedigde een amendement om conversieleningen van provincies en gemeenten vrij te stellen van zegelrecht. (11 Maart). Het werd met 55 tegen 25 stemmen verworpen.

Reorganisatie van het Spoorwegbedrijf

v. Braambeek wees er op, dat een grote overkapitalisatie is ontstaan, doordat sinds jaren veel te weinig is afgeschreven. De schatting van f 229 miljoen is nog te laag. Bovendien behoort het Rijk f 9 miljoen per jaar in het Spoorwegpensioenfonds te storten, terwijl daaromtrent niets wordt voorgesteld. De regering geeft van de kapitaallasten een veel te gunstig beeld. Gezondmaking wordt nog lang niet verkregen. Spr. had geen bezwaar tegen de regeling, voorgesteld voor de obligatiehouders. Zij komen er heel behoorlijk af. Spr. drong aan op vertegenwoordiging van het personeel in de Raad van Commissarissen. (12 Maart).

Bij de replieken op 16 Maart verdedigde v. Braambeek nader zijn standpunt.

Instelling van een openbaar lichaam voor de Wieringermeer

v. d. Waerden herinnerde er aan, dat onze fractie reeds ruim 10 jaar geleden is gekomen met het denkbeeld om voor de Wieringermeer een openbaar lichaam krachtens art. 194 van de Grondwet te stichten. De molen heeft wel zeer langzaam gemalen. Het voorstel staat thans achter bij hetgeen de commissie-Vissering en de Zuiderzeeraad hebben aanbevolen, met name door de splitsing tussen de gemeentelijke bestuurstaak en de waterschapstaak.

Spr. juichte toe, dat een wettelijke basis zal worden verleend aan het staatsbedrijf. Aan de bedrijven moet een zodanige grootte worden gegeven, dat zij zo doelmatig mogelijk kunnen worden geëxploiteerd. Uitgifte in erfpacht verdient verre de voorkeur boven verkoop. Tenslotte kwam spr. met nadruk op tegen de poging van verschillende leden om de 3000 H.A. voor overheidsbedrijf, waaromtrent men indertijd tot een compromis is gekomen, tot 1000 te verminderen.

Een amendement-Bongaerts tot vervanging van 3000 H.A. door 1000 H.A. werd echter met 40 tegen 37 stemmen aangenomen.

Vereenvoudiging gemeentelijke administratie

Drees betuigde zijn instemming met het hierop betrekking hebbende wetsontwerp, dat door de commissie-Kooiman in korte tijd is voorbereid. Hij drong aan op verder werken in deze richting. Hij bestreed de aandrang van enige leden om de gemeenten wettelijk te verplichten bepaalde verzekeringen uitsluitend bij Nederlandse maatschappijen onder te brengen.

Vliegen bepleitte vermindering van het aantal zeer kleine gemeenten door samenvoeging tot grotere.

Een amendement-Drees om benoeming van één ontvanger voor meer dan een gemeente in meer gevallen mogelijk te maken, werd door den Minister overgenomen.

Algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten

Kupers verdedigde de mogelijkheid om bepalingen uit collectieve contracten verbindend te verklaren met een verwijzing naar de grote betekenis van deze contracten, zowel voor het bedrijfsleven als voor de arbeiders. Af te keuren echter achtte hij de mogelijkheid van onverbindendverklaring. Zij is geen tegenhanger van verbindendverklaring. Tegenhanger hiervan is intrekking van de verbindendverklaring. Is een staking voor verwezenlijking van een eis in individuele overeenkomsten, door de regering in een collectief contract onverbindend verklaard, een onrechtmatige daad? Waarborgen daaromtrent ontbreken.

Bij repliek wees K u p e r s op het gevaar, dat van de verbindendverklaring weinig terecht komt, maar dat een Minister wel tot onverbindendverklaring overgaat. Bij hoge lonen kan de Minister wel ingrijpen, bij lage niet.

K u p e r s verdedigde een amendement om in de wet te spreken van contracten, die van overwegende betekenis zijn, inplaats van van contracten, die gelden voor een belangrijke meerderheid van in een bedrijf werkzame personen, en een amendement, strekkende om verbindendverklaring te kunnen doen gelden voor langer dan een jaar.

Hij trok deze amendementen echter in, het eerste na een verklaring van den Minister, het tweede wegens een wijziging, die door den Minister werd aangebracht. D o n k e r verdedigde een amendement om niet van de mogelijkheid van verbindendverklaring uit te sluiten bepalingen betreffende bedrijfsrechtspraak (17 Maart).

Het werd op 18 Maart verworpen met 55 tegen 25 stemmen.

K u p e r s verzette zich tegen een amendement-Coops, om van verbindendverklaring in elk geval de lonen uit te sluiten. (17 Maart).

Dit amendement werd verworpen.

K u p e r s verdedigde een amendement om het inwinnen van advies van een commissie uit de Hoge Raad voor te schrijven. Hij trok dit echter tenslotte in ten gunste van een amendement-Kuiper van verwante strekking, dat werd aangenomen.

Sub-amendementen-K u p e r s op een amendement-Smeenk inzake controle door een bedrijfsraad of een commissie, vervielen wegens het intrekken van het amendement.

Het artikel, inhoudende de mogelijkheid om collectieve contracten onverbindend te verklaren, werd aangenomen met 47 tegen 22 stemmen.

Een door D o n k e r toegelicht amendement om te schrappen de bepaling, dat bij onverbindendverklaring elk bestaand beding tussen een werkgever en een arbeider, berustende op de onverbindend verklaarde bepaling, nietig is, werd verworpen (18 Maart).

Voor de eindstemming over het wetsontwerp verklaarde K u p e r s, dat gezien de handhaving van de mogelijkheid tot onverbindendverklaring en de daarbij door den Minister omtrent zijn bedoelingen afgelegde verklaringen, de fractie zich tot haar leedwezen tegen het ontwerp moest verklaren.

Het wetsontwerp werd aangenomen met 53 tegen 29 stemmen. (19 Maart).

Bij een regeling van werkzaamheden drong M e v r. D e V r i e s—B r u i n s aan op uitsstel van de behandeling van het wetsontwerp inzake betere verdeling van beschikbare arbeid. Zij vroeg tenslotte echter geen stemming.

K. t e r L a a n steunde, tegenover verzet van den heer Duymaer van Twist, het voorstel van den voorzitter om het wetsvoorstel inzake de mobilisatieslachtoffers te behandelen. Dienovereenkomstig werd besloten.

Bij een wetsontwerp inzake naturalisaties drong K. t e r L a a n aan op meer spoed bij het afdoen van aanvragen en op verlaging van het geëiste bedrag van f 200.—

Stichting van een laboratorium voor de luchtvaart

v B r a a m b e e k maakte er bezwaar tegen, dat de Minister van Waterstaat door verschillende maatregelen reeds op de aanneming van dit ontwerp was vooruitgelopen en oefende critiek op enige onderdelen van de voorgestelde regeling.

Nadere voorschriften inzake stichting van scholen. Wijziging van de Lager Onderwijswet

K. t e r L a a n herinnerde aan de eenzijdige opheffing van honderden openbare scholen, terwijl het bijzonder onderwijs intact bleef. Nu zullen minimumgetallen ook voor het openbaar onderwijs worden geëist. Als waarborg voor minderheden verkrijgt art. 19 daardoor een nog grotere betekenis. Zonder volledige handhaving daarvan zou het ontwerp voor de s.d.-fractie onaannemelijk zijn. Bij goede uitvoering valt niet te vrezen, dat nog vele openbare scholen op het platteland zullen worden opgeheven. In nieuwe stadswijken moeten ook in de toekomst tijdig scholen kunnen worden gebouwd. Tot opheffing van een school wordt in geen geval overgegaan, indien die toch niet tot bezuiniging leidt.

T h i j s s e n achtte de in ontwerp 234 voorgestelde wijzigingen lapwerk. Een algemene herziening is nodig. Intussen zijn er in het voorstel goede dingen, als de nadere regeling voor de ouderraden en commissies. Hij critiseerde de wijze, waarop de bepaling omtrent kwekelingen met acte door sommige gemeenten, waaronder Den Haag, wordt toegepast. Dat Fries zal kunnen worden onderwezen, juichte hij toe.

Een amendement-T h i j s s e n tot verbetering van het ziekteverlof voor onderwijzers kon worden ingetrokken, na een bevredigende toezegging van den Minister. (18 Maart)

Wijziging van de Crispachtwet 1932

Hie m s t r a steunde een amendement van den heer Drosen (r.k.) tot het verlenen van terugwerkende kracht aan het wetsontwerp.

Verhoging van het crediet voor het Werkfonds

v. d. T e m p e l betwistte de voorstelling, als zou het Werkfonds aan redelijke verwachtingen voldoen. De werkloosheidspolitiek moet worden aangepast aan de omvang der werkloosheid. Hij critiseerde het uitvoeren van normale waterstaatswerken tegen verslechterde arbeidsvoorwaarden, het besteden van Werkfondsgelden voor werkverschaffing, en de gevoerde loonpolitiek. Nu de collectieve contractlonen verlaagd zijn, moet de Regering toch zeker niet blijven eisen, dat voor Werkfondswerken nog minder wordt betaald.

Wijziging der overeenkomst met de Dominiale Mijnmaatschappij

D r o p stelde de vraag, of de verbeterde toestand in het mijnbedrijf de Dominiale mijn thans niet in staat zou stellen de hogere vergoeding uit de oude overeenkomst te betalen.

Wijziging van een overgangsbepaling van de Drankwet

V a n d e r H e i d e sloot zich aan bij bezwaren, door den heer Smeenk (a.r.) geuit tegen de voorgestelde nieuwe verlenging van het verpachtingsstelsel, waarvan de Kamer indertijd een einde wilde maken.

Het wetsontwerp werd met 42 tegen 37 stemmen verworpen.

Maatregelen met het oog op de vijandelijkheden in Spanje

A l b a r d a verenigde zich met het voorstel, dat de Regering de bevoegdheid zal geven om aan de verplichtingen der non-interventie te voldoen. Er moeten echter sancties komen tegen de overtreders der overeenkomst.

Tijdelijke bepalingen tot betere verdeling van de beschikbare arbeid

M e v r. D e V r i e s—B r u i n s erkende, dat door aanstelling van jonge arbeidskrachten ter vervanging van oudere, misstanden zijn ontstaan, die voorziening vragen, maar betwijfelde of dit uitsluitend het gevolg was van de crisis en niet ten dele van rationalisatie. Zij vroeg inlichtingen over het advies van de Hoge Raad van Arbeid. Tegen art. 2 had zij bezwaar, omdat zij in het vaststellen van het percentage vrouwen en meisjes ten opzichte van het totaal aantal arbeiders en het verbod van bepaalde arbeid voor vrouwen en meisjes, los van de Arbeidswet, zag een aantasting van het recht van de vrouw op arbeid.

Zij bestreed bij art. 2 twee amendementen van den heer Kuiper (r.k.), die het artikel nog wilde verscherpen.

De amendementen werden verworpen. Het wetsontwerp werd aangenomen.

Wetsvoorstel-K. ter Laan c.s. inzake de steun aan mobilisatieslachtoffers

K. t e r L a a n verdedigde uitvoerig zijn voorstel tegenover de critiek uit de Kamer, schetste daarbij de geschiedenis van de regeling voor de mobilisatieslachtoffers en de leemten in de bestaande bepalingen, en lichtte de noodzakelijkheid toe van de door hem voorgestelde verbeteringen.

Het ontwerp werd echter verworpen met 39 tegen 19 stemmen.

Wijziging der Ziektewet

D r o p, die vergeefs bezwaar had gemaakt tegen z.i. overhaaste behandeling van dit voorstel, wilde zich niet verzetten tegen het herstel van een eenheidspremie voor de Raden van Arbeid, waarvoor hij echter wetswijziging niet nodig oordeelde. Wel kwam hij er tegen op, dat men van de Raden van Arbeid over het hele land een orgaan maakt, dat niet meer gedifferentieerd kan optreden. Ook vreesde hij van enkele bepalingen nadelen voor de arbeiders.

De vice-voorzitter, gewezen 2e secretaris der s.d. Tweede Kamer-fractie:

W. DREES.

Overzicht der werkzaamheden van het begin van het zittingsjaar 1937/1938 tot 21 Februari 1938

Na de samenstelling van de nieuwe Kamer is deze nog voor het zomer-recès bijeen geweest, om de Grondwetsherziening in de afdelingen te behandelen. Na de opening van de zitting 1937—1938 was de eerste openbare behandeling dan ook die van de 8 wetsontwerpen, waarin deze op zich zelf niet zeer belangrijke *Grondwetsherziening* was vervat.

Bij de behandeling deelde Albarda mee, waarom de fractie tegen 2 van de 8 ontwerpen overwegende bezwaren had: n.l. tegen het ontwerp, dat het mogelijk zou maken, dat z.g. revolutionnaire vertegenwoordigers van hun lidmaatschap van openbare lichamen vervallen zouden worden verklaard, en tegen het zevende ontwerp, het z.g. verzamelontwerp, dat o.a. inhield, dat de verkiesbaarheid verloren zou gaan na gevangenisstraf, ook wanneer die zou geschieden wegens een politiek delict, en voorts behelsde, dat bij z.g. opruiing de parlementaire onschendbaarheid zou kunnen worden opgeheven. In andere landen is genoeg gebleken, hoezeer dergelijke bepalingen kunnen leiden tot het uit politieke motieven opzij zetten van partijen en hun vertegenwoordigers.

Het resultaat van dit standpunt was, dat *geen van beide* ontwerpen — die immers een meerderheid van tweederden behoeftten, om te worden aangenomen — deze meerderheid verkregen. (Het eerste: 60 tegen 37 stemmen; het tweede 58 tegen 39 stemmen.) De andere wetsontwerpen tot herziening der Grondwet zijn met grote meerderheden aanvaard. (20 October 1937).

Wijziging Motorrijtuigenbelastingwet

Van der Waerden bepleitte hier een billijker verdeling der opbrengst voor de „armere” provincies, en deed hiervoor een schema aan de hand. De gedachte van Van der Waerden werd ook door den heer De Geer geuit, die haar in een amendement neerlegde. Daar echter volgens dit amendement Drenthe nog een zeer geringe uitkering uit de belastingopbrengst zou krijgen, legde Van der Waerden zijn denkbeeld neer in een ander amendement, dat vervolgens door den heer De Geer werd overgenomen. Dit amendement De Geer—van der Waerden werd echter verworpen met 43 tegen 36 stemmen (20 October 1937).

Algemene Beschouwingen over de Rijksbegroting

Op 9 November 1937 opende Albarda de debatten met een nabetrachting over de verkiezingen. Duidelijk hebben de kiezers zich uitgesproken voor een democratisch bestel. Fascisten en gezamenlijke communistische partijen leden een gevoelige nederlaag. Ook de liberalen werden bijna gehalveerd. Voor den heer Colijn was de groei van de anti-revolutionnaire partij een persoonlijk succes. Maar juist wegens dit persoonlijk element mag de vraag worden gesteld, of de verkiezingsuitslag met 52,6 pct. rechte stemmen (waaronder duizenden liberalen enz. die op Colijn hadden gestemd) een geprononceerd rechts bewind wettigde. Logisch was het dus — ook wegens de uitlatingen van den heer Colijn voor en tijdens de verkiezingscampagne — dat hij een kabinet „op brede basis” trachtte te vormen. Niet logisch was het, dat hij, toen dit hem — om welke redenen dan ook — niet gelukte, zijn opdracht niet heeft neergelegd.

Een ontgoocheling voor velen was het, dat de heer Colijn tenslotte optrad met een rechts kabinet, aan welks geprononceerde richting de aanwezigheid van de niet-politieke heren Van Buuren en Patijn niets verandert.

Nu dit rechtse kabinet er is, moet worden onderzocht, of de drie rechtse partijen inderdaad een staatkundige eenheid vormen. Spr. toont aan, dat dit in genen dele het geval is. Spanningen zijn er reeds, en zij zullen heviger worden.

Erger is het misschien nog, dat de plotselinge verschijning van weer een „christelijke” regering spanningen in het volk als geheel verwekt, juist in een tijd, waarin volks-eenheid en samenwerking aan sociale vooruitgang geboden is. De vooruitstrevende elementen in de christelijke partijen zitten thans gekluisterd aan de behoudzuchtige.

Er bestaat in Nederland inderdaad een mogelijkheid, om op het gebied van ordening, van crisisbestrijding en van sociaal herstel belangrijke dingen tot stand te brengen, zegt spr. Katholieke en socialistisch georiënteerde arbeiders koesteren hier gelijksoortige verlangens, die gedeeld worden door vrijzinnig-democraten en vele protestantse christenen.

Op de katholieke Staatspartij rust de verantwoordelijkheid, dat aan deze mogelijk-

heid nog geen kans is gegeven. Zij is er voor aansprakelijk, dat thans het land in een geheel andere geest blijkt geregeerd te worden, zoals in de wel zeer ontmoedigende Memorie van Antwoord tot uitdrukking komt.

De — ook in de Tweede Kamer aangeroerde — „positieve” maatregelen zouden neerkomen op een beperking van de vrijheid van de gehuwde vrouw, het bemoeilijken van echtscheidingen, gezinstoeslagen die een ongebreidelde bevolkingstoename zouden kunnen bevorderen, en het laten herleven van de hoogbejaarde Zondagswet. Als voornaamste punt is er echter de buitensporige toename van de bewapening, waarvoor blijkbaar alle sociale bemoeienis moet wijken. Met tal van cijfers toont spr. aan, dat door de volledige aanvaarding van het bewapeningsplan der Regering voor de dringend nodige verbetering van de toestand der werklozen, van de positie der ouden van dagen, van de leerlingenschaal en van de salarissen van het overheids personeel niets terecht zal komen, evenmin als van het omlaagbrengen van de werkloosheid, en het omhoog brengen van het bedrijfsleven. In vele van deze punten ligt een sociale weerbaarheid, die voor het zelfstandig volksbestaan niet minder belangrijk is dan de militaire weerbaarheid.

De noodzakelijkheid, zo eindigde spr. zijn rede, om grote uitgaven te doen voor defensie, en daarnaast dringende sociale en culturele belangen te behartigen, gebiedt ons, klemmender dan ooit, vast te houden aan de beginselen, die wij in ons Plan van de Arbeid hebben ontwikkeld. Slechts een tot arbeid en tot welvaart teruggeleid volk kan, zij het ook met moeite, de zware lasten torsen, die deze tijdsomstandigheden het opleggen. Een energieke welvaarts-politiek is nodiger dan ooit. Laat de Regering na, zulk een politiek te voeren, dan zal ons volk onder de druk der militaire lasten financieel en moreel bezwijken.

Nog werd bij de Algemene Beschouwingen het woord gevoerd door Mevr. De Vries—Bruins, die het standpunt der Partij tegenover de vrijheid van arbeid van de vrouw uiteenzette, die blijkens de Troonrede weer zou worden beperkt. Zowel ten aanzien van de vrouwen in intellectuele beroepen, als van de arbeidsters zijn reeds vele maatregelen genomen, of beproefd, teneinde haar uit het productie-apparaat te dringen en tot permanente werkloosheid te doemen. Op de duur, aldus spr., zal echter de vrouw weer het recht terug krijgen om, evenals de man, in overeenstemming met aanleg en ontwikkeling, te trachten in eigen onderhoud te voorzien.

Bij de *replieken* wees Albar da op het bedenkelijke feit, dat noch bij de communisten noch bij de N.S.B. openbare controle op de financiën mogelijk is. De relatie van C.P.N. met derde Internationale is maar al te zeer bekend; doch ook ten aanzien van de N.S.B. bestaan er ernstige vermoedens, gezien de geweldige sommen voor Auslandpropaganda, die het Derde Rijk ter beschikking stelt. De regeringspraktijk der dictatuurlanden loopt niet veel uiteen, zoals spr. aan de hand van de jongste gebeurtenissen demonstreert.

Overgaande tot de regeermogelijkheden in Nederland oefent spr. critiek uit op de houding der vrijzinnig-democraten, die gedurende een aantal jaren tussen vooruitgang en behoud heen en weer zwaaiden.

Hoezeer is het bewind van den heer Colijn, dat de vrijzinnig-democraten wensten te steunen, er een van behoud! Aan crisisbestrijding is er weinig of niets gedaan; perspectieven ontbreken ook nu geheel. Voor dringende sociale en culturele belangen is er geen geld, maar voor de weermacht heel veel meer dan de laatste guiden! Spr. oefent dan critiek uit op de formule, welke zulk een rol heeft gespeeld bij de Kabinetvorming: de positief-christelijke grondslagen. Deze formule werkt noodlottig; zij heft de zeer reële verschillen tussen de rechterpartijen niet op, en verscherpt de tegenstellingen met het overige volksdeel. Dit is één van de redenen, waarom wij de totstandkoming van dit Kabinet als een ongeluk voor het land beschouwen.

Maar de voornaamste reden, waarom wij tegenover dit Kabinet zullen moeten staan, is, dat het alle middelen des volks in beslag laat nemen voor één, zij het nog zo voornaam doel, en dat het in strijd met de geboden van het Christendom, zoals wij die verstaan, niet alle krachten inspant om de werkloosheid en de noden des volks te lenigen!

Mevr. De Vries—Bruins toonde zich weinig er mee ingenomen, dat de Minister-President het door haar gesprokene over de aanranding van de rechten der vrouw had gedelegeerd aan den Minister van Sociale Zaken. Het gaat hier om een stuk kabinetspolitiek. Daarom formuleerde zij haar critiek thans in een paar concrete vragen, ter beantwoording door den leider van het Kabinet:

1. Wel moreel recht meent de Regering te hebben om naast de verschillende wettelijke maatregelen ten opzichte van de vrouw, welke alle betrekking hebben op de gehuwde vrouw, ook nog maatregelen te nemen of te bevorderen ten opzichte van de ongehuwde vrouw?

2. Meent de Minister, dat dit recht niet bestaat, is hij dan bereid de circulaire

van den Voorzitter van de Raad van Ministers aan heren Ministers van 15 Maart 1934 terug te nemen en tevens te laten terugnemen de circulaire, die daarna zijn uitgegaan vanwege de verschillende Departementen? (17 Nov. 1937).

Het antwoord van Minister Colijn op de eerste vraag luidde, dat ongetrouwde vrouwen meestal gaan huwen; op het tweede, dat hij deze circulaire nog eens zou doorlezen...

Binnenlandse Zaken

Bij dit hoofdstuk behandelde Drees de Zondagswet, die practisch geen toepassing meer vindt, en ook niet meer zou kunnen vinden, zoals hij met voorbeelden aantoont. Hierna bracht spr. de burgemeestersbenoemingen ter sprake: op 1100 gemeenten zijn slechts 3 socialistische burgemeesters. Voorts bracht hij de positie der gemeenten te berde, vooral hun te grote afhankelijkheid van de Regeringsinzichten, en de veel te late goedkeuring hunner begrotingen.

In het bijzonder de financiële verhouding van Rijk en Gemeenten werd door Van den Tempel ter sprake gebracht. De moeilijkheden der gemeenten zijn niet aan hen te wijten: inkomstendaling, werklozenzorg, armenzorg, ongelijke werking van de financiële regeling voor de verschillende gemeenten behoren hier tot de oorzaken. De tijd is rijp voor herziening van deze toestand, en een Staatscommissie zou deze herziening nader hebben uit te werken.

Van Sleen besprak de onvoldoende loon- en rechtspositieregeling van het personeel, in dienst der waterschappen. IJzerman besprak de onjuiste maatregelen, die er met name in Amsterdam en Den Haag tegen Surinamers, werkzaam in het amusementsbedrijf, zijn genomen. De werking van het georganiseerd overleg, en de toepassing van art. 126 der Ambtenarenwet werden door Ter Laan behandeld, die ook de samenvoeging van kleine gemeenten bepleitte.

Nadat van a.r. zijde geprotesteerd was tegen de film „Grazige Weiden”, waarschuwde Drop tegen een verbod van dergelijke films, waarbij hij zich o.a. op een recensie in „De Tijd” beriep. Bij het Krankzinnigenwezen beval mevr. De Vries-Bruins de onderbrenging van het Krankzinnigenwezen bij de afdeling Volksgezondheid aan. Drees besprak bij het Armenwezen de armenverzorging van de z.g. kleine zelfstandigen, terwijl Drop zich hierbij aansloot voor de binnenschippers.

Ook bij de Volkshuisvesting voerde Drees het woord. Hij drong krachtig aan op het hervatten van de Woningwet-bouw. Ook volgens Van Lienden is de woningbehoefte thans in sommige streken belangrijk! Het voorzien hierin is tevens werkverruiming voor de bouwvakken. Ter Laan oordeelde, dat de huren van sommige volkswoninggroepen veel te hoog zijn. Deze staan dan leeg, en naar een ander type is grote vraag. Ook hier behoort een zekere ordening te zijn.

Bij de begroting van het *Staatsbedrijf der P.T.T.* maakte Van Braambeek bezwaar tegen de winstramingen van het Hoofdbestuur. Men mag zich niet armer houden dan men is. Er heeft een te snelle rationalisatie plaats; een Staatsbedrijf heeft ook een taak te vervullen op de arbeidsmarkt. Ook het georganiseerd overleg werkt bij dit bedrijf niet bevredigend. Faber besprak hier de noodzaak van verkorting der arbeidsduur; er wordt tot 10 uur per dag gewerkt. Hilgenga beval een betere voorziening van de P.T.T.-diensten ten plattelande aan. Drop behandelde de radio-contrôle, en voorts het vraagstuk van de Wereldomroep. De omroep-verenigingen zullen deze moeten verzorgen, doch zeker zal het Rijk financieel dienen te steunen! (25 Nov. 1937).

Financiën

Hierbij besprak IJzerman het probleem der indirecte belastingen, die, in verhouding tot de directe belastingen, hoe langer hoe drukkender worden. Voorts bepleitte hij het heffen van een winstbelasting, in plaats van de dividend- en tantiemebelasting. De opmerkingen over de indirecte belastingen werden door Ter Laan onderstreep, die bovendien onbillijke heffingen van personele belasting, motorrijtuigenbelasting en omzetbelasting besprak.

Donker bepleitte afschaffing van het Bankgeheim en behandelde het z.g. embargo, dat de Vereniging van de Effectenhandel heeft gelegd op de notering van een lening der gemeente Rotterdam, een handeling, die sterk op eigen richting lijkt.

Bij afdeling V (Dienst der Belastingen) besprak IJzerman de promotiekansen van het betrokken personeel, en het voornemen van den minister, half-ambtelijke landmeters aan te stellen. Ter Laan behandelde de organisatie der verschillende diensten; er is nog niet voldoende samensmelting, zodat die organisatie duurder en omslachtiger is, dan nodig is. Verder besprak hij onvolkomenheden in de positie van verschillende categoriën van personeel. Bij de Afdeling Domeinen kwam Drop op

voor een betere verzorging der oestercultuur in de Zeeuwse stromen, die naar zijn mening meer kans op verwezenlijking had, wanneer dit gehele onderwerp onder Economische Zaken kwam. (19 Nov. 1937).

Justitie

Bij de algemene beraadslaging behandelde Donker achtereenvolgens het echtscheidingsprobleem, de criminaliteit, het nog grote aantal preventief gedetineerden en het vreemdelingenrecht.

Ten aanzien van het echtscheidingsvraagstuk waarschuwde hij tegen het zonder meer tegengaan van het bij verstek uitspreken van echtscheidingsvonnissen; hoogstens zou men door een negatieve daad het aantal onwettige verhoudingen vermeerderen!

Tenslotte besprak hij de dringende noodzaak van het regelen van het asylrecht voor vreemdelingen. Men heeft thans het instituut van de „administratieve hechtenis”, waarbij de vreemdeling rechteloos is, en soms maandenlang opgesloten blijft. Nederland schiet hier te kort in een plicht van menselijkheid. De regering mag het woord Asylrecht niet tot een leeg begrip maken.

Van der Goes van Naters besprak het afweren van buitenlandse invloeden, die gevaarlijk kunnen zijn voor de openbare orde en de veiligheid van de Staat. Hij noemde de pamfletten van de Fichtebund en andere periodieken, die dikwijls staatsgevaarlijk, beledigend voor een bepaalde volksgroep en godslasterlijk zijn. Ook directe pressie en inmenging van nationaal-socialistische zijde is aanwezig. Tot nu toe gebeurt dit alles ongestoord en ongestraft. De Minister trede krachtig op en houde zich op dit terrein aan de zinspreuk van wijlen mgr. Seipel: Nur keine Milde!

Mevr. De Vries—Bruins waarschuwde tegen de neiging, te slap op te treden tegen het onbevoegd uitoefenen der geneeskunst en het overtreden van de wet betreffende de uitoefening der artsnijbereidkunst. Men spreekt zelfs wel over het opheffen van het artsen-monopolie; men zou dan echter met recht in de moeilijkheden geraken. De auteursrechten-regeling en de moeilijkheden met Buma werden door Drop besproken, die ook een modernisering van het arbeidsrecht aanbeval, en daarvan in het bijzonder het ontslagrecht.

In zijn antwoord zegde de Minister o.a. bestrijding van de nazi-propaganda, en zoveel mogelijk menselijkheid bij de behandeling der uitgeweken vreemdelingen toe. Dit laatste was Donker wat vaag, zodat hij, replicerende, verdere precisering vroeg. Ook keerde Donker zich tegen den heer De Geer, die, over het echtscheidingsvraagstuk sprekende, de woorden „veelwijverij” en „huwelijk als een maandpension” had uitgesproken. Donker legde vast, dat dit onze opvatting niet was. Bij de afd. Rechtspraak besprak Donker de N.S.B-gezindheid van enkele rechters, alsmede het uniformverbod. Bij de Raden van Beroep enz. bepleitte Drop een andere wijze van samenstelling van de Centrale Raad van Beroep.

Faber voerde bij het Gevangeniswezen het woord over de z.g. Jeugdgevangenis te Zutphen. Hier valt nog veel te verbeteren. Bij Rijkstucht- en Opvoedingswezen sprak Mevr. De Vries—Bruins over het toezicht op de gezinsverpleging, dat voor 12.000 kinderen aan twee ambtenaren is opgedragen. Dat is onvoldoende. Bij Reclassering beval Donker sterk de subsidiëring van werkkampen voor jeugdige voorwaardelijk veroordeelden aan. Niet alleen is deze subsidie practisch reeds toegezegd, doch tenslotte zal een ander voor het Rijk nog goedkoper zijn, dan wanneer deze jeugdigen in de gevangenissen terecht komen. De Minister deed op dit punt inderdaad enige toezegging. (24 November 1937).

Sociale Zaken

Kupers besprak uitvoerig de nog steeds zeer grote werkloosheid, en de onmacht der regering, hiertegen positieve maatregelen te nemen. Werktijdverkorting is dringend nodig. Ook is in ons land de tijd meer dan rijp voor de invoering van een wettelijke vacantie met behoud van loon. Spr. dient een motie in, waarbij een door de Wet gewaarborgd recht op vacantie met behoud van loon voor alle werknemers wordt gevraagd.

Hilgenga sprak over een vijftal punten: de Bedrijfsradenwet, de Veiligheidswet, de naleving van de Arbeidswet en de overwerkvergunningen, over het loonvraagstuk in land- en tuinbouw, en over de arbeidsduur van land- en tuinarbeiders. Met nadruk drong spr. aan op de invoering van een Landbouw-arbeidswet.

Over de Bedrijfsraden sprak ook Van den Tempel. Hij bepleitte het geven van groter bevoegdheden aan die Raden, en wel niet alleen op sociaal, maar ook op economisch terrein! Spr. verwees hiervoor o.a. naar het boek van S. de la Bella over Ordening. Voorts beval hij een wettelijke vacantieregeling aan.

Mej. de Jong besprak de zware werktijden van het verplegend personeel, en de Huisarbeitswet 1933. Ook achtte zij de werktijden voor het hotelpersoneel veel te lang. Het is een hoon der beschaving, zoals de meisjes in lunchrooms en cafetaria's moeten werken.

De opmerkingen van Kievit lagen meer op het gebied van transport en reederij. De naleving van de Stoomwet in de binnenscheepvaart laat te wensen over. De arbeidstijd in de transportbedrijven is onredelijk lang. En dit geldt ook het transport te land, waar nog steeds niet het Rijtijdenbesluit is ingevoerd, hoewel er arbeidsweken worden gemaakt van tot 116 uur toe!

Over de werktijden van het kantoorpersoneel sprak Drop, die daarover bij het Voorlopig Verslag een nota had ingediend. De minister heeft het Werktijdenbesluit ingevoerd, maar er zijn te veel uitzonderingen gemaakt!

Bij de *Arbeidersverzekering* hield Kupers een klemmend pleidooi voor hulp aan de ouden van dagen. Hij diende een motie in, waarin voor de boven 65-jarigen een uitkering van Staatswege werd voorgesteld.

Mej. de Jong besprak de noodzaak tot wijziging voor enkele bepalingen der Invaliditeitswet voor huisarbeiders, en enkele technische herzieningen der Ziektewet.

Ook Drop gaf enige punten aan in de uitvoering der sociale verzekeringswetten, die z.i. verbeterd moesten worden.

Bij de replieken deelde Kupers mede, dat, nu de minister heeft toegezegd, de wel zeer nodige gegevens omtrent het aantal der ouden van dagen, en omtrent de kosten van Staatshulp, te verschaffen, zijn desbetreffende motie werd *ingetrokken*.

Mevr. de Vries—Bruins sprak bij de afdeling *Volksgesondheid* over de algemene gezondheidstoestand van ons land. De tuberculose moet met nog meer energie worden opgespoord, rechtstreeks bestreden, en indirect bestreden, door verbetering van de voedingstoestand.

Spr. vreesde, dat de Minister de wet op het onbevoegd uitoefenen der geneeskunst te slap ging toepassen ten aanzien van de tandtechnici. Ook de wet op de Arsenijbereidkunst wordt nog te veel ontrokken.

Ter Laan bepleitte de verplichtte aansluiting ten plattelande aan de drinkwaterleiding, mits met tact ingevoerd. Hij meende, dat het de kleine groep tandtechnici (circa 40) die reeds in 1913 gevestigd waren, niet moeilijk gemaakt moet worden. Dit geldt niet voor de grote aantallen van later tijd.

Bij de afdeling *Werkloosheidsverzekering* besprak Hilgenga de lasten van de werklozenkassen, die niet verder kunnen worden verzaard. De arbeidsbemiddeling is speciaal ten plattelande nog onvoldoende.

Bij *Werkverschaffing en Steunverlening* heeft Kupers uitvoerig aangetoond, hoever het met het pauperisme ten gevolge van de permanente werkloosheid van honderdduizenden is gekomen. In het laatste jaar — na de devaluatie — is hun toestand nog belangrijk slechter geworden, door de stijging van het indexcijfer. Als antwoord daarop is de Minister met zijn spaarregeling gekomen; wanneer de werkloze f 0.25 per week spaart, legt de Regering er f 0.25 bij (Voor grote gezinnen f 0.40). Het blijkt uit tal van bladen — die spr. citeert — dat deze regeling, die een zekere pressie vormt, zeer slecht is ontvangen. In sommige grote plaatsen moet zij nu reeds als mislukt worden beschouwd. Ook de collecte pakt de zaak van de verkeerde kant aan. De werklozen kunnen en moeten op een andere en betere wijze worden geholpen. Spr. dient een *motie* in, waarin in verband met de stijging van de kosten van het levensonderhoud en de lange duur der werkloosheid een verhoging van de steunbedragen voor werkloze arbeiders noodzakelijk wordt geoordeeld.

Van Lienden bepleitte uitbreiding van de verstrekking van goedkope levensmiddelen, terwijl hij zich verder in het bijzonder bezig hield met het vraagstuk van de jeugdwerkloosheid.

De Minister verhoeg hier de vergoedingen, als iets sterker prikkel. Verder besprak hij de herscholing van langdurig werklozen, en de te lage lonen in de werkverschaffing. Ook de rechtspositie der in de werkverschaffing tewerkgestelde werklozen laat veel te wensen over. Grotere soepelheid is hier gewenst.

Voor het terrein van de land- en tuinbouw sprak Hilgenga over de noodzaak tot wederinvoering van verbeterde loonbijslagregelingen. Ook besprak hij de steun aan de kleine boeren en de onwenselijkheid van de verplichting om in Duitsland te gaan arbeiden, wanneer den werklozen aldaar werk wordt aangeboden. De Minister late deze dwang, die in Duitsland geestelijke dwang wordt, achterwege.

Mevrouw de Vries—Bruins wees op het onwenselijke van een te spoedige, onvolledige opleiding van dienstboden, wat een loondrukkende werking zal hebben. Verder gaf zij een overzicht van het Inventaris-onderzoek van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs en het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P., over circa 4000 gezin-

nen, met 16000 gezinsleden, waarbij ontstellende dingen gebleken zijn, die een diepen indruk maken. De Minister kome hier niet met lapmiddelen!

Bij de stemmingen, die verband hielden met dit Begrotingshoofdstuk, werd de motie-Kupers betreffende duurtetoelagen op de steunbedragen met 54 tegen 29 stemmen verworpen (Voor: sociaal-democraten, christen-democraten, communisten en n.s.b.) (2 December 1937). De motie-Kupers betreffende wettelijke regeling der vacantie, met behoud van loon, was op 30 November 1937 met 59 tegen 25 stemmen verworpen. (Voor de zelfde groepen als t.a.v. de andere motie). Het Begrotingshoofdstuk zelf werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Bij de begroting van het Werkloosheids subsidiefonds behandelde Drees het vraagstuk over de maatstaven, waarnaar aan de gemeenten bijdragen uit dit Fonds dienen te worden verstrekt. Hier is grote onzekerheid. Zo weten de grote steden nu, December 1937, nog niet, wat zij over 1937 ontvangen! Een bespoediging van de beslissingen is van grote betekenis.

Ook de kwestie der kleine zelfstandigen werd door Drees besproken. Deze worden ten dele, wanneer zij werkloos zijn geworden, via het Fonds geholpen, ten dele niet. Zo is een billijke regeling van de financiële verdeling niet goed mogelijk.

Buitenlandse Zaken

Hier gaf Albarda een algemeen overzicht van de internationale toestand. Er is een algemene ontreddeering. Mantsjoerije, Abessynië en Spanje getuigen van het falen van de Volkenbond en van zijn leden. De onlangs te Brussel gehouden conferentie over het Verre Oosten moet als mislukt worden beschouwd. Toch moet de Volkenbond ook nu nog als een complex van vredesmogelijkheden worden beschouwd. Men mag dit ideaal niet opgeven. Het is te betreuren, dat de Regering met andere ex-neutrals op 1 Juni 1936 voorbehoud heeft gemaakt ten aanzien van de toepassing der sanctieverplichtingen uit art. 16 van het Volkenbondshandvest. Ook gaat men steeds verder in het pogen, tot afschaffing van de sanctiebepaling zelf te komen. Men wil daardoor de universaliteit van de Volkenbond bevorderen. Maar niet elke universaliteit betekent een versterking van de Volkenbond en een bevordering van de vrede. Op het lidmaatschap van staten, die niet bereid zijn zich naar de rechtsregels te gedragen en het recht te helpen handhaven, behoeven wij voor de Volkenbond geen prijs te stellen.

Ook de fout van het non-interventieverdrag, waarvan het arme Spanje het slachtoffer is, was het ontbreken van sancties op de naleving dier overeenkomst. Spr. besprak verder de waarneming van het gezantschap te Valencia (thans Barcelona) door een Duitser, en betuigde instemming met de mededeling der Regering, dat erkenning van Franco niet overwogen wordt, al zullen er zekere belangen-relaties bestaan. Bestaat de behoefte dááran trouwens ook niet ten aanzien van Rusland?

Spr. sprak zich krachtig uit tegen de erkenning van het door Italië gestichte keizerrijk Abessynië. Het land van Hugo de Groot mag zeker niet voorgaan bij de aanvaarding van onrecht! (Aangetekend wordt dat, toen bleek, dat hierover onderhandelingen met andere staten gaande waren, spr. op 23 December 1937 daaromtrent vragen heeft gesteld). De diplomatieke en consulaire vertegenwoordiging in verscheidene landen behoeft verbetering. Waarom krijgen de Nederlandse gezanten niet de rang van ambassadeur? Tenslotte drong spr. aan op een nauwer contact tussen Regering en commissie voor Buitenlandse Zaken uit de Kamer.

Van der Goes van Naters besprak enige onderwerpen, waarbij de Nederlandse souvereiniteit in het geding is. Hij toonde zich niet voldaan over de inlichtingen, die de Minister had gegeven omtrent de verblijfplaatsen der geïnterneerde Franco-aanhangers. Ook zij, die wegens een poging tot ontvluchting en breuk van hun erewoord op Ameland geïnterneerd waren, zijn daar thans niet meer, gelijk aan spr. door een telegram uit dat eiland is bevestigd. De vraag is dus: waar zijn deze en de andere geïnterneerden?

Ten aanzien van de „culturele” attaché's bij het Duitse Gezantschap dient de Regering waakzaam te blijven. Ons land wordt nog overstromd met annexionistisch-politieke propaganda, die van officiële herkomst is. De pamfletten van de Fichtebund zijn dikwijls „authentieke” redevoeingen van Rijkskanseliers en Ministers. Voor Buitenlandse Zaken is hier ook een taak, evengoed als voor Justitie.

Talrijke gevallen van mensenroof zijn er aan onze Oostgrens geweest, en door niets gewettigde arrestaties van Nederlanders in Duitsland, waarvan spr. enige voorbeelden noemt. De zaak-Aalders is nog steeds niet tot oplossing gebracht. De sterke gezagshandhaving, die dit Ministerie zich blijkens de Troonrede ten doel stelt, zal toch zeker ook tegenover het buitenland moeten gelden; de Minister kan zich er van verzekerd houden, dat zeker 93 pct. van de bevolking dan achter haar staat!

Donker besprak het convooi-verlenen aan Nederlandse schepen in de Spaanse wateren. De Regering huldigt hier een te eng standpunt. De rechtstoestand, die zou bestaan, wanneer er oorlogvoerenden zijn, past de Regering ook toe op de Spaanse kwestie, waar de partij van Franco niet erkend is als oorlogvoerende, en dus in volle zee niet tegenover onze koopvaardij-schepen de rechten van oorlogvoerende bezit. Zij moet gerubriceerd worden als zeerover. Alle Nederlandse koopvaardij-schepen dienen geconvoyeerd te worden. (Aangetekend wordt, dat toen in Januari 1938 weer een Nederlands schip, de Hannah, dat niet geconvoyeerd werd, werd getorpedeerd, daarover door spr. vragen zijn gesteld).

Voorts behandelde de Regering spoedig met de Belgische Regering de moeilijkheden bij het vervoer van graan met binnenschepen uit Nederland naar België. Men eist in België, dat dit vervoer steeds met Belgische schepen plaats vindt. Deze kwestie kan worden behandeld, los van de andere met België hangende kwesties. Hetzelfde geldt voor de achterstelling der Nederlandse havens bij de regeling tussen België en Frankrijk over de surtaxes d'entrepôt. — Het gaat hier om een van de grootste bronnen onzer volkswelvaart, het verkeer van onze grote zeehavens, die van alle zijden bedreigd worden.

Daar de Minister verklaarde, niet te weten, waar de onder toezicht staande Franco-aanhangers zich bevonden, repliceerde Van der Goes van Naters, hierover een onderzoek vragende. (Aangetekend mag worden, dat, toen enkele dagen na het debat een aantal dezer Spanjaarden ontvlucht bleken te zijn, daarover door spr. vragen werden gesteld, waarna de overigen te Gorinchem geïnterneerd werden).

Albarda waarschuwde nogmaals tegen het opofferen van art. 16 van het Volkenbondspact. In een rechtsorde is het onmisbaar, dat de mogelijkheid blijft bestaan, het recht te handhaven en te herstellen.

De Begroting werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen (30 November 1937).

Defensie-begroting en Wijziging der Dienstplichtwet

Albarda verwees hier naar de bespreking, die hij bij de Algemene Beschouwingen aan het financiële verband tussen de Defensie-voorstellen en de zorg voor sociale en culturele bemoeiingen had gewijd. Verder wees spr. de verwijten af, dat de sociaal-democraten, die nog nooit tot de Regeringspartijen hebben behoord, de schuld zouden zijn van de huidige, te zwakke toestand der weermacht. Met anderen erkennen wij thans, dat versterking dier weermacht urgent is. Er is echter ergens een grens. Binnen enkele jaren zullen de uitgaven voor Defensie met 64 miljoen gulden *per jaar* gestegen zijn. Dit zal een onoverkomelijke hinderpaal zijn op den weg naar sociale en culturele verheffing voor onze natie. Men moet niet alleen aan de militaire, maar ook aan de morele en fysieke weerbaarheid des volks denken!

Ook de geest van de weermacht verdient bespreking. Nog steeds kan men — door de Defensieverboden voor N.V.V. en S.D.A.P. — niet van een volksleger spreken. Maar ook in ander verband bestaat er ongerustheid over dien geest, zoals die zich vooral in het officierscorps wel uit. Hoge officieren zijn na hun pensionering naar de N.S.B. overgegaan; in Spanje zijn de officieren in 1936 een opstand begonnen; in Frankrijk hebben de „Cagoulards” — waaronder officieren — een omwenteling beraamd. Zelfs Noorwegen is er niet vrij van. Zulke feiten vermeerderen de ongerustheid. Uit het orgaan „Onze Vloot” blijkt soms een bedenkelijke mentaliteit. Deze heren trachten ook ieder te intimideren, die niet voor honderd procent met hun bewapeningsdenkbeelden meegaat.

Op de vloot heeft spr. critiek, die hij niet voor zich wenst te houden. Het over en weer dienen in Nederland en Indië heeft tot consequentie, dat het vlootpersoneel in Nederland veel te groot is. Ook blijft spr. bij zijn mening, dat er naar verhouding teveel officieren bij onze vloot zijn. De vloot moet zich concentreren op Indië, terwijl er dan in Nederland een passieve kustverdediging moet zijn. Spr. verklaart zich tegen de bouw van een kruiser thans, die dan eerst in 1942 in de vaart kan zijn. Wij kunnen een kruiservloot van betekenis toch niet betalen; beter en sneller zou men het luchtwapen in Indië kunnen versterken.

Een materiaal-voorziening ad 157½ miljoen is niet te betalen; met 100 miljoen zou genoeg dienen te worden genomen, al geeft spr. zich er rekenschap van, dat dit het beeld van *deze* begroting niet zou veranderen, daar ook in dat geval wel voor 1938 een bedrag van circa 41 miljoen zou moeten worden uitgetrokken. De Kamer, die post aanvaardende, mag echter niet geacht worden, zich bij de volle 157½ miljoen neer te leggen.

Ten aanzien van de *Dienstplichtwet* stelde spr. voor, het contingent, dat is voorgesteld (32000 man), te verminderen, in de geest van de amendementen IJsselmuiden

en Schilthuis. Een nog grotere bezuiniging is te verwachten van verkorting van de eerste oefentijd, zodat er twee ploegen bij de nieuwe lichte zullen zijn, waardoor een enorme kazernebouw — als thans nodig zou zijn — achterwege kan blijven. Een oefentijd van 5½ maand wordt ook door deskundigen voldoende geoordeeld. Zulks geeft een besparing van 11 à 12 miljoen gulden per jaar.

De grote fout van de Regering is, dat men met de financiële draagkracht en de sociale en geestelijke belangen van het volk niet voldoende rekening heeft gehouden.

Stokvis besprak het verband tussen de Defensiebegroting en de belangen van Nederlands-Indië bij de verdeling van de kosten der vloot. De Regering fleurt op eigen gelegenheid haar begroting op met het meevallertje van 6.5 miljoen, dat van de te wijzigen kostenverdeling voor Nederland wordt verwacht. De Regering loopt hier vooruit op een definitieve regeling. Echter betreft men hier het terrein van de Staatkundige verhouding tussen Nederland en Indië. Men zei hierin niet voorbarig.

Thijssen besprak de behandeling der dienstweigeraars. Principeel bezwaar tegen een werkkamp voor deze personen is er niet, wanneer hun vrijheid maar gewaarborgd is. Voorts besprak hij de moeilijke toestand van de oud-gepensioneerden, de militaire weduwen en de oud-marinewerklieden. Laat de Minister nu eens pogen, een streep onder deze zaken te zetten.

Tenslotte besprak hij de gevaren die voor het rust- en vacantie-oord Bergen dreigen bij het tot stand komen van een vliegveld, vlak in de buurt. Al deze zaken zijn van belang voor de naam van het leger bij het volk. Eindelijk is voor het leger ook de lichamelijke oefening op de scholen van veel belang.

Drop vroeg, hoe het met de economische en industriële verdediging staat, en met de verzorging der burgerbevolking in oorlogstijd. Heeft de minister hier verzorgingsmaatregelen genomen? Hoe staat het in het bijzonder met de tarwe- en meelvoorziening? Spr. behandelde vervolgens de verzorging der mobilisatie-slachtoffers. Het K.B. van 23 September 1933 heeft hier geen bevrediging gebracht, gelijk spr. nader aantoonde. Aan de betrokkenen moet groter rechtszekerheid worden gegeven.

Albarda, replicerende, verweert zich tegen de uiting van sommigen, dat onze critiek afbrekend is geweest. Hij bestreed verder de kruiserbouw, en ging na wat er aan ons leger nog ontbrak, om het een volksleger te kunnen noemen. Voor de tekorten van de weermacht zijn zeker de sociaal-democraten niet aansprakelijk. Inderdaad is er een frontverandering bij de S.D.A.P.; maar hoezeer zijn de omstandigheden ook veranderd! Niettemin blijven wij de grenzen van het financieel-mogelijke anders trekken dan de Regering, wat vooral bij de Dienstplichtwet tot uiting komt. Wil de Minister toetsen hoe groot de bereidwilligheid is om voor de defensie offers te brengen, dan moet hij niet vragen dat de arbeiders afstand doen van de voorziening in de nood van de ouden van dagen, afstand doen van de verbetering van de werklozenzorg, van de verbetering van het onderwijs voor hun kinderen. Laat men dan ter dekking van de grote uitgaven, die gevraagd worden, een noodoffer vragen van de gegoeden. Laat men dan ter dekking van de grote uitgaven, die gevraagd worden, een noodoffer vragen van de gegoeden. Door op te komen voor de bovengenoemde culturele en sociale belangen, komen wij tevens op voor de weerkracht van ons volk!

Over de Begroting der Artillerie-inrichtingen sprak mej. De Jong, die voor meer vaste aanstellingen, verhoging der lonen en een grotere bevoegdheid voor de Dienstcommissie pleitte.

Bij de stemmen stemde onze fractie tegen een motie-Wijnkoop betreffende de mobilisatieslachtoffers en oud-gepensioneerden, na stemmotivering door Drop, inhoudende, dat deze motie de bedoelde groepen allen op één lijn stelt, en zij thans niet in het belang is van elk dier groepen. De motie werd *verworpen* met 88 tegen 7 stemmen (van communisten en N.S.B.).

Bij de stemming over de amendementen van den heer Schilthuis (schrapping kruiserbouw) stemde de s.d. fractie voor het amendement, dat werd *verworpen* met 64 tegen 31 stemmen (van soc.-dem., vrijz. dem., chr. dem. en comm.).

Bij de stemming over de Defensiebegroting in haar geheel legde Albarda een verklaring af, inhoudende, dat tegen het Defensiebeleid zeer ernstige bezwaren bestonden, vooral doordat het de financiële draagkracht des volks overschrijdt, wat vooral bij de Dienstplichtwet tot uitdrukking komt. Tot het aannemen van dat ontwerp kan de Fractie dan ook niet medewerken. De Defensiebegroting zelf werd echter door de meeste leden der Fractie beschouwd als een uitspraak over de noodzakelijkheid van de instandhouding ener weermacht; de steun daarvoor moet echter niet als een goedkeuring van het tegenwoordig defensiebeleid worden opgevat. Hierna werd de Defensiebegroting *aangenomen* met 85 tegen 9 stemmen. (Tegen: chr.-dem., communisten en de s.d. mevr. de Vries—Bruins, Vos, Hilgenga en Van Braambeek). (9 December 1937).

Bij de stemming over de Dienstplichtwet stemde de s.d. fractie vóór een amendement-Schilthuis tot vermindering van het contingent van 32.000 op 27.400 man, dat met 65 tegen 30 stemmen (van soc.-dem., vrijz. dem., chr. dem. en communisten) *verworpen* werd.

Hierna kwam in stemming een amendement onzer fractie, tot vermindering van de oefentijd van elf op zes maanden, dat door Albar da werd toegelicht. Het werd *verworpen* met 70 tegen 25 stemmen (voor: soc.-dem., chr.-dem. en communisten). Ook een amendement van den heer Schilthuis, tot vermindering op acht maanden werd *verworpen* (voor: dezelfde en de vrijz.-dem.).

Het ontwerp-wijziging der Dienstplichtwet zelf werd *aangenomen* met 63 tegen 32 stemmen (tegen: dezelfde partijen als hierboven). (14 December 1937).

Departement van Koloniën

Waar de koloniale politiek bij *dit* hoofdstuk niet aan de orde pleegt te komen, waren de beraadslagingen slechts kort

Bij *Suriname* sprak IJ z e r m a n over de waterleidingkwes tie aldaar, waarbij hij het dilemma wilde ontgaan van óf geen verplichte aansluiting, en een minimum aantal afnemers, of verplichte aansluiting, die een veel te grote last op deze arme bevolking zou leggen. Men zou beter een vergoeding naar draagkracht kunnen eisen, en de allerarmsten geheel vrij te stellen. Daarvoor zou echter de Overheid dit particuliere bedrijf moeten overnemen, wat spr. aanbeveelt.

Ten aanzien van *Curaçao* wees IJ z e r m a n er op, dat de economische bloei van dit eiland nog niet de welvaart zijner bevolking betekent. Sociale hervormingen zijn noodzakelijk. Voorts betwijfelde spr. of thans de verhouding tussen bevolking en politie bevredigend is, wat de Minister meent, maar wat althans tot voor zeer korte tijd niet het geval was.

Onderwijs

Over de Begroting in het algemeen sprak Thijssen, die constateerde, dat Onderwijs de enigste begroting was, die geen stijging vertoont.

Hoe zal dan de verbetering van de opleiding der onderwijzers een feit kunnen worden? Hoe het nodige gedaan kunnen worden voor de lichamelijke oefening?

Ook het spellingvraagstuk is slap aangepakt. Men beroept zich nu op de noodzakelijkheid van contact met België, maar van iemand moet toch het initiatief komen. Er is helaas een groot verschil tussen de flinkheid, waarmee men de belangen der Defensie heeft aangepakt, en die, welke wordt betoond ten aanzien van de culturele belangen van ons volk, betrokken bij het onderwijs.

Van Sleen drong aan op het eindelijk tot stand brengen van een regeling van het schippersonderwijs.

Bij het *Hoger Onderwijs* sprak mev. de Vries—Bruins over het onderwijs in de sociale geneeskunde, dat uitgebreid moet worden, terwijl zij verder de te grote toevloed van studenten, die nadelige gevolgen medebrengt, behandelde.

Bij het *Vorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs* oefende mev. de Vries—Bruins critiek uit op het achterstellen der vrouwen bij benoemingen. Verder besprak zij de kwestie: Lorentz-Lyceum — Gemeentelijk Lyceum te Eindhoven. Faber besprak de werking der nieuwe hogere burgerscholen A. en B., en de kwestie van het verschaffen van gratis-leerboeken, waarvoor te zware voorwaarden zijn gesteld.

Bij het *Nijverheidsonderwijs* sprak Van Sleen over de ambachtscholen, en de omzetting van de drie-jarige cursus in een twee-jarige, waarvan spr. de nadelen opsomde.

Bij het *Lager Onderwijs* hield Thijssen een requisitoir tegen de veel te grote klassen; er moet verbetering in de leerlingenschaal komen! Er zijn in ons land circa 8000 klassen met van 40 tot 50 leerlingen, en een duizendtal klassen met nóg meer kinderen. Het onderwijs is in verval, en men laat een 14.000 onderwijzers werkloos. De verbetering, die niet veel meer dan 4½ miljoen per jaar behoeft te kosten, moet komen!

Van Sleen besprak nog enige wensen op het gebied van het buitengewoon onderwijs, en het onderwijs voor schipperskinderen. Ook het voorbereidend onderwijs moet eindelijk geregeld worden. Mevrouw de Vries—Bruins maakte enkele opmerkingen over het huishoudonderwijs voor meisjes in het zevende leerjaar, en over de keuring van onderwijzers op tuberculose, terwijl zij protesteerde tegen de ontslagen, verleend aan de gehuwde onderwijzeressen.

Thijssen repliceerde over de kwestie van de leerlingenschaal. Hij zag af van het indienen van een motie, omdat de Kamer zich reeds *had* uitgesproken. Namens

59 van de Kamerleden is reeds verklaard, dat verbetering óók in de huidige financiële omstandigheden niet achterwege mag blijven. Namens andere groepen zal dit wellicht nog verklaard worden.

Bij de afdeling *Kunsten en Wetenschappen* sprak Van den Tempel over de monumentenzorg. Deze dient krachtig ter hand genomen te worden. Ook dient nieuwe aankoop voor het Rijksmuseum te Amsterdam mogelijk gemaakt te worden. Voor uitbreiding van monumentenzorg kan het Werfonds ingeschakeld worden. Van Sleen beval subsidiëring van het Philharmonisch Orkest te Rotterdam aan.

Bij de *eindstemming* over de Onderwijsbegroting legde Albar da de verklaring af, dat nu van enige tegemoetkomendheid van de zijde der Regering ten aanzien van de leerlingenschaal niet was gebleken, de Fractie ditmaal *tegen* de begroting zou stemmen. Daar — tegen hun uitingen van afkeuring in — de R.K. fractie vóór stemde, werd de Begroting *aangenomen* met 57 tegen 30 stemmen (van sociaal-democraten, chr. democraten, communisten, N.S.B.). (23 December 1937).

Waterstaat (Staatsmijnen, Verkeersfonds, Zuiderzeefonds)

Hierbij behandelde Van der Waerden de positie van het Centraal Baggerbedrijf; men hoede zich voor een monopolievorming.

Drop herinnerde aan de ramp met het schip Petrakis Nomikos; nog steeds zijn er geen voorschriften voor het toezicht op het ontgassen van tankschepen. Verder besprak hij de naleving van collectieve contracten bij rijkswerken. Een desbetreffende motie van 1934 is nooit uitgevoerd. Zo mag de zaak niet blijven.

Van Sleen besprak de dienstijden van het sluis- en brugpersoneel, en de arbeidsvoorwaarden van het waterschapspersoneel. Voorts schetste hij de zeer onvoldoende verbindingen met Ameland, en het afslaan van de kust daar (waardoor het Amelander bos wordt bedreigd) en op Goeree.

Bij *het Mijnwezen en de Staatsmijnbegroting* sprak Van der Waerden zijn blijdschap uit, dat ons Staatsbedrijf niet alleen technisch en economisch, doch ook commercieel onbelemmerd kan werken en in de eerste rij staat. Ten aanzien van de mijnontginning in de toekomst stelde spr. vast, dat de Peel niet ontsloten dient te worden, voor de tijd daar is. Het productie-apparaat voor steenkool is in de wereld reeds te groot. De Regering deelde dus terecht mede, dat de kolenvoorraad in de Peel eerst zal worden aangesproken, waneer er aan die reserve behoefte bestaat. Bovendien zijn er nog grote gedeelten in Zuid-Limburg (1 milliard ton, dus voor 70 jaren) die ook nog ontgonnen kunnen worden. Een voorstudie voor Peel-ontginning is echter reeds noodzakelijk; zeker zal er te zijner tijd daar Staatsexploitatie moeten plaats vinden, op het voetspoor van het Staatsmijnbedrijf in Zuid-Limburg.

Drop besprak de sterk toegenomen productie per arbeider; men kan van een verdubbeling spreken. In de lonen komt dit geenszins tot uitdrukking. Ook de zorg voor oude en invalide mijnwerkers is nog onvoldoende. Waarom komt men niet tot de invoering van de 40-uren-week? Tenslotte besprak hij de Kolenconventie, wier werking nog niet bevredigend is.

Bij *het Verkeersfonds* sprak Vos over de ontwikkeling van het verkeer, en de daarvoor te maken nieuwe werken, zulks in het licht van de algemene economische politiek. In de depressiejaren zijn niet voldoende werken uitgevoerd; dit wordt door hoge ambtenaren erkend. Spr. verwijst ook naar het Plan van de Arbeid.

Van Lienden besprak de maatregelen, die genomen kunnen worden, om tot afschaffing van de Brabantse weggeldbelasting te komen; hij hoopte, dat de Minister daartoe zou meewerken.

De verkeerscoördinatie werd door Van Braambeek ter sprake gebracht. Wat zullen de hoofdlijnen zijn van de coördinatie, zoals de Minister zich die voorstelt? Er dient een regeling te komen, geldig voor alle goederenvervoer, zowel te land als te water. Ook de chaos van de autobusdiensten zonder vergunning moet eindelijk geliquideerd worden; het Reglement Autovervoer Personen heeft ernstige gebreken.

Bij de afdeling *Spoorwegen* wijdde Van Lienden aandacht aan de hinderlijke spoorweg-overgangen, en vooral aan de onhoudbare toestand met de overwegen te Eindhoven. Van Braambeek besprak de liquidatie der N.V. Spoorhout, die hij voor de Staat nadelig achtte, terwijl hij voorts de korting op de spoorwegpensioenen behandelde. Men mag de spoorweg-ambtenaren nu niet anders gaan behandelen dan de burgerlijke ambtenaren, wier pensioenkorting niet doorgaat! Bij de replieken onderstreepte hij het onrecht van de pensioenkorting nog in het bijzonder. (Aangekend zij, dat een desbetreffende motie-Van Houten, over dit onderwerp, door onze fractie werd gesteund, doch verworpen werd.)

Bij de afdeling *Tramwegen* besprak Van Braambeek ongewenste loonverhou-

dingen bij enkele maatschappijen; de Minister tone zich de beschermer van het Tramwegpersoneel! Van Lienden onderstreepte de grieven betreffende de lonen bij enkele maatschappijen, terwijl hij inlichtingen vroeg voor enige veerdiensten.

Bij *Scheepvaart* besprak Drop de wet op de evenredige vrachtverdeling van de sanering van de binnenscheepvaart. Ten aanzien van de Rijnvaart-centrale moet men oppassen, dat deze zich niet ten koste van anderen een monopoliepositie verwerft.

Het toezicht van de Scheepvaart-inspectie, en de sociale positie van de binnenscheepvaart werden door Kievit behandeld. De sociale toestand is bedroevend, en dat vormt ook voor de verkeersveiligheid te water een gevaar.

Bij de *Landwegen* behandelde Hilgenga de bruggenmisère in Oostelijk Drenthe. Vos beval een tunnel voor spoorwegverkeer te Velsen aan, welk denkbeeld door Ter Laan werd ondersteund, die voorts enkele belangrijke wegen van het wegenplan besprak. Het Rijk dient de kosten van de te maken tunnel onder de Nieuwe Maas te Rotterdam voor zijn rekening te nemen.

Bij de begroting van het *Zuiderzeefonds* oefende Drop critiek uit op de toepassing der Zuiderzee-Steunwet. Bij het grote werk der afsluiting van de Zuiderzee behoort een behoorlijke zorg van hen, die daardoor in broodwinning en bedrijf schade lijden. Kievit betreurde het, dat bij de droogmaking van de Noord-Oost-polder onredelijk lange arbeidstijden werden gemaakt. (16 Dec. 1937.)

Economische Zaken

Van Gelderen betoogt, dat het optreden van den Minister, door velen met spanning afgewacht, teleurstelling heeft gebracht, wanneer men de Memorie van Antwoord als maatstaf neemt. Er is geen helderheid omtrent een scherp omlijnd beleid. Een leidende gedachte ontbreekt. Slechts één sterke zin is er, en die is negatief: afwijzing van het Plan van de Arbeid.

Van conjunctuur-stimulering is niets gekomen; geen voornemens bestaan er ten aanzien van het peil der kosten voor levensonderhoud. Overheidsingrijpen is niet te verwachten..... Het is zuiver liberalisme! Wat men aan ordening zegt te willen, wordt stelselloos toegepast, wat spr. met enkele voorbeelden toelicht. Bovendien bestaat er daarbij het gevaar voor nog grotere werkloosheid, daar die ordening gepaard moet gaan met een geslaagde industrialisatie. Het grond-defect moest worden aangepakt: de braakliggende productiekrachten in ons land, en de chronische massale werkloosheid. Naast het inderdaad doordachte defensie-plan der Regering had moeten staan een plan voor onze stoffelijke en geestelijke weerbaarheid!

Van den Tempel wijst op de nieuwe economische moeilijkheden, waarvoor geen enkele oplossing beproefd word. Op een automatisch herstel behoeft men niet te hopen. Wij moeten onze economische politiek aan de nieuwe verhoudingen aanpassen. Spr. noemde in dit verband: een doelbewust streven naar industrialisatie. Hij werkte deze gedachte verder uit. Dit standpunt heeft consequenties op het gebied van de uitbreiding van de Nederlandse export, de handelspolitiek en de ordening van het bedrijfsleven. De Regering moet groot opbouwend werk aandurven.

Het vraagstuk van de middenstand werd door IJzerman aangesneden. Hij besprak in dit verband het wetsontwerp, dat in voorbereiding is ten aanzien van de straat- en markthandel, en de quaestie van het cadeaustelsel. Dit stelsel moet noodzakelijk beteugelt worden, anders zal menige middenstander ten slotte uitroepen: dezen Minister kun je van mij cadeau krijgen.

Drop besprak de noodzaak van steun aan slachtoffers van crisismaatregelen, en de steun aan de scheepvaart. Bouw van Nederlandse schepen dient zoveel mogelijk op Nederlandse werven te geschieden.

Bij het *Landbouwcrisisfonds* behandelde Van der Sluis de symptomen van verbetering, die in de landbouw te bespeuren zijn. Dit kan echter niet leiden tot de opheffing van alle crisismaatregelen. Nergens is ordening zo noodzakelijk als in de landbouw, waar men te maken heeft met 200.000 ondernemers. Spr. is niet tevreden met de verdeling van het hele landbouwincome tussen kapitaal en arbeid, maar ook niet over de verdeling van dat gedeelte van het landbouwincome, dat aan de arbeid toevloeit, onder de groepen, die tot de arbeid behoren: de verdeling tussen arbeiders, kleine boeren en grote boeren deugt niet. De kleine boeren en landarbeiders krijgen veel te weinig.

Hilgenga bepleitte de vrije Zaterdagmiddag voor het personeel van het Staatsbosbeheer. Voorts besprak hij het landbouwonderwijs dat nog onvoldoende is.

De positie ten plattelande werd uitvoeriger behandeld: het aantal werkzoekenden is nog circa 75.000. Aan verruiming van arbeidsmogelijkheid dient de Minister aandacht te wijden. Het aankopen van boerderijen door particulieren, alleen als geldbelegging,

moet worden tegengegaan. In het bijzonder de lonen in het landbouwbedrijf zijn armoe-lonen. Via de prijssteun zou de Minister hier een opwaartse druk kunnen uitoefenen.

Van der Goes van Naters behandelde enige onderwerpen in verband met de natuurbescherming. Hij klaagde over de uitvoering van de Vogelwet; het Vogelbesluit 1937 is zelfs met die Wet in strijd. Voorts behandelde hij de organisatie van het Staatsbosbeheer, om te besluiten met een pleidooi voor een Natuurbeschermingswet. Financiële eisen behoeven daarvoor niet, of niet in belangrijke mate, te worden gesteld. De zaak is zeer urgent, wanneer men de geweldige huizenzeeën ziet aankomen, de ongebreidelde villabouw, en het afnemen der ongerepte natuur door de werkverschaffing. Een dergelijke wet zou geen ontegenwoordig behuiden, slechts een fixeren van de bestemming der gronden, zoals deze thans is. Schadeloosstelling zou dan ook alleen in bijzondere gevallen plaats vinden. Spr. verwijst hiervoor naar de Gelderse Natuurmonumenten-verordening. Het betreft hier een probleem van de hoogste orde.

In zijn repliek sprak spr. de hoop uit, dat de Minister, die op ander terrein zo gaarne „stimuleerde”, dit ook hier zou doen. De beginselen van een Wet, zoals gevraagd, zijn niet nieuw; men vindt ze in de Lint-bouwingswet. Inderdaad zegde de Minister toe, hier te zullen stimuleren.

Bij de *Afdeling Visserij* sprak D r o p over de bezwaren, die de Visstand ondervindt van de waterverontreiniging. Voorts maakte hij bezwaar tegen de weinig sympathieke maatregel van het uitloven van premies voor het doden van zeehonden.

Van S l e e n besprak bij de behandeling van het *Landbouwerisfonds* de melkverstrekking aan schoolkinderen, welke z.i. terecht door de Zuivelcentrale wordt gepropageerd, en waarvoor hij de belangstelling van den Minister van Economische Zaken inroept.

Over de verhouding tussen stad en land werd door K u p e r s het woord gevoerd. Deze moeten elkaars lasten dragen. Bij de steunmaatregelen voor de zuivelindustrie vindt dit echter geen toepassing. De boterverbruikers worden hier bevoordeeld ten koste van de margarineverbruikers, wat spr. met cijfers aantoonde.

De nood van de tuinders werd door Van der Sluis besproken. Wanneer de Minister het inkomen der tuinders wil aanvullen tot een zeker niveau, dan bedenke hij, dat het levenspeil in de tuinbouw hoger is dan in de landbouw.

K l e v i t achtte de hulp voor de IJmuider vissers niet voldoende. Er is veel gesloopt, maar er is niet vernieuwd en gemoderniseerd, als in andere landen. Voor de instandhouding van het vissersbedrijf dient de binnenlandse consumptie opgevoerd te worden, die bij ons het achtste deel is van het Engelse verbruik per hoofd, en het vierde deel van het Duitse. De invoer naar België en Frankrijk kan aanmerkelijk opgevoerd worden.

D r o p meent, dat de Regering de afzet van haring moet stimuleren. De haringvissersvloot is slechts het $\frac{1}{4}$ van wat zij vroeger was. Voorts besprak spr. de vraag, hoe de mosselcultuur tot meerdere bloei kan worden gebracht, en het zalmcontract, dat aan de bloei van de zalmvisserij in de weg staat. Hier is voortvarendheid en doortastendheid nodig.

Hiermee was de Begroting van Economische Zaken afgehandeld, en daarmee de gehele Rijksbegroting, behalve de Surinaamse en Indische. (23 December 1937).

Bijzondere Wetten

Gedurende de begrotingsperiode werd over de navolgende wetsontwerpen beraadslaagd, die grotendeels een spoedeisend karakter hadden.

Verhoging Begroting Sociale Zaken over 1936 en 1937.

Onder de aangevraagde bedragen waren ook opgenomen credieten voor „Het werkende Land” en voor de film „Nederland aan den Arbeid”, waartegen D r e e s bezwaar maakte, omdat deze werken tendentius ten voordele van de vorige Regering waren, en op het credit van de crisisjaren boekten, wat reeds veel vroeger was gepresteerd. Voorlichting is uitstekend, maar dan objectieve voorlichting.

Wetsontwerp tot wijziging der Invaliditeitswet.

In de regeling der loonbedragen in dit ontwerp zag m e j. d e J o n g een verzwaring van de lasten, ten nadele der werknemers. De Minister neme het betreffende artikel terug. In haar *repliek* wees spr. nog op de merkwaardige overeenstemming van de bewoordingen der wetswijziging met het in het voorjaar ingediende adres van de betreffende werkgeversgroep (die van het kledingbedrijf), welke groep door Minister Romme waarlijk op haar wenken is bediend geworden!

Over het betreffende artikel werd door me j. de Jong stemming gevraagd, waarna het met 50 tegen 27 stemmen werd aangenomen; onze fractie stemde tegen. (18 November 1937).

Wetsontwerp Verhoging Verkeersfonds 1937. (Deelneming in preferent kapitaal der Stoomvaartmaatschappij „Zeeland“).

Van Braambeek, die geen bezwaar tegen de betreffende maatregel heeft, vindt het glad verkeerd, dat zij uit het Verkeersfonds wordt gefinancierd. Daarvoor is dat fonds niet.

Wijziging Crisisinvoerwet.

Van den Tempel wijst er op, dat in deze wet de Regering zeer grote bevoegdheden zou krijgen ten aanzien van het tegenhouden van import. Zij — en de bureaucratie — krijgt daardoor een zeer grote macht. Er zijn niet voldoende waarborgen tegen willekeur. Wel is onderstreept, dat het hier betreft een tijdelijke crisiswet, en dat er controle van de Staten-Generaal blijft, door de vereiste goedkeuring van de toegepaste contingenteringen. Daarom zal spr. voor stemmen.

Van der Waerden herinnert aan het voornemen der Regering, bij de Oslo-overeenkomst uitgedrukt, om geleidelijk over te gaan tot vermindering der handelsbelemmeringen. Vandaag lijkt het er nog niet erg op!

Wanneer de geldende wet nog niet kan worden ingetrokken, zou een eenvoudige verlenging voldoende zijn; echter nu krijgen we een grote uitbreiding. Hoewel in de Commissie van Overleg een aantal bezwaren zijn weggenomen, wil de Minister niet uitdrukkelijk vastleggen, dat het hier een noodmaatregel betreft. Vermoedelijk zal spr. derhalve tegen moeten stemmen.

Het ontwerp werd tenslotte aangenomen met 58 tegen 9 stemmen, waarbij van onze fractie Van der Waerden tegen stemde. (2 December 1937).

Naturalisatie van 1454 personen.

Bij de betreffende ontwerpen werd een anti-semitische speech door twee N.S.B.-Kamerleden gehouden, die de heftige verontwaardiging van de gehele Kamer en van den Minister van Justitie opwekte, en waarna de leiders van verschillende fracties zich gedrongen voelden, hun afkeuring te doen blijken. Voor onze fractie getuigde Albar da van zijn afschuw. Wij rekenen de Joden veel meer tot het Nederlandse volk, dan hen, die van ouder tot ouder in Nederland hebben gewoond, die formeel tot dit volk moeten worden gerekend, doch die zich met hun geest van het Nederlandse volk hebben vervreemd.

Verlenging Vaccinatie-stopwet.

Mevr. de Vries—Bruins wees er op, dat nu al tien jaar de indirecte vaccinatie-dwang is stopgezet. De onvoldoende vaccinatie-toestand van ons volk vormt een groot gevaar, terwijl de medische bezwaren van vaccinatie zeer klein bleken te zijn. Waarom deze Wet nu weer met twee jaar verlengd? Een jaar is zeker voldoende, om verdere regelingen voor te bereiden. Spr. diende een amendement in, om de bestaande Wet met één jaar te verlengen, inplaats van met twee jaar, zodat dan in 1939 in deze materie definitief moet zijn voorzien. Dit amendement werd verworpen met 49 tegen 30 stemmen, waarbij de s.d. fractie voor stemde. (14 December 1937).

Verhoging Onderwijsbegroting 1937. (Studentenhuis te Parijs).

Voor het afbouwen van dit Nederlandse Studentenhuis in de nieuwe Studentenwijk buiten Parijs werd f 200.000 aangevraagd. Mevr. de Vries—Bruins ondersteunde het wetsvoorstel, omdat zij dit internationale contact voor de studerende jeugd van grote betekenis achtte. Het is verblijdend, dat dit prachtige door Dudok gebouwde paviljoen thans zal kunnen worden afgewerkt. Het Wetsontwerp werd aangenomen, waarbij de s.d. fractie voor stemde. (14 December 1937).

Na behandeling dezer Wetsontwerpen en afhandeling der begroting, ging de Kamer op Kerstreces.

De 2e secretaris der s.d. Tweede Kamer-fractie:
M. VAN DER GOES VAN NATERS.

Verslag over 1937 van de gedelegeerden der S.D.A.P. in de Socialistische Arbeiders-Internationale

Ook in 1937 was de S.D.A.P. in de Executieve der S.A.I. vertegenwoordigd door J. W. Albarda en J. J. Vorrink. Albarda was tevens lid van het *Bureau*.

In de *samenstelling der Executieve* kwamen in 1937 enige veranderingen. De Belgische leden Arthur Wauters en Delvigne werden vervangen door Vandervelde en Max Buset. De Engelse delegatie werd samengesteld uit Dallas, Dalton en Gillies; de Franse uit Bracke, Longuet, Marceau Pivert en Sévérac. Letland wees Stephen Cielens aan en Tsjechoslowakije benoemde Soukup, Stivin en Gustav Winter.

In het *Bureau* trad Vandervelde in de plaats van Delvigne.

De *administratieve commissie* (Geschäftskommission) bestaat thans uit De Brouckère (voorzitter), Adler (secretaris), Van Roosbroeck (penningmeester), Buset, Huysmans en Vandervelde.

De *Executieve* kwam in 1937 tweemaal bijeen, n.l. van 8—11 Maart in Londen en op 25 en 26 Juni in Parijs. Albarda en Vorrink woonden beiden de vergaderingen in Parijs bij; Albarda ook die in Londen.

Het *Bureau* vergaderde driemaal, n.l. op 17 Februari in Parijs, op 8 en 9 Maart in Londen en op 24 Juni in Parijs, aan welke vergaderingen Albarda deelnam.

Verscheidene keren hadden *conferenties met het bestuur van het I.V.V.* plaats: op 17 Februari in Parijs, op 10 en 11 Maart in Londen en op 24 Juni in Parijs.

Bovendien hadden de voorzitters en de secretaris der S.A.I. nog enige keren besprekingen met den voorzitter en den secretaris van het I.V.V.: op 14 Januari, op 25 Mei en op 15 en 16 September, telkens in Parijs. Aan deze conferenties werd deelgenomen door vertegenwoordigers van landen, die bij het onderwerp der besprekingen nauw waren betrokken.

Het *Internationale Vrouwencomité der S.A.I.*, waarin E. Ribbius Peletier Nederland vertegenwoordigt, hield van 10—12 September een vergadering in Parijs.

De *Commissie voor het Internationale Solidariteitsfonds*, waarvan Woudenberg deel uitmaakt, kwam op 9 Februari in Brussel bijeen.

In de Bureauvergadering van 17 Februari, welke gemeenschappelijk met het bestuur van het I.V.V. werd gehouden, bracht de Secretaris van het I.V.V. verslag uit over zijn bezoek aan *Spanje*. Daarbij deed hij mededeling van de wens der bestuurders van partij en vakbonden in dat land, dat gemeenschappelijk met communisten en anarchisten een internationaal congres zou worden georganiseerd. De besturen van S.A.I. en I.V.V. waren eenstemmig van oordeel, dat dit denkbeeld onuitvoerbaar was. Ook de vertegenwoordigers van die partijen en vakverbonden, welke op zich zelf geen bezwaar tegen zodanige samenwerking met communisten zouden hebben, erkenden, dat de principiële bedenkingen van vele anderen die samenwerking onmogelijk maakten.

Wel werd het beleggen van een conferentie van S.A.I. en I.V.V. over de Spaanse zaak wenselijk geacht. Zulk een conferentie werd bijeengeroepen tegen 10 en 11 Maart in Londen.

In deze Londense conferentie, die zeer druk bezocht was, hebben uitvoerige besprekingen over Spanje plaats gehad. Daarbij werd de grootste aandacht gewijd aan de vraagstukken van non-interventie, contrôle op

invoer van manschappen en wapens in Spanje en terugzending der vreemde deelnemers aan de strijd. Over de practijk der z.g. non-interventie was men algemeen zeer verontwaardigd. Van de controle werd weinig of niets goeds verwacht. De terugtrekking van vreemde troepen, waartoe de wettige Spaanse regering bereid was mede te werken, werd algemeen nodig geacht, waarbij nadrukkelijk werd gezegd, dat dan ook de Moorse soldaten, die door Franco worden gebruikt, als vreemdelingen dienden te worden beschouwd.

De vertegenwoordigers der Spaanse sociaal-democratische partij en van het Spaanse vakverbond verklaarden nadrukkelijk, dat hun strijd niet gericht was tegen de godsdienst en evenmin tegen de democratie. Zij zijn voorstanders van vrijheid van godsdienst en zij willen in Spanje niets anders dan een democratische republiek vestigen, in de volle zin des woords.

Aan het einde der conferentie werd een resolutie aangenomen, waaraan alleen de vertegenwoordigers van de socialistische partij der Verenigde Staten hun steun onthielden. Zij deden dit, omdat zij niet wilden geacht worden enig vertrouwen in de Volkenbond te stellen.

De resolutie luidt als volgt:

„De conferentie van S.A.I. en I.V.V., op verlangen der Spaanse makkers op 10 en 11 Maart 1937 te Londen gehouden, zendt allereerst haar groet aan het Spaanse volk, dat met bewonderenswaardige moed de strijd voert tegen de verenigde krachten van het fascisme en tegelijk met zijn eigen vrijheid de vrijheid en de vrede voor Europa en voor de gehele wereld verdedigt.

Reeds van het begin van het conflict af hebben de beide Internationales voortdurend het ware karakter van die strijd voor de publieke opinie der wereld blootgelegd. De gebeurtenissen hebben haar zienswijze maar al te zeer bevestigd. Thans kan het een ieder duidelijk zijn, dat wij met een beraamde aanval van het fascistische Italië en het fascistische Duitsland op Spanje te doen hebben en dat Spanje, naar het treffende woord van president Azana, niet een burgeroorlog, maar een nationale oorlog voor zijn bevrijding voert. De fascistische mogendheden hebben er zich niet toe bepaald, met schending van hun verplichtingen, de opstandelingen van wapens en munitie te voorzien, zij hebben hun ook de vliegmaachines en de oorlogsschepen geleverd, die hun ontbraken. Zij hebben bovendien in Spanje sterke bewapende strijdkrachten aan de wal gezet, welker sterkte die van verscheidene legercorpsen bedraagt. Het feit, dat deze manschappen vrijwilligers worden genoemd, verandert niets aan het vergrijp tegen het volkenrecht, dat daarmee begaan is.

Terwijl Spanje op deze wijze, met openlijke schending van het Volkenbondsverdrag, aangevallen werd, heeft het niet alleen in generlei vorm de bijstand gekregen, die het rechtens mocht verwachten, maar men heeft het zelfs zijn eenvoudig recht ontnomen om zich op de vrije markt te voorzien van de onontbeerlijke verdedigingsmiddelen. Tegen deze stand van zaken hebben de beide Internationales aanhoudend geprotesteerd.

Thans wil men de duidelijk aan de dag getreden gebreken van een systeem, dat de naam van „niet-inmenging” geenszins verdient, wegnemen door de organisatie van een controle. De Internationales kunnen in het licht der ervaring niet geloven, dat de beraamde maatregelen werkelijk de gang van zaken zullen verbeteren. Gelet op de kwade bedoelingen der fascistische mogendheden, moet men verwachten, dat de benoeming en de voorbereiding der „waarnemers”, die op de schepen hun functies zullen uitoefenen, lang op zich zullen laten wachten en dat gedurende al die tijd de leveringen aan de opstandelingen zullen voortgaan en die aan de regeringstroepen niet. Het gat, dat Portugal in de ring rondom Spanje betekent, wordt slechts zeer onvoldoende gedicht. Wij protesteren ertegen, dat de niet-inmengings-commissie de bewaking der Middellandse zee kust van Spanje heeft opgedragen aan de Duitse en de Italiaanse vloeten, die onmiskienbaar met de strijdkrachten der rebellen samenwerken. Indien, zoals te verwachten is, de ervaring zal leren, dat binnen enkele weken aan de ondersteuning van de opstandelingen door de fascistische mogendheden geen einde wordt gemaakt, zal het des te meer de plicht der bij de beide Internationales aangesloten organisaties zijn, met alle beschikbare middelen een politiek te bevorderen, welke voor de Spaanse democratie de mogelijkheid opent, om zich in volle handelsvrijheid de nodige verdedigingsmiddelen aan te schaffen.

De aanwezigheid in Spanje van vreemde legers onder de dekmantel van vrij-

willigers, is een schending van de nationale souvereiniteit en een uitarting van de democratische mogendheden. Er is voorgesteld alle thans in Spanje strijdende buitenlanders weg te zenden. Er bestaat een wezenlijk onderscheid tussen de positie der echte vrijwilligers, die ter wille van een hoog ideaal in de internationale brigades strijden, en die der huurlingen, die de fascistische mogendheden ter beschikking van Franco hebben gesteld. Desondanks is de Spaanse regering bereid de terugzending van alle in Spanje strijdende buitenlanders te aanvaarden. Deze terugzending kan echter slechts slagen, als zij werkelijk gelijktijdig geschiedt, nadat door een ernstig onderzoek door waarnemers van beide partijen het juiste aantal der Duitse en Italiaanse soldaten is vastgesteld, en wanneer de maatregel ook geldt voor de Marokkanen, die in hun hoedanigheid van onderdanen van den sultan vreemdelingen zijn.

Het wordt elkeen nog duidelijker, dat het Spaanse vraagstuk alleen dan kan worden opgelost, de vrede alleen dan kan worden hersteld en een algemene botsing alleen dan kan worden voorkomen, als men trouw blijft aan de politiek der collectieve veiligheid, welke de beide Internationales steeds hebben aanbevolen. Van dag tot dag treedt de oorlogszucht der fascistische mogendheden openlijker aan de dag. Ieder succes, dat zij behalen, versterkt hen in hun voornemens. Slechts voor de vastberaden actie der vreedzame volken zullen zij halt houden.

De vrede is het gemeenschappelijke en ondeelbare goed dezer volken. Gemeenschappelijk moeten zij hem bewaren of herstellen.

De beide Internationales zijn zich volkomen bewust van de solidariteitsplichten, die de omstandigheden hun opleggen. Zij zullen voor geen offer terugdeinzen om die plichten te vervullen. Zij hebben steeds zonder voorbehoud en met geestdrift aan de Spaanse makers hun morele steun gegeven. Zij zullen hun best doen, deze steun nog te vermeerderen. Zij herinneren echter al hun aangesloten organisaties eraan, dat de beste hulp, die wij kunnen bieden aan de strijders, die op leven en dood vechten voor een zaak, die de onze is, hierin bestaat, de publieke opinie der wereld wakker te roepen, omdat van haar ten slotte de afloop van de strijd afhangt.

De aanval is slechts mogelijk geweest, doordat de publieke opinie slecht ingelicht en daardoor onverschillig was. Doordat zij de welmenende regeringen onvoldoende ondersteunt en op de kwaadwillende regeringen geen druk genoeg uitoefent, is de politiek, die onze Internationales verlangen, zo weinig gevoerd geworden. Het is nu aan de volken in een gevaarlijk geworden situatie redding te brengen. Reeds is het aan de propaganda van socialistische partijen en vakbonden gelukt, invloed ten goede te oefenen: er komt helderheid en de geesten geraken in beweging. Nu is de tijd gekomen om alle inspanning te verdubbelen. Als elke onzer organisaties haar volle plicht vervult, kan een overwinning voor onze Spaanse makers verzekerd en bespoedigd worden. De wereldvrede kan nog worden gered!

Ingevolge het besluit der Londense conferentie, dat de toestand opnieuw in ogenschouw zou worden genomen, zodra beoordeeld kon worden of de contrôle zou zijn geslaagd, kwam in de gemeenschappelijke vergadering van de Bureaux van de S.A.I. en I.V.V. op 24 Juni in Parijs het Spaanse vraagstuk opnieuw in behandeling. De beide Bureaux namen eenstemmig het volgende besluit:

De Bureaux van S.A.I. en I.V.V.,

gelet op de uiterst ernstige toestand, welke is ontstaan ten gevolge van de vernietiging van het internationale contrôle-stelsel door Duitsland en Italië, waardoor de gevaarlijke bedoelingen van het internationale fascisme bij zijn aanval op Spanje zijn onthuld;

verklaren, volledig is aanvaardt de volgende voorstellen, die de vertegenwoordigers van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij en van het Spaanse Vakverbond bij hen hebben ingediend:

De morele solidariteit met de zaak der Spaanse Republiek, waarvan de beide Internationales herhaaldelijk hebben getuigd, en de besluiten van Londen (11 Maart 1937) en Genève (17 Juni 1937), waarbij het mislukken van de contrôle werd vastgesteld, leggen ons de plicht op als volgt te handelen:

1. Onmiddellijk en op alle wijzen bij alle regeringen, die tot den Volkenbond behoren, aandringen op het verlenen van bijstand, in overeenstemming met het Volkenbondsverdrag, aan de Spaanse regering, opdat deze haar politieke en territoriale onafhankelijkheid zal terugkrijgen;

2. Het herstel van de vrijheid van handel te verkrijgen, opdat de Spaanse regering — wier recht boven elke twijfel is verheven — zich de nodige wapens kan aanschaffen voor de verdediging van haar land en zijn rechtmatige aanspraken;

3. De onafwijsbare plichten der solidariteit jegens het republikeinse Spanje uit te breiden over alle leden en alle verantwoordelijke organisaties, die tot de beide Internationales behoren;

De beide Internationales verwachten van al hun aangesloten organisaties de naleving van deze richtlijnen.

De eenstemmige aanneming van deze resolutie werd nog meer dan door iets anders bevorderd door de verklaringen, die Citrine namens de Engelse arbeidersbeweging aflegde. De besturen van Labour-Partij, Vakverbond en Lagerhuisfractie hadden hem gemachtigd mede te delen, dat zij zich tot nakoming van het besluit wilden verbinden. In een gemeenschappelijke vergadering van die instanties had men zich van de risico's, die men met de aanvaarding van die politiek op zich nam, ten volle rekenschap gegeven. De Engelse arbeidersbeweging meende echter aan de grote belangen van Europa, die op het spel stonden, verplicht te zijn, die risico's op zich te nemen.

Ook in dit verslagjaar heeft de S.A.I. zich onophoudelijk moeten bezig houden met *pogingen van de communisten om tot samenwerking met de S.A.I. te geraken*.

Hierboven is reeds medegedeeld, dat S.A.I. en I.V.V. weigerden te voldoen aan een uit Spanje gekomen verzoek, om gemeenschappelijk met communisten en anarchisten een congres te organiseren.

Bij de daarvoor gevoerde besprekingen bleek opnieuw, dat een belangrijke meerderheid in de S.A.I. tegen elke samenwerking met de communisten onoverkomenlijke bezwaren heeft, en dat die meerderheid niet zwakker wordt. De partijen, die over de samenwerking anders denken, hebben niettemin duidelijk blijk gegeven van het inzicht, dat een besluit tot samenwerking, gesteld al dat er een meerderheid voor zou zijn te verkrijgen, de eenheid der S.A.I. in zeer ernstig gevaar zou brengen. Waarschijnlijk zien ook de communisten dit zeer goed in. Begrijpelijkerwijs weerhoudt dit hen niet om telkens weer eenheidsvoorstellen te doen. Integendeel doen zij die voorstellen des te liever, als zij kunnen hopen, dat zij een scheuring en verzwakking van de S.A.I. zullen teweegbrengen.

Op 1 Juni hadden de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij, de Spaanse Communistische Partij en het Spaanse Vakverbond in een telegram aan de S.A.I. en aan de Komintern de wens uitgesproken, dat de drie Internationales (S.A.I., I.V.V. en Comm. Internationale) zich zouden verenigen tot een gemeenschappelijke actie voor de verdediging van Spanje tegen het fascisme.

Daarin vond Dimitroff een gereede aanleiding om op 4 Juni telegrafisch aan De Brouckère de instelling van een contactcommissie der drie Internationales voor te stellen.

De Brouckère antwoordde terstond, dat de S.A.I. tegenover Spanje haar plicht ten volle zou blijven vervullen, maar dat voorzitter en secretaris der S.A.I. niet bevoegd waren in naam der S.A.I. tot instelling der bedoelde contactcommissie mede te werken.

Hierop drong Dimitroff bij De Brouckère telegrafisch aan, dat deze zich dan de nodige volmachten van de S.A.I. zou verschaffen. Hij stelde tevens voor, aanstonds een voorbereidende bespreking tussen S.A.I. en Komintern te beleggen.

De Brouckère's antwoord van 10 Juni luidde:

„Wij zijn eveneens van mening, dat slechts de zaak zelf belangrijk is. Deze is de overeenkomstige actie ten gunste van Spanje. Wij zijn steeds bereid uw vertegenwoordigers

voor *informatieve* doeleinden te ontmoeten en van gedachten te wisselen over de beste wijze om die actie te verwezenlijken daar, waar dat mogelijk is, gemeenschappelijk, maar overal zonder onnodige wrijvingen. Wij kunnen uw vertegenwoordigers ontmoeten op een plaats, naar uw keuze, in of nabij Genève. Wij verzoeken om bericht 48 uur te voren en zullen dan een tijdstip bepalen."

Als gevolg hiervan had op 21 Juni een informatieve bespreking plaats van De Brouckère en Adler met een delegatie van de Komintern, bestaande uit Cachin, Checa, Dahlem en Bonte. Deze conferentie werd gehouden te Annamasse. Na afloop werd het volgende communiqué aan de pers verstrekt:

„De deelnemers aan de bespreking hebben opnieuw, zoals overeengekomen was, van gedachten gewisseld over de vraag, op welke wijze de actie ten gunste van Spanje het best ware te voeren en wel gemeenschappelijk, waar dat mogelijk is, in ieder geval echter zonder onnodige wrijvingen

Dit is noodzakelijker dan ooit na het beroep der Spaanse arbeidersorganisaties, die met zulk een bewonderenswaardige moed hun strijd tegen de coalitie van alle fascistische voeren en met hun eigen vrijheid tegelijkertijd de vrijheid en de vrede voor Europa en van de gehele wereld verdedigen.

Bij de gedachtenwisseling is gebleken, dat de beide Internationales ten aanzien van Spanje een gelijkgerichte politiek hebben gevoerd, dat zij beiden de opheffing van de blokkade, het herstel van het geschonden internationale recht en de toepassing van het Volkenbondsverdrag verlangen.

Men was het eens over de wenselijkheid, dat men binnenkort opnieuw met elkaar in aanraking zou komen voor een dieper onderzoek van de beoogde concrete middelen voor materiele hulpverlening aan Spanje."

Intussen had men te Moscou De Brouckère's bereidverklaring van 10 Juni, om informatieve besprekingen met vertegenwoordigers van de Komintern te voeren, terstond aangegrepen om daarvan een leugenachtige voorstelling aan de pers te geven.

In de ochtendbladen van 16 Juni der Nederlandse pers verscheen een Reuter-bericht uit Moscou, dat aanving als volgt:

„De Tweede en de Derde Internationale hebben besloten een eenheidsfront te vormen ten einde de Spaanse regering bij te staan. De afgevaardigden van beide Internationales zullen elkaar zo spoedig mogelijk ontmoeten en een gemengde commissie zal een plan van actie uitwerken. Dimitroff heeft namelijk uit Genève een telegram ontvangen, waarin deze verklaart in te stemmen met een actie ten gunste van Spanje."

Dit bericht, waarvan op het ogenblik, toen het verscheen, de juistheid niet te controleren was, bracht natuurlijk beroering te weeg. Al scheen het terstond ongeloofwaardig, daar De Brouckère en Adler door de S.A.I. tot niets meer dan informatieve besprekingen met andere organisaties gemachtigd waren, het verwekte toch ongerustheid. Van verschillende zijden werd daarom terstond aan De Brouckère en Adler opheldering gevraagd, o.a. door Albarda.

De Brouckère en Adler, die, te Genève verblijvend, van het Reuter-telegram geen kennis hadden genomen, vatten de verzoeken om opheldering op als blijken van wantrouwen. Dientengevolge nam De Brouckère zijn ontslag als voorzitter der S.A.I. en verklaarde Adler, dat hij het voorbeeld van den voorzitter wenste te volgen.

In de vergadering van de Executieve van 24 Juni te Parijs zijn naar aanleiding van deze presidentscrisis uitvoerige besprekingen gevoerd, die volledige opheldering en algemene bevrediging opleverden. Vastgesteld werd, dat de voorsteltingen, uit Moscou gegeven, bedriegelijk waren geweest. Wie daar voor het bedrog aansprakelijk is, kon niet worden uitgemaakt. De Brouckère trok zijn ontslagaanvraag in.

Hierboven zijn de belangrijkste werkzaamheden der S.A.I. in 1937

vermeld. Hieraan dienen nog enige mededelingen betreffende andere onderwerpen te worden toegevoegd.

In haar vergadering van 24 Juni in Parijs nam de Executieve nog het volgende besluit betreffende de Jodenvervolging in Polen:

„De Executieve richt een scherp protest tegen de Poolse Regering, die klaarblijkelijk toelaat, dat de in dat land woedende reactie zich, zelfs met wrede progroms, stelselmatig tegen de Joden keert, en die dat in haar pers op cynische wijze laat goedkeuren.”

Gemeenschappelijk met de organen van het Poolse fascisme propageert de regeringspers in de laatste tijd het waanzinnige plan om de 3½ miljoen Joden het land te doen verlaten, en dit enkel en alleen om aan de bevolking de Joden als vreemdelingen voor te stellen en de algemene ontevredenheid zich tegen hen te doen richten.

Het eigenlijke doel der reactie is het opkomen der Poolse arbeidersklasse, dat duidelijk zichtbaar wordt, met alle mogelijke middelen te verhinderen.

De Internationale stelt vast, dat de Joodse bevolking in Polen een gelijkgerechtigd deel van het gehele Poolse volk is en protesteert tegen het z.g. evacueringplan voor de Joden, waarvan de leerlingen van het Czarisme zich bedienen voor hun duistere doeleinden en dat voor de Joden onmetelijke gevaren in zich bergt.

Tegelijkertijd protesteert de Internationale tegen de leugenachtige bewering van Poolse autoriteiten, volgens welke de Poolse arbeiders en inzonderheid de Joodse arbeiders, georganiseerd in den „Bund”, vijanden zouden zijn van de Poolse staat. De historische verdiensten van de Poolse arbeidersklasse, niet het minst die der Joodse arbeiders, verworven in de Poolse vrijheidsstrijd, kunnen door de soldeniers van het fascisme niet te niet worden gedaan.

De Executieve neemt met ingenomenheid kennis van de solidariteits-betogingen van de P.P.S., de „Bund” en de Duitse Soc. Arbeiderspartij van Polen, evenals van die der Poolse vakbonden, en zendt aan de Poolse arbeidersklasse haar groet in de strijd tegen een gemeenschappelijke vijand.”

In dezelfde vergadering besprak de Executieve de berichten, volgens welke de Belgische staatsman Van Zeeland in de Verenigde Staten het toestaan van geldleningen aan de fascistische staten zou hebben bepleit. Het volgende besluit werd genomen:

Volgens zekere tijdingen moet de Belgische minister-president Van Zeeland, die op uitnodiging van de Franse en de Engelse regeringen de voorwaarden voor internationale samenwerking op economisch gebied onderzocht, bij zijn besprekingen met de regeringen van de Verenigde Staten hebben aanbevolen, dat aan Duitsland en aan Italië grote leningen zullen worden toegestaan, op de voorwaarde, dat deze staten zich bereid verklaren over te gaan tot een liberale handelspolitiek en tot vermindering van hun uitgaven voor bewapeningen.

De Executieve verheft tegen zulke voornemens, indien zij bestaan, haar protesterende stem. Gezien de toenemende financiële en economische moeilijkheden, die door hun bewapeningpolitiek is veroorzaakt, zou financiële hulp voor Hitler en Mussolini de redding van hun terroristische en voor de vrede gevaarlijke régimes betekenen.

De Executieve waarschuwt de democratische regeringen tegen een beleid, dat in plaats van de vrede door een consequente en energieke politiek van collectieve veiligheid te verzekeren, aan de fascistische en nationaal-socialistische dictaturen de adem-pauze zou verschaffen, die zij nodig hebben om daarna hun politiek van vredesbedreiging met vermeerderde kracht te kunnen voortzetten.

Tot slot mogen in dit verslag enkele mededelingen worden gedaan over de actie voor internationale *hulp aan Spanje*. S.A.I. en I.V.V. gingen in 1937 voort levensmiddelen te zenden naar het republikeinse Spanje. De actie werd versterkt in de weken van de strijd bij Bilbao en Santander en in Asturië. Na die tijd is de actie geconcentreerd op Madrid, Valencia en Barcelona. Tot het einde van December 1937 hadden 73 transporten plaats. In totaal is meer dan 1.820.000 gulden voor de hulp uitgegeven.

I.V.V. en S.A.I. houden in Onteniente een groot ziekenhuis in stand, waar tot 31 December reeds meer dan 10.000 zieken en gewonden zijn verpleegd.

J. W. ALBARDA.
J. J. VORRINK.

Verslag van de Commissie voor Geschillen tussen de redactie van „De Arbeiderspers" en de partijgenoten-inzenders

Samenstelling der Commissie. De commissie bestond uit BERN. C. FRANKE, J. G. SUURHOF en P. HOOGLAND. Laatstgenoemde nam het secretariaat waar.

De volgende stukken kwamen in en werden op de te vermelden gronden geweigerd of geplaatst

26 Januari '37. S. de J. te A. — Over „Spanje". *Geweigerd.* Deze discussie kan beter in „De Sociaal Democraat" worden gevoerd. Voorstellen op organisatorisch gebied behoren bij de Partij-instanties te worden ingediend.

2 Februari '37. J. H. S. te Den D. — Over „Vrijdenkers Radio Omroep". *Geweigerd.* De commissie acht het niet gewenst, dat door middel van de bladen der A.P. medewerking wordt verleend aan het tot stand komen van soortgelijke particuliere comités.

9 Maart '37. M. S. te L. — Over „Het concentratie-ontwerp en het platteland". *Geplaatst.* De commissie is met de redactie van oordeel, dat het stuk zonder bezwaar aanmerkelijk had kunnen worden ingekort. De schrijver bleek hiertegen overwegend bezwaar te hebben. Met het oog op het grote belang van de zaak is het stuk hierna onverkort geplaatst.

1 April '37. A. van N. te 's Gr. — Over een „Oproep" voor leden ener op te richten vereniging. *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat het plaatsen van nieuwsberichten moet worden overgelaten aan de beoordeling der redactie. Een oproep voor leden ener op te richten vereniging behoort te worden opgenomen in de advertentiekolommen.

22 April '37. B. P. te A. — Over door de Directie aangebrachte wijzigingen in een advertentie. *Geweigerd.* Het betreft hier feitelijk een geschil met de Directie.

25 Mei '37. J. W. te A. — Over „Ons Belastingstelsel". *Geweigerd.* Het Belastingwezen is niet zo eenvoudig, als inzender het voorstelt.

23 Juni 1937. H. L. te 's Gr. — Over „Monarchie of Republiek". *Geweigerd.* Plaatsing overbodig, nadat de redactie een stukje van p.g. VIJLBRIEF had opgenomen naar aanleiding van het artikel van ANKERSMIT.

26 Juni 1937. W. J. B. te A. — Over een rede van Kardinaal Mündelein. *Geweigerd.* De Commissie acht het tactisch niet juist, om naar aanleiding hiervan de vraag te stellen of de Katholieken eigenlijk wel het recht hebben om te protesteren.

1. Juli 1937. B. H. B. te A. — Over een entrefilet van p.g. W. DROP inzake Sociale Verzekering. *Geweigerd.* Plaatsing overbodig na opname van het stukje van Mr. K.

23 Augustus 1937. J. M. S. te A. — Over kosteloze rijwielplaatjes. *Geweigerd.* De inhoud blijkt op een misverstand te berusten.

20 October 1937. A. O. te R. — Over „Prof. mr. W. A. BONGER en zijn standpunt inzake de kwestie Spanje." *Geweigerd.* Het verdient de voorkeur de polemiek te beperken tussen Bonger en De Roode. Inzender opent bovendien geen nieuwe gezichtspunten.

5 November 1937. P. D. de S. te A. — Over „De Rode Hulp" Het stuk kan niet in behandeling worden genomen, omdat inzender geen lid is der S.D.A.P.

17 Januari 1938. J. B. te U. — Over „Emigrantenleven in Nederland" *Geweigerd.* Commissie acht plaatsing niet noodzakelijk na hetgeen de redactie heeft geschreven.

17 Januari 1938. A. R. te U. — Over „Het ongeluk van den Prins". *Geweigerd.* Dit stuk is van te incidentele aard en zou van andere zijde stellig worden uitgebuit.

P. HOOGLAND, secretaris.